

TAMPEREEN YLIOPISTO
Historiatieteen laitos

Toni Viljanmaa

ASEISTAKIELTÄYTYJISTÄ LUOKKATAISTELIJOIDEN ETURINTAMAAN
Teuvan työväenliikkeen ideologinen kehitys sisällissodasta lapualaisvuosiin

Suomen historian pro gradu –tutkielma
Tampere 2002

Tampereen yliopisto

Historiatieteen laitos

VILJANMAA, TONI: Aseistakieltäytyjistä luokkataistelijoiden eturintamaan.
Teuvan työväenliikkeen ideologinen kehitys sisällissodasta lapualaisvuosiin

Pro gradu –tutkielma, 231 s., 3 liites.

Suomen historia

Syyskuu 2002

Pro gradu –tutkimuksessa tarkastellaan Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevan Teuvan kunnan työväenliikkeen ideologista kehitystä vuosien 1918–1930 välillä. Alkuasetelmaltaan tutkimuskohteen tekee kiinnostavaksi sisällissodan tapahtumat, jotka Teuvalla poikkesivat selvästi ympäröivän ”valkoisen” maakunnan tapahtumista. Kun muualla Etelä-Pohjanmaalla valkoiseen armeijaan liittyminen oli lähes itsestäänselvyys, Teuvalla kutsuntoja protestoitiin. Vuoden 1918 keväällä 74 kunnan vahvaan työväenliikkeeseen kuuluvaa miestä suljettiin sodan ajaksi vankileirille Närpiöön.

Tutkimuksessa on hyödynnetty etenkin politiikan tutkimuksessa käytettyä ’ideologian’ käsitettä, joka määritellään johdannossa. ’Ideologiaa’ tutkitaan työssä teemoittain luomalla aluksi katsaus kunnan ja alueen sosioekonomiseen, mentaaliseen ja historialliseen perustaan. Seuraavaksi esitellään lähinnä kvantitatiivisin menetelmin vasemmiston kannatus kunnassa tutkimusajanjaksolla. Kannatus koostuu tutkimuksessa vaalikannatuksesta eduskunta- ja kunnallisvaaleissa sekä jäsenmäärän kehityksestä aikavälillä 1917–1928. Taustan ja vaalikäyttäytymisen analyysin jälkeen siirrytään tutkimaan käytännön järjestäytymistä sisällissodan jälkeen sekä konkreettista poliittista toimintaa. Viidennessä luvussa tutkimuksen keskiössä on työväenliikkeen jäsenten puoluelehdissä ja järjestölehdessä käymä poliittis-yhteiskunnallinen diskurssi, millä pyritään havainnollistamaan työväenliikkeen aatemaailman merkitystä etenkin jäsenistön eliitille. Viimeisessä luvussa tarkastellaan lapuanliikkeen aikaisia tapahtumia Teuvalla. Luvussa pyritään mittaamaan paikallisen työväenliikkeen 1920-luvulla tekemien ideologisten valintojen syvyys ja saamaan selville ulkopuolisen väestön suhtautuminen työväenliikkeeseen.

Tutkimuksessa selvisi, että Teuvan työväenliikkeen keväällä 1918 tekemä, alueelle melko poikkeuksellinen ideologinen valinta sai jatkoa 1920-luvulla, ja myöhemminkin. Kaikki kolme kunnan aktiivista työväenyhdistystä valitsivat poliittiseksi suunnakseen kommunismin 1920-luvun alussa. Kommunistinen valinta tiivistyi Perälän ja Kirkonkylän työväenyhdistyksissä. Yhdistysten aktiivisimmat jäsenet liittyivät vuoden 1925 aikana maanalaiseen Suomen Kommunistiseen Puolueeseen, jonka yhteydet Teuvalle olivat niin tukevat, että kunnasta tuli illegaalin kommunistisen puolueen maalaiskeskus Etelä-Pohjanmaalla.

Merkittävää oli, että sisällissodan vangitsemisista eniten kärsineet Perälä ja Kirkonkylä valitsivat pysyvästi kommunismin, mutta valkoiseen armeijaan

vuonna 1918 liittyneet Äystön työväenyhdistyksen jäsenet palasivat vuonna 1924 sosialidemokraattiseen puolueeseen. Kommunismi sai kaikupohjansa myös pienviljelijäkysymyksistä, sillä varsinkin Perälän ja Kirkonkylän työväenyhdistyksen eliitissä pienviljelijöillä oli vankka edustus. Vasemmistolainen aate näkyi kunnassa myös laajamittaisena kirkosta eroamisena vuoden 1923 uskonnonvapauslain jälkeen. Kirkkoa vastaan kävivät etenkin Kirkonkylän kommunistinuoret, joiden nuoriso-osastosta ja opintoyhdistyksestä tuli kommunistisen radikalismien kehto Teuvalla. Lapualaisvuosina työväenliikkeen jäsenet saivat maksaa sitoutumisestaan kommunistiseen liikkeeseen. Teuvalaisten tekemä suunta-avalinta näkyi kunnassa poliittisina vainoina ja lopulta myös laajamittaisina vangitsemisina.

SISÄLLYSLUETTELO

1. POHJALAINEN TYÖVÄENLIIKE JA SOSIALISMIN IDEOLOGIA.....	6
1.1. Valkean lakeuden punaiset reunat	6
1.2. Ideologian määritelmä, tutkiminen ja lähdemateriaali	7
1.3. Käsitteet	15
2. TYÖVÄENLIIKKEEN TULO JA LÄPÄISY TEUVALAISISSA KYLÄYHTEISÖSSÄ.....	17
2.1. Sosioekonominen ja mentaalinen perusta paikkakunnalla	17
2.1.1. Maanomistusolot Suupohjassa ja lähiympäristössä	17
2.1.2. Hengellinen ja aatteellinen elämä Teuvalla	25
2.2. Työväenliike saapuu Teuvalle.....	30
2.3. Syksyn 1917 suojeluskuntakysymys – kompromissista konfliktiin	34
2.4. Sisällissota ja aseistakieltäytyjien vangitsemiset	38
2.5. Äystö tuomitsee punakapinan – vai tuomitseeko?	41
3. VASEMMISTON VAALIKANNATUS JA JÄSENMÄÄRÄ TEUVALLA SISÄLLISSODAN JÄLKEEN.....	45
3.1. Eduskuntavaalit 1919–1929	45
3.2. Kunnallisvaalit 1919–1928	58
3.3. Teuvan työväenyhdistysten jäsenmäärä 1917–1928	63
4. KÄÄNTYMINEN KOMMUNISMIIN: POLIITTINEN JÄRJESTÄYTYMINEN JA TOIMINTA 1919–1928.....	69
4.1. Poliittisen suunnan valinta ja vakiintuminen	69
4.1.1. Teuva valitsee vasemmistoradikalismia.....	69
4.1.2. Kansalaiskokoukset vahvistavat oppositiohenkeä.....	77
4.1.3. Nuoret kommunistit	81
4.1.4. SSTP:n lakkauttamisen vaikutukset työväenliikkeeseen.....	92
4.2. Radikalisoituminen	94
4.2.1. Maanalaisen SKP:n organisaatio.....	94
4.2.2. Teuva – SKP:n pohjalaiskeskus 1925–1928	96
4.2.3. Vappumarsseja ja poliittisia ompeluseuroja.....	107
4.2.4. SKP:n piirijärjestelijä Arvo Säntti ja kansanedustaja Juho Perälä	110
4.3. Työväenliikkeen osallistuminen kansalaisyhteiskuntaan	118
4.3.1. Kirkosta eroaminen järjestäytyneenä vasemmistolaisena protestina.....	118
4.3.2. Sosialistisen valtuustoryhmän toiminta 1919–1929	134
5. POLIITTINEN DISKURSSI LEHDISSÄ: TEUVAN TYÖVÄENLIIKKEEN AATEMAAILMA JA SEN RETORINEN ESITTÄMINEN.....	138

5.1. Työ ja elinolot: Raatajat Kurikan kurjilla rajoilla	138
5.2. Talonpoikaiskysymys: Nuijamiesten jälkeläiset Flemingin joukoissa.....	146
5.2.1. Työläisen ja talonpojan liitto.....	146
5.2.2. Talonpoikaiskysymys teuvalaisten kirjeenvaihtajien kirjeissä.....	151
5.3. Yhteiskunta: Luokkarajat selviksi!	155
5.3.1. Luokkapuhtaus kotimaassa	155
5.3.2. Marttyyrinpunainen neuvostotulevaisuus	164
6. LAPUALAISET PUHDISTUKSET.....	170
6.1. Kiristynvä taloudellinen ja sisäpoliittinen tilanne 1929–1930.....	170
6.2. Teuvan työväenliike uhmaa lapualaisuutta	176
6.3. Juho Perälän muilutus Neuvostoliittoon ja muu lapualaisterrori	184
6.4. Valtuuston puhdistaminen ja suljetut vaalit 1930.....	194
6.5. Teuvalaiset tuomiolle valtiopetoksesta	203
7. ASEISTAKIELTÄYTYJISTÄ LUOKKATAISTELIJOIDEN ETURINTAMAAN.....	209
EPILOGI.....	215
LÄHTEET	219
LIITE 1. TEUVAN SIJAINTI ETELÄ-POHJANMAALLA	231
LIITE 2. TEUVAN KYLÄT JA RAUTATIE	232
LIITE 3. ETELÄ-POHJANMAAN VAALIPIIRIT	233

1. POHJALAINEN TYÖVÄENLIIKE JA SOSIALISMIN IDEOLOGIA

1.1. Valkean lakeuden punaiset reunat

Eteläpohjalainen työväenliike on sanapari, joka jo ajatuksena saattaa monen mielestä kalskahtaa paradoksilta tai ainakin hyvin marginaaliselta ilmiöltä. Lakeuden maineen muualla Suomessa ovat määritelleet jääkärit, vapaussota ja lapuanliike, työväenliike ei oikeistolaisen maakunnan julkisivuun ole kuulunut. Poliittista vasemmistoa vastaan on Etelä-Pohjanmaalta lähdetty suorin sanoin, aseita ja muilutusautoin, kuten kärjistetyksi usein näkyy ajateltavan. Myyttinen kuva valkoisesta lakeudesta ei ole kuitenkaan koko-totuus. Työväenliike saavutti sisällissodan jälkeen mittavaa kannatusta ennen kaikkea maakunnan reuna-alueilla, koillisrajalla sijaitsevalla Järvisseudulla sekä lounaisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, muutamissa kunnissa (LIITE 1).¹ Aktiivisuudeltaan ja laajuudeltaan eräs merkittävimmistä suupohjalaisista työväenliikkeistä syntyi Teuvalle, jossa jo keuhattalvi 1918 näyttäytyi pohjalaisittain poikkeuksellisena.

Sisällissota loi käsityksen Etelä-Pohjanmaasta itsenäisen Suomen vankimpana turvana. Pohjalaisista miehistä muodostui tammikuussa 1918 vapaaehtoisen valkoisen talonpoikaisarmeijan runko. Helsingistä Vaasaan siirtyneen senaatin myöhemmin pakollisiksi määräämiin asevelvollisuuskutsuntoihin osallistuttiin myös ahkerasti eikä kutsuntakielteistä oppositiota maakunnassa juuri esiintynyt. Teuvalla jouduttiin kuitenkin turvautumaan pakkokeinoihin 100 paikkakuntalaisen kieltäytyttyä liittymästä suojeluskuntaan ja osallistumasta sotaan. Yhteensä 74 pääosin kunnan voimakkaaseen työväenliikkeeseen kuulunutta aseistakieltäytyjää suljettiin sodan ajaksi vankileirille Närpiöön, mistä he vapautuivat parin kuukauden kuluttua. Myös verta vuodatettiin: Teuvan Perälän kylän rautatieaseman pihalla ammuttiin keuhällä 1918 kolme ähtäriläistä punakaartilaista.²

¹ Norrena, Leevi, *Talonpoika, pohjalainen – ja punainen. Tutkimus Etelä-Pohjanmaan Järvisseudun työväenliikkeestä vuoteen 1939*. Tampere 1993; Väljästi määriteltävään Suupohjan alueeseen lasketaan yleensä kuuluvaksi Teuvan, Kauhajoen, Karijoen, Jurvan Isojoen kunnat. Järviseuutuun kuuluvat Alajärven, Evijärven, Korttesjärven, Lappajärven, Lehtimäen, Soinin ja Vimpelin kunnat.

² Vuoden 1918 terroritilaston kertomus. Teuva. TA; Teirilä, Jalmari, 208-212, Työväenliikkeen kehitys. Teoksessa *Teuva – pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta*. Vaasa 1971.

Pyrin pro gradu -tutkielmassani selvittämään, kuinka Teuvan työväenliike kehittyi ideologisesti sisällissodan jälkeen. Pyrkikö se helmikuun 1918 kaltaisen päättäväisen mielipiteenilmauksen jälkeen sulautumaan vallitsevaan porvarilliseen eteläpohjalaiseen todellisuuteen vai pyrki se mahdollisesti erottautumaan siitä? Edelliseen viitaten, pyrin tarkastelemaan Teuvan työväenliikkeen suhtautumista ja kannanottoja vasemmiston 1920–30-luvun suuntataisteluun sosiaalidemokraattien ja kommunistien välillä. Tutkin myös sitä, kuinka tehtyjä ideologisia valintoja toteutettiin käytännössä. Tarkastelen tutkimuksessani Teuvan kolmea aktiivista työväenyhdistystä, Äystön, Perälän ja Kirkonkylän yhdistyksiä, jotka kaikki poikkesivat hieman toisistaan poliittista kantaa määriteltäessä 1920-luvulla. Ulotan tutkimukseni kiivaaseen lapualaisvuoteen 1930 selvittääkseni, miten tämä murrosaika näkyi Teuvan työväenliikkeessä. Lapualaisajan tapahtumat paikkakunnalla kertovat luultavasti paitsi työväenliikkeen ideologisesta luonteesta myös siitä, miten muut teuvalaiset suhtautuivat paikkakunnan työväenliikkeeseen.³

1.2. Ideologian määritelmä, tutkiminen ja lähdemateriaali

Politiikan tutkimuksessa ideologialla on tarkoitettu lähinnä yhteisön mielipiteitä sekä uskomuksia ja arvoja, jotka muodostavat ainakin jossakin määrin rakenteellisen kokonaisuuden, ja joihin yhteisön voi katsoa perustavan toimintansa. Sen ajatellaan siis yleensä tarkoittavan yhteisön aatejärjestelmää tai -maailmaa. Vaikka ideologia nähdäänkin usein kollektiivisena ja ryhmälähtöisenä ilmiönä, ideologioita voidaan silti tarkastella myös yksilön kannalta. Mikään ideologia ei voi syntyä itsestään, ilman yksilöiden vaikutusta ja toimintaa. Poliittisessa toiminnassa ideologia kuitenkin liittyy usein erilaisiin ryhmiin, kuten puolueisiin ja joukkojärjestöihin.⁴ Talcott Parsons ja Emile Durkheim määrittelevät ideologian jonkun kollektiivin, yhteiskunnan tai jonkun sen osaryhmän jäsenten yhteiseksi uskomusjärjestelmäksi, jolla pyritään takaamaan kollektiivin arvoyhtenäisyys. Ideologia, ihmisten keskinäinen solidaarisuus, perustuu siis ennen muuta uskollisuuteen yhteiselle arvojärjestelmälle.⁵ Myös

³ Leevi Norrena perustelee lapualaisvuosien merkitystä työväenliikkeelle samankaltaisilla argumenteilla, ks. Norrena, 1993, 39.

⁴ Alenius, Ele, 13, *Sosialismin ideologia ja aikakauden muutos*. Rauma 1985; Borg, Olavi, 4-5, *Suomen puolueideologiat*. Vammala 1964.

⁵ Parsons, Talcott, 388-389, *The Structure of Social Action*. Glencoe (ill.) 1949; Borg, 5, 1964.

Juha Mannisen mukaan ideologioiden luonteeseen kuuluu ilmaista yksittäisten yhteisön jäsenten ominaisuuksista, haluista tms. riippumatta nimenomaan kokonaisille yhteiskuntaluokille ja -ryhmille tunnusomaisia perusetuja.⁶

Marxin ja Engelsin ideologia-käsitys sisältää poliittisen vastustajan näkemysten osoittamisen suorastaan valheelliseksi ja luokka-aseman määräämäksi. Samaa ajatusta mukaillen, Karl Mannheim erottaa toisistaan vastustajan käsitysten epäilyyn nojaavan partikulaarisen ideologian ja ryhmän ajattelun kokonaisrakenteeseen perustuvan totaalisen ideologian. Marxilaisessa teoriassa yhdistyvät hänen mukaansa molemmat. Yksittäiset työväenliikkeen jäsenet eivät voi täyttää kaikkia reunaehtoja, jotka lasketaan yleensä kuuluvaksi työväenluokan maailmankatsomukseen. Jokainen yksilö osallistuu omalla panoksellaan vain tiettyihin osiin tätä ajattelusysteemiä. Sosiaalinen koheesio ja yhtenäinen ideologia syntyvät lopulta yksilöiden ajatusten integroitua ryhmässä toisiinsa. Ideologian leviäminen riippuu Mannheimin mukaan ryhmän sosiaalistavista tekijöistä ja olosuhteista. Olavi Borgin mukaan ”mannheimilainen” käsitys marxilaisesta ideologiasta voidaan ymmärtää myös niin, että siinä todellisuuden teoreettinen tulkinta yhdistetään kiinteästi poliittiseen toimintaan.⁷ Mannheimin ryhmädynaaminen ajatusmalli sopii hyvin sosiaaliselta perustaltaan varsin vaihtelevaan Suomen työväenliikkeeseen. Työväenliike nousi Suomessa kahdelta hyvin erilaiselta kasvualustalta, maaseudulta ja teollisuuskeskuksista. Leimallista oli, että vaikka työväenliike sinällään oli modernin, teollistuvan yhteiskunnan luomus, Suomen ensimmäisissä eduskuntavaaleissa 1907 SDP sai lähes 90 prosenttia äänistään usein konservatiiviseksi ajatellulta maaseudulta. Kansainvälisen työväenaatteen oli siis kansallistuttava ja kansanomaistuttava Suomeen sopeutuessaan.⁸

Yksin aate ei jaksa kantaa raskasta ideologiaa. Juha Manninen korostaa pelkän maailmankuvan tai ideologian sisällöllisellä tasolla pysyttelyn riittämättömyyttä

⁶ Manninen, Juha, 23, *Maailmankuvat maailman ja sen muutoksen heijastajina*. Teoksessa Kuusi, Matti, Alapuro, Risto, Klinge, Matti (toim.), *Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena*. Keuruu 1977.

⁷ Mannheim, Karl, 49-53, *Ideology and Utopia. An Introduction to the Sociology of Knowledge*. London 197; Borg, 1964, 3-10.

⁸ Alestalo, Matti, 103, *Työväenluokan maailmankuva ja työväenliike*. Teoksessa Kuusi, Matti, Alapuro, Risto, Klinge, Matti (toim.), *Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena*. Keuruu 1977.

poliittisten suuntausten tutkimisessa. Hänen mukaansa tarvitaan myös organisaatiomuotojen, konkreettisten toimintatapojen ja sosiaalisen pohjan erittelyä. Molempien, sekä politiikan ulkoisten ehtojen että ideaalisen ajatushistorian selvittäminen on tärkeää, jotta ideologiatutkimus pystyisi vangitsemaan usein keskenään ristiriidassa olevat toiminnan ihanteen ja reaalisesti saavutettavat tulokset. Marxilaislähtöisesti Manninen pitää toiminnan aineellisia reunaehtoja jopa suuria ajatuksia tärkeämpinä. Hänen mukaansa kaiken taustalla olevat ”kuvat vaikuttavat, vaikka aineellinen perusta onkin viime kädessä määräävä”.⁹ Itse pyrin tässä tutkielmassa arvottamaan tilanteen mukaan materiaalien olosuhteiden ja henkisten taipumusten vaikutusta valittuun ideologiaan, enkä välttämättä aseta Mannisen tavoin aineellista perustaa määräävimmäksi kriteeriksi aatteen muotoutumisessa. Konkreettiset toimintamuodot ja poliittinen organisoituminen ovat kuitenkin tärkeässä osassa tutkimuksessa.

Olavi Borg jakaa ideologiatutkimuksen ”olemassa olevat” materiaalilähteet karkeasti kahteen osaan, kollektiivissyntyiseen ja persoonalliseen kirjalliseen materiaaliin. Edelliseen kuuluvat lähinnä yhteisön ja ryhmien tuottamat julkilausumat, ohjelmat, ideologisesti värityneet lehdet sekä kokouspöytäkirjat ja toimintakertomukset. Persoonalliseksi materiaaliksi Borg käsittää etenkin yhteiskunnallisesti latautuneen kirjallisuuden, poliittiset ja henkilökohtaiset muistelmat sekä kirjeet. Tutkijan itsensä luomaan materiaaliin kuuluvat Borgin jaottelun mukaan joukko- ja eliittihaastattelut.¹⁰

Teuvan työväenliikkeen ideologian tutkimisessa tärkeitä kollektiivissyntyisiä alkuperäislähteitä ovat olleet Kansan Arkistoon ja Työväen Arkistoon sijoitetut työväenyhdistysten toimintakertomukset ja kokouspöytäkirjat sekä muu kirjallinen aineisto. Työväenyhdistysten kokouspöytäkirjojen puuttuminen tärkeiltä osin on haitannut tutkimusta jonkin verran¹¹. Kokouspöytäkirjat on lisäksi kirjoitettu usein hyvin vähäsanaiseen tyyliin, eikä aatteellisia painotuksia

⁹ Manninen, 1977, 38-39.

¹⁰ Borg, 1964, 14.

¹¹ Perälän työväenyhdistyksen kok. ptk:t puuttuvat ajalta 1919–1925, Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen kok. ptk:t vuosien 1923–1930 väliltä puuttuvat kokonaan, kuten myös Äystö ty:n kok. ptk:t vuosien 1922–1930 väliltä.

ole välttämättä niistä löydettävissä. Kansallisarkiston Etsivän keskuspoliisin aineisto on ollut tärkeä nimenomaan kommunistien 1920-luvun maanalaista toimintaa selvitettäessä. Vaasan maakunta-arkistossa olevat nimismiehen ja oikeusistuimien arkistot ovat valottaneet myös nimenomaan kommunistien salaista toimintaa sekä lapualaisvuosia kunnassa. EK-VALPON ja oikeusistuimien arkistojen käyttämiseen liittyy tiettyjä lähdekriittisiä vaikeuksia, jotka on täytynyt ottaa huomioon aineistoon tutustuesssa. Suomen salaisen poliisin toiminta suuntautui 1920-luvulla erityisesti kommunisteja vastaan. Valtionpoliisina Etsivä keskuspoliisi heijasteli 1920–1930-luvun yhteiskuntaa ja sen arvomaailmaa. Luotettavimpia tietoja EK-VALPON arkistot välittävät pidättämistään henkilöistä tai rekisteröidessään erilaisten tilaisuuksien ohjelmia. Kaikkein eniten Etsivää keskuspoliisia kiinnosti aineisto, joka osoitti kommunistien toimet valtion turvallisuutta vastaan. Näin ollen EK:n arkistossa todelliset ja mahdolliset maanpetokselliset asiat ovat pääosassa. Toisaalta, niin kuin SKP:ta tutkinut Matti Lackman sanoo, kommunisteilla kieltämättä oli maanpetoksellisia suunnitelmia, joiden toteuttamiseen he myös pyrkivät.¹²

Tarkasteluni keskipisteenä on nimenomaan Teuvan poliittinen työväenliike, työväen monet kulttuurilliset, urheilulliset ja taloudelliset ulottuvuudet rajautuvat näin ollen pääosaltaan tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Näin silläkin uhalla, että esimerkiksi ajan urheilu- ja kulttuuritoiminnasta löytyisi monia poliittiseksi katsottavia piirteitä. Poliittisuudella tarkoitan, Pauli Kettusta mukaillen, ensinnäkin tapaa, jolla työväenliike pyrki kokoamaan omaa joukkoaan sosialismin aatteen alle, ja rajaamaan vastaavasti muut ulkopuolelle. Toisaalta ulotan työssä poliittisuuden käsitteen myös siihen tapaan, miten työväenliike taisteli tai katsoi taistelevansa valtiovallasta, eli ”valtiolliseen luokkataisteluun”. Tutkimuksen rajaaminen poliittiseen liikkeeseen on perusteltua myös sen takia, että maaseudulla esimerkiksi ammattiyhdistysorganisointumisen jäi vähälle.¹³ Teuvan työväenliikkeen ideologisen kehityksen tutkimuksessa pääpaino on liikkeen

¹² Lackman, Matti, 15-19, *Taistelu talonpojasta. Suomen Kommunistisen Puolueen suhde talonpoikaiskysymykseen ja talonpoikaisliikkeisiin 1918–1939*. Oulu 1985.

Saarela, Tauno, 12-19, *Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923*. Tampere 1996.

¹³ Kettunen, Pauli, 36-43, *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930*. Jyväskylä 1986; Kettunen, Pauli, 236-250, Missä mielessä vanha työväenliike oli poliittinen liike. Teoksessa Alapuro et al.(toim.), *Kansa liikkeessä*. Vaasa 1989.

aktiivisimpien jäsenten ajatuksissa ja teoissa. Joukkoliikkeen edellytysten selvittämisessä ovat apunani olleet työväenyhdistysten jäsenluettelot, joita tutkimalla olen pyrkinyt saamaan selville minkälaiseen sosioekonomiseen perustaan poliittisen ideologian oli tarkoitus upota, ja miten liikkeen sosiaalinen jakauma mahdollisesti näkyi sen kannanotoissa ja toiminnassa. Borgin mainitsemaksi persoonalliseksi materiaaliksi voidaan luokitella Kansan Arkistossa olevat Teuvan työväenliikkeen eliittiin kuuluneiden Jalmari Teirilän, Kosti Hakalan ja Alekski Rinteen henkilöarkistot. Keinot varsinaisten rivijäsenten ajatusmaailman selvittämiseksi ovat luonnollisista syistä pienet, sillä tuolloin aktiivisesti toimineita ihmisiä ei enää ole jäljellä juuri ketään. Aikakaudesta on lisäksi kulunut niin kauan aikaa, että haastattelujen luotettavuus on myös kyseenalainen. Haastatteluaineiston osuus jää tutkimuksessani näin ollen vähäiseksi, sen tarkoitus on ennen kaikkea täydentää ”virallista tietoa”. Varsinaisia eliittihaastatteluja ei ole ollut enää mahdollista tehdä, joukkohaastatteluista puhumattakaan. Muutama paikkakunnan työväenliikkeen luonnetta hyvin edustava, terävämuistinen haastateltava vielä kuitenkin löytyi.¹⁴

Teuvan kunnanarkisto ja seurakunnan arkisto ovat olleet hyödyllisiä lähinnä työväen ulkopuolisen väestön, porvareiden, ajatusten ja työväenliikkeen sosiaalisen jakauman selvittämisessä. Tärkeiksi lähteiksi ovat osoittautuneet etenkin eteläpohjalaiset sanomalehdet. Maakuntalehdistä olen käyttänyt apunani *Ilkkaa* ja *Vaasaa* sekä alueellisista lehdistä Kristiinankaupungissa ilmestynyttä *Suupohjan Kaikua*. Porvarilliset sanomalehdet kertovat parhaimmin työväenliikkeen ulkopuolisen väestön mielipiteistä, mikä puolestaan on tärkeää, sillä yhteiskunnallinen toiminta ja siihen liittyvät ristiriidat eivät tapahdu tyhjiössä, vaan syntyvät yhteisön vuorovaikutuksessa. Alueen vasemmistolaislehdistä olen tutkinut Vaasassa ilmestyneitä *Työläistä*, *Vapaata Sanaa* ja *Työn Ääntä*. Vasemmistolaislehdet kuvaavat hyvin ainakin Teuvan työväenliikkeen eliitin ajatusmaailmaa lehtiin kirjoittaneiden paikallisten kirjeenvaihtajien kautta. Paikallisen työväenliikkeen poliittiseen ajatusmaailmaan olen pyrkinyt pääsemään käsiksi myös analysoimalla teuvalaisen työläisnuorison poliittista järjestölehteä *Nuorta Proletaaria*.

¹⁴ Haastattelututkimuksen ongelmista, ks. Virrankoski, Pentti, 5-13 ja 17-19, *Haastattelumenetelmän käyttö historiantutkimuksessa*. Turku 1980.

Suupohjan alue ei ole juuri aikaisemmin ollut historiantutkijoiden mielenkiinnon kohteena. Ainoastaan Liisa Ruismäen vuonna 1987 julkaistu Kauhajoen historia tarjoaa paikallishistoriallisen katsauksen itsenäistymisen aikaisiin vaiheisiin alueella; Ruismäen kirjoittama historia päättyykin vuoteen 1918. Alueen työväenliikkeelle Kauhajoen historiassa lankeaa ainoastaan pieni osa. Kyseisen ajan Teuvaan liittyvää historiantutkimusta ovat oikeastaan vuonna 1998 tekemäni proseminarityö Perälän kylän rautatieläisistä 1920-luvulla, syksyllä 2000 kirjoittamani seminaariesitelmä Teuvan työväenliikkeen sisällissodan jälkeisestä elpymisestä ja suuntataistelun alkamisesta sekä Mika Varalan sisällissodan aseistakieltäytyjien vangitsemista ja vuoden 1917 tapahtumia käsittelevät proseminaari- ja seminaarityöt Jyväskylän yliopistossa.

Työväenliikettä yleisesti koskevasta tutkimuskirjallisuudesta hyödyllisiksi ovat osoittautuneet etenkin Tauno Saarelan suomalaisen kommunismin alkutaipaleesta kertova *Suomalaisen kommunismin synty* (1996), Matti Lackmanin kommunismin ja pienviljelijöiden välistä suhteesta kertova *Taistelu talonpojasta* (1985) ja Ilkka Hakalehdon jo vuonna 1966 kirjoittama, SKP:n ammatillisesta ja poliittisesta toiminnasta kertova teos. Tutkimusajanjaksolla toimineen kommunistivaikuttajan Antti Hyvösen usein lähes sankaritarinalliset teokset SKP:stä tarjosivat tutkimuksen aikana ikkunan kommunistisen työväenliikkeen sisälle. Jari Ehrnroothin vuoden 1992 väitöskirja vuosisadan alun ”vallankumouksellisista diskursseista” osoittautui tarpeelliseksi etenkin teuvalaisten sanomalehtikirjeenvaihtajien kirjoituksia analysoitaessa.

Eteläpohjalainen työväenliike ei kiinnostavasta kurioositeetti-tilanteestaan huolimatta ole usein päässyt historiantutkimuksiin asti. Mikrohistoriallista tutkimusta aiheesta on tehty vieläkin vähemmän. Yleisluonteisesta tutkimuskirjallisuudesta Kaarina Vattulan vuonna 1976 kirjoittama, aikansa tapaan vahvasti poliittisesti väritynyt *Etelä-Pohjanmaan työväenliikettä viime vuosisadan lopulta nykypäiviin* kertoo maakunnan työväenliikkeen pääpiirteet ja sivuaa muutamain paikoin myös Teuvan työväenliikettä. Olavi Hurrin kirja sosiaalidemokraattisesta työväenliikkeestä Etelä-Pohjanmaalla keskittyy kirjan nimenkin mukaisesti lähinnä sosiaalidemokraattiseen työväenliikkeeseen jättäen maakunnan poliittisen kulttuurin kannalta olennaisemman vasemmistolaisemman

vaihtoehdon vähemmälle huomiolle. Vattulan ja Hurrin kirjat ovat lajissaan kuitenkin kelpo yleisteoksia. Syvemmälle aiheeseen meni Leevi Norrena vuoden 1993 väitöskirjassaan Järviseudun talonpoikaisesta työväenliikkeestä. Norrena toi samalla tarpeellisen tarkennuksen Etelä-Pohjanmaan poliittiseen historiaan. Norrenan väitöskirjan ansiosta Järviseudun työväenliike toimii hyödyllisenä vertailupohjana omalla tutkimuksellenikin.

Olen päätenyt tutkimuksessa temaattiseen jäsentelytapaan tuodakseni mahdollisimman tarkasti esiin poliittisen aatemaailman muodostumisen ja käytännöllisen toteutumisen eri puolet. Pysin tarkastelemaan maaseudun työväenliikkeen ideologista sisältöä seuraavien teemojen kautta, jotka samalla esittävät työn rakenteen:

Luku 2. Sosioekonominen, mentaalinen ja poliittinen tausta paikkakunnalla

Luku 3. Vasemmistopuolueiden vaalikannatus tutkimusajanjaksolla 1918–1929

Luku 4. Työväenliikkeen poliittinen järjestäytyminen ja toiminta sisällissodan jälkeen

Luku 5. Jäsenten puoluelehdissä käymä diskurssi ja sen analyysi

Luku 6. Repressio: ulkopuolisen väen suhtautuminen työväenliikkeeseen

Toisessa luvussa tarkastelen sosioekonomista, poliittista ja mentaalista taustaa Teuvalla ennen varsinaista tutkimusaikakautta 1918–1930. Katsauksen luominen paikallisyhteisöön ja ihmisten taustaan on mielestäni välttämätöntä kokonaiskuvan saamiseksi työväenliikkeen aatteellisesta perustasta. Se on tärkeää myös mahdollisen aatteellisen kehityksen kartoittamiseksi. Vaalikäyttäytymistä käsittelevässä kolmannessa luvussa rajaan tutkimusaikakauden vuosiin 1918–1929 vuoden 1930 vaalien erikoislaatuisuuden vuoksi. Lapuanliikkeen kiristämä sisäpoliittinen tilanne vaikutti vaaleihin voimakkaasti, joten käsittelen vuoden 1930 eduskunta- ja kunnallisvaalit lapuanliikettä tarkastelevassa viimeisessä käsittelyluvussa. Koska mikrohistoriallisessa tutkimuskohteessa vaalikäyttäytyminen paljastaa lähinnä valitun politiikan karkean aatteellisen pintatason, täytyy huomiota kiinnittää myös konkreettiseen poliittiseen järjestäytymiseen ja toimintaan. Poliittista järjestäytymistä koskevassa neljännessä luvussa esittelen Teuvan työväenliikkeen toimintaa sekä omassa leirissä että

kansalaisyhteiskunnan tasolla. Tässä luvussa myös henkilökysymykset nousevat tärkeiksi. Viimeisessä eli kuudennessa käsittelyluvussa kerron lapuanliikkeen ajan tapahtumista Teuvalla. Lapualaisaika oli yhden vaiheen loppu Suomen työväenliikkeelle, kuten myös Teuvan työväenliikkeelle, joten se on samalla luonteva päätösluku myös tälle tutkimukselle. Lapuanliike-luvussa myös työväestön ulkopuolisen väestön reaktiot nousevat tärkeään osaan, ja omalla tavallaan myös näyttävät paikkakunnan työväenliikkeen ideologisen luonteen.

Poliittista diskurssia käsittelevässä viidennessä luvussa pyrin esittelemään Teuvan työväenliikkeen jäsenten aatemaailman heijastumista heidän kirjoituksissaan *Vapaassa Sanassa* ja *Työn Äänessä* vuosina 1919–1930. Tutkin samassa luvussa myös Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston vuosina 1922–1925 käsinkirjoitettua järjestölehteä *Nuorta Proletaaria*. Tarkastelun kohteena olevien lehtien kirjoitukset olivat erilaisia, johtuen ennen kaikkea niiden erilaisista tehtävistä. *Nuori Proletaari* oli tarkoitettu lähinnä jäsenten ja jäseniksi aikovien luettavaksi, kun taas kirjeenvaihtajien kirjoitukset *Vapaassa Sanassa/Työn Äänessä* esittelivät Teuvan työväenliikkeen toimintaa myös muulle maakunnalle.

Jaan lehdissä olleet kirjoitukset kolmeen eri teemaan, joihin teuvalaiset tutkimusajanjaksolla erityisesti ottivat kantaa. Teemat muodostavat samalla alaluvun sisäisen rakenteen:

Luku 5.1. Työ ja elinolot (työväen toimeentulo)

Luku 5.2. Talonpoikaiskysymys (Kysymys työväen ja talonpoikien välisestä suhteesta)

Luku 5.3. Yhteiskunta (poliittiset puolueet, luokkataisteluaajatus sekä sosialistinen yhteiskunta/porvarillinen yhteiskunta)

Teemojen väliset rajat ovat häilyviä jo lehtien tarkoituksen ja tehtävien vuoksi. Ajan poliittisessa lehdistössä lähes kaikki aiheet oli nähtävissä poliittisina ja yhteiskunnallisina kiistakysymyksinä. Sen vuoksi rajaan käyttämäni teemat hyvin ahtaalle. Esimerkiksi ”yhteiskuntaa” käsittelevät jutut ovat rajaukseni mukaan sellaiset lehtiartikkelit, jotka koskettelevat jollakin retorisella tasolla työväenliikkeen ylätasoa ideologiaa, sosialismia, kommunismia ja

luokkataistelua, sekä jakavat kansan erilaisiin poliittisiin ryhmiin. Pysin siis selvittämään, kuinka työväenliikkeen ylätasoon poliittinen retoriikka ja aatemaailma näyttäytyivät teuvalaisten kirjoituksissa. Kuvaan myös, minkälaisena osa teuvalaisista, lähinnä työväenliikkeen eliitti, näki sosialistisen yhteiskuntajärjestelmän – ja toisaalta sen vastakohtaan. Mainitun kolmen keskeisen teeman lisäksi teuvalaiset ottivat lehdissä innokkaasti kantaa uskonnonvapauskysymykseen.

Käsittelen uskonnonvapauskysymyksen kokonaisuudessaan ”toiminta- ja organisaatioluvun” (LUKU 4) yhteydessä olettaen, että aktiivisesta lehtikirjoittelusta voi selvittää, miten teuvalaiset suhtautuivat usein poliittiseen kirkostaeroamiseen vuoden 1923 uskonnonvapauslain jälkeen. Yhteys lehtikirjoitusten ja konkreettisen toiminnan, kirkosta eroamisen, välillä on siis alkuolettamukseni mukaan kirkostaeroamisessa selvempi kuin varsinaisen ”diskurssiluvun” kysymyksissä yleisestä politiikasta, talonpoikien ja työväen välisestä suhteesta tai vallitsevista elinoloista. ”Diskurssiluvussa” tutkimuksen keskiössä on enemmän käytetty poliittinen retoriikka kuin sen materialisoituminen toiminnaksi.

1.3. Käsitteet

Tuoreimmassa suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa termin ’kommunismi’ määrittelyissä on ollut eroavaisuuksia. Toisinaan ’kommunisteiksi’ on laskettu ainoastaan henkilöt, jotka sitoutuivat SKP:n illegaaliin toimintaan, muista SDP:stä vasemmalla olevista henkilöistä on käytetty muun muassa nimitystä ’vasemmistososialistit’.¹⁵ Tauno Saarela puolestaan käyttää termiä ’suomalainen kommunismi’ kuvaamaan ilmiötä, joka sijoittui ideologisesti SDP:n vasemmalle puolelle.¹⁶ Itse olen päätenyt lähelle Saarelan määrittelyä, mutta käytän ’kommunisti’-sanaa myös kuvaamaan ihmistä, joka on enemmän tai vähemmän sitoutunut SDP:stä vasemmalla olleeseen poliittiseen liikkeeseen. Käytän lisäksi termiä ’vasemmistoradikalismi’ synonyyminä ’kommunismien’ kanssa lauseesta riippuen. ’Porvari’-käsitettä käytän kuvaamaan niitä ihmisiä, jotka olivat

¹⁵ Norrena, 1993, 42.

¹⁶ Saarela, 1996, 15-16.

työväenliikkeen ulkopuolella, ja jotka työväenliikkeen jäsenet rajasivat itsensä ulkopuolelle.¹⁷

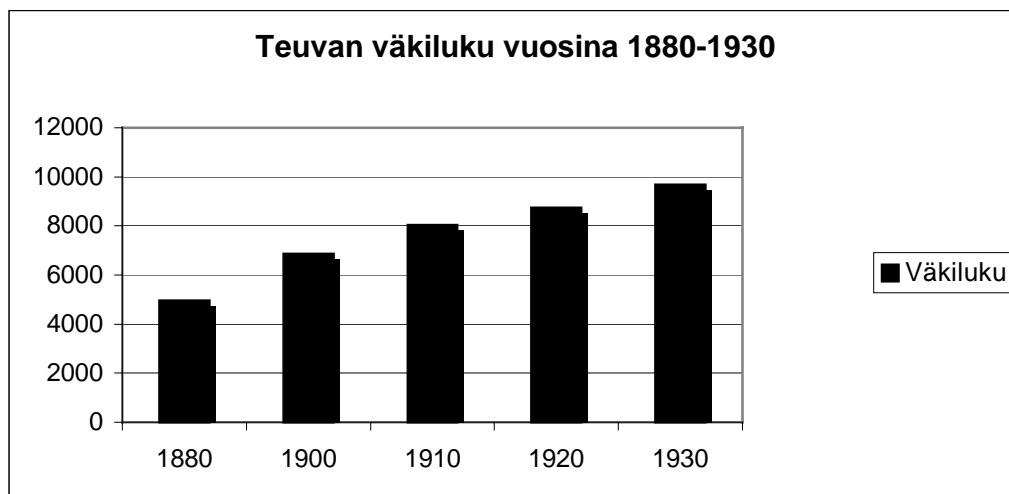
¹⁷ Ks. myös Norrena, 1993, 42.

2. TYÖVÄENLIIKKEEN TULO JA LÄPÄISY TEUVALAISESSA KYLÄYHTEISÖSSÄ

2.1. Sosioekonominen ja mentaalinen perusta paikkakunnalla

2.1.1. Maanomistusolot Suupohjassa ja lähiympäristössä

Suomenkielinen Etelä-Pohjanmaa on maantieteellisistä ja historiallisista syistä jaettu tavallisesti neljään pääalueeseen: Kyrönmaahan, Lapuanjokilaaksoon, Järviseuutuun ja Suupohjaan. Jaot ovat karkeita ja varsinkin yhteisöjen sosiaalinen vuorovaikutus on saattanut myöhemmin muuttaa aluejakoa.¹⁸ Suupohjassa sijaitseva Teuvan kunta sijaitsee kielirajalla, sillä sen läntinen naapuri on ruotsinkielinen Närpiö, eikä rannikon kaupunkeihin Kaskisiin ja Kristiinankaupunkiin ole matkaa kuin kolmisenkymmentä kilometriä. Teuva kuului keskiajalta lähtien Närpiön suurpitäjään, kunnes erosi omaksi seurakunnakseen vuonna 1795. Kunnan nimestä käytettiin kuitenkin pääasiassa ruotsinkielistä versiota aina 1800-luvun lopulle saakka. Ruotsinkielisiä asukkaita Teuvalla ei ole, eikä ollut juuri tutkimusajanjaksollakaan, mutta vielä nykyäänkin paikkakunnasta käytetään rinnakkain ruotsinkielistä nimeä Östermark.¹⁹

Lähteet: SVT VI. Väestötilastot 1880–1930 (osat 37, 45-46, 56-60 ja 73-76). Väkiluvut kymmenvuotistaulujen mukaan.

¹⁸ Latikka, Olavi, 37, *Järjestäytyminen ja yhteiskunnan muutos. Järjestötoiminnan alkuvaiheet ja laajentuminen suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla vuoteen 1908*. Jyväskylä 1987; Kyrönmaahan aiemmin kuulunut Jurvan kunta on tällä hetkellä hallinnollisesti Suupohjaa. Jurvalaisten yhteydet etenkin Teuvalle ovat aina olleet kiinteät. Ks. Liite 1.

¹⁹ Ranta, Raimo, 72-74, *Teuvan historia vuoteen 1795*. Vaasa 1994; *Suomenmaa. Maantieteellinen-taloudellinen ja historiallinen tietokirja*, 7. osa. Vaasan lääni, s. 82, Porvoo 1925.

Väkiluku kasvoi voimakkaasti Suomessa 1800-luvulla. Kasvu oli huomattavinta Etelä-Pohjanmaalla ja varsinkin sen suomenkielisillä alueilla. Vuosina 1805–1880 Etelä-Pohjanmaan väkimäärä lisääntyi peräti noin 172 prosenttia. Vastaava lisäys koko Suomessa oli noin 129 prosenttia. Suuren syntyvyyden lisäksi pienenevä kuolleisuus vaikutti väen lisääntymiseen. Sen lisäksi uudisviljelyn lisääntyminen avasi toimeentulon yhä useammalle, myös monille uudisasukkaille. Kasvu hidastui vuosina 1880–1900 etenkin voimakkaan siirtolaisuuden ja muuttoliikkeen takia. Myös uudisviljelymahdollisuudet vähenivät aiemmasta.²⁰ Teuvalla väestönkasvu jatkoi etenemistään tasaisesti 1930-luvulle saakka. Väkiluku oli 1900-luvun alussa vajaat 7000 henkeä, mutta väestönkasvu oli niin voimakasta, että vuonna 1920 kunnassa asui jo 8750 henkeä. Vuonna 1930 Teuvan väkiluku oli noin 9700 henkeä.²¹

Vuosisadan alussa kaikkien eteläpohjalaisten kuntien elinkeinorakennetta hallitsi maatalous, niin myös Teuvan kunnan. Eteläpohjalaiset tilat olivat kooltaan keskisuuria, eikä todellisia suurtiloja alueella juuri ollut. Lähes 80 prosenttia teuvalaisista sai elantonsa maanviljelyksestä. Luku oli melko eteläpohjalaisittain melko tavanomainen. Kaikkein maatalousvaltaisimmat alueet vuosisadan alussa olivat alueella Järviseu tu sekä Ilmajoen, Kurikan, Kauhajoen ja Peräseinäjoen pitäjät. Niissä maanviljelystä sai elantonsa selvästi yli 80 prosenttia väestöstä. Kurikassa jopa 88 prosenttia väestöstä sai toimeentulonsa maataloudesta.²²

²⁰ Toivonen, Anna-Leena, 76-77, *Etelä-Pohjanmaan valtamerentakainen siirtolaisuus 1867–1930*. Helsinki 1963.

²¹ SVT VI. Väestötilastoa. Osat 45-46. Vuodet 1910–1912. (Myös vuoden 1900 tilasto näkyy tässä osassa). Taulu II, s. 58-59; SVT VI. Väestötilastoa. Osat 56-60. Vuodet 1919–1922. Taulu I, s. 42-43; SVT VI. Väestötilastoa. Osat 73-76. Vuodet 1930–1931. Taulu I, s. 42-46. Väkiluvut on laskettu kymmenvuotistaulujen mukaan ja niihin on otettu mukana myös kuntaan muuttaneet.

²² Gebhard, 1913, taulu I s. 28-33.

TAULUKKO 1. SUUPOHJAN MAANVILJELYSVÄESTÖN
YHTEISKUNNALLINEN JAKAUMA (% KUNNAN VÄESTÖSTÄ) V. 1901.

Kunta	Maanomistajia	Torppareita	Maataloustyöväkeä
Teuva	56,5	10,4	33,1
Kauhajoki	34,4	30,0	35,6
Kurikka	31,8	20,4	47,8
Jurva	61,5	8,0	30,5
Karjajoki	60,3	15,0	24,7
Isojoki	53,4	17,5	29,0
Vaasan I.	54,9	15,8	29,3
Koko maa	48,6	18,8	32,6

Lähde: Gebhard, Hannes, II taulu. s. 110-115 ja 124-127, Maanviljelysväestö. Sen suhde muihin elinkeinoihin ja sen yhteiskuntatieteellinen kokoonpano Suomen maalaiskunnissa v. 1901. Tilattoman väestön alakomitean tutkimuksia I. Helsinki 1913.

Väestön yhteiskunnallisen jakauman perusteella Suupohjan ja lähiseudun kunnat erosivat toisistaan jopa yllättävän paljon. Eniten maanomistajia oli Jurvassa, Karijoella ja Teuvalla. Kauhajoella ja Kurikassa vuokratilallisten eli torppareiden määrä oli huomattavan korkea. Sen lisäksi myös maataloustyöväkeä oli kunnissa suhteellisesti enemmän kuin naapurikunnissa. Teuvalla ja Jurvassa torppareiden määrä oli vuosisadan alussa ylivoimaisesti Suupohjan pienin. Teuvalla torppareita oli vain kymmenes maanviljelysväestöstä ja Jurvassa vieläkin vähemmän. Molemmissa kunnissa, sekä Teuvalla että Jurvassa torppareiden vähäisyys näyttää johtuneen maanomistajien suuresta määrästä.

Teuvalaisista maatiloista yli 60 prosentilla oli yhdestä kolmeen torppaa, mikä määrä oli yleisin Etelä-Pohjanmaalla. Noin puolet eteläpohjalaisista maanomistajista piti maillaan yhdestä kolmeen torppaa.²³ Torppareiden turvatun aseman vuoksi eri yhteiskuntaryhmien välisiä ristiriitoja ei Etelä-Pohjanmaalla vuosisadan alussa juuri esiintynyt, toisin kuin jyrkemmin isäntiin ja alaisiin jakaantuneessa Etelä-Suomessa. Keskinäiset ristiriidat jäivät esimerkiksi torpparipitäjä Kauhajoella yksittäistapauksiksi. Isännät ja torpparit söivät pohjalaiseen tapaan samassa pöydässä, eikä näkyvää luokkajakoa Etelä-Suomen tapaan ollut. Torpilla oli lähes poikkeuksetta pitkät vuokrasopimukset ja ne olivat usein myös ns. sukulaistorppia, joilla ei ollut pelkoa häätämisestä. Yleensä

²³ Vattula, Kaarina, 24, *Etelä-Pohjanmaan työväenliikettä viime vuosisadan lopulta nykypäiviin*. Helsinki 1976; Nevala, Seija-Leena, 38-40, ”Kaikki flikathan siihen meni”. Lotta Svärd eteläpohjalaisessa maaseutuyhteisössä vuosina 1921–1944. Tampereen yliopisto 2001.

vaikeasta torpparikysymyksestä hyötyneet vasemmistopuolueet eivät osaksi siksi aavuttaneet Etelä-Pohjanmaalla suurta kannatusta ensimmäisissä eduskuntavaaleissa 1907.²⁴

Asuinolot valottavat osaltaan kuntien elinoloja 1900-luvun alussa. Yhden asuinhuoneen asuntoja oli Teuvalla vähemmän kuin naapuripitäjissä. Kaikista teuvalaisista asunnoista 30-40 prosenttia sisälsi vain yhden huoneen. Kauhajoella yhtä pieniä asuntoja oli 50-60 prosenttia asuinsijoista ja Jurvassa peräti yli 60 prosenttia.. Teuvalla 4-5-huoneisia asuntoja oli 10-15 prosenttia kaikista asunnoista. Kauhajoella ja Jurvassa samankokoisia asuntoja oli vain 5-10 prosenttia kaikista asunnoista. Torpparien suhteellisesta vähäisyydestä johtuen Teuvalla ja Jurvassa asunnot sijaitsivat myös selvästi useammin omalla maalla kuin Kauhajoella, jossa asunnon vuokraavia perheitä oli merkittävästi enemmän.²⁵ Naapurikuntiin verrattuna Teuvalla tunnuttiin asuvan kohtalaisen tilavasti ja useimmiten vieläpä omalla maalla.

Mielenkiintoista on verrata toisiinsa myöhemmin poliittisilta perinteiltään myöhemmin varsin erilaisiksi kehittyneitä naapurikuntia, Kauhajokea ja Teuvaa. Maatilakohtaisesti suurin ero Teuvan ja Kauhajoen välillä oli suurimpien maaomaisuuksien kohdalla. Vuonna 1901 keskikokoisten maaomaisuuksien (50-250 hehtaaria) osuus Teuvan maa-alasta oli yli 70 prosenttia. Pinta-alaltaan huomattavasti suuremmalla Kauhajoella samankokoisten maa-omaisuuksien ala oli vain 20-30 prosenttia koko kunnan maa-alasta. Kauhajoella suurin osa kunnan pinta-alasta oli isojen maanomistajien hallussa. Yli 250 hehtaaria käsittävien suurien tilojen yhteenlaskettu osuus oli yli 60 prosenttia kunnan pinta-alasta, kun Teuvalla vastaava osuus oli alle 25 prosenttia.²⁶ Jos vasemmistolaisuuden kaikupohjaksi ajatellaan puutteellisia olosuhteita ja tasa-arvon puutetta omistuksessa, pelkästään kuntien sosiaalisia oloja arvioimalla Kauhajoella

²⁴ Rasila, Viljo, 33, *Suomen torpparikysymys vuoteen 1909*. Helsinki 1961; Pajula, Kaarina, 29, *Vasemmistolaisuus Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä vuosien 1907–1951 eduskuntavaalien valossa tarkasteltuna*. Turun yliopisto 1974; Soikkanen, Hannu, 386-387, *Sosialismin tulo Suomeen*. Porvoo 1961; Ruismäki, Liisa, 421, *Kauhajoen historia*. Jyväskylä 1987.

²⁵ Gebhard, Hannes, kartat 5-6 ja 13-14, *Yhteiskuntatieteellinen kartasto Suomen maalaiskunnista v. 1901*. Helsinki 1908.

²⁶ Gebhard, 1908, kartat 52-55.

näyttäisi olleen potentiaalia nousta Suupohjan merkittävimäksi vasemmistolaispitäjäksi.

TAULUKKO 2. ITSENÄISTEN MAATILOJEN HEHTAARIKOOT (% KAIKISTA ITSENÄISISTÄ TILOISTA) SUUPOHJASSA VUONNA 1901.

Kunta	Alle 5 ha	5-25 ha	25-50 ha	yli 50 ha
Teuva	2,7	66,0	26,8	4,4
Kauhajoki	4,3	45,2	33,2	17,3
Kurikka	4,6	31,0	42,3	22,0
Jurva	6,0	73,1	18,5	2,4
Karjajoki	3,0	71,3	19,5	6,1
Isojoki	5,0	77,9	12,5	4,7
Vaasan l.	6,0	67,2	20,2	6,6
Koko maa	14,8	58,9	17,6	8,7

Vennola, J.H., Taulu IX. s. 430-433, Maanomistus Suomen maalaiskunnissa. Tilastollinen tutkimus yhteiskuntataloudellisista oloista Suomen maalaiskunnissa vuonna 1901. Helsinki 1917.

Kaksi kolmasosaa Teuvan itsenäisistä maataloista oli keskikokoisia, 5-25 hehtaarin suuruisia. Merkittävää oli myös keskisuurten 25-50 hehtaarin tilojen runsaus. Näitä tiloja oli Teuvalla suhteellisesti laskettuna kolmanneksi eniten Suupohjassa, suurtilavaltaisten Kurikan ja Kauhajoen jälkeen. Pienimpiä, alle viiden hehtaarin itsenäisiä tiloja Teuvalla oli selvästi prosentuaalisesti vähiten koko alueella. Eniten itsenäisiä kääpiötiloja oli Jurvassa. Teuvan maatilat olivat suunnilleen eteläpohjalaista keskikokoa keskimääräisen tilakoon ollessa kunnassa vajaat 22 hehtaaria. Kun kokoluokkaan 25-50 hehtaaria ylsi keskimäärin Suomessa 17,6 prosenttia maataloista, niin Vaasan läänissä sen kokoisia tiloja oli yli viidennes itsenäisistä tiloista. Etelä-Pohjanmaan suurimmat tilat sijaitsivat Ilmajoella ja sen naapurikunnissa sekä Lapuanjokilaaksossa. Näillä alueilla keskimääräinen tilakoko ylitti reilusti 30 hehtaaria. Kaikkein pienimmät maatilat puolestaan olivat Järvisseudulla, jossa keskimääräinen tilakoko oli 17 hehtaaria.²⁷

²⁷ Latikka, 1987, 53-57; Norrena, 1993, 151.

TAULUKKO 3. KAIKKIEN VILJELMIEN KOOT (% VILJELMISTÄ)
SUUPOHJASSA, VAASAN LÄÄNISSÄ JA KOKO SUOMESSA 1910.

Kunta	alle 3 ha	3-5 ha	5-25 ha	25-50 ha	50-100 ha	yli 100 ha
Teuva	47,7	9,3	37,4	5,2	0,4	0,0
Kauhajoki	40,1	15,3	38,1	5,1	1,4	0,1
Kurikka	45,3	13,2	29,7	9,8	2,0	0,0
Jurva	45,2	8,5	43,5	2,7	0,2	0,0
Karjajoki	41,0	14,8	41,5	2,6	0,0	0,0
Isojoki	50,1	17,9	31,0	0,5	0,4	0,0
Vaasan l.	41,1	11,6	41,0	5,3	0,9	0,1
Koko maa	50,6	13,4	31,0	3,7	1,0	0,3

SVT III. Maatalous 9. Maataloustiedustelu Suomessa vuonna 1910. Taulu n:o 2. Viljelmien luku ja suuruus (s. 54-55).

Alle puolen hehtaarin maatilat mukaan laskettuna kuva Teuvan tilojen tasajakoisuudesta hälvenee hieman. Kaikki maatilat, myös vuokratilat, huomioiden Teuvalla oli vuoden 1910 maatalouslaskelmien mukaan huomattava määrä alle kolmen hehtaarin kääpiötiloja, joista suurin osa oli vuokratiloja.²⁸ Suupohjan alueella vain Isojoella oli suhteellisesti enemmän kääpiötiloja kuin Teuvalla. Myös pientilavaltaisessa Jurvassa alle kolmen hehtaarin tiloja oli suhteellisesti vähemmän kuin Teuvalla. Aivan pienimpiä puolen hehtaarin tiloja Jurvassa oli tosin ylivoimaisesti eniten. Vuonna 1910 tämän kokoluokan maatiloja oli väkiluvultaan selvästi Teuvaa pienemmässä Jurvassa yhteensä 123, kun niitä Teuvalla oli 52. Myös vahvoissa torpparipitäjissä Kauhajoella ja Kurikassa oli vähemmän kääpiötiloja kuin Teuvalla. Torpat olivat näissä kunnissa ilmeisesti kooltaan hieman suurempia (3-5 hehtaaria) kuin Teuvan monet alle kolmen hehtaarin tilat. Keskisuuria tiloja oli Teuvalla kuitenkin vuonna 1910 edelleen saman verran kuin Kauhajoella (yli 5 prosenttia kaikista tiloista). Keskisuurten tilojen määrässä Teuva sijoittuikin Suupohjan alueella yhä kolmanneksi Kurikan

²⁸ Maataloustiedusteluissa on eritelty ainoastaan kaikki yli 0,5 hehtaarin kokoiset maatilat. Sitä pienempiä tiloja ei ole jaoteltu 'vuokratiloiksi' tai 'itsenäisiksi tiloiksi', vaan ne on niputettu alle 0,5 hehtaarin tiloiksi. Itse olen laskenut alle 0,5 hehtaarin tilat 'vuokratiloiksi', olettaen suuren osan niistä sitä olleen (vertaa esim. alle viiden hehtaarin tilojen maanomistajien vähäistä määrää Teuvalla. (TAULUKKO 2). Kuva omistajuudesta saattaa joissakin tapauksissa vaihdella paljokin riippuen siitä, lasketaanko alle 0,5 hehtaarin tiloja mukaan lainkaan. Esimerkiksi Jurvassa oli huomattava määrä alle 0,5 hehtaarin tiloja, joiden omistajuudesta ei Suomen Virallisessa Tilastossa siis ole tietoa. Jos alle puolen hehtaarin tilat jätetään pois laskuista maaomistajien osuus viljelijöistä oli Jurvassa 70,5 % vuonna 1910. Jos ko. tilat lasketaan vuokratiloiksi prosenttiosuus laskee 53,8 %:iin (TAULUKKO 5). Teuvalla alle 0,5 hehtaarin tilojen määrä oli Jurvaa selvästi pienempi, joten samanlaista ongelmaa ei Teuvan tilastoinnissa ole.

ja Kauhajoen jälkeen.²⁹ Kylittäin Teuvan maatilat jakaantuivat seuraavaan tapaan koon mukaan:

TAULUKKO 4. TILAKOOT TEUVAN KYLISSÄ (TILOJEN LUKUMÄÄRÄ/ % KAIKISTA KYLÄN TILOISTA) 1910.

Kylä	Alle 5 ha	5-25 ha	25-50 ha	50-100 ha
Kirkonkylä	119/ 54%	90/ 41%	10/ 5%	0/ 0%
Perälä	109/ 58%	72/ 38%	7/ 4%	0/ 0%
Kauppila	90/ 53%	68/ 40%	13/ 8%	0/ 0%
Äystö	62/ 60%	30/ 29%	11/ 11%	0/ 0%
Riippi	87/ 52%	74/ 44%	6/ 4%	0/ 0%
Norinkylä	53/ 49%	48/ 44%	4/ 4%	3/ 3%
Horonkylä	32/ 48%	31/ 46%	3/ 5%	1/ 1%
Luovankylä	18/ 72%	7/ 28%	0/ 0%	0/ 0%
Koko Teuva	570/ 54%	420/ 40%	54/ 5%	4/ 0%

Lähde: Yleinen maanviljelystiedustelu Suomessa syyskuulla 1910. Vaasan lääni. Teuva. Maataloushallitus. KA.³⁰

Eniten maatiloja Teuvalla oli väkirikkaimmissa kylissä, Kirkonkylässä, Kauppilassa ja Perälässä (LIITE 2). Suhteessa vähiten maatiloja näyttäisi olleen Äystöllä, tosin aivan kylän kupeessa sijaitsevassa Riipissä oli tiloja taas huomattavan paljon³¹. Omistaminen jakautui kylittäin melko tasaisesti, sillä mikään kylä ei eronnut täysin pientilavaltaiseksi. Kirkonkylässä ja Perälässä suurehkojen, yli 25 hehtaarin tilojen määrä jäi kuitenkin suhteellisesti vähäiseksi. Eniten yli 25 hehtaarin isoja tiloja oli Kauppilassa, Äystöllä ja Norinkylässä. Lisäksi Horonkylässä ja Norinkylässä sijaitsivat vuonna 1910 Teuvan ainoat yli 50 hehtaarin tilat. Ylivoimaisesti eniten pieniä tiloja oli Luovankylässä, tosin kylän pieni koko saa lukeman 72 prosenttia näyttämään merkityksekkäämmältä kuin se välttämättä onkaan. Luovankylän 25 tilasta 18 oli alle viiden hehtaarin tiloja vuonna 1910.

²⁹ SVT III. Maatalous 9. Maataloustiedustelu Suomessa vuonna 1910. Taulu n:o 2. Viljelmien luku ja suuruus (s. 54-55).

³⁰ Maataloustilastossa ovat mukana sekä itsenäiset että vuokralla olevat teuvalaistilat. Tilojen lukumäärässä on tilastoissa muutaman maatilan vaihtelu, sillä Suomen Virallisen Tilaston mukaan (SVT III. Maatalous 9. Maataloustiedustelu Suomessa vuonna 1910. Taulu n:o 2. Viljelmien luku ja suuruus, s. 54-55) Teuvalla oli yli 0,5 hehtaarin maatiloja yhteensä 1042 kappaletta, ja Maataloushallituksen arkiston mukaan yhteensä 1048 kappaletta. Olen laskenut kokoluokkien prosentit Maataloushallituksen arkiston mukaan yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi.

³¹ Maanviljelysvaltaisuuden vertaamisen tekee vaikeaksi kyläkohtaisten väkilukutietojen puuttuminen tutkitulta ajalta. Äystön kylä oli kuitenkin asukasmäärältään todennäköisesti Teuvan neljänneksi suurin kylä Kirkonkylän, Perälän ja Kauppilan jälkeen.

TAULUKKO 5. ITSENÄISTEN MAATILOJEN OSUUS KAIKISTA
TILOISTA (%) SUUPOHJAN KUNNISSA VUOSINA 1910 JA 1929.

Kunta	Oma vuonna 1910	Oma vuonna 1929
Teuva	45,3	90,8
Jurva	53,8	89,8
Kauhajoki	36,6	94,3
Kurikka	33,0	95,8
Karjajoki	51,6	95,0
Isojoki	44,9	95,4

SVT III. Maatalous 9. Maataloustiedustelu Suomessa vuonna 1910. Taulu n:o 2. Viljelmien luku ja suuruus (s. 54-55); SVT III. 26:1. Yleinen maataloustiedustelu v. 1929–1930. Taulu n:o 1, s. 11-12.

Maanomistajien määrä pysyi Suupohjan alueella samankaltaisena vuosien 1901 ja 1910 välillä: eniten maanomistajia oli edelleen Jurvassa ja vähiten Kurikassa, jossa vain noin kolmannes viljelijöistä omisti tilansa. Samanaikaisesti suuri maanomistajien ja alle puolen hehtaarin kääpiötilojen määrä Jurvassa merkinnee sitä, että kunnan monista pikkutiloista suuri osa oli itsenäisiä, toisin kuin esimerkiksi Teuvalla, jossa kääpiötilat olivat vuokralla. Torppien itsenäistyessä vuonna 1918 tilojen lukumäärä luonnollisesti kasvoi huomattavasti. Torpparivapauslain ja sen jälkeisten muiden reformien pääasiallisena tarkoituksena oli taata sisällissodan jälkeen yhteiskuntarauha omistamista jakamalla³². Mielenkiintoista on, että torpparivapautus näyttää edenneen Suupohjassa ja sen lähiympäristössä kaikkein voimallisemmin juuri entisillä torpparialueilla kuten Kauhajoella ja Kurikassa. Tasapäisemmän maanomistajuuden Teuva ja Jurva tulivat torppariuudistuksessa pienellä viiveellä perässä.

³² Norrena, 1993, 154.

TAULUKKO 6. VILJELMIEN KOOT (% KAIKISTA VILJELMISTÄ)
SUUPOHJASSA VERRATTUNA MUUHUN SUOMEEN VUONNA 1929.

Kunta	Alle 3 ha	3-5 ha	5-25 ha	25-50 ha	yli 50 ha
Teuva	35,8	11,9	46,6	5,2	0,5
Kauhajoki	32,1	16,1	45,1	5,9	0,8
Kurikka	36,0	12,5	43,6	7,0	0,9
Jurva	34,9	13,9	48,6	2,6	0,0
Karjajoki	31,5	11,0	54,2	3,3	0,0
Isojoki	36,9	18,2	42,9	2,0	0,0
Vaasan l.	29,7	14,4	50,2	5,1	0,6
Koko maa	38,4	16,2	39,8	4,3	1,3

SVT III. 26:1. Yleinen maataloustiedustelu v.1929-1930. Taulu n:o 1, s. 11-12.

Torpparivapautuksen vaikutuksia kartoitettaessa on järkevää vertailla tilakokojen kehitystä vuosina 1910 ja 1929, jolloin reformi oli ollut voimassa jo noin kymmenen vuotta. Maataloustiedustelun tilastojen mukaan keskisuuret tilat lisääntyivät torpparivapautuksen jälkeen Suupohjassa ja varsinkin Teuvalla, jossa kääpiötilojen määrä laski vuoteen 1929 mennessä Isojoen jälkeen selvimmin (ks. taulukko 3). Torpparivapautuksen myötä Suupohjasta, niin kuin koko Suomesta, tuli maanomistuksen kannalta entistä homogeenisempi alue. Isojoki pysyi Suupohjassa silti edelleen selvästi pientilavaltaisimpana kuntana. Keskisuurten tilojen määrässä Teuva pysyi Kauhajoen ja Kurikan kannoilla kolmantena.

2.1.2. Hengellinen ja aatteellinen elämä Teuvalla

Agraarisuuden lisäksi uskonnollisuudella oli suuri merkitys eteläpohjalaisen todellisuuden muokkaajana. Maakunnasta tuli 1830–1840-luvulta lähtien herännäisyyden keskusalue. Herännäisyyden tukikohdaksi muodostuivat Ylistaron, Lapuan, Ylihärman ja Nurmon seudut, mutta Teuvalle ’körttiläisyys’ ei ikinä kotiutunut. Heränneiden oman lehden, *Hengellisen Kuukausilehden*, levikki oli Teuvalla vuosisadan vaihteessa pienimpiä koko Vaasan läänissä.³³ Lapuanjokilaakson ja Härmien herännäisyydestä muodostui 1900-luvun alkuun mennessä pohjalaisen nationalismin ja kansallistunnon kehto, joka asettui vastapuoleksi Etelä-Suomen kaupungistuvaa elämäntyyliä, modernisaatiota ja maallistumista vastaan. Risto Alapuron mukaan luterilaisen kirkollisuuden peruslottuvuuksiin sitoutuneet heränneet tukeutuivat vanhoihin agraarisiin

³³ Seppo, Juha, 192 ja 202, Seurakuntaelämä ja uskonnolliset liikkeet Etelä-Pohjanmaalla 1809–1917. Teoksessa *Etelä-Pohjanmaan historia VI*. Vaasa 1987.

elämänarvoihin ja vastustivat edessä olevaa yhteiskunnan modernisaatiota, joka oli tuomassa mukanaan myös maallistumisen. Poliittisista puolueista heränneet ryhtyivät tukemaan lähinnä suomalaista puoluetta ja maalaisliittoa.³⁴

Perinteisellä uskonnollisella tapakulttuurilla oli 1800-luvun lopussa vahva merkityksensä Teuvalla. Vuosina 1870–1890 vähintään 75 prosenttia teuvalaisista kävi ainakin kerran vuodessa ehtoollisella. Säännöllistä ehtoollisellakäymistä edesauttoivat etenkin sosiaaliset syyt, sillä esimerkiksi avioliittoon kuuluttaminen ja vihkiminen oli mahdollista vain niille, jotka olivat käyneet ehtoollisella. Ehtoollispakko avioliiton yhteydessä kumottiin vasta vuonna 1910. Maallistuminen ja yhtenäiskirkollisuuden väljentyminen alkoi näkyä 1900-luvun alussa ehtoollisellakävijöiden vähentymisenä. Määrä romahti lopulta vuonna 1917. Sama maallistumiskehitys nähtiin joka puolella Suomea, myös Etelä-Pohjanmaalla. Juha Seppo selittää ilmiön paikallistumista uskonnolliselle Etelä-Pohjanmaalle siirtolaisuuden perinteistä tapakulttuuria hajottaneella vaikutuksella ja herätysliikkeillä. Syynä kirkossa käynnin vähentymiseen oli lisäksi myös maaseudulle ehtinyt sosialismi, vaikka sen vaikutus jäikin suurimmassa osassa maakuntaa vähäiseksi. Poikkeavuus perinteisestä kirkollisuudesta ja herännäisyydestä näkyi alueella sekä tosinuskomisena että tosinajatteluna. Toisinuskominen ilmeni uskonnollisten vähemmistöyhteisöjen saamassa kannatuksessa, ja tosinajattelu näkyi muun muassa eräille alueille juurtuneessa sosialismissa. Huomionarvoista on, että ehtoollisfrekvenssi laski vuoteen 1917 mennessä erityisen jyrkästi monissa myöhemmissä Etelä-Pohjanmaan vasemmistolaispitäjissä, kuten Evijärvellä, Vimpelissä, Kauhavalla, Teuvalla.³⁵

Herännäisyyden sijasta Suupohjan seurakunnissa saavutti suosiota evankelisuus. Juha Sepon mukaan orastavaa evankelisuutta oli Teuvalla ja Kauhajoella jo 1860-luvulla. Teuvalla evankelisuuden kilpailijaksi tuli jo liikkeen alkuvaiheessa lestadiolaisuus. Vuonna 1889 lestadiolaiset perustivat Teuvalle Etelä-Pohjanmaan ensimmäisen rauhanyhdistyksen, johon liittyi heti 183 jäsentä. Ammatillis-sosiaaliselta taustaltaan yhdistyksen jäsenistö muodostui maaseudun huono-

³⁴ Alapuro, Risto, 145, Uskonto ja poliittinen mobilisoituminen maaseudulla. Teoksessa Kuusi, Matti, Alapuro, Risto, Klinge, Matti (toim.), *Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena*. Keuruu 1977; Latikka, 1987, 357.

³⁵ Seppo, 1987, 142-154.

osaisista ja toisaalta kaupasta elantonsa saaneista. Kirkon arvion mukaan noin kahdeksan prosenttia teuvalaisista oli lestadiolaisia vuosisadan vaihteessa. Lestadiolaisuus kehittyi Teuvalla niin aktiiviseksi, että kunnasta muodostui selvä lestadiolaisuuden säteilykeskus muualle Etelä-Pohjanmaalle ja Satakuntaan. Teuvan rauhanyhdistyksestä tuli alueen kokoava lestadiolaisorganisaatio, sillä Jurvan, Kauhajoen ja Karijoen lestadiolaiset muodostivat sille omat tilivelvolliset haaraosastonsa.³⁶

Ruotsalaista kommunismia tutkineen Sven Rydenfeltin mukaan herätysliikkeiden ja työväenliikkeen kannatus kumpuaa samankaltaisesta maaperästä. Molemmille on yhteistä vallitsevaan elämänmuotoon kohdistettu oppositioasenne ja kapinallisuus.³⁷ Konservatiiviseen herännäisyyteen Rydenfeltin teoria ei sovellu, mutta muissa Etelä-Pohjanmaalla vaikuttaneissa herätysliikkeissä on siihen viittaavia piirteitä. Esimerkiksi Jurvasta, baptismin pohjalaisesta säteilykeskuksesta, kehittyi merkittävä vasemmistolaispitäjä. Dennis Rundt löytää tutkimuksessaan Munsalasta myös selvän yhteyden uskonnollisten herätysliikkeiden ja ruotsinkieliselle Etelä-Pohjanmaalle epätavallisen voimakkaan vasemmistolaisuuden välillä. Rundtin mukaan uskonnollisten herätysliikkeiden toiminta oli Munsalassa eräänlaista esipoliittista radikalismia, joka ilmeni kirkkoa ja viranomaisia kohtaan tunnettuna tyytymättömyytenä. Vasemmiston saama kannatus oli näin osa pitempää radikalisoitumisjatkumoa.³⁸

Uskonnollisilla vähemmistöliikkeillä, evankelisuudella ja lestadiolaisuudella, saattoi olla vaikutusta myös Teuvan poliittisen ilmaston muotoutumiseen. Risto Alapuron tutkimuksessa Satakunnassa sijaitsevasta Huittisista käy ilmi, että vahvasti evankelisessa Rekikosken kylässä sosiaalidemokraatit saavuttivat vuoden eduskuntavaaleissa peräti noin 80 prosenttia äänistä; uskonnollisuus ei siis näyttänyt lainkaan vähentävän rekikoskelaisten torppareiden kannatusta vasemmistolle. Alapuron kirjaa tulkinut Raimo Parikka esittää ”rydenfeltiläisen” arvion, että Rekikoskella maallisen yhteiskunnan oppositioasenne saattoi kohdata

³⁶ Seppo, 1987, 243-245.

³⁷ Rydenfelt, Sven, 289-296, *Kommunismen i Sverige*, Kristianstad 1954.

³⁸ Seppo, Juha, 76-77, *Uskoviien yhteisö vai valtionkirkko. Uskonnolliset vähemmistöyhteisöt ja evankelisluterilaisesta kirkosta eroaminen Suomessa vuosina 1923–1930*. Jyväskylä 1983; Rundt, Dennis, 189-200 ja 294-297, *Munsalaradikalismen. En studie i politisk mobiliseringen och etableringen*. Åbo 1992.

uskonnollisen opposition. Sekä sosiaalidemokraatit että vähemmistöseurakunta olivat ”herroja vastaan”. Alapuro tosin selittää kylän äänestyskäyttäytymistä torppareiden protestilla. Rekikoskelaiset eivät antaneet ääniään niinkään työväenliikkeen puolesta kuin niitä puolueita vastaan, jotka pitkittivät torppareiden epävarmaa asemaa.³⁹

Elinkeinorakenteeltaan monipuolistuvaan ja liikkuvampaan yhteiskuntaan ankkuroitunut lestadiolaisuus herätti vuosisadan vaihteessa voimakasta torjuntaa perinteisiin tukeutuneessa eteläpohjalaisympäristössä. Se nähtiin varsinkin körttialueilla tarpeettomaksi ”hiihuloinniksi” ja kiihkoiluksi. Kirkon torjunnan lisäksi kiertävät lestadiolaissaarnaajat joutuivat kokemaan esivallan ja yleisön puolelta jopa väkivaltaa maakunnassa saarnatessaan. Lestadiolaisten kielteinen asenne nuorisoseuroihin ja muihin suomalaiskansalliselta pohjalta nousseisiin valistusyhdistyksiin ei helpottanut heidän ankkuroitumistaan pohjalaiseen maalaisyhteisöön. Lestadiolaisuus poikkesi herännäisyydestä myös maallikkojohtoisuudellaan, millä se nakersi kirkon ja papiston auktoriteettiasemaa, ja saattoi silläkin tavoin tasoittaa tietä niinkään auktoriteettivastaiselle vasemmistolaiselle työväenliikkeelle. Leevi Norrenan mukaan vahva lestadiolaisuus saattoi myös Järviseudulla luoda tahtomattaan pohjaa voimakkaalle työväenliikkeelle. Myös esimerkit Pohjois-Suomesta osoittavat, että lestadiolaisuus ja vasemmistolaisuus saattoivat elää rinnakkain, vaikka lestadiolainen liike suhtautuikin sosiaalidemokraatteihin alun alkaen hyvin kielteisesti pitäen puoluetta jopa ”lopun ajan merkinä”.⁴⁰ Huittisten Rekikosken kylän äänestyskäyttäytyminen, tapaus Munsala, babtistinen Jurva ja myös Järviseutu todistavat ainakin, etteivät vahva uskonnollisuus ja vasemmistolaisuus sulkeneet toisiaan pois Suomessakaan. Vertailevuutta Teuvaan ja Etelä-Pohjanmaahan lisää se, että kaikki edellä mainitut alueet sijaittivat kohtuullisen lähellä toisiaan. Teuva muodostui myös ainakin lestadiolaisuuden säteilykeskukseksi muun muassa juuri Satakuntaan.

³⁹ Alapuro, Risto, 123-125, *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933*. Porvoo 1994; Parikka, Raimo, 149-153, ”Varo veli, topora yksin matkustaa” – Rahvas, vastarinta, politiikka. Teoksessa Parikka, Raimo (toim.), *Työväestö ja kansakunta*. Helsinki 1997.

⁴⁰ Seppo 1987, 255-256; Norrena, 1993, 54; Talonen, Jouko, 129-133, *Pohjois-Suomen lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallinen profiili 1905–1929*. Jyväskylä 1988.

Vuosisadan vaihteen Amerikan siirtolaisuus ei Teuvalla ollut yhtä merkittävää kuin monilla muilla alueilla Etelä-Pohjanmaata. Valtamerentakaisista siirtolaisuutta tutkinut Anna-Leena Toivonen laskee Teuvan kuuluneen eteläpohjalaisittain ”heikon siirtolaisuuden alueeseen”, joita olivat Suupohjan kunnista myös Isojoki, Kauhajoki ja Jurva. Amerikkaan matkasi Teuvalta noin viisi kuntalaista tuhannesta, kun esimerkiksi voimakkaan siirtolaisuuden Munsalassa luku lähenteli kymmentä. Siirtolaisuudella oli suuri merkitys maaseudun lisääntyvän väestön kanavoijana valtakunnan politiikasta muualle. Kun enin osa huonompiosaisista lähti etsimään onneaan valtameren takaa eri yhteiskuntaryhmien ristiriidat pysyivät olemattomissa, eikä aineellisesti heikompiosaisiin yleensä vedonnut työväenliikekään saanut kannatusta. Etelä-Pohjanmaa säilyi näin ennallaan: konservatiivisena ja porvarillisena.⁴¹ Toisaalta siirtolaisuudella oli työväenaatteelle myös suotuisa kääntöpuolensa monien amerikankävijöiden palatessa takaisin kotiin vasemmistolaisen ajatusmaailman omaksuneena. Heistä kouliintuikin esimerkiksi Järvisseudulla ja Munsalassa työväenyhdistysten aktiivinen toimijajoukko.⁴² Teuvan työväenliikkeessä amerikankävijät eivät Kirkonkylän työväenyhdistyksen puheenjohtajaa Jalmari Parkkia ja Perälän työväenaktiivia Kalle Saloa lukuun ottamatta muodostaneet ehdotonta toiminnallista kärkijoukkoa, vaikka heitä toki oli yhdistyksissä mukana.

Varhain ja voimakkaasti alkanut järjestötoiminta oli Etelä-Pohjanmaalle leimallinen piirre. Aatteellinen ja taloudellinen järjestäytyminen alkoi voimallisimmin Ilmajoelta ja sen naapurikunnista 1880-luvulla leviten sieltä Kyrönmaalle ja Lapuanjokilaaksoon. Järjestötoiminta liittyi lakeudella kiinteästi fennomanian nousuun. Ilmajoen ja Lapuan lisäksi yksittäisistä kunnista muun muassa Laihia, Kauhava ja Jurva olivat aatteelliselta järjestötoiminnaltaan huomattavan vireitä 1900-luvun alussa. Jurva sai naapurikunnasta Laihialta, Santeri Alkion kotipitäjästä, kipinää varsinkin raittius- ja nuorisoseuraliikkeen varhaiseen aloittamiseen. Teuva sen sijaan näytti olleen maantieteellisesti hieman syrjässä tapahtumien ytimeistä ja tärkeistä aatteellisista säteilykeskuksista, joten järjestötoiminta alkoi pitäjässä verikkaammin. Poikkeuksen teki osuustoiminta,

⁴¹ Toivonen, 1963, 35-36; Siirtolaisuudesta liikaväestön kanavoijana ks. esim. Alapuro, Risto, 134-135, *State and Revolution in Finland*. Berkeley, California 1988.

⁴² Norrena, 1993, 170-173; Rundt, 1992, 141-150.

joka oli kunnassa aktiivista. Teuvan ensimmäinen osuuskauppa perustettiin vajaan kolmenkymmenen kilometrin päässä keskustasta sijaitsevaan Norinkylään, joka sijaintinsa puolesta sai ilmeisesti vaikutteita osuusliikkeen syntysijoilta, Ilmajoelta ja Jurvasta. Seuraavat osuuskaupat perustettiin Kirkonkylään, Perälään ja Horoon vuonna 1904.⁴³

Kansallismielisten suomalaisten seurojen toiminta alkoi suurlakkovuonna 1905 jälleen eteläpohjalaisen järjestötoiminnan keskuksesta, Lapuanjokilaaksosta ja Ilmajoelta. Vuoteen 1908 mennessä suomalaiset seurat olivat levinneet ympäri maakuntaa, ainoastaan muutamasta kunnasta sellainen puuttui. Erikoista oli, että Teuvalla ei ollut suomalaista seuraa, vaikka puolue nautti varauksetonta kannatusta eduskuntavaaleissa saaden jopa yli puolet äänistä. Kunnat, joista suomalainen seura puuttui, olivat yleensä melko syrjäisiä ja poliittiselta kannaltaan lähinnä perustuslaillisia/maalaisliittolaisia. Ei ole välttämättä pelkkä yhteensattuma, että kahdeksasta tällaisesta kunnasta peräti viisi, Teuva, Evijärvi, Vimpeli, Lehtimäki ja Kauhava, tunnettiin myöhemmin vahvasta vasemmistolaisuudestaan. Teuvan painoarvo maakunnan poliittisessä elämässä ja järjestötoiminnassa lisääntyi merkittävästi 1910-luvun puolivälin jälkeen, eikä vähiten voimistuvan työväenliikkeen myötä.⁴⁴

2.2. Työväenliike saapuu Teuvalle

Työväenliikkeen läpimurto Etelä-Pohjanmaalla ajoittuu vuoden 1905 suurlakon jälkeiseen työväen yleiseen järjestäytymisaaltoon. Suurlakkovuoden lopulla työväenyhdistyksiä oli Suomessa 177, mutta jo seuraavan vuoden lopulla peräti 937. Vielä vuonna 1905 Etelä-Pohjanmaalla ei tapahtunut työväenyhdistysten määrässä varsinaisesti muutoksia, sillä sosialidemokraattisen puolueen rekisterissä oli vuoden lopussa ainoastaan viisi alueen yhdistystä. Vuoden 1908 lopussa puolueeseen kuuluneita työväenyhdistyksiä oli Etelä-Pohjanmaalla yli 50. Myös

⁴³ Latikka, 1987, 234-236 ja 248-252, 372-373; Kauppi, Ilo J. & Kesti, Lauri, 145-147, Kaupallinen osuustoiminta Teuvalla. Teoksessa *Teuva – pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta*. Vaasa 1971.

⁴⁴ Latikka, 1987, 190 ja 269. Muut kunnat, joista ei ole tietoa suomalaisen seuran perustamisesta olivat Karijoki, Korttesjärvi ja Töysä. Kommunismi saavutti myös Karijoella 1920-luvulla kohtalaisen suurta kannatusta.

SDP:n jäsenmäärä kasvoi alueella selvästi. Suurlakkovuonna SDP:n jäseniä oli Vaasan läänissä yhteensä 2987, ja seuraavana vuonna jo yli 7000.⁴⁵

Suupohjan ensimmäinen työväenyhdistys perustettiin Kauhajoelle vuonna 1905. Tarkasta perustamispäivämäärästä ei ole säilynyt tietoa, mutta sosialidemokraattiseen puolueeseen se liittyi seuraavan vuoden heinäkuussa. Muut Suupohjan pitäjät seurasivat pian perässä. Jurvan työväenyhdistys perustettiin vapunpäivänä 1906, Isojoen työväenyhdistys syntyi saman vuoden joulukuussa ja Karijoen työväenyhdistys sai alkunsa tammikuussa 1907.⁴⁶ Teuvalle työväenyhdistys perustettiin ensin Kirkonkylään uudenvuodenpäivänä 1907 F.E.Vaseniuksen, kiertävän sosialistiagitaattorin, käydessä nuorisoseuralla ”sanaa julistamassa”. Vuonna 1894 Teuvalle perustettu nuorisoseura ei vielä kokenut työväenliikettä kilpailijakseen, vaan tarjosi auliisti tilat perustavaan kokoukseen. Oman talon Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistys osti vuonna 1908.⁴⁷

Kesäkuussa 1907 sai alkunsa myös Teuvan toinen työväenyhdistys, joka perustettiin vajaan kymmenen kilometrin päässä keskustasta sijaitsevaan Perälän kylään. Myös Perälän työväenyhdistyksen syntyyn kiertävällä puhujalla oli merkittävä osansa, vaikka sosialismia oli ehditty lukea myös sanomalehdistä. Puhuttu sana oli tehokas kanava uusien aatteiden levittämiseen etenkin maaseudulla, jossa lukeminen ei ollut yhtä laajalle levinnyttä kuin kaupungeissa. ”Agiteeraus” liitti poliittisen propagandan luontevasti etenkin uskonnollisissa piireissä tuttuun sananjulistusperinteeseen.⁴⁸ Vuoden 1916 aikana Teuvalle perustettiin lisäksi Horonkylän ja Äystön työväenyhdistykset. Näistä edellisen toiminta loppui sisällissotaan, mutta Äystön työväenyhdistyksestä kehittyi lopulta vireä yhdistys. Työväenyhdistysten ja nuorisoseurojen alkuaikojen kitkatonta suhdetta kuvaa se, että Äystön työväenyhdistystä oli perustamassa entinen nuorisoseura-aktiivi Viljami Pulli, josta myöhemmin tuli yksi työväenyhdistyksen

⁴⁵ Soikkanen, Hannu, 113-119, *Kohti kansanvaltaa 1. 1899–1937*. Vaasa 1975; Latikka, 1987, 201.

⁴⁶ Hurri, Olavi, 53-59, *Kansanvaltaa rakentamassa. Sosialidemokraattisen työväenliikkeen historiaa Pohjanmaalla*. Vaasa 1991; Ruismäki, 1987, 703-704; Vattula, 1976, 79-82.

⁴⁷ Teirilä, 1971, 208-209; Mikkilä, Yrjö, 198-201, *Teuvan nuorisoseurojen perustamistavaiheita*. Vaasa 1971.

⁴⁸ Hakala, Kosti, 1, *Perälän työväenyhdistyksen 50-vuotishistoriikki*. 1957; Soikkanen Hannu, 178, *Sosialismin tulo Suomeen*. Porvoo 1961.

monivuotisista johtohenkilöistä ja muun muassa sosialistiryhmän kunnanvaltuutettu.⁴⁹

Lokakuussa 1909 aloitettu Suupohjan radan rakentaminen elävöitti huomattavasti Suupohjaa ja alueen työväenyhdistyksiä. Monet porvarit karsastivat uutta poliittista oppia levittäviä radan rakentajia, joiden suusta voitiin kuulla sosialististen puheiden lisäksi jopa ”uskonnonvastaisia ajatuksia”. Poikkeavien poliittisten mielipiteiden lisäksi rautatieläiset toivat yhtäkkistä vaihtuvuutta rauhalliseen kyläyhteisöön vieraine murteineen ja omine tapoineen.⁵⁰ Radanrakentajien ja paikallisen työväestön vuorovaikutus kehittyi toimivaksi yhteistyöksi etenkin Teuvan Perälän kylässä, jonka rautatieasemasta tuli Seinäjoelta Kaskisiin ja Kristiinankaupunkiin suuntautuvan Suupohjan radan risteysasema. Rautatieläisten ammattiosastolla oli oma edustajansa Perälän työväentalon rakentamista suunnitelleessa viisimiehisessä komiteassa. He myös avustivat peräläläisiä työväentalon rakentamisessa vuonna 1910. Kontaktit työväenyhdistyksen kanssa muodostuivat talonrakennuspuuhien myötä niin kiinteiksi, että rautatieläisten ammattiosasto mietti jopa liittymistä Perälän työväenyhdistyksen alaosastoksi. Yhdistykset pysyivät kuitenkin erillään. Tie- ja Vesirakennustyöväenliittoon kuuluneet rautatieläiset näyttivät paikkakuntalaisille esimerkkiä myös ammatillisesta järjestäytymisestä, joka oli uutta perinteisestä agraarisesta luontaistaloudesta elantonsa saaneessa maalaispitäjässä. ”Modernin yhteiskunnan rahapalkkajärjestelmä eri ilmiöineen saapui laajemmassa määrin eteläpohjalaiseen maalaiskuntaan”, niin kuin Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen monivuotinen puheenjohtaja Jalmari Teirilä osuvasti 1900-luvun alun murrosta paikkakunnalla kuvaa.⁵¹

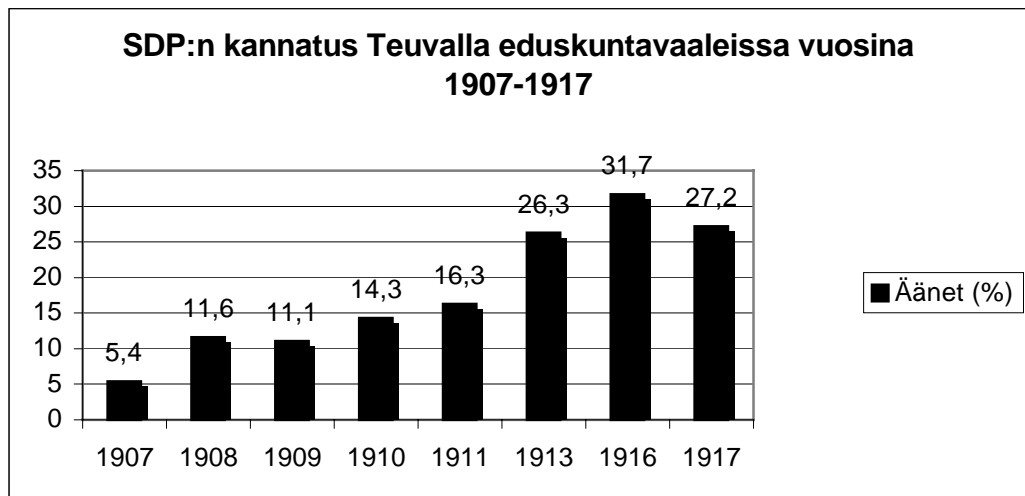
Rautatieläisten tulon jälkeen teuvalaiset kiinnostuivat laajemmin työväenliikkeestä ja sen piirissä tapahtuneesta monipuolisesta toiminnasta. Kirkonkylän työväenyhdistykseen kuuluivat jäseninä myös kauppilankyläläiset, sillä sekä Kauppila että luonnollisesti Kirkonkylä ulottuivat rajoiltaan kunnan

⁴⁹ Teirilä, 1971, 208-212; Perttula, Heikki, 230, Tunnettuja teuvalaisia. Teoksessa *Teuva – pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta*. Vaasa 1971.

⁵⁰ Ruismäki, Liisa, 1987, 705; Kittilä, Anselmi, 105-108, *Perälän kyläkirja*. Kristiinankaupunki 1998.

⁵¹ Perälän ty:n ja rautatieläisten ammattiosaston yhteisen kok. ptk:t 16.5.1910 ja 3.7.1910. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA; Hakala, 1957, 9-10; Teirilä, 1971, 209.

keskustaan. Ennen ensimmäisen maailmansodan puhkeamista Kirkonkylän työväenyhdistyksen sisälle perustettiin nuoriso-osasto, huvitoimikuntia, voimistelu- ja urheiluseuroja, raittiusosastoja ja jopa esperanto-osasto. Työväenliike sai kansansivistyksen ohella myös entistä enemmän poliittisen luonteen. Se ei enää rajoittunut pelkästään paikallisiin puitteisiin, vaan kantaa ryhdyttiin ottamaan myös yleisempiin asioihin. Toimintaa piristi etenkin Amerikasta Teuvalle ja työväenyhdistyksen puheenjohtajaksi tullut Jalmari Parkki, joka toi tarmoa ja osaamista varsinkin työväentalolla järjestettyihin näytelmiin.⁵²

Lähde: SVT XXIX. Vaalitulostat. Eduskuntavaalit 1907–1917.

Ensimmäisissä eduskuntavaaleissa sosiaalidemokraattien Vaasan läänissä saama äänimäärä oli ainoastaan vajaat neljä prosenttia puolueen vaalikannatuksesta koko maassa. Etelä-Pohjanmaan suomenkielisellä alueella SDP sai suurimman ääniosuutensa Kauhavalla (peräti 47,1 prosenttia äänistä). Yli 30 prosentin kannatukseen puolue ylsi Lehtimäellä, Ähtärissä, Seinäjoella, Kauhavalla, Kurikassa ja Jurvassa. Muissa Suupohjan kunnissa kuin Kurikassa ja Jurvassa ei SDP:n kannatus noussut kovin merkittäväksi. Kauhajoella puolueen äänimäärä jäi vajaaseen 6,9 prosenttiin. Karijoella SDP sai vuoden 1907 vaaleissa 10,1 prosenttia äänistä ja Isojoella 16,5 prosenttia. Teuvalle SDP:n kannatus oli maakunnan pienimpiä, vain 5,4 prosenttia kaikista äänistä.⁵³

⁵² *Työn Ääni* 30.11.1929; Teirilä, 1971, 207-209.

⁵³ SVT XXIX. Vaalitulostat. Eduskuntavaalit 1907–1917.

SDP vaalikannatus pysyi Teuvalla pienenä vuoden 1913 vaaleihin saakka. Näyttää siltä, että Suupohjan radan rakentaminen paitsi lisäsi liikkuvuutta yhteisössä, myös muutti ihmisten poliittista käyttäytymistä. Radanrakentajien lähtiessä 1913 sosiaalidemokraattien äänisaalis kasvoi vuoden 1911 vaalien 16,3 prosentista kymmenellä prosenttiyksiköllä. Monissa muissa Etelä-Pohjanmaan kunnissa työväenliikkeen kannatus polki samaan aikaan paikallaan. SDP:n Teuvalla vuoden 1913 vaaleissa saama kannatus ei suuruudellaan silti mitenkään eronnut ympäristökunnista, vaan pikemminkin saavutti hiljalleen saman tason. Paikkakunnan mahtipuolue oli Suomen itsenäistymiseen asti Suomalainen puolue. Parhaimmillaan se sai lähes viisikymmentä prosenttia eduskuntavaalien äänistä. SDP nousi 1913 vaalien jälkeen toiseksi suosituimmaksi puolueeksi maalaisliiton jäädessä kolmanneksi. Esimerkiksi Jurvassa SDP nautti kuitenkin selvästi vahvempaa kannatusta kuin Teuvalla. Vuoden 1913 vaaleissa puolueen äänisaalis nousi Jurvassa yli 37 prosenttiin. Vasemmiston vaalikannatus vakiintui kuitenkin myös Teuvalla 1913 vaalien jälkeen vajaaksi 30 prosentiksi.⁵⁴

2.3. Syksyn 1917 suojeluskuntakysymys – kompromissista konfliktiin

Maaliskuun vallankumouksen jälkeiset levottomuudet levisivät Teuvalle syksyllä 1917. Työväen keskuudessa keskustelua herättivät etenkin puheet suojeluskunnan perustamisesta paikkakunnalle ja kysymys elintarvikelautakunnasta, johon työväenliikkeen kannattajat olisivat halunneet kuluttajille suuremman edustuksen. Tasapuolisesti kootulle elintarvikelautakunnalle haluttiin myös pidättää oikeus takavarikoida elintarvikkeita ja selvittää kuinka paljon niitä kunnassa yleensä oli. Huhtikuun lopulla kunnallislautakunta taipui työväestön vaatimuksiin ja muutti elintarvikelautakunnan kokoonpanoa niin, että siihen lisättiin vasemmiston edustajiksi peräläläinen itsellinen Kalle Salo ja palstatilallinen Juho Perälä. Jälkimmäisestä tuli elintarvikelautakunnan puheenjohtaja.⁵⁵

Kunnanvaltuuston edeltäjänä toiminut kuntakokous perusti suojeluskuntien esiasteen, palosammutuskunnan, Teuvalle 24. syyskuuta 1917. Varsinaisen

⁵⁴ SDP:n saamien äänien prosenttiosuus Suupohjassa oli vuonna 1913 seuraavanlainen: Jurva 37,2 %, Kurikka 36,9 %, Isojoki 36,3 %, Karijoki 26,4 %, Teuva 26,3 % ja Kauhajoki 19,4 %, SVT XXIX. Vaalitulostot. Eduskuntavaalit 1907–1919.

⁵⁵ Varala, Mika, 8, *Mielipidekehitys Teuvalla maaliskuun vallankumouksesta kansalaissotaan*. Jyväskylän yliopisto 2000.

kunnallisen suojeluskunnan perustaminen sen sijaan venyi jouluaattoon 1917. Hersalon mukaan Teuvan suojeluskunnan myöhäinen perustaminen johtui lähinnä kunnan päättäjien torjuvasta asenteesta ja jopa ”saamattomuudesta” asiaa kohtaan.⁵⁶ Työväenyhdistykset omaksuivat järjestyksenpitokysymyksessä selvän kannan. Suojeluskunnat tuomittiin paikoin varsin jyrkin sanankääntein Kirkonkylän, Perälän ja Äystön työväenyhdistysten kokouksissa, mutta myös punakaarteista sanouduttiin irti.⁵⁷ Marja-Leena Salkolan mukaan Teuvalla olisi mahdollisesti keskusteltu punakaartin perustamisesta, mutta suojeluskunnan olemassaolo olisi lopulta estänyt kaartin synnyn⁵⁸. Äystön työväenyhdistys lähetti marraskuussa 1917 suojeluskuntaa puuhanneelle kunnallislautakunnalle kirjeen, jossa se leimasi suojeluskunnat turhaksi varusteluksi olemattoman vihollisen varalle. Teuvalle asti ei muualla maassa tapahtuneiden levottomuuksien uskottu ehtivän, mikäli vain porvarit pysyisivät maltillisilla mielin. Rivien välissä äystöläiset saattoivat kuitenkin ennakoida tulevaa aseellista yhteenottoa, jos ”köyhälistön riisto” ei loppuisi, vaan pahenisi:

”Emme usko mitään sellaista täällä tapahtuvaksi, jonka tähden suojeluskuntaa täälläpäin tarvittaisiin jos vaan ei köyhälistöltä riistettäisi viimeistäkään elämisen mahdollisuutta, joka heidät pakottaa henkensä edestä hairahtumaan omankäden oikeuksiin. Mielestämme on epäinhimillistä taittaa ”pistimen kärkiä” ja suorastaan turhaa varustaa teräspamppuja, kun tiedämme, ettei pelkäämämme ”rosvojoukot” ole muuta kuin omien mielikuvitustenne tuotteita.”⁵⁹

Marraskuun lopussa pidetyssä työväenyhdistyksen kokouksessa äystöläiset määrittelivät kantansa suojeluskuntaan vieläkin selvemmin:

”Yhdistys päätti mitä jyrkimmin olla erossa porvariensa ilettävästä kunnia kaartista ja erityisesti varoitti jäseniään ketään sekaantumasta koko rosvooplaan, jonka tarkoituksena on turvata porvariensa anastus- ja luokkavaltaa työväestön oikeutettuja vaatimuksia vastaan.”⁶⁰

⁵⁶ Lantto, Juhani, 374-375, *Kytösavun mailta. E-P:n suojeluskuntapiirin historia 1917–1944*. Jyväskylä 1997; Hersalo, N.V., 432, *Suojeluskuntain historia I*. Lahti 1955.

⁵⁷ Äystön työväenyhdistyksen vastalausekok. ptk. 20.1.1918. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA; Perälän työväenyhdistyksen kok. ptk. 11.11.1917. Perälän Työväenyhdistys. KansA; Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen kok. ptk. 11.11.1917. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA. Kirkonkylän ty:n kokouksessa päätettiin, että ”lahtarikaartiin” liittyvät erotettaisiin yhdistyksestä ja heidän nimensä julkaistaisiin *Vapaa Sana* – lehdessä.

⁵⁸ Salkola, Marja-Leena, 314, *Työväenkaartiin synty ja kehitys punakaartiksi. Punaisen Suomen historia 1918*. Helsinki 1985.

⁵⁹ Uola, Mikko, 128, *Poliittisen väkivallan motiivit Suomessa 1917–1918*. Keuruu 1998.

⁶⁰ Äystön työväenyhdistyksen kok. ptk. 24.11.1917. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA.

Suojeluskunta oli siis äystöläisten mielestä selvästi osoitettavissa valtaapitävän luokan omaksi sotilasjoukoksi, jonka toiminta oli tähdätty työläisten etuja vastaan. Vielä kuitenkin näytti siltä, että oli mahdollista tehdä sovinto eri yhteiskuntaryhmien välille. Äystön työväenyhdistyksen pysyessä tiukkana luokkakantaisessa linjassaan, sovinnon teko porvareiden kanssa lankesi Kirkonkylän ja Perälän työväenyhdistyksille. Kirkonkylän työväenyhdistyksen tammikuun 18. päivänä 1918 järjestämässä 200 hengen yleisessä kansalaiskokouksessa Juho Perälä alusti kysymyksen sotalaitoksen tarpeellisuudesta. Työväenyhdistykset päätyivät julistamaan yhteisessä julkilausumassaan, että: ”sotalaitos on maamme itsenäisyydelle ja kansanvaltaiselle kehitykselle vahingollinen, joten sen käytäntöön ottaminen ja puuhaaminen on kokonaan vahingollisena tuomittava”. Kunnan sisäisestä turvallisuudesta virinnessä keskustelussa ja sitä seuranneessa kansalaiskokouksen loppuponnessa vaadittiin lopulta *kaikkien* aseellisten joukkojen ja järjestöjen hajottamista sekä esitettiin järjestyksenpidon jättämistä kuntien omaksi huoleksi.⁶¹

Paikallisyhteisössä vielä vallinnutta sopuisuutta kuvaa se, että kokouksen loppupontta oli valmistellut kolmimiehinen komitea, johon kuului Kalle Salon ja Juho Perälän lisäksi kunnallislautakunnan esimies, vuosien 1918–1919 suojeluskunnan päällikkö Jafet Suksi. Suksi oli puoltanut suojeluskunnan perustamista, mutta joutui taipumaan samalle kannalle työväen edustajien kanssa. Kokouksen perusteella näytti siltä, että Teuvan porvarit olivat valmiita kompromissiin. Kansalaiskokouksessa sitouduttiin rauhoittamaan tilanne yhteisvoimin, jos ongelmia, kuten ”epäjärjestyä, ryöstöjä ja murhia” kunnassa ilmeni.⁶²

Myös Äystöllä keräännettiin vielä vastalausekokoukseen, pari päivää Kirkonkylän kokousta myöhemmin. Äystön työväenyhdistyksen Viljami Pulli vakuutti ihmisten tulevan Teuvalla hyvin toimeen ilman minkäänlaisia paikalliskaarteja,

⁶¹ Teuvan Kk:n työväentalolla 18.1.1918 pidetyn kansalaiskokouksen pöytäkirja. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA; Perälän työväenyhdistyksen kok. ptk. 11.11.1917. Perälän Työväenyhdistys. KansA; Äystön työväenyhdistyksen vastalausekok. ptk. 20.1.1918. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA. (Kursivointi TV:n).

⁶² Teuvan Kk:n työväentalolla 18.1.1918 pidetyn kansalaiskokouksen pöytäkirja. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA. (Kursivointi TV:n).

”ei puna- eikä lahtari”, niin kuin Pulli asian ilmaisi. Vilkaassa keskustelussa rautatieläinen August Simonen väitti, että porvarit eivät olleet yrittäneetkään poistaa epäjärjestystä, vaan pikemminkin olivat ”lahtarikaartit saaneet aikaan täydellisen sekasorron”.⁶³ Löyhä sopu rikkoontui tammikuun viimeisenä päivänä 1918 Teuvan suojeluskuntalaisten osallistuttua Kristiinankaupungin valtaamiseen punakaartilaisilta. Taistelu oli ainut aseellinen yhteenotto Etelä-Pohjanmaalla valkoisten ja punaisten sekä heitä tukeneiden venäläisten sotilaiden välillä. Sisällissota oli oikeastaan Etelä-Pohjanmaalla alkanut jo muutama päivä aiemmin, tammikuun 28. päivänä, venäläisen sotaväen tullessa riisutuksi aseista Lapualla ja Vaasassa.⁶⁴ Äystöläiset työläiset pitivät heti 31. tammikuuta katkeransävyisen kokouksen Kristiinankaupungin valtauksen johdosta. Porvariston kanssa ”yhteistoimintaan” liittyneet työläiset uhattiin erottaa työväenyhdistyksestä. Kokouksen julkilausumassa vakuutettiin, että tehdyt hälytykset olivat olleet ”porvariston provogatsionia”. Ihanteellisia työväenluokan ja kansanvallan puolustajia tappamaan lähteneitä oman kylän miehiä ei hyvillä mielin ajateltu:

”Rikkomalla heti ensimmäisen päivän valjetessa kunnia sanansa kokoontuivat kylämme talonpojat heidän uskollisten palkkasotureidensa kera Teuvan kirkolle lähtövalmiiksi teurastamaan tovereita, jotka ovat vuosikausia taistelleet orjuuden raskaan ikeen alla ja vihdoinkin kunnialla meille hankkineet vapauden, kansanvallan ja Suomen itsenäisyyden.”⁶⁵

Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntia tutkinut Juhani Lantto mainitsee teoksessaan, että Teuvalla oltiin ”vastahakoisia” lähtemään sotimaan maakunnan ulkopuolelle. Myöhäinen aktivoituminen suojeluskuntakysymyksessä saattoi olla seurausta juuri tästä ”vastahakoisuudesta”. Kunnan suojeluskunnassa oli sisällissodan alla 150 jäsentä, joista 50 otti osaa Kristiinankaupungin valtaukseseen.⁶⁶ Työväki piti teuvalaisten osallistumista valtaukseseen ilmeisesti petoksena, juuri laaditun yhteisen sopimuksen pettämisenä. Toisaalta, suojeluskunnalla ei todennäköisesti ollut mahdollisuutta jäädä valtauksesta poiskaan, vaikka tuskin sitä edes harkittiin.

⁶³ Äystön työväenyhdistyksen vastalausekok. ptk 20.1.1918. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA.

⁶⁴ Alanen, Aulis, J., 275-278 ja 290, *Eteläpohjalaisia taisteluissa I. Nuijasodasta vapaussotiin*. Keuruu 1980; Vattula, 1976, 142-142; Villstrand, Nils Erik, 178, ”Toinen Pohjanmaa. Työväen kokemuksia Pohjanmaalla vuosina 1917–1918”. Teoksessa *Verta hangella. Pohjalainen näkökulma vuosien 1917–1918 tapahtumiin*. Vaasa 1999; Lantto, 1997, 374-375.

⁶⁵ Äystön yleisen työväenkokouksen ptk. 31.1.1918. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA.

⁶⁶ Lantto, 1997, 374-375.

Suuttumusta työväen piirissä lisäsi luultavasti se, että porvareiden ja työväenliikkeen kannattajien päätyessä asevoimat kieltävään yhteiseen sopimukseen, teuvalainen Kristiinankaupungin lyseon rehtori ja Kristiinan suojeluskuntapiirin kiertävä puhuja U.U. Seppä esitti yleisen asevelvollisuuden saattamista voimaan valtakunnassa. Teuvan suojeluskunnan esikunnassa alkunsa saanut ehdotus hyväksyttiin 8. helmikuuta Kristiinan piiriesikunnassa, minkä jälkeen suupohjalaiset päättivät kääntyä ylipäällikkö Mannerheimin puoleen. Kristiinan piiriesikunnan lähetit, Sepän ja Alex Slotten, tavattuaan asiaan hieman epäroivästi suhtautunut ylipäällikkö Mannerheim määräsi 11.2. asevelvollisuuden pakolliseksi kaikille 21–40-vuotiaille miehille. Kristiinan suojeluskuntapiiriin asevelvollisuus ulotettiin jo seuraavana päivänä.⁶⁷

2.4. Sisällissota ja aseistakieltäytyjien vangitsemiset

Etelä-Pohjanmaalla osallistuttiin uskollisesti asevelvollisuuskutsuntoihin. Tunteuttomasta syystä tai aiheettomasti niistä jäi pois ainoastaan yksi prosentti kutsuntavelvollisista. Paikkakunnilla, joissa tahallisia poisjääntejä esiintyi, järjestettiin jälkikutsunnat.⁶⁸ Teuvalla kutsunnat uusittiin 5. maaliskuuta 1918. Jälkikutsuntailmoitukseen lisättiin uhkaus, että tahallisesti poissaolevat katsottiin maankavaltajiksi ja tuomittiin sen mukaan. Uhkauksenkin jälkeen noin sata teuvalaista kieltäytyi kutsunnoista, heistä lähes puolet oli ammatiltaan työmiehiä. Huhtikuun alussa kieltäytyjistä laadittiin luettelot, ja heitä kuulusteltiin. Lopulta yhteensä 74 teuvalaismiestä passitettiin reiluksi kuukaudeksi vankileirille Närpiöön.⁶⁹

Perälän työväenyhdistystä vangitsemiset koskettivat eniten, sillä aseistakieltäytyjistä peräti 36 oli peräläläisiä. Näistä 22 oli Perälän työväenyhdistyksen kirjoilla maksavina jäseninä. Lisäksi kaksi punaisiin liittynyttä peräläläistä joutui vangiksi rintamalla Etelä-Suomessa, ja yksi läheisessä Lapväärtin kunnassa ollessaan. Kirkonkylästä ja sen kupeessa

⁶⁷ Manninen, Ohto, 32-48, *Kansannoususta armeijaksi. Asevelvollisuuden toimeenpano ja siihen suhtautuminen valkoisessa Suomessa kevättalvella 1918*. Helsinki 1974.

⁶⁸ Manninen, 1974, 76 ja 80-83.

⁶⁹ Vuoden 1918 terroritilaston kertomus. Teuva. TA; Manninen, 1974, 260 ja 264. Mannisen mukaan tunteuttomasta syystä kutsunnoista poissaolevia oli Teuvalla 91 henkilöä. Hän ei tosin mainitse, oliko kyse varsinaisista kutsunnoista vai jälkikutsunnoista. Teuvan terroritilastossa mainitaan, että jälkikutsunnoista oli poissa noin 100 henkeä. Ensimmäisiin kutsuntoihin ei terroritilaston mukaan mennyt ”paljonkaan työläisiä”.

sijaitsevasta Kauppilan kylästä Närpiön vankileirille joutui 34 miestä. Kiiivailla julkilausumilla ennen sotaa kunnostautuneen Äystön työväenyhdistyksen jäseniä ei Närpiön vankileirille joutunut. Teuvalaiset pääsivät leiriltä vapaaksi toukokuun 12.–14. päivänä 1918. Muut vangitut vapautuivat ilman lisärangaistuksia, mutta asevelvollisuutta vastaan joukkoja ”kiihottanut” Juho Koivula lähetettiin vielä tuomiolle Tammisaareen. Etelä-Suomessa punakaartiin liittyneiden kolmen peräläläismiehen tuomiot vaihtelivat viiden vuoden ehdollisesta kahdeksan vuoden kuritushuonerangaistukseen.⁷⁰ Peräläläisten mieliä kuohutti vangitsemisten lisäksi kylän asemalla sattunut surmatyö, jossa ilmeisesti Kurikasta ja Ähtäristä tulleet suojeluskuntalaiset ampuivat kolme ähtäriläistä punakaartilaisista. Yksi ammutuista ei heti kuollut, vaan lähti harhailemaan kylälle hakemaan apua. Lopulta Perälän suojeluskunnan miehet löysivät punakaartilaisen ja viimeistelivät tapon.⁷¹

Kutsunnoista kieltäytyjiä oli Teuvalla suhteellisesti hämmästyttävän suuri määrä ottaen huomioon, ettei paikallinen työväenliike ollut esiintynyt mitenkään erityisen kärkevästi, puhumattakaan, että se olisi suhtautunut myönteisesti punakaartiin. Etelä-Pohjanmaan kunnista ainoastaan vahvan työväenliikkeen Kurikka ylittää Teuvan vankilukuihin vuonna 1918. Väkiluvultaan hieman suuremmasta Kurikasta valkoisten vankileirille joutui 72 miestä. Etelä-Pohjanmaan punavankitilaston kärkikaupungista, kolmenkymmenen kilometrin päässä Teuvalta sijaitsevasta Kristiinankaupungista vangittiin 80 miestä, mutta kaupungissa oli toiminut aktiivinen punakaarti jo suurlakosta lähtien.⁷² Suupohjan muista kunnista vangittuina oli yhteensä ainoastaan neljä jurvalaista. Teuvalaisten vangittujen suuri määrä hämmästyttää niin ikään, jos vertaa sitä ainakin vaalitulosten mukaan vasemmistolaisemman Järvisseudun ’terroritilastoon’.

⁷⁰ Kosti Hakalan kuvaus vuoden 1918 tapahtumista. Kosti Hakalan yksityiskokoelma. KansA; Varala, Mika, 9 ja 14, *Omia vastahan ei lähäretä tappelemahan. Perälän työväenyhdistys ja asevelvollisuuden vastustus keväällä 1918*. Jyväskylän yliopisto 1998; Jalmari Teirilän muistiinpanot Teuvan poliittisista vangeista. Vuoden 1918 tapahtumiin ja työväenliikkeeseen liittyvä aineisto. TeKa.

⁷¹ Vuoden 1918 terroritilaston kertomus. Teuva. TA; Kosti Hakalan kuvaus vuoden 1918 tapahtumista, Kosti Hakalan yksityiskokoelma. KansA; Pentti Lehtosen haastattelu. Muistelmannide n:o 204. Haastattelijana Kari Urpilainen. Työväen muistitietotoimikunta. TA; Teirilä, 1971, 209.

⁷² Vattula, 1976, 142-147.

Järviseudun seitsemästä kunnasta vangittiin sisällissodan aikana yhteensä vain 21 miestä.⁷³

Keskeisenä Teuvan työväenliikkeen jäsenten ajatuksena aseistakieltäytymisessä lienee ollut väkivallan vastustaminen, varsinkin kun väkivalta olisi kohdistunut ”omia” vastaan. Itsekin Närpiön vankileirillä olleen Jalmari Teirilän mukaan periaatteena oli se, ettei ”omia vastaan voida lähteä taistelemaan”⁷⁴. Kutsuntaviranomaiset eivät Teuvalla toisaalta antaneet juuri muuta vaihtoehtoa kuin kiinnittää valkoisen nauhan käsivarteen. Vapautuksia asevelvollisuudesta myönnettiin Teuvalla koko maa huomioon ottaen poikkeuksellisen vähän. Ainoastaan kaksi prosenttia kutsuntaan saapuneista teuvalaisista vapautettiin sotapalveluksesta. Keskimäärin Suomessa vapautettiin, osin Vaasan senaatin asevelvollisuusjulistuksen ylimalkaisuudesta johtuen, noin puolet kutsuntaan saapuneista. Tavallisimmat vapautuksen perusteet olivat taloudellinen ahdinko ja perhesyyt.⁷⁵ Voi olla, että teuvalaisten kutsuntaviranomaisten tunnollisuus johtui suojeluskunnan pioneeriasemasta yleisen asevelvollisuuden voimaan saattamisessa. Suojeluskunta, jonka esikunnassa asevelvollisuusajatus syntyi, saattoi katsoa olevansa velvollinen toteuttamaan oman ehdotuksensa myös käytännössä. Suojeluskuntaviranomaisten tiukkuus saattoi puolestaan vaikuttaa epäröivien kotiin jäämiseen, kun oli tiedossa, että vapautuksia ei juuri myönnetä ja kun potentiaalisia kieltäytyjiä oli vielä paljon muitakin.

Käänne yhteiskuntaryhmien välisestä sopuisasta rinnakkainelosta konfliktiin oli Teuvalla äkillinen ja yllättävä. Työväen keskuudessa irvailtiin tohtori Severi Savoselle, kunnanlääkärille, joka maaliskuun vallankumouksen jälkeen oli ylistänyt punainen rusetti rinnassaan Venäjän vallankumousta, mutta joka saman vuoden lopulla oli perustamassa pitäjään suojeluskuntaa. Myöhemmin Savonen oli tuomitsemassa teuvalaisia aseistakieltäytyjiä Närpiön vankileirille. Teuvan työväenyhdistyksen 20-vuotishistoriikin mukaan:

⁷³ Norrena, 1993, 78.

⁷⁴ Teirilä, 1971, 209; Varala, 2000, 23-24.

⁷⁵ Manninen, 1974, 84-85.

”Sama herra, joka vallankumouspäivinä sosialistia työväentalolla kiitteli, nyt ensimmäisenä kuulusteli ja tuomitsi Teuvan sosialisteja, että olivat sosialisteja ja passitti heidät menemään vankilaan niinkauaksi kun sopeva hautausmaa olisi heille löydetty.”⁷⁶

Satiirisessa 20-vuotishistoriikissa julistettiin Savosen ja toisen suojeluskunnan perustajan Sameli Kankaan olleen uskollisimpia punakaartin kannattajia paikkakunnalla – ja siitä huolimatta miehet säästyivät rankaisulta. Sen sijaan työväenyhdistyksen jäsenet olivat sekaantuneet kapinaan ainoastaan ollen kuulemassa tohtori Savosen innostunutta luentoa maaliskuun vallankumouksesta keväällä 1917.⁷⁷ Yhdistys oli pysynyt muiden teuvalaisten työväenyhdistysten tavoin koko ajan etäällä punakaarteista ja omaksunut muutenkin ennen sisällissotaa maltillisen poliittisen linjan.

2.5. Äystö tuomitsee punakapinan – vai tuomitsee?

Ensimmäiset kapinanvastaiset mielipiteet kuultiin julkisuudessa sisällissodan vielä riehussa keväällä 1918. Huhtikuun 10. päivänä sosiaalidemokraattisessa *Työmiehessä* julkaistiin sodan rauhanomaista lopettamista vaatinut vetoamus, jonka oli allekirjoittanut yhteensä 21 henkilöä. Mukana olivat muun muassa maaliskuun vallankumouksen jälkeisessä Oskari Tokoin johtamassa senaatissa istuneet Matti Paasivuori ja Väinö Tanner. Syyllisiksi epätoivoiseen kapinaan julistettiin toisaalta venäläislähtöinen bolshevismi ja toisaalta kapinoimaan lähtenyt Suomen työväenliikkeen johto. Kapinasta erillään pysytelleet sosialidemokraattisen puolueen johtohenkilöt perustelivat ajattelutapaansa myöhemmin keväällä saksalaisen yhteiskuntafilosofin Karl Kautskyn käsityksillä kansanvaltaisen, sosialistisen valtion rakentamisesta. Yhteiskuntaa oli pyrittävä muuttamaan perinteisin parlamentaarisin keinoin, eikä väkivaltaisella vallankumouksella.⁷⁸

Vangitsemisilta säästyneen Äystön työväenyhdistyksen oli mahdollista ottaa kantaa sotaan jo Teuvan suojeluskunnan koolle kutsumassa (sic!) työväenyhdistyksen kokouksessa 14. päivänä huhtikuuta 1918. Erikoista oli, että

⁷⁶ Teuvan työväenyhdistyksen 20-vuotishistoriikki vuodelta 1927. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA.

⁷⁷ Teuvan työväenyhdistyksen 20-vuotishistoriikki vuodelta 1927. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA.

⁷⁸ Soikkanen, 1975, 309-315.

siihen asti ainakin puheissaan jyrkän suojeluskuntavastainen työväenyhdistys tuomitsi kapinan nyt selvin sanoin:

”Me allekirjoittaneet Äystön työväenyhdistykseen kuuluvina työläisinä tuomitsemme aseellisen toiminnan työväen asian ajamisessa aivan harhaanjohtavana ja työväenääntä alentavana tekona; sentähden lausumme jyrkän paheksumisemme punakaartilaiden terroristisista toimista, sekä työväen yhteyteen syntyneistä kaikista aseellisista joukoista.”⁷⁹

Äystöläisten kokous arvosteli kapinaa jopa jyrkemmin kuin edellä mainittu sosialidemokraattisen puolueen johtoryhmä. Äystön työväenyhdistys asettui selvin sanoin puolustamaan laillista hallitusta, jonka oli pakko kukistaa venäläisten ja punakaartilaiden aloittama kapina voimakeinoin:

”Venäläisten sotilaiden mielivaltaiset teot maassamme ja punakaartilaiden aseellinen toiminta on siis saamiemme tietojen mukaan pakottanut Hallituksen tekemään lopun aseellisin keinoin venäläisestä sorrosta ja riisumaan punakaartilaiset aseistaan.”⁸⁰

Äystöllä oltiin huolestuneita työväenäänteen kannattajien maineesta, joka oli vaarassa turmeltua rintamalta Teuvalle kantautuneiden huhujen takia. Pöytäkirjan mukaan Marxin ja Kautskyn oppeihin perehtymällä huomasi, että ”todellinen työväen-äänteen missään tapauksessa ei sisällä veritekoja.” Aseistetut punakaartilaiset eivät näyttäneet äystöläisille vain ”oikean”, parlamentaarisuuden ja rauhanaatteen voimin taistelevan sosialismin pettäjinä, vaan jopa äänteen vihollisina. Vakuuttaakseen porvaritkin yhdistyksensä nuhteettomuudesta ja vaarattomuudesta äystöläiset lähettivät kannanottonsa julkaistavaksi *Vaasa-lehdessä*.⁸¹

Äystö oli muuttanut suhtautumisensa kapinaan pääläelleen sitten tammikuun lopun 1918, jolloin se tuomitsi suojeluskuntien voimankäytön ”orjuuden raskaan ikeen alla taistelleita tovereita” vastaan. Huhtikuussa se asettui puolustamaan laillisen hallituksen joukkojen sotatoimia, ja monet sen jäsenistä jopa taistelivat valkoisessa armeijassa⁸². Mistä täydellinen mielenmuutos mahtoi johtua? Lienee

⁷⁹ Äystön työväenyhdistyksen kok. ptk. 14.4.1918. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö) TA.

⁸⁰ Äystön työväenyhdistyksen kok. ptk. 14.4.1918. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö) TA.

⁸¹ Äystön työväenyhdistyksen kok. ptk. 14.4.1918. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö) TA.

⁸² Wapaustaistelussa kaatuneiden ja haavoittuneiden luettelo (v:lta 1918). TSA.

selvää, että suojeluskunnan painostus vaikutti työväenyhdistyksen mielipiteen muotoutumiseen. Toistaiseksi kielletty yhdistys halusi saada toimintaluvan mahdollisimman pian, joten mielipiteiden oli suotavaa pyöristyä ”korrektimmiksi”, varsinkin kun suojeluskunta vahti toimintaa herkeämättä. Itsesäilytysvaisto toimi luultavasti äystöläisten tapauksessa tärkeänä kannustimena kannanottoihin. Huhtikuun puolessa välissä oli jo tiedossa, että sota kääntyy valkoisten voitoksi. Olisi ollut järjetöntä uhota häviävien punakaartilaisien kunniaa satoja kilometrejä rintamien takana, valkoisen talonpoikaisarmeijan ydinalueella.

Vaasa-lehteen lähetettyä julistusta ja sen kapinavastaisia muotoiluja käytettiin apuna toimintaluvan anomisessa Vaasan läänin maaherralta heinäkuun lopussa 1918. Teuvan suojeluskunnan esikunta ei paikallisen työväenyhdistyksen mielenmuutokseen luottanut, vaan kirjoitti anomuksesta kuultuaan maaherralle oman vastineensa. Esikunnan päällikkö Oskari Sääntti kirjoitti, että Äystön työväenyhdistyksen toiminta oli ennen sisällissodan alkua ”hyvin kiihköllistä ja sosialistien silloisen toiminnan mukaista”. Sanojensa vakuudeksi hän liitti kirjeeseen Äystön työväenyhdistyksen Kristiinankaupungin miehityksen johdosta laatiman julistuksen. Säänttin mukaan: ”Jos heillä olisi ollut toivonkipinäkin päästä voitolle täällä aseellisen tai kiihoitustoiminnan kautta, niin – sen pidän varmana – he olisivat niihin turvautuneet”. Maaherra oli taipuvaisempi uskomaan ennemmin suojeluskunnan päällikköä kuin työväenyhdistystä, sillä Äystön työväenyhdistyksen toiminta keskeytyi vuoden loppuun saakka, kunnes alkoi taas tammikuussa 1919.⁸³

Osasyynä mielenmuutokseen olivat varmasti tiedotusvälineet. Lehdistön asema oli vankka tiedon ja huhujen levittäjänä sisällissodan aikana. Koska vasemmistolehtien ilmestyminen oli estetty, jäivät äystöläisten ainoiksi tiedonlähteiksi porvarilliset sanomalehdet, kuten Kristiinankaupungissa ilmestyvä *Suupohjan Kaiku* sekä *Ilkka* ja *Vaasa*. Näissä lehdissä pääosassa olivat venäläisistä ja raaosta punakaartilaisista maata vapauttavat vapaussoturit. Alueen

⁸³Äystön työväenyhdistyksen kirje Vaasan läänin maaherralle 29.7.1918. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA; Teuvan suojeluskunnan esikunnan kirje Vaasan läänin maaherralle 14.9.1918. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA; Äystön työväenyhdistyksen 10-vuotiskertomus v:lta 1926. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA.

lehtien kirjoittama sotapropaganda ei luultavasti voinut olla vaikuttamatta myös äystöläisten mielipiteisiin. Äystöläiset olivat sotaa edeltävissä julkilausumissaan ottaneet kantaa nimenomaan kunnan ulkopuolisen vihollisen olemassaoloon, ja siihen pitääkö sitä varten perustaa suojeluskunta. Lehdissä esiintyneet, rettelöivät punakaartilaiset puolestaan tarjosivat lukijoilleen juuri tällaisen viholliskuvan, etelästä Teuvallekin yrittävän raakalaisen ja punahuligaanin.⁸⁴

Suoraa siirtymistä SDP:n uuden puoluejohdon linjan mukaiseen sosiaalidemokratiaan sisällissodan jälkeiset kannanotot eivät silti tarkoittaneet. Huhtikuun kokouksen reaalipoliittisen pidättyneisyyden lisäksi talven ja kevään erilaisissa kannanotoissa voi kuitenkin jo erottaa hahmottuvassa olevan kiistan kahden erilaisen toimintatavan, yhteistoimintahenkisen ja porvareista erottautuvan välillä. Mielipiteiden nopeaa muuttumista, sodanaikaista epätietoisuutta ja toisaalta ehkä myös kevään aikana rintamalta saatujen tietojen puolueellisuutta kuvastavat yhdistyksen kirjuriina toimineen, ja valkoisessa armeijassa itsekin taistelleen Viljami Pullin vuoden 1918 toimintakertomukseen kirjoittamat huomiot, jotka poikkesivat taas täysin yhdistyksen maakuntalehden sivuillekin päässeestä ”virallisesta” kannasta. Ilmeisesti tiedot sodan massiivisista jälkipuhdistuksista olivat saapuneet Äystölle:

”Aika, jolloin yhdistys ja yhdistyksen jäsenet saivat pitkänä vuoden aikana viettää, vuoden alussa puhjenneen niinsanotun kapitaalisen vallankaappauksen kostotoimenpiteiden, sorron, kuristuksen, nöyrytyksen tähden, oli mitä lyhyemmin sanottuna julminta. Alituinen kuoleman uhka, työväestön aatteensa kieltämisen vaatimus ja kokonansa sosialidemokraattisen liikkeen lopettaminen tältä paikkakunnalta oli porvarillisen ”vapaussodan” päämaali ja tarkoitus.”⁸⁵

⁸⁴ Ks. esim. *Suupohjan Kaiku* 12.3.1918 ’Uutisia punakaartilaiden tihutöistä’; Samanlaisia uutisia lehdessä oli säännöllisesti koko kevään ajan; Äystön ty:n kok.ptk:ssa 14.4.1918 kirjuri Uno Wirtanen mainitsi pariin kertaan lähteet, joihin kylän tiedot sotatapahtumista ja punaisten raakuuksista perustuivat. Ensimmäinen maininta on epäselvä ”saamiemme tietojen mukaan”, mutta toinen on jo selvempi ”saamiemme sanomalehtitietojen mukaiset”. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö) TA.

⁸⁵ Äystön työväenyhdistyksen vuosikertomus v:lta 1918. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA.

3. VASEMMISTON VAALIKANNATUS JA JÄSENMÄÄRÄ TEUVALLA SISÄLLISSODAN JÄLKEEN

3.1. Eduskuntavaalit 1919–1929

Työväenliikkeen kannatuksen kuvaaminen on välttämätöntä tutkittavana olevan ilmiön merkityksen havainnollistamiseksi. Tärkein poliittinen mittari on tässä tapauksessa vaalikäyttäytyminen eduskuntavaaleissa. Vuosina 1918 ja 1919 ensimmäistä kertaa pidetyt kunnallisvaalit ovat hedelmällinen tutkimuskohde niiden historiallisen merkityksen takia. Kunnallisdemokratian vaatimus oli ollut nimenomaan työväenliikkeen ohjelmassa 1900-luvun alusta lähtien, mikä korostaa myös vaalien kiinnostavuutta tutkimuksessa. Mikrotasolla työväenliikkeen vetovoimaa kuvastavat jäsenmäärät ja niiden vaihtelut tutkimusajanjaksolla. Jäsenistön yhteiskunnallista jakaumaa selvittämällä voidaan lisäksi saada selville tarkemmin, minkälaiseen sosioekonomiseen perustaan sosialismin ideologia pureutui Teuvalla.

Suomen työväenliike jakautui aatteellisesti kahteen eri leiriin sisällissodan jälkeen. Perustaltaan jakoa voidaan pitää samansuuntaisena kuin ristiriitaa kahden sosialistisen ideologin, Karl Kautskyn ja V.I. Leninin välillä Venäjän vallankumouksen yhteydessä. Lenin piti välttämättömänä porvarillisen valtiokoneiston hävittämistä ja sen korvaamista ”proletariaatin diktatuurilla”. Leninin mukaan valtiokoneisto oli aina luonteeltaan jonkun luokan ylivaltaan perustuva; parlamentaarinen demokratiakin oli siis vain porvariston luokkavallan yksi muoto. Kautskyn ajattelun mukaan parlamentaarinen demokratia puolestaan tarjosi työväenluokalle mahdollisuuden saavuttaa valta yhteiskunnassa. Vallankumous olisi siis ennen pitkää tapahtuva kansanvaltaisen vaikuttamisen myötä. Kautsky syytti Venäjän bolshevistista vallankumousta vähemmistödiktatuuriin ajautumisesta ja proletariaatin luokkavallan pystyttämistä.⁸⁶ Suomen Sosialidemokraattinen Puolue määritteli sisällissodan jälkeen poliittisen linjansa uudelleen korostaen parlamentaarista vaikuttamista. Neuvosto-Venäjälle paennut, ja siellä Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP) perustanut punaisen Suomen vallankumousjohto puolestaan tukeutui

⁸⁶ Kettunen, 1986, 90-93.

ohjelmassaan Leniniin ja hänen propagoimaansa aseellisen vallankumouksen tarpeellisuuteen yhteiskunnan muuttamiseksi.⁸⁷

Aseellisen vallankumouksen tavoitteekseen ottanut SKP ryhtyi toimimaan maanalaisena Suomessa pian perustamisensa jälkeen, loppuvuodesta 1918. SDP teki pelin selväksi kommunisteihin nähden joulukuun 27.–29. päivänä 1918 pidetyssä ylimääräisessä puoluekokouksessa. Kokouksessa hyväksyttiin puoluesihteerin Taavi Tainion johtamana julkilausumat, joissa puolue torjui jyrkästi SKP:n ja sen toiminnan sekä yleensäkin ”bolshevistis-kommunistiset virtaukset”. Tainion mukaan bolshevismi oli Venäjällä vallinneiden ”kehittymättömien olojen tuote”. Suomessa bolshevismi oli väärä menettelytapa, sillä vallankumous vaati Tainion mukaan yhteiskunnallisia ehtoja. Vallankumous oli tuleva perinteisten parlamentaaristen keinojen kautta, eikä asevoimin.⁸⁸ Samoihin aikoihin vilkastui SKP:tä lähestyneen sosialidemokraattiseen puolueen radikaalin vasemmistosiiven toiminta. Vasemmistoradikaalit esiintyivät pontevasti SDP:n johtoa vastaan puhujalavoilla ja puolueen lehtien sivuilla. Kesällä ja syksyllä 1919 muutamat sosiaalidemokraattiset lehdet valitsivat kriitikoiden myötävaikuttamana poliittiseksi kannakseen vasemmistoradikalismia. Tällaisia olivat muun muassa Suomen Sosialidemokraattisen Nuorisoliiton äänenkannattaja *Sosialistinen Aikakauslehti*, Kuopiossa ilmestynyt *Savon Kansa* ja vaasalainen *Työläinen*.⁸⁹

Joulukuun 1919 puoluekokouksen menettelytapa-äänestyksessä tappion kärsinyt radikaali vasemmisto päätti toukokuussa 1920 erota SDP:stä omaksi puolueekseen, Suomen Sosialistiseksi Työväenpuolueeksi (SSTP). Uusi puolue vakuutti olevansa Suomen vanhan työväenliikkeen toiminnan jatkaja, joka halusi yhdistää köyhälistön itsenäiseksi, porvaristolle vastakkaiseksi liikkeeksi. Puolueohjelmassa vannottiin, että SSTP ei SDP:n tavoin suostuisi yhteistyöhön porvarillisten puolueiden kanssa, vaan valmistaisi työväestöä suureen historialliseen tehtävään, vallankumoukseen. Sosialismi ei merkinnyt pelkästään

⁸⁷ Saarela, 1996, 46 ja 56-58.

⁸⁸ Soikkanen, 1975, 331.

⁸⁹ Hakalehto, Ilkka, 149-151, *Suomen kommunistinen puolue ja sen vaikutus poliittiseen ja ammatilliseen työväenliikkeeseen 1918–1928*. Porvoo 1966.

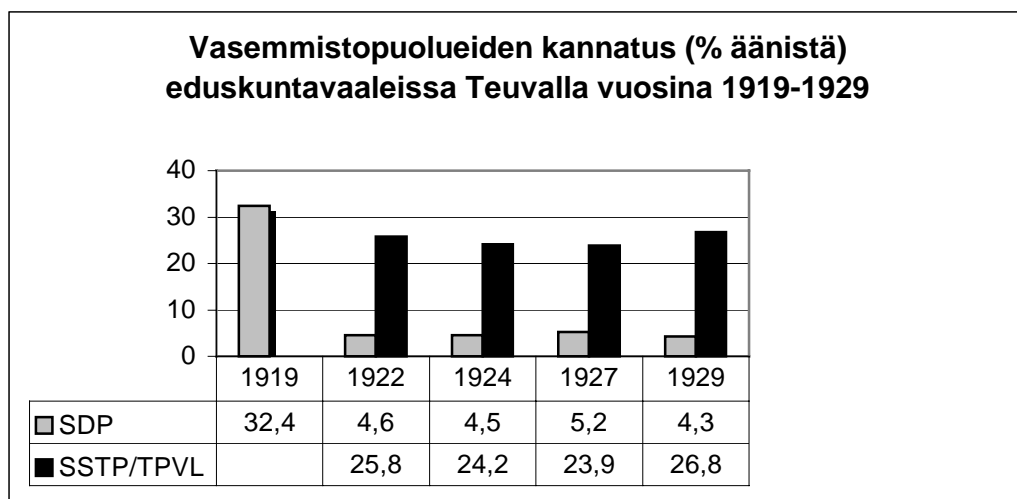
valtion johdossa olevien herrojen vaihtamista, kuten sosiaalidemokraatit väittivät, vaan muutoksen täytyi kohdistua myös itse hallintoelimiin. Puolueen menettelytapaperiaatteissa korostettiin, että kapitalistinen demokratia ja parlamentaarinen järjestelmä olivat luokkasortoa. Työväen olisi edistettävä neuvostojärjestelmän rakentamista jo kapitalismin aikana. Valtiovallan suhtautumista uuteen puolueeseen kuvasti se, että ensimmäistä puoluekokousta seuraamassa ollut poliisi hajotti kokouksen toisen kokouspäivän illalla, ja määräsi kaikki siihen osallistujat pidätetyiksi. Suurin osa perustajajäsenistä päästettiin vapaaksi, mutta aktiivisimmin puheenvuoroja käyttäneet henkilöt ja muutama muu pidätettiin.⁹⁰ Syksystä 1920 lähtien uusi puolue ryhtyi toimimaan tiiviissä yhteistyössä SKP:n kanssa. Rajantakainen kommunistinen puolue oli toki yksityishenkilöiden kautta vaikuttanut SSTP:een jo aiemmin. Illegaali SKP tarjosi parlamentaariselle pikkuveljelleen ennen kaikkea taloudellista apua sekä jakoi myös poliittisia käskyjä ja neuvoja.⁹¹

Vuoden 1922 eduskuntavaaleissa vasemmisto esiintyi ensimmäistä kertaa kahtena erillisenä puolueena, SDP:nä ja SSTP:nä. Jälkimmäisellä oli vaaleissa ehdolla yhteensä 130 eri ehdokasta 107 eri listalla. Naisia heistä oli neljätoista. SSTP esitti vaaleissa joukon konkreettisia asioita, jotka puolueen mielestä vaativat korjausta. Suuri osa niistä koski sisällissotaan liittyviä kysymyksiä; puolue vaati muun muassa ”valkoisten murhaajien” rankaisemista, vankien vapauttamista, suojeluskuntien lakkauttamista ja työväenjärjestöjen toimintaoikeuksien turvaamista. Toinen osa vaatimuksista liittyi kysymyksiin taloudellisesta asemasta.⁹² Teuvalaiset vasemmiston äänestäjät valitsivat vuoden 1922 vaaleissa oman puolensa varsin yksimielisesti.

⁹⁰ Saarela, 1996, 149-161.

⁹¹ Saarela, 1996, 195-206 ja 359-362.

⁹² Saarela, 1996, 269-270.

Lähteet: SVT XXIX. Vaalitulostot. Eduskuntavaalit 1919–1929.⁹³

Kommunistien ylivoima sosiaalidemokraatteihin nähden sinetöityi Teuvalla heti vuoden 1922 eduskuntavaaleissa. Kommunistit saavuttivat vaaleissa yli viisi kertaa suuremman kannatuksen kuin SDP. Sama jako voimasuhteiden välillä pysyi voimassa paikkakunnalla koko vuosikymmenen ajan. Kannatuksen vaihtelut vaaleista toiseen olivat Teuvalla pieniä. SSTP:n kannatus pysyi vajaan kolmen prosenttiyksikön sisällä ja SDP:n vaalikannatus vajaan yhden prosenttiyksikön sisällä vuoden 1922 jälkeen.

TAULUKKO 7. VASEMMISTOPUOLUEIDEN KANNATUS (% HYVÄKS. ÄÄNISTÄ) EDUSKUNTAVAALEISSA 1922–1929 SUUPOHJASSA.

Kunta	1922		1924		1927		1929	
	SDP	SSTP	SDP	TPVL	SDP	TPVL	SDP	TPVL
Teuva	4,6	25,8	4,5	24,3	5,2	23,9	4,3	26,8
Jurva	4,9	28,4	6,5	25,2	4,5	28,9	4,2	27,4
Kurikka	12,8	24,8	16,8	16,0	17,1	20,2	16,8	19,4
Kauhajoki	15,9	10,2	14,6	11,6	10,6	13,1	16,2	12,9
Karjajoki	6,7	14,0	8,4	13,3	9,4	20,5	6,0	21,8
Isojoki	7,2	17,5	9,7	12,2	9,2	11,8	8,5	14,3
Vaasan et.	5,8	12,1	7,6	10,8	7,1	11,2	7,7	12,0
Koko maa	25,1	14,8	29,0	10,4	28,3	12,1	27,4	13,5

Lähteet: SVT XXIX. Vaalitulostot. Eduskuntavaalit 1919–1929.

Kommunistien kannatus Teuvalla poikkesi suuruudellaan Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin (LIITE 3) keskiarvosta selvästi. Silti juuri eteläisessä vaalipiirissä

⁹³ SSTP:n lakkautuksen jälkeen vuodesta 1924 lähtien kommunistit esiintyivät vaaleissa organisatorisesti löyhän Työväen ja pienviljelijäin vaaliliiton (TPVL) ominaisuudessa.

kommunistit saivat eniten ääniä Vaasan läänin kolmeen muuhun vaalipiiriin verrattuna. Vaasan itäisessä ja pohjoisessa vaalipiirissä SSTP sai keskimäärin noin seitsemän prosenttia äänistä vuosina 1922–1929, kun eteläisessä vaalipiirissä puolueen ääniosuus oli 11,5 prosenttia. Varsinkin itäisessä vaalipiirissä, johon myös Leevi Norrenan tutkima Järvisetu kuuluu, sosiaalidemokraatit saivat suurimman osan vasemmiston äänistä. Eteläisessä vaalipiirissä sosiaalidemokraattien kannatus oli keskimäärin yhtä vähäistä kuin Teuvallakin. Suupohjaan muodostui 1920-luvulla oma kommunistinen erillisalueensa, sillä myös Teuvan naapurikunnissa Kurikassa, Jurvassa ja 1920-luvun lopulla myös Karijoella kommunistit nauttivat vahvaa kannatusta. Vuosikymmenen loppuun mennessä vasemmiston voimasuhteet tasoittuivat Kurikassa, ja sosiaalidemokraatit saavuttivat hiljalleen kannatuksessa kommunisteja. Teuva ja Jurva sen sijaan erottuivat vuosikymmenen lopulla yhä selvemmin ”kommunistikeskuksiksi”.⁹⁴ Muualla Etelä-Pohjanmaalla vasemmiston voimasuhteet eivät olleet yhtä selvät kuin Suupohjassa, sillä maakunnan suomenkielisissä kunnissa kommunistit saivat ainoastaan vuoden 1922 vaaleissa enemmän ääniä kuin SDP. Tuolloin SSTP sai 15,6 prosenttia äänistä ja sosiaalidemokraatit 11,4 prosenttia. 1920-luvun myöhemmissä vaaleissa eteläpohjalainen äänestäjäkunta siirtyi äänestämään enemmän sosiaalidemokraatteja.⁹⁵ Etelä-Pohjanmaalla kommunistit perivät silti selvemmin kuin muualla maassa vanhan työväenliikkeen perinnön.⁹⁶ Kaikkein pysyvimmän kommunismi jäi vaikuttamaan Suupohjan alueella.

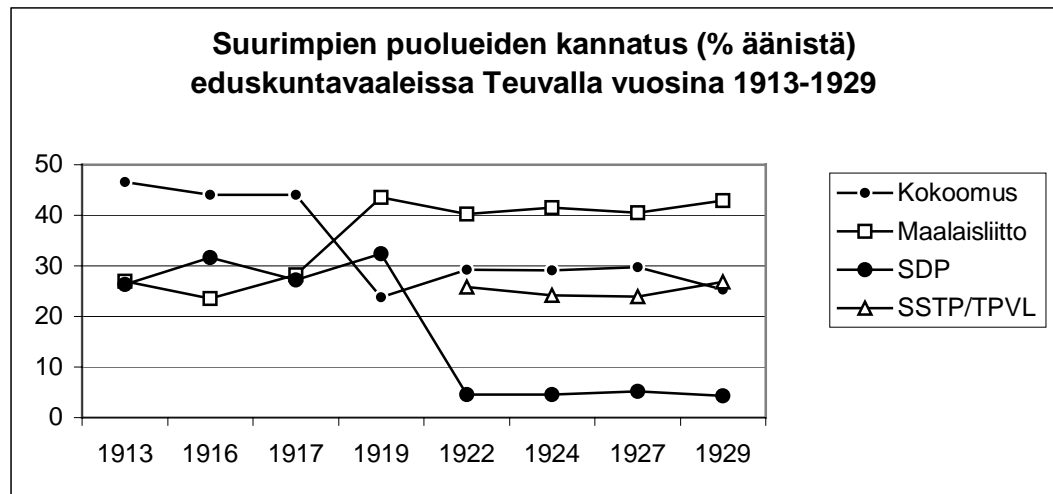
Vuoden 1929 vaaleissa SSTP:n lakkauttamisen jälkeen perustetun työväen ja pienviljelijäin vaaliliiton (TPVL) Teuvalla saavuttama absoluuttinen äänimäärä nousi Vaasan läänin toiseksi korkeimmaksi heti Vaasan jälkeen. Teuva ohitti näin ”punaisen” kilpatoverinsa Kurikan myös kommunistien absoluuttisessa vaalimenestyksessä, mistä käännteestä teuvalaiset kirjeenvaihtajat muistivat ylpeillä vaasalaisen vasemmistolaislehden *Työn Äänen* palstoilla. Puoluelehden tilaajamäärissä Teuva oli mennyt Kurikan edelle jo aiemmin, ja nyt Teuvalla oli Vaasan jälkeen ”eniten kommunisteja” koko Etelä-Pohjanmaalla. ”Rikas Kurikka

⁹⁴ SVT XXIX. Vaalitulostot. Eduskuntavaalit 1919–1929.

⁹⁵ Norrena, 1993, 130.

⁹⁶ Pajula, 1974, 51.

joutui nöyrytymään köyhälle Teuvalle”, niin kuin kirjeenvaihtajat mielellään asian näkivät.⁹⁷

Lähde: SVT XXIX. Vaalitulostot. Eduskuntavaalit 1913–1929.⁹⁸

Teollisuuskeskusten lisäksi kommunismi loi vahvimmat tukialueensa porvarillisille, lähinnä radikaalin maalaisliittolaisille seuduille, joissa SDP ei menestynyt. Vasemmistolainen yleisilmapiiri ei siis ollut välttämätöntä kommunismin kannatukselle. Päinvastoin, sosialidemokratia ja kommunismi eivät juuri menestyneet samoilla seuduilla.⁹⁹ Suupohjassa, ehkä Kauhajokea lukuunottamatta, oli 1920-luvulla käytännössä kolme varteenotettavaa poliittista puoluetta: maalaisliitto, kokoomus ja kommunistit. Ensimmäisistä eduskuntavaaleista lähtien vuoteen 1917 Suupohja oli leimallisesti suomalaisen puolueen äänestysaluetta. Puolueelle otollisimmilla alueilla, Teuvalla, Kauhajoella ja Kurikassa ääniosuus hipoi eduskuntavaaleissa 50 prosenttia vielä vuoden 1917 vaaleissa. Maalaisliitto saavutti vasta vuoden 1918 jälkeen, torpparivapautuksen takia lisääntyneen pienviljelijäväestön avustamana, Suupohjassa ja Teuvalla samanlaisen kannatuksen kuin sillä oli muualla Etelä-Pohjanmaalla.¹⁰⁰ Vuoden 1918 jälkeen tapahtui myös alueen työväenliikkeen

⁹⁷ *Työn Ääni* 26.7.1929.

⁹⁸ Kansallinen Kokoomuspuolue perustettiin vuonna 1918, sitä edeltävänä aikana puolue esiintyy taulukossa Suomalaisena puolueena.

⁹⁹ Rantala, Onni, 117, *Suomen poliittiset alueet 1. Poliittisten aatteiden levinneisyys 1907–1958*. Turku 1970; Laulajainen, Pertti, 39, *Sosialidemokraatti vai kommunisti. Vaaliekologinen tutkimus Suomen poliittisen työväenliikkeen jakautumisesta kansalaissodan jälkeen*. Mikkeli 1979.

¹⁰⁰ Salokangas, Raimo, 889-895, *Eteläpohjalaiset ja politiikka*. Teoksessa *Etelä-Pohjanmaan historia VI*. Vaasa 1987.

radikalisoituminen. Vanhasuomalaisuudelle ilmestyi nyt kilpailija poliittisesti täysin vastakkaiselta suunnalta. Kansanluonnetta on tunnetusti vaikea todistaa käyttäytymistä selittäväksi tekijäksi, mutta alueen selvärajaisella poliittisella perinteellä on saattanut olla vaikutusta myös vaalikäyttäytymiseen. Ainakin Etsivä keskuspoliisi arvioi vuonna 1927 kommunistien hyvän menestyksen syyksi paikallisen väestön äkkiväärän luonteen. EK:n tilannekatsauksen mukaan alueen ihmiset olivat alttiimpia ”vastaanottamaan itselleen politiikassa joko jyrkän valkoisen tai päinvastoin jyrkän punaisen, siis kommunistisen katsantokannan”.¹⁰¹

TAULUKKO 8. SSTP:N/TPVL:N KANNATUS (% KYLÄN ÄÄNISTÄ) / %-OSUUS VASEMMISTON ÄÄNISTÄ EDUSKUNTAVAALEISSA 1922–1929 TEUVALLA.

Kylä	1922	1924	1927	1929
Perälä	45,8%/ 93	43,3%/ 94	43,9%/ 96	43,5%/ 97
Kirkonkylä	31,0%/ 89	29,5%/ 87	29,2%/ 90	32,4%/ 91
Kauppila	20,2%/ 86	18,5%/ 84	19,2%/ 85	24,0%/ 87
Äystö	22,8%/ 70	16,6%/ 56	10,6%/ 30	15,0%/ 46
Riippi	16,2%/ 77	15,5%/ 80	15,6%/ 90	18,8%/ 90
Norinkylä	7,5%/ 75	16,3%/ 97	16,9%/ 95	17,0%/ 88
Horonkylä	5,3%/ 50	3,4%/ 38	9,0%/ 69	18,7%/ 87
Luovankylä	2,0%/ 20	22,6%/ 100	13,2%/ 78	7,7%/ 67

Lähde: Ilkka 8.4.1924 ja 6.7.1929.

Teuvan kylistä SSTP keräsi äänensä Perälästä, Kirkonkylästä, Kauppilasta ja Äystöltä. Peräti 83 prosenttia kommunistien äänistä tuli näistä kylistä vuoden 1922 vaaleissa. Varsinkin Perälässä kommunistit nauttivat varauksetonta kannatusta saavuttaen vuoden 1922 vaaleissa lähes 46 prosentin ääniosuuden. SSTP oli Perälän suurin puolue. SDP sai vajaan parintuhannen asukkaan Perälässä vain 12 ääntä kommunistien 187:ää vastaan. Kirkonkylässä SSTP hävisi kokoomukselle yhden äänen, ja oli kunnan keskustan kolmanneksi vahvin puolue. SDP jäi pahasti alakynteen myös Kirkonkylässä, sillä se sai vain 18 ääntä SSTP:n saadessa 151. Muutaman merkittävän järjestöaktiivin¹⁰² kotikylässä, Kauppilassa, linja oli samansuuntainen: SSTP sai 63 ääntä sosiaalidemokraattien joutuessa

¹⁰¹ EK:n Vaasan edustuksen tilannekatsaus n:o 11 (ajalta 31.5.–14.6.1927). Vaasan alaosaston tilannekatsaukset 1925–1942. EK-VALPO I. KA.

¹⁰² Esimerkiksi Kirkonkylän työväenyhdistyksen aktiivi Aleksi Rinne ja muutamat nuorisosaaston jäsenet olivat kotoisin Kauppilasta. Kauppilalaiset olivat jäseninä Kirkonkylän työväenyhdistyksessä, sillä molempien kylien rajat ulottuivat kunnan keskustaan. Verner Haaviston haastattelu 3.3.2001.

tyytymään kymmeneen. Myös Äystö näytti 1920-luvun ensimmäisissä vaaleissa olevan kääntämässä selkäänsä SDP:lle. SSTP:n osuus vasemmiston äänimäärästä oli kylässä peräti 70 prosenttia. Myöhemmissä vaaleissa sosiaalidemokraatit vakiinnuttivat asemansa Äystöllä ja menivät kannatuksessa kommunistien ohi.¹⁰³

Vasemmiston vaalikannatus jakautui Teuvalla kyliin, joihin ensimmäiset työväenyhdistykset oli perustettu. Sen lisäksi vasemmistolaiskylät sijaitsivat junanradan varrella, mikä voisi korostaa entisestään rautatien ja rautatieläisten merkitystä paitsi sosialismin aatteen tuojina, myös aatteen vakiintumisessa. Kesällä 1920 uudelleen toimintansa aloittanut rautatieläisten ammattiosasto piti yllä ammattikunnan 1910-luvulla Teuvalle tuomaa poliittista perinnettä tuoden oman vivahteensa nimenomaan Perälään, Kirkonkylään ja Äystölle. Ammattiosaston keskuspaikkana toimi Suupohjan radan risteysasema, Perälä. Vasemmistoradikalismiin rautatieläiset eivät silti olleet taipuvaisia, sillä ammattiosaston poliittinen linja vakiintui sosiaalidemokraattiseksi. Sen luottamustoimissa toimi monia merkittäviä teuvalaisia sosiaalidemokraatteja, kuten äystöläinen vaihdemies Erkki Kuivasmäki ja vuonna 1926 Kirkonkylään perustetun Teuvan Kirkonkylän sosiaalidemokraattisen työväenyhdistyksen sihteeri, ratavartija Yrjö Niemi. Jälkimmäinen toimi myös ammattiosaston puheenjohtajana.¹⁰⁴ Syrjäisemmille alueille, kuten Noriin, Luovankylään ja Horonkylään työväenliike ja kommunismi eivät heti kotiutuneet. Kunnan pohjoisrajalla sijaitsevassa Norinkylässä SSTP sai vuoden 1922 vaaleissa 7,6 prosenttia äänistä. Karijoen rajoilla sijaitsevassa Luovankylässä SSTP sai vain yhden äänen ja Horonkylässä kommunistit saivat vain reilut viisi prosenttia kaikista äänistä.¹⁰⁵

¹⁰³ Teuvan Kk:n ty:n toimintakertomus v:lta 1922. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA; *Ilkka* 8.4.1924.

¹⁰⁴ Suomen Rautatieläisten Liiton Perälän ammattiosasto n:o 7:n kokouspöytäkirjat vuosilta 1920–1925. Peräläläisen Väinö Latvan hallussa; Teuvan Kk:n sosialidemokraattisen työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1926. Teuvan Kirkonkylän Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys. KansA.

¹⁰⁵ Vuoden 1922 eduskuntavaaleissa Teuvalla annettiin hyväksytyjä ääniä Kirkonkylässä 487, Perälässä 408, Kauppilassa 314, Äystöllä 234, Horonkylässä 132, Norissa 118 ja Luovankylässä 49 kappaletta. Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1922. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA.

TAULUKKO 9. KOMMUNISTIEN SAAMAT ÄÄNET TEUVALLA
KYLITTÄIN EDUSKUNTAVAALEISSA VUOSINA 1922–1929.

Kylä	1922	1924	1927	1929
Perälä	187	181	213	217
Kirkonkylä	151	151	148	182
Äystö	54	42	30	43
Kauppila	63	73	70	103
Horonkylä	7	6	18	34
Riippi	40	40	44	57
Luovankylä	1	7	7	4
Norinkylä	9	33	40	37

Lähteet: Ilkka 8.4.1924 ja 6.7.1929; Työn Ääni 8.7.1927; Vaasa 6.10.1930.

Vuosikymmenen loppuun mennessä kommunistien kannatus kasvoi myös Teuvan syrjäisemmissä kylissä. Vuoden 1924 vaaleissa TPVL:n kannatus kasvoi Norinkylässä 7,5:stä 16,3:een prosenttiin, ja lisääntyi entisestään vuosikymmenen viimeisissä vaaleissa. Horonkylässä kommunistien kiri ajoittui 1920-luvun loppuun ollen jopa Norinkylän kannatuksen nousua voimakkaampi. Närpiön rajakylässä kommunistien kannatus nousi vuoden 1922 vaalien 5,3 prosentista 18,7 prosenttiin 1929 eduskuntavaaleissa. Molemmissa kylissä työväenliikkeen oli aikaisemmin ollut vaikea saada jalansijaa. Kommunistien lisääntynyt kannatus Horonkylässä ja Norinkylässä kompensoi puolueen Äystöllä menettämiä ääniä, joten ääri vasemmiston menestys vaaleissa pysyi suhteellisen vakiona Teuvalla koko 1920-luvun ajan.

Jalmari Teirilä kuvasi vuonna 1973 paikkakunnan kommunistista vaalikäyttäytymistä lähinnä luonnolliseksi. Teirilän mukaan poliittinen valinta tehtiin radikaalin vasemmiston eduksi, koska sen ajateltiin parhaimmin ajavan kaikkein ”köyhimmän ja kurjimman kansan etuja”. Sosialidemokraattisen puolueen katsottiin olevan sen verran porvarillistuneempi vaihtoehto, että teuvalaiset päättivät valita puolueeseen SSTP:n. ”Köyhästä kodista tulleena” Teirilän oma sitoutuminen kommunistiseen liikkeeseen oli hänen mukaansa myös varsin selvä ja luonnollinen valinta. Huhtikuussa 1920 kommunistiseksi muuttuneen Vaasan eteläisen piiritoimikunnan painostuksella ei Teirilän mukaan

ollut merkitystä teuvalaisten mielipiteen muodostuksessa, vaan työväenyhdistyksissä tehtiin oman jäsenistön kantojen mukaiset päätökset.¹⁰⁶

Kommunistien ja sosiaalidemokraattien vaalikannatuksen eroja tutkinut Pertti Laulajainen on tähdentänyt maakuntakeskusten merkitystä kommunismin leviämässä. Ajatus sopii ainakin Etelä-Pohjanmaalle, sillä piirin keskuksena toiminut Vaasa säteili tehokkaasti kommunismia ympäröivälle maaseudulle. Laulajainen on painottanut aatteen levittämisessä nimenomaan inhimillisen vuorovaikutuksen merkitystä. Kommunistinen aate levisi tietoisesta levityksestä ja henkilökohtaisen vuorovaikutuksen ansiosta maakunnallisista keskuksista alueen työväenyhdistysten aktiivisimpiin jäseniin, ja heidän välityksillään edelleen muihin jäseniin.¹⁰⁷ Kommunistien vaaliagitaatio oli juuri Teuvalla ilmeisen aktiivista ja tehokasta, ja sitä harjoittivat niin omien työväenyhdistysten puuhamiehet kuin paikkakunnalla vierailleet SSTP:n Vaasan piirikomitean edustajat. Esimerkiksi Vaasan eteläisen vaalipiirin piirisihteeri, jurvalainen Antti Ojala puhui vuoden 1922 vaaleja varten 14 eri paikassa Teuvalla. Kuulijoita Ojalalla oli piirijärjestön kokouspöytäkirjan mukaan yhteensä noin 820 henkeä. Samaisen kokouspöytäkirjan mukaan ”mökkiagitaatiota” oli vuonna 1922 harjoitettu piirin alueella ainoastaan Teuvalla.¹⁰⁸

Oman työväenliikkeen sisällä vaaliagitaatiosta huolehtivat voimallisesti muun muassa sosialististen nuorisjärjestöjen jäsenet. Nuoriso-osaston vuoden 1924 toimintakertomuksen mukaan eduskunta- ja kunnallisvaalien aikana suoritettu ”kotiagitatsioni” ja sen ohessa työvälle jaettu vaalikirjallisuus (sanomalehdet jne.) oli ”ollut varmasti suurena tekijänä siihen, että kuntamme on pysynyt Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin punaisimpana kuntana viime eduskunta- ja kunnallisvaaleissa”.¹⁰⁹ Agitaation järjestymistä helpotti se, että teuvalaisten siteet piirin johtoon olivat vahvat. Kaksi vaalipiirin näkyvintä kommunistia, Antti Ojala ja *Vapaan Sanan* päätoimittaja, myöhempi kansanedustaja Mauritz Rosenberg

¹⁰⁶ Jalmari Teirilän haastattelu. Jalmari Teirilän yksityiskokoelma. KansA. Kerron seikkaperäisemmin Teuvan vasemmiston suuntavalinnasta luvussa 4.

¹⁰⁷ Laulajainen, 1979, 55.

¹⁰⁸ Vaasan läänin et. vp:n piirijärj. kok. ptk. 24.–25.3.1923. Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sos. piirijärjestö. SSTP:n arkisto. KansA.

¹⁰⁹ Teuvan sos. nuoriso-osaston toimintakertomus v:lta 1924. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

kävivät molemmat ahkerasti puhumassa paikkakunnalla ja saattoivat omalla panoksellaan entisestään pönkittää vasemmistolaisten poliittista vakaumusta.¹¹⁰ Vaikka Teuva oli etäisyytensä puolesta melko kaukana Vaasasta (noin 80 kilometriä), inhimillinen vuorovaikutus toi piirin kommunistikeskuksen fyysistä välimatkaa lähemmäksi.

Piirin johtohenkilöiden näkyminen työväen tilaisuuksissa luultavasti lisäsi teuvalaisten sitoutumista kommunismiin, vaikka heiltä ei aivan suoraan käskyjä olisi aina otettukaan. Piirin luotettavuutta lisäsi luultavasti se, että sen piirisihteerillä Antti Ojalalla oli Teuvalle jurvalaisena jo vanhat siteet. Näin piiritoimikunta ei ollut kaukainen ja kasvoton organisaatio, vaan se tuli ”lähemmäksi” teuvalaisia työläisiä.¹¹¹ Oman työväenliikkeen aktiivisimpien jäsenten esimerkillä oli myös luultavasti merkittävä vaikutus rivijäsenten mielipiteisiin.¹¹² Kaikki Teuvan työväenyhdistysten johtohahmot, Äystön työväenyhdistystä lukuunottamatta, olivat kommunisteja. Lisäksi monet teuvalaisista työväenliikkeen aktiiveista tulivat myöhemmin poliittisina henkilöinä tunnetuiksi maakunnallisesti ja jopa valtakunnallisesti.¹¹³

Erik Allardtin mukaan suomalainen 1950-luvun kommunismi jakautui karkeasti Itä- ja Pohjois-Suomen korpikommunismiin sekä Etelä- ja Länsi-Suomen teollisuuskommunismiin. Allardtin teorian vertailevuutta Suupohjaan ja Teuvaan heikentävät luonnollisesti erilaiset tutkimusajankohdat, mutta joitakin huomioita voitaneen silti tehdä. Allardtin jaottelun mukaista teollisuuskommunismia esiintyi kunnissa, joissa poliittiset perinteet olivat voimakkaita, olot taloudellisesti turvattuja mutta luokkajako ja sosiaaliset juovat olivat jyrkkiä sekä yleensä vanhaa perua. Maan itä- ja pohjoisosissa taloudellinen ahdinko sekä maantieteellinen ja sosiaalinen eristäytyminen olivat puolestaan synnyttäneet ns.

¹¹⁰ Teuvan kansalaiskokousten ptk:t 19.2.1920 ja 28.3.1920. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA; Puskala, Kauno, 52-53, *Työväenliike Jurvassa vuosina 1906–1945*. Kirjoitettu 1993.

¹¹¹ 1920-luvun alun puhetilaisuuksien lisäksi Ojala tarvitsi Teuvaa myöhemminkin. Maanalaisella kaudella SKP:n Kuopion piiriorganisaattorina toiminut Ojala esiintyi mm. ”Teuvalla syntyneenä metsätyönjohtaja Arne Kauppisena”, ks. Puskala, 1993, 53.

¹¹² Pentti Lehtosen haastattelu. Muistelmanaide n:o 204. Haastattelijana Kari Urpilainen. Työväen muistitietotoimikunta. TA; Nousiainen, Jaakko, 141-142, *Kommunismi Kuopion läänissä*. Joensuu 1956; Saarela, 1996, 312.

¹¹³ Teuvan työväenliikkeen eliitin ”tunnettavuuteen” palaan työssä myöhemmin.

korpikommunismiin. Kun teollisuuskommunismi juurtui vanhan työväenliikkeen poliittiseen perinteeseen, korpikommunismissa, tukkityömailla jne., vallitsivat lähinnä juurettomuus ja liikkuvuus. Syrjäisillä alueilla, joissa poliittisia perinteitä ei ollut kommunistien äänestäminen oli myös periferian protestia keskuksia vastaan.¹¹⁴ Allardtin teoria sopii hyvin Pohjois-Suomen ja esimerkiksi ”metsäisen” Järviseudun tukkityömaille, mutta kommunismin kannatusta Suupohjassa sillä ei voi kattavasti selittää.¹¹⁵

Suhteellisen syrjäisen sijaintinsa ja agraarisen elinkeinorakenteensa puolesta Teuvalla kannatusta saanut ääri vasemmistolaisuus lukeutui kuitenkin epäilemättä enemmän korpi- kuin teollisuuskommunismiin. Maanviljelyksestä elantonsa saaneen paikkakunnan taloudellinen tila ei liene kuitenkaan täyttänyt Allardtin tarkoittamia kurjuus-reunaehtoja. Kääpiötilavaltaisemmalla Järviseudulla nämä ehdot täytyivät hieman paremmin. Myöskään maantieteellisesti Teuva ei silti sijainnut niin syrjässä, että paikkakunnalle olisi syntynyt muista ryhmistä sosiaalisesti erottautuneita ”allardtilaisia” pienryhmiä, esimerkiksi tukkijätkiä, joiden keskuudessa radikaalit poliittiset mielipiteet olisivat levinneet¹¹⁶. Tietynlaista perifeeristä protestia kommunismissa saattoi silti olla myös Teuvalla. Ainakin sosiaalidemokraatteja saatettiin pitää enemmän ”herroina”, kun taas kommunistit olivat rehellisemmin ”köyhän asialla”.¹¹⁷

Työväenliikkeen poliittisen tradition ohuus saattoi Teuvalla vaikuttaa ääri vasemmiston voimakkaaseen kannatukseen. Pertti Laulajainen on osoittanut korrelaatiokertoimien avulla, että SSTP:n vaalikannatus ei ollut yhtä selvästi yhteydessä järjestölliseen perinteeseen kuin SDP:n kannatus. Sosiaalidemokraattien kannatus oli ensimmäisissä vaaleissa Teuvalla maakunnan pohjalukemissa, kunnes nousi vuoteen 1919 mennessä kuusinkertaiseksi. Koska työväenliikkeen läpimurto tapahtui Teuvalla verraten myöhään, vasemmiston jäsenjärjestöillä ei ollut niin syviä sitoumuksia SDP:een kuin pitemmän poliittisen

¹¹⁴ Allardt, Erik, 17, *Social Sources of Finnish Communism: Traditional and Emerging Radicalism*. Helsinki 1963; Allardt, Erik, 106-107, *Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine*. Porvoo 1966.

¹¹⁵ Järviseudun työväenliikkeestä suhteessa Allardtin teoriaan, ks. Norrena, 1993, 303.

¹¹⁶ Allardt, 1963, 13.

¹¹⁷ Jalmari Teirilän haastattelu. Jalmari Teirilän yksityiskoelma. KansA.

tradition alueilla. Näin kommunistit saattoivat ottaa järjestöt haltuunsa ja saada paikkakunnalla vasemmistoa äänestävien kannatuksen.¹¹⁸

Vaikuttivatko sisällissodan tapahtumat Närpiön vankileireineen kommunismin kannatukseen Teuvalla 1920-luvulla? Pertti Laulajainen on osoittanut vasemmistoradikalismien saaneen kannatusta etenkin alueilla, joissa punaiset olivat kärsineet vähiten tappioita, ja joissa valkoisen terrorin osuus oli pieni. Työväenliikkeen sisällissodan jälkeinen jakautuminen kulki osittain punaisen ja valkoisen Suomen rintamalinjoja pitkin. SDP sai kannatusta sodassa punaisena taistelleessa Etelä-Suomessa ja kommunistit menestyivät rintamien takana pohjoisempana. SDP:n kannatuksen säilymistä alueilla, joissa punaisten menetykset olivat suuret, on selitetty valkoisella terrorilla. Entisessä ”punaisessa Suomessa” valkoinen terrori kohdistui etenkin radikaaliseen poliittiseen eliittiin, joka olisi myöhemmin luultavasti edesauttanut kommunismin leviämistä. Kun vallankumouksellinen eliitti katosi, loppui myös joukoista radikalismi.¹¹⁹

On todennäköistä, että vuoden 1918 tapahtumat vaikuttivat Teuvalla tavallista enemmän työväenliikkeen myöhempään ideologiseen suuntautumiseen. Työväenliikkeen jakautuminen ei välttämättä ollut suora reaktio siihen, mille puolelle oli vuonna 1918 jääty, mutta sillä oli merkitystä, kun vasemmistolaiset ryhtyivät sodan jälkeen ottamaan kantaa valkoisen puolen tekoihin ja uuden työväenliikkeen luonteeseen. Alueilla, joilla taistelua ei juuri ollut, oli helpompi pitää sisällissodan aikaisesta toiminnasta langetettuja rangaistuksia epäoikeudenmukaisina.¹²⁰ Rauhanomaisten työväen miesten laajamittaisista vangitsemisista aiheutunut katkeroituminen saattoi olla vaikuttamassa Teuvan työväenliikkeen suuntavalintaan. Teuvalaiset saattoivat kokea vankileirille joutumisen epäoikeudenmukaisena rangaistuksena, varsinkin, kun ennen sotaa vastakkaiset ryhmät olivat päässeet yhteiseen sopimukseen siitä, että suojeluskuntia ei Teuvalle perustettaisi. Epäoikeudenmukaisuudentunteesta johtunut kauna saattoi näin radikalisoita työväenliikkeen teuvalaisia kannattajia. Ainakin vuosi 1918 konkretisoi luokkajaon Teuvan työväestön mielissä. Jyrkkä

¹¹⁸ Laulajainen, 1979, 61 ja 88.

¹¹⁹ Laulajainen, 1979, 68-69.

¹²⁰ Saarela, 1996, 311; Norrena, 1993, 235-239.

jako ”meihin” ja ”niihin” syntyi. Porvareiden kannalta ”epäilyttävien” työväenyhdistysten jäsenet eivät enää olleet tervetulleita nuorisoseuran tilaisuuksiin, vaikka tuskin olisivat sinne enää mielineetkään¹²¹. Kevään 1918 tapahtumien merkitystä Teuvan työväenliikkeen suuntavalintaan korostaa myös työväen joukoissa näkynyt tarmo heti toimintaluvan saamisen jälkeen vuonna 1919. Raskas kevät näytti kohottaneen työväen ”taisteluhenkeä” etenkin Perälässä ja Kirkonkylässä, missä sisällissodan vaikutukset olivat olleet kouriintuntuvimmat.¹²²

3.2. Kunnallisvaalit 1919–1928

Suomen ensimmäiset yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuneet kunnallisvaalit pidettiin vuodenvaihteessa 1918–1919. Kunnan päättäväksi elimeksi tuli kuntakokouksen sijasta kolmeksi vuodeksi valittu kunnanvaltuusto, jonka jäsenistä kolmannes oli vuosittain erovuorossa. Kunnanvaltuutettujen lisäksi vaaleissa valittiin tilintarkastajat. Kunnallisvaalit pidettiin vuoteen 1925 asti joka vuosi. Sen jälkeen ne määrättiin pidettäväksi kolmen vuoden välein. Edustuksellisen kunnanvaltuuston perustamisesta oli Teuvalla äänestetty jo vuosina 1912 ja 1917, mutta päätös sen perustamisesta tehtiin lopulta vasta helmikuussa 1918.¹²³

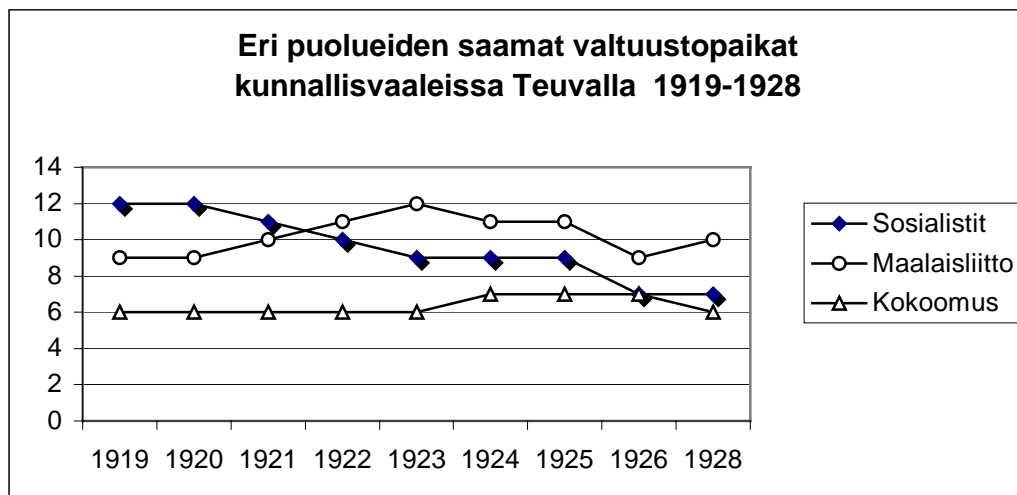
Teuvalla päästiin pitämään kunnallisvaalit kevään 1918 tapahtumista huolimatta jo sisällissotavuoden joulukuussa. Vaalit olivat työväenliikkeelle suuri menestys. Sosiaalidemokraatit saivat yhteensä 12 valtuustopaikkaa 27:stä. Maalaisliitto sai yhdeksän ja suomalainen puolue joutui tyytymään kuuteen paikkaan. Teuvalaisista vasemmistolaisista ensimmäiseen valtuustoon tulivat valituiksi Juho Perälä, Jaakko Ahola, Nikolai Saari ja Kalle Salo Perälästä; Asseri Ahola ja Nikolai Männistö Kirkonkylästä; Juuse Rinne Kauppilasta; Nikolai Rantala Horonkylästä; Sameli Laine Riipistä; Erkki Kuivasmäki ja Viljami Pulli Äystöltä

¹²¹ Riipin ns:n iltamia ”häiritsemään” tulleista lähikylien työväenyhdistysten jäsenistä käytetään luonnehdintaa ”työväen huonointa ainesta (...) sitä, jota vastaan juuri nyt sotaa käymmekin”. *Suupohjan Kaiku* 11.4.1918.

¹²² Jalmari Teirilän haastattelu. Jalmari Teirilän yksityiskokoelma. KansA.

¹²³ Soikkanen, Hannu, 492-493 ja 593, *Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta. Maalaiskuntien itsehallinnon historia*. Helsinki 1966; Teuvan kunnanvaltuusto 1919–1989. Kirjoittanut Heikki Perttula. TeKA.

sekä Juho Kivilahti Norista.¹²⁴ Valtuutetuista Asseri Ahola, Juho Perälä ja Nikolai Saari olivat olleet vielä keväällä Närpiön vankileirillä.¹²⁵ Menestystä täydensi vielä se, että palstatilallinen Juho Perälä valittiin valtuuston varapuheenjohtajaksi.¹²⁶

*Lähde: Kunnallisvaalit 1919–1928. Teuva. TKA.*¹²⁷

Teuvalla helmikuussa ja joulukuussa 1920 pidetyissä seuraavissa kunnallisvaaleissa vasemmisto piti asemansa suurimpana valtuustoryhmänä, vaikka hävisikin jälkimmäisissä vaaleissa yhden paikan maalaisliitolle. Vuonna 1921 pidetyissä kunnallisvaaleissa maalaisliitto nousi suurimmaksi ryhmäksi saaden 11 valtuustopaikkaa sosialistien kymmentä vastaan. Kokoomus joutui tyytymään jo totuttuun kuuteen paikkaan.¹²⁸ Vuoden 1928 kunnallisvaaleissa Teuvan sosiaalidemokraatit esiintyivät ensimmäistä kertaa kommunisteista erillään. Pari vuotta aiemmin perustettu Teuvan sosiaalidemokraattinen Työväenyhdistys ei katsonut voivansa ryhtyä yhä ”häikäilemättömämmiksi ryhtyneiden” kommunistien kanssa vaaliliittoon. Tulos oli sosiaalidemokraattien kannalta murskaava, sillä he eivät saaneet valtuustoon läpi yhtään ehdokasta. Kommunistit saivat vaaleissa 652 ääntä sosiaalidemokraattien joutuessa

¹²⁴ Teirilä, 1971, 210.

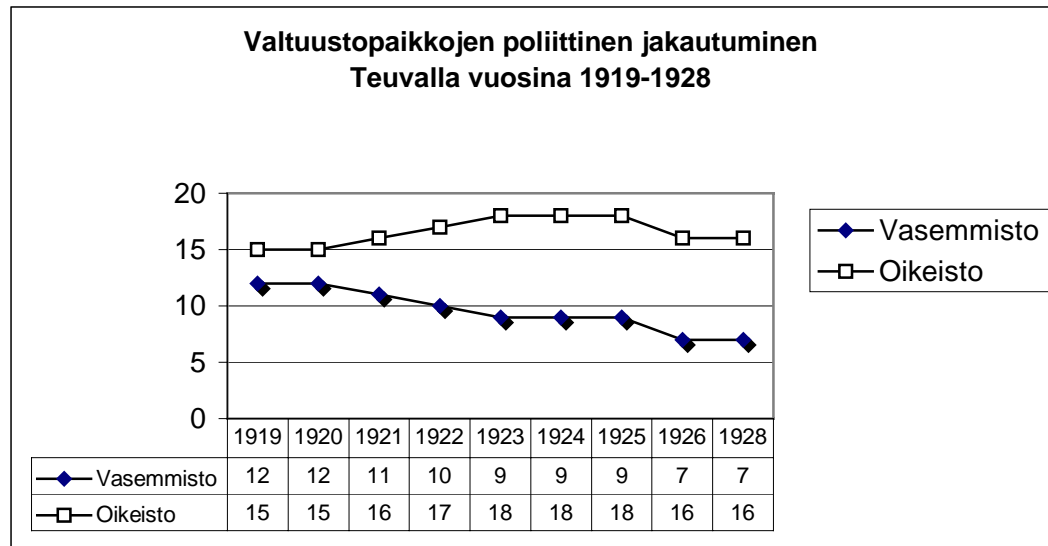
¹²⁵ Närpiön vankileirillä olleen Jalmary Teirilän muistiinpanot Teuvan poliittisista vangeista. Vuoden 1918 tapahtumiin ja työväenliikkeeseen liittyvä aineisto. TeKa. Vuoden 1918 tapahtumiin ja työväenliikkeeseen liittyvä aineisto. TeKa.

¹²⁶ Teuvan kunnanvaltuuston ptk. 13.1.1919. TeKa.

¹²⁷ Taulukossa esitetään kunnanvaltuuston kokoonpanoa istuntokauden aikana. Kunnallisvaalit pidettiin yleensä joulukuussa, joten esimerkiksi 1918 valittu valtuusto aloitti istuntokautensa tammikuussa 1919.

¹²⁸ Kunnallisvaalit 1919–1928. Teuva. TKA.

tyytymään 75:een. Teuvan sosiaalidemokraatit löysivät syytä kehnoon vaalimenestykseen muun muassa heikosta vaaliagitaatiosta, kommunistien harjoittamasta ”edesvastuuttomasta parjauksesta” ja yksinkertaisen rehellisesti – kannattajien vähälukuisuudesta paikkakunnalla.¹²⁹

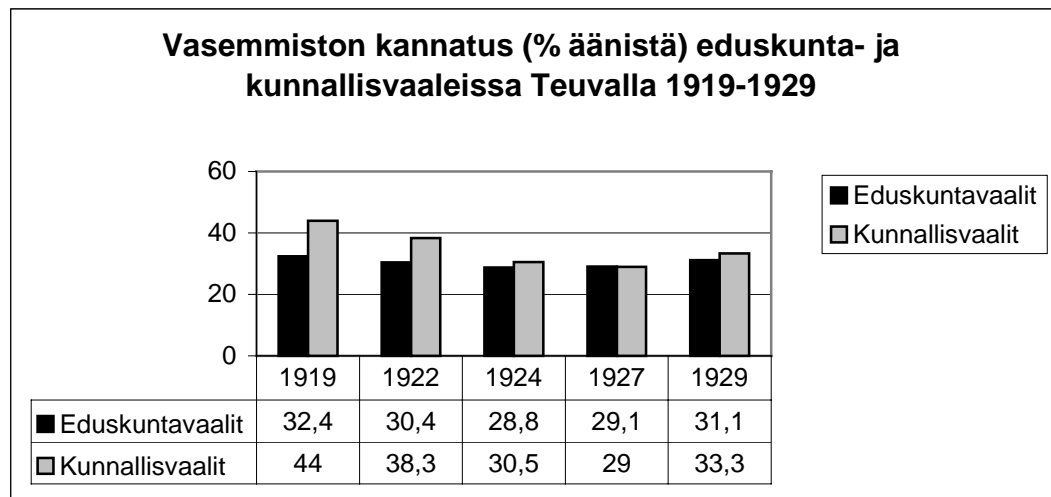
Lähde: Kunnallisvaalit 1919–1928. Teuva. TKA.

Teuvalaiset vasemmistoradikaalit kokivat kunnallisdemokratian tärkeäksi keinoksi vaikuttaa asioihin, vaikka valtuustossa harjoitettu päätöksenteko tapahtuikin yleensä porvarien komennuksessa. Monissa teuvalaisten 1920-luvun kunnallispolitiikkaa koskevissa sanomalehtikirjoituksissa heijastui kunnallisdemokratian tärkeys työväelle. *Vapaaseen Sanaan*, vaasalaiseen työväenlehteen, lokakuussa 1922 kirjoittaneen teuvalaisen kirjeenvaihtajan mielestä työläisten äänestämättä jättäminen merkitsi samaa kuin päätösvallan jättäminen suosiolla kansan vähemmistön, porvareiden, käsiin. Kunnallisdemokratian kautta tarjoutui ainakin teoriassa mahdollisuus päättää tärkeistä yhteiskunnallisista asioista.¹³⁰ Kommunistien osallistuminen kunnallisvaaleihin ei kuitenkaan ollut itsestäänselvyys. SSTP:n johdossa oli erimielisyyksiä siitä, miten yhteiskunnan edustuksellisiin elimiin tuli suhtautua. SSTP:n perustavassa kokouksessa vuonna 1920 korostettiin, että edustukselliset instituutiot olivat lähinnä hyödyllisiä agitaatiopaikkoja, joissa oli paljastettava

¹²⁹ Teuvan Kirkonkylän Sosialidemokraattisen Työväenyhdistyksen vuosikertomukset v:lta 1927 ja 1928. Teuvan Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys. KansA.

¹³⁰ Esim. *Vapaa Sana* 25.10.1922; ks. myös *Työn Ääni* 21.11.1924, 21.11.1928 ja 17.12.1928.

porvarillisen demokratian petollisuus ja sosiaalidemokraattien politiikan valheellisuus. Äänestämällä ei puolueen johdon mielestä voitu valtaa saavuttaa. Paikallistasolla vanhan työväenliikkeen perinnön mukainen kunnallisen itsehallinnon korostaminen kuitenkin eli sitkeästi ja voimakkaana, eikä SSTP:n epäilevä puoluejohtokaan voinut olla loppuun asti omille näkemyksilleen uskollinen.¹³¹

Lähteet: SVT XXIX. Vaalitulostot. Eduskuntavaalit 1917–1930; Kunnallisvaalit 1918–1928. Teuva. TKA.

Työväen edustuksen kannalta historiallisissa ensimmäisissä kunnallisvaaleissa työväenliikkeen kannattajat olivat luultavasti aktiivisempia äänestäjiä kuin porvaripuolueiden äänestäjät. Työväenliikkeen jäsenet kokivat kunnallispolitiikan tärkeäksi vaikutuskanavaksi, sillä aiemmissa varallisuuteen perustuvissa vaaleissa suuri osa kuntalaisista jäänyt sivuun kunnallisista päätöksistä. Vuoteen 1924 asti Teuvan vasemmiston kunnallisvaaleissa saama kannatus oli selvästi suurempi kuin eduskuntavaaleissa. Sen jälkeen eduskunta- ja kunnallisvaalien tulokset vastasivat varsin tarkasti toisiaan. Vaalien tulosten vakioituminen osoittaa, että teuvalaiset äänestivät edustajansa valtuustoon selvästi poliittisin perustein. Kunnallisvaalit olivat Teuvalla poliittiset vaalit siinä missä eduskuntavaalitkin.

¹³¹ Saarela, 1996, 172-179.

TAULUKKO 10. ÄÄNESTYSPROSENTIT VAALEISSA TEUVALLA
VUOSINA 1919–1929.

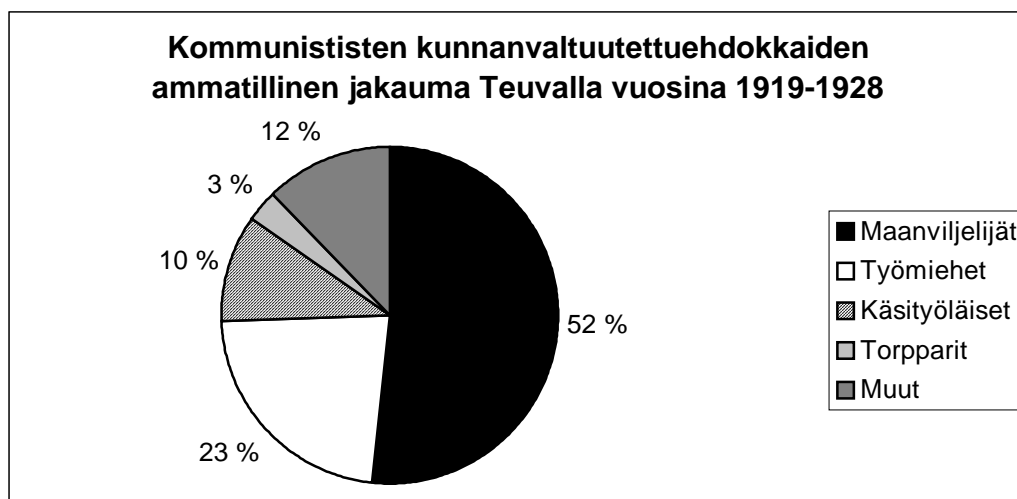
Vuosi	Eduskuntavaalit	Kunnallisvaalit
1919	55,0	41,1
1922	46,1	33,2
1924	49,7	36,9
1927	51,9	36,9
1929	53,0	42,1

Lähteet: Kunnallisvaalit 1918–1928. Teuva. TKA; SVT XXIX. Vaalitulastot. Eduskuntavaalit 1919–1929.¹³²

Kunnallisvaalien poliittista luonnetta Teuvalla kuvastaa sekin, että teuvalaiset äänestivät niissä kurikkalaisten ohella suupohjalaisista kaikkein ahkerimmin. Silti 1920-luvun äänestysaktiivisuus jäi myös Teuvalla vaisuksi. Suupohjassa kaikkein laiskimmin äänestettiin Kauhajoella ja Isojoella. Jälkimmäisessä kunnallisvaalit olivat luonteeltaan täysin epäpoliittiset, eikä vasemmisto esiintynyt omalla listallaan. Vuosina 1925 ja 1928 kunnallisvaaleja ei Isojoella järjestetty lainkaan, vaan valtuustoon valittiin edustajat ilman vaalia. Isojokelaisista äänioikeutetuista kävi äänestämässä vähimmillään vain 2,5 prosenttia (vuonna 1921) äänioikeutetuista. Yleensä Isojoella päästiin hieman reiluun kymmeneen prosenttiin. Kauhajoella 1920-luvun parhaimmaksi äänestysprosentiksi jäi vuoden 1928 kunnallisvaalien 25,2 prosenttia. Vuoden 1924 vaaleissa kauhajokelaisista kävi äänestämässä ainoastaan 13 prosenttia äänioikeutetuista, ja vuotta aiemmin 14,5 prosenttia äänioikeutetuista. Myöskään Jurvassa eivät kunnallisvaalit jaksaneet kiinnostaa ihmisiä. Äänestysprosentti jäi puuseppäkunnassa yleensä hieman reiluun pariinkymmeneen prosenttiin.¹³³

¹³² Vertaan taulukossa eduskuntavaaleja aina edellisen vuoden kunnallisvaaleihin; esim. vuoden 1922 eduskuntavaalien äänestysprosenttiluku vertautuu joulukuussa 1921 pidettyjen kunnallisvaalien äänestysprosenttiin. Koska vuonna 1927 ei pidetty kunnallisvaaleja, vertaan sen vuoden eduskuntavaaleja joulukuussa 1925 pidettyihin kunnallisvaaleihin. myöskään vuonna 1929 ei pidetty kunnallisvaaleja, joten vuoden 1929 eduskuntavaalit vertautuvat joulukuussa 1928 pidettyihin kunnallisvaaleihin.

¹³³ SVT XXIX. Vaalitulo B. Kunnallisvaalit vuosina 1921–1928, s. 20-21 ja 46-47; Kunnallisvaalit 1918–1919. Teuva. TKA.

Lähde: Kunnallisvaalit 1918–1928. Teuva. TKA. (n=157).

Teuvalaisista sosialistisista kunnanvaltuutettuehdokkaista yli puolet oli maanomistajia, joko pienviljelijöitä tai tilallisia. Maanomistajien osuus oli selvästi suurempi kuin lukumääräisesti seuraavan ammattikunnan, työmiesten.¹³⁴ Paikkakunnan aktiiviset sosialistit eivät siis ammatiltaan olleet mitenkään erityisen proletaarisia, köyhälistöä, vaan kuuluivat maataomistaviin kuntalaisiin. Tässä mielessä Teuvan työväenliikkeen yhtymäkohdat Järviseudun talonpoikaiseen työväenliikkeeseen olivat ilmeiset.¹³⁵

3.3. Teuvan työväenyhdistysten jäsenmäärä 1917–1928

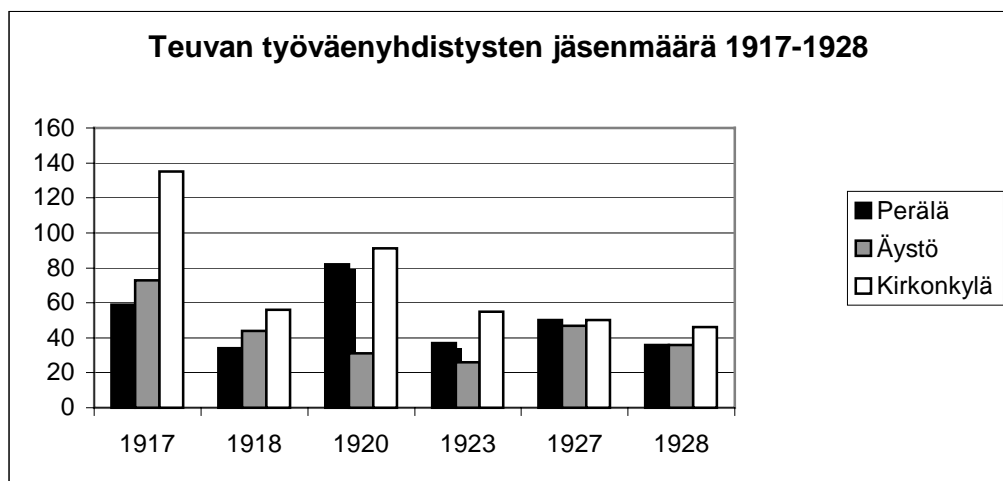
Työväenliikkeen sisällissodan jälkeistä nopeaa elpymistä on selitetty muun muassa psykologisilla syillä. Hannu Soikkasen mukaan työväentalo saattoi näyttäytyä jäsenille eräänlaisena suojapaikkana liikkeen ulkopuolisia vastaan. Turvattomuuden tunne pyrittiin häivyttämään liittymällä nopeasti järjestöihin.¹³⁶ Teuvalla elpyminen sujui ripeästi ennen kaikkea uuden työväentalon rakennuspuuhien myötä heti alkuvuodesta 1919. Työväentalo oli työväenliikkeen jäsenille enemmän kuin pelkkä talo, se oli ”työväen temppeli”. Työväentalo nousi pitäjän keskustaan, ”Porvarin paikalle”, yhdeksi vaikuttajaksi kirkon ja suojeluskuntatalon rinnalle kuvastaen konkreettisesti vastakkainasettelua, mikä

¹³⁴ Käsityöläisiksi olen laskenut mm. suutarit, räätälit ja puusepät. Kirvesmiehet olen laskenut työmiehiksi. Maanviljelijät -nimikkeen alle olen laskenut palstatilalliset ja talolliset. Jako ammattikuntiin on hieman keinotekoinen, sillä pienviljelijät joutuivat useimmiten hankkimaan osan elannostaan kotitilan ulkopuolelta, ks. Norrena, 1993, 109.

¹³⁵ Norrena, 1993, 109-116 ja 304-307.

¹³⁶ Soikkanen, 1975, 328.

suomalaisessa yhteiskunnassa sisällissodan jälkeen vallitsi.¹³⁷ Teuvan uuden työväentalon, ”Aattolan”, vihkiäisiä vietettiin kahden päivän ajan, marraskuun 2.–3. päivänä 1919. Talkoovoimin pystytetyllä komealla talolla oli työväenliikkeen jäsenille epäilemättä suurta, omanarvontuntoa kohottavaa merkitystä. Työväenliikettä ei ollut vielä kuopattukaan, vaikka eräskin ”valkoinen isäntä” niin oli luullut.¹³⁸ Talon juhlavissa vihkiäisissä saatettiin ilkkua kahtiajaon toiselle osapuolelle, nuorisoseuralaisille, jotka järjestivät vulgaarit tanssi-iltamat samaan aikaan kun työväentalon vihkiäisissä oli huolellisesti valmisteltu juhlaohjelma.¹³⁹

Lähteet: Äystön ja Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistysten jäsenluettelot 1917–1928. TA; Perälän työväenyhdistyksen jäsenluettelot 1917–1928. KansA.¹⁴⁰

Työväen aktivoitumisen huippukohta oli vallankumousvuosi 1917. Vastaavaan menestykseen jäsenmäärissä eivät työväenyhdistykset enää 1920-luvulla päässeet, ei Teuvalla eikä koko maassa. Merkittävää kuitenkin oli, että heti sisällissodan jälkeen työväenyhdistysten jäsenmäärät nousivat varsin huomattaviksi. Sota näyttää aktivoineen teuvalaista työväkeä varsinkin pahimmin vankileirikokemuksista kärsineessä Perälässä. Kylän työväenyhdistyksen

¹³⁷ Työväentalon merkityksestä paikallisyhteisössä, ks. esim. Norrena, 1993, 188; Huttula, 2000, 35-46.

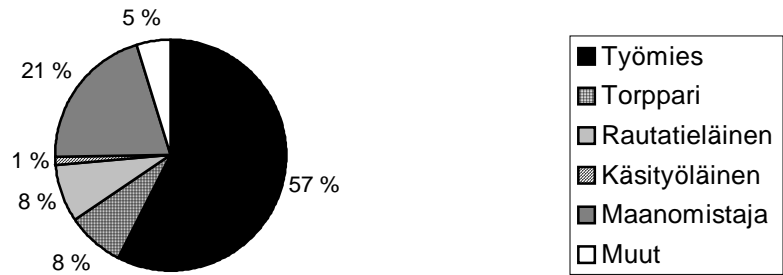
¹³⁸ Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1919. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. TA.

¹³⁹ Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1919. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. TA; Jalmari Teirilän haastattelu. Jalmari Teirilän yksityiskokoelma. KansA.

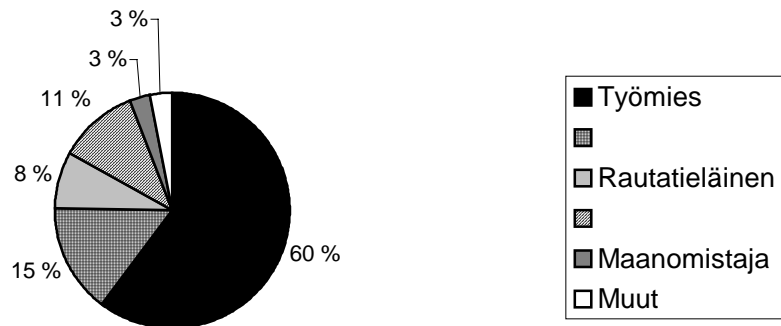
¹⁴⁰ Olen ottanut taulukkoon mukaan jokaisesta yhdistyksestä vuosineljänneksen isoimman jäsenluvun, enkä siis ole huomionnut sitä, ovatko jäsenet maksaneet jäsenmaksun koko vuodelta. Tätä perustelen sillä, että jo työväenyhdistyksen jäseneksi ilmoittautuminen osoittaa vahvaa sitoutumista aatteeseen, etenkin vuoden 1918 jälkeen. Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen työväenluetteloja on säilynyt vain tietyiltä vuosilta, joten olen valinnut vuosiluku-otannaksi ne vuodet, jolloin myös Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäsenmäärä on tiedossa.

jäsenmäärä nousi heti vuonna 1919 seitsemänkymmeneen ylittäen jopa vuoden 1917 tason. Seuraavana vuonna Perälän työväenyhdistyksessä oli jäseninä jo 82 henkilöä. Kirkonkylän jäsenluetteloa vuodelta 1919 ei ole säilynyt, mutta sisällissodan vangitsemiset näyttävät myös kunnan keskustassa toimineen yllikkeenä aktiivisempaan toimintaan. Vuoden 1920 jäsenluettelossa Kirkonkylän työväenyhdistyksen maksavina jäseninä oli parhaimmillaan 91 henkeä, mihin lukuun ei kunnan keskustassa myöhemmin 1920-luvulla enää päästykään. Sen sijaan Äystöllä sisällissota ei toiminut aktivoijana, sillä kylän työväenyhdistyksen jäsenmäärä putosi vuoden 1917 yli 80:stä jäsenestä 38:aan vuonna 1919, ja edelleen 31:een vuonna 1920. Jäsenmäärien vertailu osoittaa, että kevään 1918 tapahtumilla näytti olleen huomattava vaikutus Teuvan työväenliikkeen sisällissodan jälkeiseen toimintaan. ”Närpiön yliopistolta” säästyneen Äystön työväenyhdistyksen vaikutus väheni ja Kirkonkylän sekä varsinkin Perälän työväenyhdistyksen puolestaan kasvoi. Vuoden 1920 jälkeen Teuvan työväenyhdistysten jäsenmäärät kääntyivät laskuun. Valtiovallan kommunistisiin järjestöihin kohdistaman tiukemman politiikan takia työväenyhdistykset passivoituivat, mikä näkyi konkreettisesti jäsenkatona. Jäsenmäärät nousivat taas hieman 1920-luvun loppuun mennessä lakkautetun SSTP:n tilalle perustetun TPVL:n myötä.

Perälän työväenyhdistyksen jäsenistön ammatillinen jakauma vuosina 1917 ja 1926

Äystön työväenyhdistyksen jäsenistön ammatillinen jakauma vuosina 1917 ja 1926

Lähteet: Äystön työväenyhdistyksen jäsenluettelot vuosilta 1917 ja 1926. TA; Perälän työväenyhdistyksen jäsenluettelot vuosilta 1917 ja 1926. KansA; Rippikirjat 1913–1968. II T:2. TeuvSrKA. (Perälä 1917: n=56, 1926: n=31; Äystö 1917: n=69, 1926: n=32).

Työmiehet ja itselliset muodostivat sekä Perälän että Äystön työväenyhdistysten jäsenistöstä suurimman osan vuosien 1917 ja 1926 jäsenluetteloiden mukaan. Yhteensä 188 identifioidusta työväenyhdistyksen jäsenestä 110 oli työmiehiä ja/tai itsellisiä mainittuina vuosina. Vuonna 1917 Äystön ja Perälän työväenyhdistysten jäseninä oli vain 10 talollista (8 prosenttia yhdistysten yhteisjäsenmäärästä¹⁴¹), joista seitsemän oli peräläläisiä. Talolliset olivat ”yliedustettuina” työväenliikkeen eliitissä, sillä joulukuun 1918 kunnallisvaaleissa

¹⁴¹ Yhteisjäsenmäärällä tarkoitan niitä vuoden 1917 jäsenluettelossa olleita peräläläisiä ja äystöläisiä, joiden ammatin olen pystynyt jäljittämään.

yhdeksän 12:sta valtuustoon valitusta sosialistiehdokkaista oli maanomistajia. Talollisten osuus ensimmäisissä kunnallisvaaleissa oli peräti 55 prosenttia kaikista sosialistisista ehdokkaista.¹⁴² Agraarisuus leimasi etenkin Perälän ja Kirkonkylän työväenyhdistyksiä, sillä työmiespainotteisella Äystöllä oli maanviljelijäjäseniä muita yhdistyksiä selvästi vähemmän. Vuoden 1919 jäsenluettelon mukaan peräti 64 prosenttia Äystön työväenyhdistyksen jäsenistöstä oli työmiehiä, eli identifioituista 33 jäsenestä yhteensä 21 henkilöä. Maanviljelijöitä jäsenluettelossa oli ainoastaan kaksi. Työväenliikkeen eliitin agraarisuutta korostaa, että myös Äystön vuoden 1919 jäsenluettelon ainoat maanviljelijät, Viljami Pulli ja Urho Ojalampi, kuuluivat yhdistyksensä ehdottomiin johtohahmoihin.¹⁴³

Työväenliikkeen yhteiskunnallinen jakauma muuttui hieman 1920-luvun maatalousreformien jälkeen. Silti vuonna 1926 työmiehiä/itsellisiä oli Äystön ja Perälän työväenyhdistyksissä edelleen yli 55 prosenttia kaikista 63 jäsenestä (35 henkilöä). Perälän työväenyhdistys säilyi maanviljelijävaltaisempana kuin Äystön, sillä vuonna 1926 Perälän työväenyhdistyksessä oli jäsenenä 11 tilallista, Äystöllä taas ei ainuttakaan. Urho Ojalampi määriteltiin tosin Äystön vuoden 1926 jäsenluettelossa 'työmieheksi'. Torpparivapautus näyttää tuoneen lisää maanomistajia Perälän yhdistykseen, sillä yli kolmannes jäsenistöstä oli talollisia vuonna 1926. Työmiehiä oli hieman reilut puolet jäsenistä.¹⁴⁴ Valtuustoehdokkaina tilallisia oli kuitenkin edelleen huomattavasti enemmän kuin työväenyhdistysten rivijäsenistössä. Vuoden 1925 lopulla pidetyissä kunnallisvaaleissa oli ehdolla yhteensä 18 maanviljelijää, eli 51 prosenttia kaikista vasemmistolaisehdokkaista¹⁴⁵. Maata omistavilla oli lukumääräänsä nähden

¹⁴² Olen laskenut Äystön työväenyhdistyksen jäsenenä olleet naispuoliset ompelijat 'työmieheksi'. Äystön vuoden 1917 jäsenluettelon 69:stä tunnistamastani jäsenestä yhteensä 12 oli ompelijoita. Äystön ty:n jäsenluettelo v:lta 1917. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA; Kunnallisvaalit 1918–1919. Teuva. TKA.

¹⁴³ Äystön ty:n jäsenluettelot v:lta 1917, 1919 ja 1926. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA; Perälän ty:n jäsenluettelot vuosilta 1917 ja 1926. Perälän Työväenyhdistys. KansA; Kirkonkylän ty:n jäsenluetteloja ei ole säilynyt, joten sen koostumuksesta ei voida sanoa mitään varmaa. Kirkonkylän työväenyhdistykseen kuuluneista kauppilalaisista jäsenistä moni lukeutui kuitenkin maanomistajiin. Osa heistä oli myös ehdokkaina kunnallisvaaleissa, Kunnallisvaalit 1918–1928. Teuva. TKA.

¹⁴⁴ Äystön työväenyhdistyksen jäsenluettelot v:lta 1926. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA; Perälän työväenyhdistyksen jäsenluettelot v:lta 1926. Perälän Työväenyhdistys. KansA

¹⁴⁵ Kunnallisvaalit 1919 ja 1926. Teuva. TKA.

korostetun suuri painoarvo Teuvan työväenliikkeessä, ja ennen kaikkea sen johtohenkilöstössä.

Naiset olivat Teuvan työväenliikkeessä vähemmistössä. Perälän työväenyhdistyksen jäsenistöstä naisia oli noin 24 prosenttia vuosina 1917–1930. Äystön työväenyhdistyksessä naisia oli samalla aikavälillä noin 32 prosenttia ja Kirkonkylän työväenyhdistyksessä noin 27 prosenttia. Naiset toimivat työväenliikkeen rivijäseninä, päättävissä asemissa heitä ei Teuvan työväenliikkeessä näkynyt.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Perälän työväenyhdistyksen jäsenluettelo 1917–1930. Perälän Työväenyhdistys. KansA; Äystön työväenyhdistyksen jäsenluettelo 1917–1930. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA; Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäsenluettelot vuosilta 1917, 1918, 1920, 1923, 1927 ja 1928. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. TA. Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen sukupuolijakauma on suuntaa-antava, sillä tarkkoja lukuja ei voida tietää joidenkin vuosien jäsenluetteloiden puuttumisen vuoksi.

4. KÄÄNTYMINEN KOMMUNISMIIN: POLIITTINEN JÄRJESTÄYTYMINEN JA TOIMINTA 1919–1928

4.1. Poliittisen suunnan valinta ja vakiintuminen

4.1.1. Teuva valitsee vasemmistoradikalismien

Mikrohistoriallisessa poliittisessa tutkimuskohteessa, kuten Teuvan työväenliikkeen ideologisen kehityksen selvittämisessä, vaalikannatuksen kehittyminen paljastaa ennen kaikkea ideologisten valintojen pintatason tutkimuksen kannalta välttämättömällä tavalla. Tiedot organisaation yhteiskunnallisesta jakaumasta taas luovat aatehistorialliselle tutkimukselle tarpeellisen sosioekonomisen perustan. Poliittista aatemaailmaa ja sen muotoutumista syvällisemmin selvitettäessä täytyy huomion kiinnittyä myös järjestäytymisprosessiin, henkilökysymyksiin ja konkreettiseen poliittiseen toimintaan. Toiminta on ensiarvoisen tärkeä tutkimuskohde etenkin maaseudun työväenliikkeen aatemaailmaa kartoitettaessa, sillä pelkän sosialistisen retoriikan varaan perustuvaan idealistisuuteen syrjäinen työväenliike ei välttämättä voinut perustaa olemassaoloaan.

Sisällissodan jälkeen Suomen työväenliike jakautui kahtia. SDP:n puoluesihteerin Taavi Tainio varoitteli eteläpohjalaista vasemmistoa lähestyvistä suuntaristiriidoista ja kommunismin vaikutuksesta helmikuussa 1919 vielä sosialidemokraattisen puolueen äänitorvena Etelä-Pohjanmaalla ilmestyneessä *Työläinen*-lehdessä. Tainion mukaan rajantakaiset, ”vasta kastetut kommunistit” olivat kavaluudessaan sosiaalidemokraateille jopa vaarallisempia vihollisia kuin oman maan porvarit.¹⁴⁷ *Työläisen* toimituspoliittinen linja noudatteli vielä vuoden alussa sosiaalidemokraattisia äänenpainoja. Salainen toiminta oli tuomittavaa, se vain ”provosoi porvareita tiukempaan kontrolliin”. Tavoitteena oli työläisen mukaan työväenluokan joukkovoiman kasvattaminen, kunnes se syrjäyttäisi porvarit yhteiskunnan johdosta. Keinoina olivat kautskylaiseen tapaan valtiollinen ja ammatillinen järjestötoiminta sekä osuuskuntaliike.¹⁴⁸

¹⁴⁷ *Työläinen* 10.2.1919.

¹⁴⁸ *Työläinen* 11.6.1919.

Suunnanmuutos lehden toimituspolitiikassa tapahtui *Työläistä* julkaisseen Oy Kirjapaino Ab:n yhtiökokouksessa marraskuussa 1919. Kokouksessa päätettiin, että lehden täytyi vastedes edustaa jyrkkää luokkataistelukantaa ja seurata tarkoin ”köyhälistön vallankumouksellista liikettä”. Yhtiökokouksessa hylättiin muotoilu ”sosialidemokraattinen luokkataistelu”. Puoluejohdon kannalla ollut päätoimittaja Isak Penttala sai lähteä ja tilalle tuli vanhan työväenliikkeen veteraani Mauritz Rosenberg. Lehden nimi palautettiin *Vapaaksi Sanaksi*, minkä nimisenä se oli ilmestynyt vuoteen 1918 asti.¹⁴⁹ ”Vallankumouksellisista” linjauksistaan huolimatta lehdessä pyrittiin vakuuttamaan eteläpohjalaiset työläiset siitä, että heidän ei kannattanut jäädä yhdistystensä toiminnasta pois erimielisyyksien takia. Jos eriäviä mielipiteitä toimintalinjasta esiintyi, oppositiolle täytyi järjestää suhteellinen edustus yhdistyksissä. Vuoden loppuun mennessä *Vapaassa Sanassa* nähtiin jo kommunismia puolustaviakin kirjoituksia. Niistä suorasukaisimmissa itäperäisen kommunismin vannottiin olevan pahinta mahdollista myrkyä kapitalismille. Pahat puheet Neuvostoliitosta olivat vain porvarilehtien sumutusta.¹⁵⁰

Piiritasolla suuntaerimielisyydet ratkaistiin Etelä-Pohjanmaalla jo hieman ennen SSTP:n toukokuun perustavaa kokousta. Vaasan läänin sosiaalidemokraattien kaikkien kolmen piirijärjestön kokoukset pidettiin huhtikuussa 1920. Läänin pohjoinen vaalipiiri erosi SDP:stä itäisen vaalipiiriin päättäessä äänestystuloksen jälkeen vielä jäädä puolueeseen. Itäiseen vaalipiiriin kuuluneen Vimpelin työväenyhdistykset olivat tosin eronneet SDP:stä jo ennen piirikokousta. Eteläisen piiriin piirikokouksessa suuntalinja-äänestys päättyi äänin 13–7 radikaalin vasemmiston voittoon. Kokouksen enemmistön laatimassa julkilausumassa todettiin, että ”SDP:n eduskuntaryhmä oli rikkonut sosialistisia periaatteita sillä kompromissitoiminnallaan, mitä ovat porvariensa kanssa harjoittaneet ja ovat siten kadottaneet valitsijoiden luottamuksen”. Teuvan, Ilmajoen, Seinäjoen, Vähänkyrön, Merikaarron ja Kauhajoen edustajat marssivat ulos kokouksesta. Teuvan Sosialidemokraattinen Kunnallisjärjestö osoitti näin pysyvänsä vielä emäpuolueelle uskollisena. Teuvan edustajana piirikokouksessa oli äystöläinen

¹⁴⁹ Saarela, 1996, 149; Vattula, 1976, 159.

¹⁵⁰ *Työläinen* 10.12.1919.

sosiaalidemokraatti Viljami Pulli yhdessä Perälän työväenyhdistystä vuonna 1907 perustamassa olleen Vesteri Niemen kanssa.¹⁵¹

Teuvalla toimineiden työväenyhdistysten yhdyssiteenä muun muassa vaaleissa ja erilaisten puhetilaisuuksien järjestämisessä toiminut sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö oli ensimmäistä kertaa ottanut kantaa suuntaristiriitoihin marraskuussa 1919, jolloin piirikokoukselle annettiin neuvoksi ”pysyä selvällä luokkataistelukannalla”. Vaasan eteläisen vaalipiirin tuli teuvalaisten mielestä unohtaa keskinäiset riidat ja keskittyä taistelemaan yhdessä porvaristoa vastaan.¹⁵² Maaliskuussa 1920 kunnallisjärjestö järjesti mittavan mielenosoituskokouksen, jossa vedottiin Suomen hallitukseen, että se tekisi rauhan Neuvosto-Venäjän kanssa. Kokouksessa oli läsnä yhteensä 250 henkilöä. Rauhankokouksen järjestäminen ei sinänsä vielä sitonut kunnallisjärjestöä aatteellisesti puoleen eikä toiseen, mutta enteellistä oli, että kokouksen alustajana toimi vuoden 1921 alussa SSTP:n piirisihteeriksi siirtynyt kommunisti Antti Ojala¹⁵³. Kokous houkutteli paikalle ilmeisesti muutamia muitakin kuin työväenliikkeen jäseniä, sillä sen päätösten ilmoittaminen alueen lehtiin annettiin paikkakunnan myöhemmän värjäripatruunan ja myöhemmin jopa IKL:n kunnallisvaaliehdokkaana toimineen ylioppilas Otto Syrénin tehtäväksi.¹⁵⁴

Kunnallisjärjestön sisällä oli kuitenkin jo huomattavia kiistoja poliittisesta suunnasta. Sosiaalidemokraattisesta linjasta vastasivat etenkin Äystön työväenyhdistyksen edustajat, maanviljelijä Viljami Pulli ja asemamies Erkki Kuivasmäki. Kommunistit olivat kuitenkin järjestössä niskan päällä, sillä lähes kaikkien muiden merkittävämpien toimihenkilöiden poliittinen kanta oli SDP:stä vasemmalla. Kunnallisjärjestön poliittista painotusta kuvasi sekin, että sen

¹⁵¹ Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sos.dem. piirikokouksen ptk. 17.–18.4.1920. Vaasan eteläinen vaalipiiri I. TA; Hakala, 1957, 2; Vattula, 1976, 161; Norrena, 1993, 85.

¹⁵² Teuvan sos.dem. kunnallisjärjestön kok. ptk. 23.11.1919. Teuvan Sosialistinen Kunnallisjärjestö. KansA.

¹⁵³ Jurvan työväenyhdistyksessä sisällissodan aikana vaikuttanut ja Kurikan Miedonkylään sen jälkeen muuttanut Antti Ojala valittiin 1.11.1920 SSTP:n Vaasan eteläisen vaalipiirin järjestelijäksi ja helmikuussa 1921 SSTP:n Vaasan eteläisen vaalipiirin piirisihteeriksi. Antti Ojalan hmp 887. EK-VALPO I. KA.

¹⁵⁴ Sos.dem kunnallisjärjestön järjestämän kansalaiskokouksen ptk. 28.3.1920. Teuvan Sosialistinen Kunnallisjärjestö. KansA; Otto Syrén oli IKL:n kunnallisvaaliehdokkaana Teuvalla vuonna 1936, lisäksi hän omisti 1930-luvulla IKL:ään kallellaan olleen ”yrittäjähenkisen” sanomalehden *Maan Sanan*. Ehdokasluettelo vuoden 1936 kunnallisvaaleissa. Kunnallisvaalit 1936. Teuva. TKA.

kokoukset pidettiin yleensä Kirkonkylässä tai Perälässä, joissa sosiaalidemokraatteja ei käytännössä ollut juuri lainkaan. Jäsenten jakautuminen poliittisesti kahteen eri leiriin vaikutti lopulta siihen, että kunnallisjärjestön toiminta lamaantui vuoden 1920 loppuun mennessä.¹⁵⁵ Parin vuoden hiljaiselon jälkeen työväenyhdistysten edustajat kokoontuivat uudelleen, ja päättivät perustaa sosialistisen kunnallisjärjestön entisen sosiaalidemokraattisen järjestön tilalle. Uudessa järjestössä ei suuntaristiriitoja enää ollut, sillä kaikki toimihenkilöt olivat kommunisteja.¹⁵⁶

Toimintatavan valinta aiheutti monissa työväenyhdistyksissä suurta sekaannusta, eikä piiritasokaan ollut aina asioista perillä. Esimerkiksi Vaasan eteläisen piirin piiritoimikunta ei vielä loppuvuodesta 1920 tiennyt, mikä yhdistys kuului vielä SDP:een ja mikä oli jo liittynyt SSTP:een.¹⁵⁷ Propagointi puoleen ja toiseen oli kiivasta, ilmeisesti varsinkin kommunistisella puolella. Eteläisen piirin väliaikainen sosialidemokraattinen piiritoimikunta valitti, että koko enemmistö päätös oli syntynyt ”agitaation tuloksena”.¹⁵⁸ Mahdollisesti varmistaakseen yhdistysten poliittisen kannan, Vaasan eteläisen vaalipiirin sosialidemokraattinen piiritoimikunta tarjosi teuvalaisten järjestettäväksi piirin kesäjuhlia vuonna 1920. Väliaikaisen piiritoimikunnan edustaja Sameli Teerimäki vetosi kesäkuun 4. päivänä päivätyssä kirjeessään Jalmari Teirilälle työväenliikkeen yhtenäisyyteen yhteistä vastustajaa, porvareita, vastaan. Suuntariitojen ei saanut antaa hajottaa vanhaa puoluetta.¹⁵⁹ Kesäjuhlien tarjoaminen näyttää kaikessa hätäisyydessään viime hetken taktiselta eleeltä, jolla piiritoimikunta halusi pitää piirikokouksessa lojaleiksi osoittautuneet Teuvan työväenyhdistykset kiinni puolueessa.

¹⁵⁵ Teuvan sos. dem. kunnallisjärjestön toimintakertomus v:lta 1920. Teuvan Sosialistinen Kunnallisjärjestö. KansA; Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1923. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA.

¹⁵⁶ Teuvan Sosialistisen kunnallisjärjestön kok. ptk 10.12.1922. Teuvan Sosialistinen Kunnallisjärjestö. KansA.

¹⁵⁷ Kirjeessä kysyttiin, kuuluiko Perälän ty. vielä SDP:een. Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin väliaikaisen sos. dem piiritmk:n kirje Jalmari Teirilälle 30.11.1920. Teuvan Sosialistinen Kunnallisjärjestö. KansA.

¹⁵⁸ Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin väliaikaisen sos. dem. piiritmk:n kok. ptk. 18.4.1920. Vaasan läänin eteläinen vaalipiiri I. TA.

¹⁵⁹ Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin väliaikaisen sos. dem. piiritmk:n puheenjohtajan Sameli Teerimäen kirje Jalmari Teirilälle 4.6.1920. Teuvan Sosialistinen Kunnallisjärjestö. KansA.

Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys päätti toukokuussa 1920 pidetyssä kokouksessa vielä maksaa veroa SDP:lle. Asia jouduttiin ottamaan marraskuussa uudelleen käsittelyyn, koska yhdistyksen jäsenet olivat protestoineet päätöstä eroamalla yhdistyksestä. Marraskuun 14. päivänä pidetyssä kokouksessa yhdistys lopulta erosi lippuäänestyksen tuloksella 10–6 SDP:stä ja liittyi SSTP:een. Suuntakysymys passivoi Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäseniä ja toimintaa hetkellisesti. Yhdistyksen hallitus pyysi äänestystuloksen ratkettua eroa, koska ei voinut hyväksyä SSTP:n menettelytapoja. Radikaali vasemmisto ei siis ollut kokonaan vallannut Kirkonkylän työväenyhdistystä. Vuoden 1920 vuosikertomuksessa kehoitettiin kuitenkin jo selvän kommunistisin äänenpainoin yhdistyksen jäseniä unohtamaan joukkoliikettä hajottavat riitaisuudet ja kasvattamaan itsestään ”luja ja itsetietoinen luokkataistelija”, joka kaikissa tapauksissa pystyi erottamaan ”vasemman oikeasta”.¹⁶⁰ Epäröinti kommunismin ja sosiaalidemokratian välillä oli lopetettava ja pyrittävä vastaisuudessa selvempään kannanmäärittelyyn.

Erottuaan SDP:stä Kirkonkylän työväenyhdistys siirtyi maksamaan jäsenveroa SSTP:lle. Se myös lupasi uusissa säännöissään luovuttaa varat puolueelle, mikäli sen toiminta loppuisi tai se lakkautettaisiin. Sosiaalihallitus ei hyväksynyt uusittuja sääntöjä, vaan totesi päätöksellään tammikuun 30. päivänä 1922 yhdistyksen toiminnan lakien ja hyvien tapojen vastaiseksi. SSTP oli viranomaisten mielestä puolue, joka tähtäsi yhteiskuntajärjestelmän kumoamiseen.¹⁶¹ Piirisihteeri Antti Ojala oli jo elokuussa 1921 esittänyt teuvalaisille sopivia kiertomenetelmiä käytettäväksi, etteivät viranomaiset puuttuisi yhdistyksen toimintaan. Ojalan kehotuksesta Kirkonkylän työväenyhdistys muutti sääntönsä varainluovutusta koskien 8. huhtikuuta 1922. Uusissa säännöissä se lupasi luovuttaa jäljelle jääneet varat Suupohjan kuluttajien

¹⁶⁰ Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1920. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA; Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sos. dem. piiritmk:n kok.ptk. 29.3.1921. Vaasan läänin et. vaalip. sos. dem. piiritmk:n ptk:t 1917–1922. KansA.

Sosiaalidemokraattisen piiritoimikunnan mukaan Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistys liittyi SSTP:een jo 14.9.1920. Oikeampi tieto lienee kuitenkin työväenyhdistyksen vuoden 1920 toimintakertomuksessa mainittu päivämäärä 14.11.1920.

¹⁶¹ Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen yhdistysrekisteri-ilmoitukset 1920–1927. Yhdistysrekisteri-ilmoitukset 1920–1927. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA; Svante Lähdeksen ja Otto Emil Kiviluoman poliisikuulusteluprk:t 12.10.1931 ja 28.10.1931 koskien Teuvan Kk:n ty:n toimintaa. Lakkautettuja yhdistyksiä koskevat asiakirjat 1925–1932. Teuvan piirin nimismies. VMA; Saarela, 1996, 511.

osuusliikkeelle Kristiinankaupunkiin ja ryhtyi toiminaan ns. riippumattomana taloudellisena yhdistyksenä.¹⁶² Uudet säännöt saapuivat hyväksytyinä vasta tammikuussa 1923, joten Kirkonkylän työväenyhdistys toimi ”laittomana” vuoden päivät. Rekisteröintipaperien viipymisen aikana Teuvan poliisi rajoitti yhdistyksen toimintaa. Maaliskuun 24. päivänä 1922 poliisi kielsi iltamat ja eväsi yhdistyksen toimintaluvan niin kauaksi kunnes se oli hyväksytty virallisesti yhdistysrekisteriin. Kieltoa ei kuitenkaan noudatettu, vaan Jalmari Teirilä piti iltamat samana iltana ”omissa nimissään”. Yhdistyslakia pystyttiin kuitenkin kiertämään järjestämällä tilaisuudet vuonna 1922 perustetun Maatyöväen ammattiosaston kautta, joka oli erikseen rekisteröity Teuvan työväenyhdistyksen alaosasto.¹⁶³

Perälän työväenyhdistys otti suuntakysymyksen käsiteltäväksi jo tammikuussa 1919. Kylän työväenyhdistys reagoi muutenkin nopeasti, sillä sen voimistelu- ja urheiluseura Weikot ilmoitti halustaan liittyä Työväen Urheiluliiton jäseneksi (TUL) heti, kun piirijärjestö saataisiin Etelä-Pohjanmaalle perustettua.¹⁶⁴ Myös taloudellisessa järjestäytymisessä peräläläiset toimivat sisällissodan jälkeen nopeasti. Kylään perustettiin keväällä 1920 Kristiinankaupungista edellisenä vuonna alkunsa saaneen Suupohjan kuluttajain osuusliikkeen haarakonttori. Perälän myymälän perustamisen jälkeen osuusliike levittäytyi kunnan keskustaan ja myöhemmin myös muun muassa Kaskisiin, Karijoelle ja Kauhajoelle. Teuvalaisten ote osuusliikkeen johdossa vankistui 1920-luvun kuluessa, ja Perälässä ja Teuvan Kirkonkylässä sijainneista, mukavasti menestyneistä kaupoista tuli olennainen ja konkreettinen osa ”luokkataistelua”; ostamalla tuotteet oikeista kaupoista työläiset saattoivat olla varmoja, että rahat eivät menisi

¹⁶² SSTP:n piirisihteerin Antti Ojalan kirje Teuvan työväenyhdistykselle 17.8.1921. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. TA; Yhdistysrekisteri-ilmoitukset 1920–1927. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA.

¹⁶³ Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1922. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA; Yhdistysrekisteri-ilmoitukset 1920–1927. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA.

¹⁶⁴ Perälän työväenyhdistyksen kok. ptk 5.1.1919. Perälän Työväenyhdistys. KansA. Perälän ty:n kokoukset ovat hävinneet vuosilta 1919–1925, joten tarkkaa puolueesta eroamispäivämäärää ei ole tiedossa. Myös koko suuntakysymyksen muotoutumista Perälässä on vaikea kattavasti arvioida asiakirjojen puuttumisen vuoksi. Perälän ty:n kokouksessa 5.1.1919 otettiin puheeksi ”sos.dem. puolueeseen liittymiskysymys”, mutta sen ratkaisu jätettiin seuraavaan kokoukseen. Seuraavan kuuden vuoden ajalta asiakirjat ovat tuhoutuneet; *Työläinen* 7.2.1919.

”porvareiden pussiin”.¹⁶⁵ Vaikka kommunistit saivat eduskuntavaaleissa Perälässä lähes puolet äänistä, kylän työväenyhdistys piti kuitenkin parempana pysyä aluksi ainakin muodollisesti riippumattomana yhdistyksenä. Vuoden 1923 alussa yhdistys kuitenkin lopulta liittyi SSTP:een. Ilmeisesti sisäpoliittisen tilanteen kiristymisen johdosta päätös kuitenkin peruttiin pian ja yhdistys ryhtyi taas taktisesti viisaasti toimimaan ”puolueettomana ja taloudellisena yhdistyksenä”.¹⁶⁶ Poliittista puolueettomuutta aiempaa koukeroisemmat sääntömuotoilut eivät tarkoittaneet, vaan sekä Kirkonkylän että Perälän työväenyhdistysten poliittiseksi linjaksi muotoutui vuoden 1920 jälkeen selvästi kommunismi.

Äystön työväenyhdistys ratkaisi suuntakysymyksen toukokuussa 1920 pidetyssä hallituksen kokouksessa, jolloin mielipide-erojen takia yhdistyksestä erosivat sen entiset, sosiaalidemokraattiset johtohahmot Erkki Kuivasmäki, Viljami Pulli ja Urho Ojalampi. Eronneiden jäsenten ”reformistisuutta”, yhteistyöhenkisyttä porvareiden kanssa, kuvastaa se, että Erkki Kuivasmäki oli ollut mukana laatimassa huhtikuussa 1918 Äystön työväenyhdistyksen valkoisia joukkoja puoltavaa julkilausumaa ja Viljami Pulli sekä Urho Ojalampi taistelivat samaisen kevään valkoisessa armeijassa. Toisaalta myös uuden ”kommunistisen” yhdistyksen puheenjohtaja Verner Lammi oli laittanut hihaansa valkoisen nauhan keväällä 1918.¹⁶⁷ Lokakuussa 1920 Äystön työväenyhdistys päätti lopettaa jäsenverojen maksun SDP:lle ja liittyi ensimmäisenä teuvalaisyhdistyksenä SSTP:een. Jäsenverojen maksu SSTP:lle oli ilmeisesti hyvin satunnaista. Yhdistyksen sääntöjä ei myöskään muutettu, joten niiden puolesta se kuului tavallaan edelleen SDP:een. Yhdistyksen näkyvien sosiaalidemokraattien eroaminen lamautti Äystön työväenyhdistyksen toiminnan lähes täysin. Johtoon asettuneet uudet kasvot perustelivat suuntavalintaa pontevasti, mutta kuitenkin

¹⁶⁵ *Työn Ääni* 28.11.1924, 14.11.1924, 8.11.1928, ja 19.11.1928.

¹⁶⁶ Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sosialistisen piirijärjestön kokousptk. 24.–25.3.1923, s. 10. SSTP. KansA; Nikolai Saaren poliisikuulusteluptk. 11.2.1932 Perälän ty:n lakkautusta koskien. Lakkautettuja yhdistyksiä koskevat asiakirjat 1925–1932. Teuvan piirin nimismies. VMA. Perälän ty:n pj. Saari kertoi kuulustelussa, että ty. lopetti jäsenmaksujen maksamisen SSTP:lle jo yhden kuukauden jälkeen sisäisten ”erimielisyyksien vuoksi”. Vaalituloksista ja Perälän työväenyhdistyksen myöhemmästä poliittisesta toiminnasta päätellen erimielisyyksiä ei yhdistyksessä ainakaan poliittisesta suunnasta juuri ollut, vaan Saaren ”pyöreää” lausuntoa leimasivat ennen kaikkea 1930-luvun olosuhteet ja poliisikuulustelu.

¹⁶⁷ Wapaustaistelussa kaatuneiden ja haavoittuneiden luettelo (v:lta 1918). TSA.

hieman epävarmaan tyyliin, kuin entisiä yhdistyksen johtohahmoja vielä suuresti kunnioittaen:¹⁶⁸

”Vuosi 1920 on ollut ajankohta koko työväenliikkeen historiassa, jolloin valveutunut työläinen kaikkialla on tahtonut tempautua pois pettäjistään, sellaisista ihannesosialisteista, jotka eivät teoillaan ja toimillaan muuta kun lujittavat häilyvää porvaristoa. Sosialidemokraatti – kaunis nimi ja kaunis on sen kantajuurikin, mutta ovatko nämä tämän kauniin nimen ihantelijat Marxin ohjelmalla aateloituja. Ovat, mutta erehtyvät sillä muuttuvat olosuhteet käskää Marx ottaa huomioon eikä toimia teorioiden mukaan vuosikymmeniä jälessä. (...) Toivo tulevaisuudesta ja todellisen sosialismin voitosta on rohkaissut meitä ottamaan askeleita rehellisten esitaistelijain lipun alle, kuuluen yhdistyksemme lokak. 10 pvä Suomen Sosialistiseen Työväenpuolueeseen.”¹⁶⁹

Äystön työväenyhdistyksen uuden kommunistisen johtoryhmän mukaan sosiaalidemokraatit saattoivat lukeutua ”sosialisteihin” siinä kuin kommunistitkin, mutta ”sosedmit” olivat kommunisteihin verrattuna menneen, teoriapainotteisen toimintalinjan edustajia, kun taas nykyajan ja vallitsevat olosuhteet paremmin huomioivat kommunistit osasivat yhdistää teorian toimintaan. Suuntavalinta ei ollut mikään selviö. Äystön työväenyhdistyksen omassa ”seuralehdessä”, *Wapaudessa*, oltiin ymmällä siitä, mikä on oikeaoppista sosialismia. Nimimerkki ”Orjanheimo” kirjoitti lehdessä Marxin teorioista ja kysyi lukijoilta kumpi heidän mielestään oli ”revisionisti, sosialistiko vaiko kansanvaltainen demokraatti, jotka kumpikin sanovat olevansa marxilaisia?”¹⁷⁰

Teuvan kohdalla voidaan yhtyä Pertti Laulajaisen arvioon, että poliittisella järjestötoiminnalla oli ratkaiseva merkitys kommunistisen tai sosiaalidemokraattisen suunnan omaksumisessa. Ideologisen valinnan voidaan katsoa sinetöityneen Teuvalla vuosikymmeniksi vuoden 1920 aikana. Ainoastaan Äystöllä vuoden 1920 linjavalintaa harkittiin myöhemmin uudelleen. Seuduilla,

¹⁶⁸ Uno Wirtasen poliisikuulustelutk. 12.1.1926 Äystön ty:n toimintaa koskien. Lakkautettuja yhdistyksiä koskevat asiakirjat 1925–1932. Teuvan piirin nimismies. VMA. Äystön ty:n rahastonhoitaja Wirtanen vakuutti kuulustelussa, että hän ei maksanut piiriveroja lähettämällä, vaan ”ehkä joskus jättänyt niitä jollekin yhdistyksessä käyneelle puhujalle”. Wirtasen kommentti verojen ”epävirallisesta maksamisesta” herättää epäilyksen siitä, menivätkö yhdistyksen antamat rahat suoraan maanalaisen SKP:n toiminnan tukemiseen; Wapaustaistelussa kaatuneiden ja haavoittuneiden luettelo (v:lta 1918). TSA.

¹⁶⁹ Äystön ty:n toimintakertomus v:lta 1920. Lakkautettuja yhdistyksiä koskevat asiakirjat 1925–1932. Teuvan piirin nimismies. VMA. Katkelma on suora sitaatti EK:n takavarikoimasta Äystön työväenyhdistyksen vuoden 1920 toimintakertomuksesta.

¹⁷⁰ Järjestölehti *Wapaus* 24.12.1920. Teuvan sosialidemokraatit (Äystö). TA.

missä SDP otti suuntataistelussa järjestöt haltuunsa kommunistit saivat erittäin vähän kannatusta. Järjestöjen siirtyminen kommunistien haltuun merkitsi taas vahvaa kommunismin ja SSTP:n kannatusta eduskuntavaaleissa.¹⁷¹

4.1.2. Kansalaiskokoukset vahvistavat oppositiohenkeä

Suuntakysymyksen ratkettua Teuvalla järjestettiin vuoden 1920 toinen yleinen kansalaiskokous joulukuun 19. päivänä. Kokouksen pääaiheena oli valtion budjetti. Kirkonkylän työväentalolla pidetyssä vastalausekokouksessa teuvalaiset työläiset vaativat vasemmistolaisilta kansanedustajilta, että heidän olisi:

”Tehtävä kaikki voitavansa sen ehkäisemiseksi, ettei ensi vuoden tulo- ja menoarvioon suojeluskunta, sotalaitos, valtiollinen poliisi ja itärajan suojeluksen merkityt määrärahat tule missään tapauksessa hyväksytyksi, joka tällaisiin tarkoituksiin varojen käyttäminen on mieletöntä ja kansamme sivistykselle ja työtätekevän luokan taloudelliselle toimeentulolle mitä tuhoisin.”

Armeijalle ja järjestysvallalle tarkoitettujen määrärahojen leikkaamisen lisäksi kokouksessa vaadittiin kansanedustajia tekemään kaikki voitavansa poliittisten vankien vapauttamiseksi. Valtion budjettikysymystä alusti SSTP:n toukokuuisessa perustavassa kokouksessa mukana ollut päätoimittaja Mauritz Rosenberg.¹⁷²

Maaliskuun 1920 mielenosoituskokous Neuvosto-Venäjän kanssa solmittavan rauhan puolesta ja joulukuun armeijanvastainen kansalaiskokous olivat Teuvan työväenliikkeelle merkittäviä askelia kohti jyrkempää vastustuspolitiikkaa. Kannanotot ”isoihin asioihin” toivat työväenliikkeelle luultavasti lisää painoarvoa ainakin yhdistyksen jäsenten mielissä. Etelä-Pohjanmaalla ja myöhemmin valtakunnallisestikin vankkumattomiksi kommunisteiksi tiedettyjen Antti Ojalan ja Mauritz Rosenbergin läsnäolo kokouksissa toi virallisempaa legitimiisyyttä, oikeutusta, työväen kannanotoille. Vaasan sosialistinen piiritoimikunta näytti läsnäolollaan varmistavan, että ympäröivän maaseudun kokouksissa tehtiin oikeaoppisia ratkaisuja, ja että kommunismin valinneet työväenyhdistykset pysyivät valitsemallaan tiellä.

¹⁷¹ Laulajainen, 1979, 85-89.

¹⁷² Teuvan yleisen vastalausekokouksen ptk. 19.12.1920. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA.

Vuodenvaihteessa 1921–1922 Suomen ja Neuvosto-Venäjän suhteita kärjistänyt Itä-Karjalan kansannousu tarjosi kommunisteille tilaisuuden laajaan aktivoitumiseen. Suomalaisten vapaaehtoisten edettyä Karjalaan SSTP:n sanomalehdet pyrkivät vakuuttamaan, että kyse ei ollut todellisesta kansannoususta, vaan ”puutavarakapitalistien ja heimosotureiden” pyrkimyksestä riistää aluetta. Imperialistien pelinappula, Suomi, hyökkäsi ”maailman ensimmäistä työläisvaltiota vastaan”. SSTP:n puoluetoimikunta lähestyi SDP:tä ehdottaen yhteisen rintaman luomista Tarton rauhansopimuksen säilyttämisen puolesta. Hallituksen oli kommunistien mielestä pakotettava suomalaiset vapaaehtoiset pois Itä-Karjalasta. SDP:n johto vastasi ehdotukseen kieltävästi.¹⁷³

Sosialistinen työväenpuolue ei luovuttanut, sillä sen puolue neuvosto teki tammikuun 17. päivänä 1922 SKP:n myötävaikutuksella julkilausuman, jonka mukaan Suomessa oli pyrittävä muodostamaan yleinen taistelurintama ”kansainvälisen kapitalismin ja porvariston jatkuvien sotavalmistelujen ehkäisemiseksi Neuvosto-Venäjää vastaan”. Suomalaisten työläisten oli ryhdyttävä taisteluun Neuvosto-Venäjän puolustamiseksi. Puoluetoimikunnan tehtävänä olisi asian valmistaminen niin, että siitä kehittyisi ”taistelu” joka veisi ”proletariaatin vapausasian lähemmäksi ratkaisuaan”. Julistuksessa SSTP moitti SDP:tä Neuvosto-Venäjän arvostelemisesta ja uhkasi synnyttää ”taisteluliiton teollisuustyöläisten ja maaseudun työtätekevien kanssa”. Liitto muodostaisi ”armeijan, jota kapitalistinen armeija ei voi murtaa ja hajottaa, vaan se armeija tulisi kukistamaan kapitalismin”. Suomen viranomaisten mielestä päätös osoitti, että SSTP pyrki valmistelemaan Suomessa tehtävää aseellista kapinaa Neuvosto-Venäjällä. Julistuksen julkaisseiden lehtien vastaavat toimittajat ja kuusi puoluetoimikunnan jäsentä pidätettiin. Toimittajat ja puoluetoimikunnan jäsenet asetettiin syytteeseen maanpetoksesta ja valtiopetoksen valmistelusta, lukuun ottamatta neljää puoluetoimikunnan jäsentä, jotka onnistuivat pakenemaan.¹⁷⁴

Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sosialistinen piiritoimikunta päätti helmikuun alussa 1922 kehottaa alueen työväenyhdistyksiä järjestämään 19. helmikuuta suuria vastalausekokouksia valtiovallan ja suomalaisten vapaaehtoisotilaiden

¹⁷³ Saarela, 1996, 249-254.

¹⁷⁴ Saarela, 1996, 251-252; Hakalehto, 1966, 168-170; Vattula, 1976, 175.

toimenpiteitä vastaan.¹⁷⁵ Teuvalla mielenosoituskokous houkutteli paikalle 150 henkeä. Teuvan työväki paheksui piirisihteri Ojalan johtamana jyrkästi Itä-Karjalan kansannousua. Kansalaiskokous ilmaisi julkilausumassaan olevansa:

”Vakavasti Suomen suurporvariston ryöstösotahankkeita ja Neuvosto-Wenäjään kohdistettua vihamielistä politiikkaa vastaan, ollen tosiasioihin nojaten sitä mieltä, että tällainen seikkailupolitiikka kansan laajoille työtätekeville kerroksille tuottaa ylivoimaisen kurjuustaakan, asettaa voittamattomia esteitä rauhallisten, molemmille valloille hyötyä tuottavain suhteiden jatkuvalla kehittymiselle ja uhkaa saattaa maan muutamien seikkailijoiden edesvastuuttomille temmellyksille alttiiksi.”

Kokous esitti maan hallitukselle vielä vaatimuksen, että vasemmistolaisia lehtiä vastaan nostetut valtiopetosyytteet oli peruutettava ja tammikuussa pidätetyt puoluetoimikunnan jäsenet oli vapautettava. Mielenosoituskokouksen ponnet olivat Antti Ojalan käsialaa, joten piirin mielipide merkitsi samaa kuin teuvalaisten kanta asiassa.¹⁷⁶

Kansalaiskokouksessa otettiin kantaa myös vain muutama päivä aikaisemmin tapahtuneeseen edistyspuoluelaisen sisäministerin Heikki Ritavuoren murhaan. Murha oli kokouksen julkilausuman mukaan oiva osoitus kapitalistien häikäilemättömästä politiikasta, mikä saattoi ennakoida tulossa olevaa laajempaa verenvuodatusta, jopa kansalaissotaa:

”Kapitalistien suurrosvojen moraalista rappiota ja keinoja valitsematonta häikäilemättömyyttä todistavana ministeri Ritavuoren raaka murha ja sen edelläkäynyt verenhimoa huokuva kiihoitus, on vakavana varoituksena erittäinkin työtätekeville tilanteesta, johon taistelussa riistettyjen oikeuksien puolesta saatetaan joutua.”

Teuvalaisten, ja Antti Ojalan sekä SSTP:n, mukaan työläisiä eivät enää suojanneet ”riistäjien raivolta” porvarilliset oikeuslaitokset, koska porvarit itse tilanteen mukaan astuivat lain ulkopuolelle. Työläisten toivo oli lain sijasta joukkovoiman kokoamisessa yhteistä riistäjää vastaan.¹⁷⁷ Piirisihterin johdolla massiivinen

¹⁷⁵ Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sosialistisen piiritoimikunnan kok. ptk. 1.2.1922. KansA.

¹⁷⁶ Teuvan yleisen työväen kokouksen ptk. 19.2.1922. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. TA; Saarela, 1996, 251-252.

¹⁷⁷ Teuvan yleisen työväen kokouksen ptk. 19.2.1922. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. TA.

kansalaiskokous saattoi lausua huomattavan yleisvaltakunnallisia vaatimuksia. Se ei ollut vain paikallinen mielenosoitus, vaan Teuvalla otettiin kantaa vasemmiston ja varsinkin kommunistien tärkeiksi katsomiin yleisvaltakunnallisiin poliittisiin kysymyksiin. Vaasan eteläisen vaalipiirin alueella mainitun kokouksen kaltaiset mielenosoitukset hajotettiin Vaasassa, Laihialla, Kurikassa, Peräseinäjoella ja Kristiinassa. Kokoukset saatiin sen sijaan pitää Suupohjan ”punapesäkkeissä”, Teuvalla ja Jurvassa¹⁷⁸.

Ulkopolitiikan lisäksi Teuvan helmikuun 19:n päivän kokouksessa otettiin kantaa myös työttömyyteen. SSTP oli ryhtynyt tunnustelemaan Suomen työläisten mielialoja vuodenvaihteessa 1920–1921 nimenomaan työttömyyskysymyksen avulla. Työttömyydestä oli tullut maassa paha ongelma sen jälkeen kun Venäjän sotatarviketilaukset ja linnoitustustyöt olivat loppuneet kesällä 1917. Vaikka tilanne hieman helpottikin ensimmäisen maailmansodan päättymisen jälkeen, varsinkin kausityöttömyys oli edelleen huomattavaa. Monissa kaupungeissa järjestettiin talvella 1920–1921 kokouksia, joissa velvoitettiin kuntia ja valtiovaltaa järjestämään työttömille yleishyödyllisiä töitä.¹⁷⁹ Teuvalaiset vaativat hallitukselta SAJ:n järjestämän työttömien edustajakokouksen vaatimusten saattamista ”mitä pikimmin palkkatyöväestöä tyydyttävään ratkaisuun”. Myös verotukseen oli kansalaiskokouksen mukaan saatava työläisiä helpottava kohennus. Teuvalaisten esille nostama SAJ:n työttömien edustajakokous oli vaatinut tammikuussa 1922 hallitusta järjestämään yleishyödyllisiä töitä, solmimaan kauppasuhteet Neuvosto-Venäjän kanssa sekä luomaan mahdollisuuksia päästä itärajan taakse töihin.¹⁸⁰ Kokouksen päätöspöytäkirjassa käytetty retoriikka oli varsin kärkevää ja luokkakajoa julistavaa. Teuvan työväenliikkeen valitsema radikaalisempi poliittinen suunta näkyi siinä jo selvästi:

”Puolustaakseen lisääntyvältä veroriistännältä kaupunkien ja maaseudun palkkatyöväestöä ja raskasta työtä raatavaa maanmuokkaajaväestöä, vaatii kokous verotuksen siirtämistä suurriistäjille ja työtätekevään työstä voittoja kerääville pääomanomistajille, jotka nyt tulojansa salaamalla ja totuuteen perustamattomilla kieroiluilla yrittävät niistä kokonaan vapautua.”¹⁸¹

¹⁷⁸ Vattula, 1976, 175.

¹⁷⁹ Saarela, 1996, 254-256.

¹⁸⁰ Saarela, 1996, 254; Teuvan yleisen työväen kokouksen ptk. 19.2.1922. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. TA.

¹⁸¹ Teuvan yleisen työväen kokouksen ptk. 19.2.1922. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. TA.

Luokkakantaisesti ajateltuna veroasiassa olivat siis vastakkain muiden tuloilla rikastuneet kapitalistit, ”suurriistäjät”, ja ”raskasta työtä raatavat” maaseudun ja kaupunkien palkkatyöväestö ja maanviljelijäväestö, luultavasti lähinnä pienviljelijät. Sen lisäksi että parempiosainen kansanosia oli rikastunut muiden työllä, se yritti kaikin tavoin vielä kiertää veroja. Kärsijänä oli rehellisessä työssä raatava köyhä kansa.

Mielenosoituskokoukset leimasivat Teuvan työväenliikkeen poliittista toimintaa suuntavalinnan aikana. Helmikuussa 1923 kunnassa järjestettiin työväen kansalaiskokous poliittisten vankien vapauttamiseksi. Muina polttavina kysymyksinä olivat tulliverojen korottaminen ja Teuvalla vallinnut työttömyys. Myös tämä mielenosoitus oli päätetty korkeammalla taholla, sillä SDP:n ja SSTP:n eduskuntaryhmät olivat tehneet 17. tammikuuta 1923 sopimuksen yleisen amnestiaviikon järjestämisestä 28.1.–4.2.1923. Varsinaisista paikallisista ongelmista sekään ei siis saanut alkuaan, työttömyyskysymystä ehkä lukuun ottamatta. Mielenosoituksen aiheena olivat aiempien kokousten tapaan valtakunnan tason ongelmat. Sisällissodan aikaisten vankien armahtaminen oli vahvasti myös SDP:n intresseissä 1920-luvun alussa. Sosiaalidemokraattien toivomuksesta ohjelmaan otettiin amnestiakysymyksen ohella myös ajankohtaisia, eikä niin pahasti kansakuntaa jakavia tulli- ja verotuskysymyksiä. Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sosiaalidemokraattinen ja sosialistinen piiritoimikunta pystyivät myös tällä kertaa yhteistyöhön ja järjestivät helmikuun alussa mielenosoituskokoukset muun muassa Vaasassa, Lapualla, Kristiinankaupungissa, Kaskisissa, Kurikassa ja Teuvalla.¹⁸²

4.1.3. Nuoret kommunistit

Vasemmistolaisen nuorison järjestötoiminta vilkastui sisällissodan jälkeen uudelleen vuosina 1920–1921. Teuvan työväenliikkeessä nuorten poliittisella toiminnalla oli pitkät perinteet, sillä nuoriso-osasto oli kokoontunut jo vuodesta 1911 lähtien, vaikka olikin syksyllä 1917 joutunut keskeyttämään toimintansa.¹⁸³ Helmikuussa 1921 Teuvan sosialidemokraattinen nuoriso-osasto kokoontui jälleen

¹⁸² Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen toimintakertomukset v:lta 1922–1923. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA; Saarela, 1996, 295-296; Vattula, 1976, 178.

¹⁸³ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston kokouspöytäkirjat vuosilta 1911–1917. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

45:n henkilön läsnäollessa perustavassa kokouksessa. Osaston päätehtäväksi määriteltiin ”kasvatus- ja valistustyön tekeminen köyhälistönuorten keskuudessa”. Toukokuussa 1921 nuoriso-osasto liittyi taloudellisista syistä Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen alaosastoksi. Suuntavalinta ulottui myös vasemmiston nuorisjärjestöihin. Sosialidemokraattisen nuorisoliiton tullessa jäsenjärjestöineen lakkautetuksi vuoden 1923 huhtikuussa perustettiin tilalle heti toukokuussa Suomen Sosialistinen Nuorisoliitto. Myös Teuvan nuorten osasto vaihtui nimeltään ’sosialistiseksi’. Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston perustava kokous pidettiin 13. tammikuuta 1924. Perustavassa kokouksessa puheenjohtajaksi valittiin S.A.Vähäluoma ja sihteeriksi 16-vuotias Edvin Suksi. Muina johtokunnan jäseninä olivat muun muassa jo työväenyhdistyksen toiminnassa kannuksia hankkineet Jalmari Teirilä, Arvo Sääntti ja Alekski Rinne. Perälään perustettiin joulukuun 10. päivänä 1924 Perälän sosialistinen nuorisoseura, jonka tehtäväksi kirjattiin ”työväenliikkeen tunnetuksi tekeminen ja luokkatietoisuuden kasvattaminen”. Kirkonkylän ja Perälän nuoriso-osastojen lisäksi kuntaan perustettiin Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön kehotuksesta Teuvan seudun sosialististen nuorisoyhdistysten aluejärjestö. Sen toiminta jäi kuitenkin vähäiseksi.¹⁸⁴

Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston jäsenistö oli iältään 20 ikävuoden molemmin puolin. Vuonna 1924 jäsenistä 11 oli alle 20-vuotiaita ja 17 yli kahdenkymmenen. Sukupuolijakaumaltaan nuoriso-osasto ei ollut niin miehinen kuin ”aikuisten” työväenyhdistykset, sillä miespuolisia jäseniä oli osastossa 18 ja naisia 10. Vuosikymmenen loppuun mennessä työläisnuorison järjestö miehityi, sillä marraskuussa 1926 kommunistisena lakkautetuksi tulleen nuoriso-osaston seuraajassa, Teuvan työläisnuorten opintoyhdistyksessä, miehiä oli jäseninä 51 ja naisia vain 13 vuoden 1929 jäsenluettelon mukaan. Jäsenistön ikäkeskiarvo oli tuolloin hieman yli 21 vuotta. Vanhimmat nuorisjärjestön jäsenet olivat vuonna 1929 yli 30-vuotiaita ja nuorimmat 17-vuotiaita. Kolmekymmentä jäsentä, eli 59

¹⁸⁴ Teuvan sosialidemokraattisen nuoriso-osaston perustavan kokouksen ptk. 4.2.1921 ja kokousptk. 10.5.1921. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA; Lakkautettujen yhdistysten asiakirjat. OikMyhd.rek. KA; Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston toimintakertomus v:lta 1924. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA; Arvo Sääntti ei ollut sukua Teuvan suojeluskunnan vuoden 1918 esikunnan päällikölle Oskari Säänttille, eikä Edvin Suksi Teuvan suojeluskunnan perustajajäsenelle Jafet Sukselle. Edvin Suksen entinen sukunimi oli Yritys. Mikrokortit 407 ja 409. Vuodet 1921–1930. Kirkonkylä 745 ja 820. Rippikirjat 1913–1968 II. T:2. TSrkA ; Järvenpää, Anja, 282-283, *Lakeuden ylle tuuli sytyttävät sanat toi*. Kauhava 1984.

prosenttia jäsenistöstä, oli iältään 20–25 vuotiaita. Opintoyhdistyksen selvästi vanhin jäsen vuonna 1929 oli 37-vuotias Jalmari Teirilä, joka aktiivisena kansalaisena kuului myös tähän järjestöön.¹⁸⁵

Nuoriso-osaston toiminnan kulmakiveksi muodostui käsinkirjoitettu järjestölehti *Punainen Toveri*, jonka nimi muutettiin vuodesta 1923 lähtien *Nuoreksi Proletaariksi*. Nuoriso-osaston kokouksissa omalle lehdelle määrättiin vastaava toimittaja ja aputoimittajat. Uusi aatteellinen lehti annettiin aina kokouksissa jäsenten arvosteltavaksi. Kokouksista ja niissä käydyistä keskusteluista pidettiin tarkkaa pöytäkirjaa. Jokainen osastolainen toimi vuorollaan myös ns. ilmapöytäkirjan pitäjänä, eli merkitsi muistiin lähinnä tunnelmaa kokousten alla ja kuvaili osaston jäseniä sekä heidän keskinäisiä suhteitaan. Ilmapöytäkirjoihin politikointi ei juuri kuulunut. Poliittisen keskustelun lisäksi runojen ja erilaisten kertomusten lausunta oli kokouksissa tärkeässä osassa. Kokouksissa pidettiin yllä selvää kuria, ja esimerkiksi esitellyt runot joutuivat usein ankaran arvostelun kohteeksi. Nuorten kokouksissa käsittelemät keskusteluaiheet jakautuivat karkeasti ottaen kahteen eri teemaan: 1) poliittiset tai politisoidut kysymykset ja 2) nuorten arkista elämää, kaveruus- ja sukupuolisuhteita ym. koskevat kysymykset. Nuoriso-osaston kokouksissa esiteltiin yleensä yhteiskunnallinen kysymys tai aihe, josta keskusteltiin, ja toisinaan lopuksi äänestettiin. Yleensä kysymyksen esitti joku jäsenistä. Osaston jäsenet saivat vuorollaan alustaa kysymyksen, joka annettiin mietittäväksi viikkoa aikaisemmin. Suurin osa jäsenistä pyrki tekemään kotiläksynsä niin hyvin kuin pystyi, sillä kysymyksen esittäjän vastaus arvosteltiin asteikolla ”oikein” tai ”väärin”. Heikosti valmistautunut sai kokousväeltä nuhteita. Lujaa kokouskuria kuvaa se, että kysymys siirrettiin usein seuraavalle viikolle, ellei vastaus tyydyttänyt kokousväkeä.¹⁸⁶

Teuvalaisnuorten kokouksissa yhteiskunnan poliittinen kahtiajako näkyi konkreettisemmin kuin vähäsanaisemmissa työväenyhdistysten

¹⁸⁵ Teuvan työläisnuorten jäsenluettelo vuodelta 1929. Teuvan työläisnuorten opintoyhdistys. KansA.

¹⁸⁶ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston yleisten, viikko-, ja johtokunnan kokousten ptk:t 1921–1926, harjoituskokousten pöytäkirjat ja ilmapöytäkirjat 1921–1925 ja toimintasuunnitelma v:lta 1925. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

kokouspöytäkirjoissa. Ainakin osaston johtavien jäsenten tinkimättömyyttä kuvaa huhtikuun alussa 1923 pidetyn nuoriso-osaston kokouksen keskustelu aiheesta ”Minkälainen on kommunisti?”. Keskustelun tuloksena pöytäkirjaan merkittiin kommunistin tuntomerkeiksi seuraavat tarkasti numeroidut viisi ominaisuutta:

- 1) Kommunistin on kuljettava työväen vapaustaistelussa aina etummaisena
- 2) Kommunistin on tehtävä, mihin häntä veloitetaan, vaikka jo tänä päivänä olisi revittävä rikki tämä mätä yhteiskunta
- 3) Kommunisti on välikappale köyhälistön vallankumouksen käsissä
- 4) Kommunisti on tulevaisuuden raaka-ainetta
- 5) Henki on kaikkein halvin, jonka kommunisti sosialismin puolesta voi antaa¹⁸⁷

Nuorilla näyttää ainakin teoriassa olleen selvillä radikaali päämäärä, kommunistinen tasa-arvon yhteiskunta. Tie kohti päämäärää saattoi edellyttää uhrauksia, jopa henkensä alttiiksi laittamista. Rohkeaksi, tulta pelkäämättömäksi kommunistiksi jalostuminen oli suurinta mitä ”luokkataistelumielinen”, ihanteellinen työläinen saattoi kohdalleen kuvitella. Luokkarajat tuli pitää selvinä. Nuoriso ei saanut kuulua ”mihinkään porvarillisiin seuroihin, joita ”kehittyvä kapitalismi oli tuonut mukanaan”. Sen sijaan tuli kuulua sellaisiin yhdistyksiin, jotka ajoivat ”työväenluokan parasta ja sosialistista yhteiskuntajärjestelmää”. Kaikessa totisuudessaan luokkataistelu ulottui myös vapaa-aikaan. Kieltäessään työläisnuorison osanoton järjestöihin, jotka ”ovat jarruttavina välikappaleina luokkataistelulle”, nuoriso-osasto tuli myös määritelleeksi elämäntavan, jota kylän työläisnuorison tuli vapaa-ajallaan noudattaa: ”Työläisnuorison (on) omaksuttava ainoastaan sellaiset seurustelutapamuorot kesällä ja talvella, jotka eristävät työväenluokan pääsemistä voittoisaan päämäärään: se on sosialistinen yhteiskunta.”¹⁸⁸

Suhteessa luokkataisteluun arvioitiin vallankumouksen kannalta niinkin yhdentekeviltä kuulostavia asioita kuin juhliminen ja tanssi. Ne todettiin

¹⁸⁷ Kokouksessa vallinnutta tunnelmaa kuvastanee, että se alkoi alustajana toimineen nuoriso-osaston sihteerin, Edvin Suksen, kertomuksella ”Katkelma vankileiriltä”. Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston viikkokokouksen ptk. 5.4.1923. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

¹⁸⁸ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston viikkokokouksen ptk:t 27.9.1923 ja 19.12.1923. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA; Kokouksen sihteeri kirjoitti eteläpohjalaisella murteella, eli d:t vaihtuivat r:ksi.

kelvokkaiksi luokkataistelumenetelmiksi, sillä esimerkiksi juhlimisesta saaduilla varoilla voitiin rahoittaa valistustoimintaa. Tanssista oli tosin hyötyä luokkataistelulle vain ”jonkin verran”. Voimistelu oli luokkataistelulle hyväksi, sillä hyvän henkisen ja ruumiillisen kunnan todettiin olevan eduksi luokan vapauttamistaistelussa.¹⁸⁹ Teatterista sen sijaan ei ollut teuvalaisnuorten mukaan juuri hyötyä luokkataistelulle, sillä ”Työväen luokkataistelua ei koskaan viedä voittoon korkialla taiteellisuudella”.¹⁹⁰ Yksimielisyys haluttiin ulottaa myös yksityisasioihin, niin liikkeen sisäisiin kuin yksilöidenkin. Kaikkein pahinta oli veljeily vihollisleirin edustajien kanssa. Se oli ”Huonoin esimerkki” niin kuin *Nuoressa Proletaarissa* otsikoitiin tapausta, jossa nuoriso-osastolaiset olivat menneet suojeluskuntatalolle tansseihin ”pyssyhurttien pyörittelemäksi”. Ideologisen raja-aidan huvitellakseen rikkoneet olivat ”työväenluokan häpäisijöitä”.¹⁹¹ Joskus ”hairahtuneet” saattoivat joutua järjestölehdessä todelliseen häpeäpaaluun. Syksyllä 1925 kaksi tyttöä oli ilmeisesti mennyt jälleen suojeluskuntatalolle tansseihin. Vuoden 1918 väkivaltaisuuDET mieleen palauttanut nimimerkki ”Salomooni” kirjoitti asiasta sanoja säästämättä otsikolla ”Rikos!”:

”Keskuudessani levisi minulle odottamattoman ikävä ja samalla häpeällinen sanoma siitä, että kaksi nuorta tyttöä, samalla nuoriso-osastolaista, on vajonnut syvälle kuiluun sellaiseen, etten olisi luullut enkä itseäni uskonut mutta kun tämän kuulin, niin ikäin kun minun rintaani olisi viheltänyt terävä kaksiteräinen tikari, jonka 1918 ruostunut veri olisi sisässäni harrannut, raarellut sydämeni seinämiä (...) jostain likeisestä syystä on tämä häpeällinen teko, mutta ei kuitenkaan vielä tuomittava, sillä se voi korjaantua se voi parata, haavat voi vielä umpeen mennä, kun tytöt muistatte, että 1918 teot ei ole vielä sovittu ei ole vielä korjaantuneet, savikuopissa makaavien kuuman innostuneen veren höyry ei ole vielä aamusarastuksesta karonnut (...)”¹⁹²

Epäkelvon kapitalistisen järjestelmän saatettiin katsoa olleen perimmäisenä syynä myös osaston jäsenkunnan passiivisuuteen kokouksissa. Jalmari Teirilä alusti kysymyksen jäsenistön laiskuudesta ja tottelemattomuudesta todeten, että:

¹⁸⁹ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston viikkokokouksen ptk:t 29.3.1923, 17.1.1924 ja harjoituskokouksen ptk. 12.2.1925. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

¹⁹⁰ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston harjoituskokouksen ptk. 26.9.1925. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

¹⁹¹ *Nuori Proletaari* 18.11.1924.

¹⁹² *Nuori Proletaari* 5.11.1925. Kirjoittajalle on sattunut monia kirjoitusvirheitä, joista muutamat olen korjannut katkelman luettavuuden vuoksi.

”Nykyinen kapitalistinen yhteiskunta on jo luonteeltaan sellainen, että se kasvattaa jäseniään yhteismääräyksiä vastaiseen toimintaan ja kun olemme jokainen sen yhteiskunnan kasvatti, harvoja poikkeuksia lukuunottamatta, on työväestönkin järjestöihin tulleet jäsenet useasti kapinallisia, velvoittavia määräyksiä vastaan, siksi kun niistä ei anneta palkkaa. Mutta nyt kun meidän vieläkin täytyy kuitenkin yhä edelleenkin toimia tässä yhteiskunnassa, niin täytyy meidän keksiä muotoja, joiden avulla saisimme järjestöme jäsenet ottamaan tehtäviä ja että ne myöskin tulisi täytetyksi”.¹⁹³

Teirilän purkaus niveltyy hyvin Jari Ehrnroothin määritelmään, jonka mukaan kasvatuksen ihannehahmona ei 1900-luvun alun työväenliikkeessä ollut yksilöitynyt moderni kansalainen, vaan kollektiiviin tiukasti kuuluva työläinen. Sosialistinen työväenliike vaati luopumaan itsekeskeisyydestä, joka kuului peruspaheisiin. Perushyveet sen sijaan olivat ahkeruus ja toisten asettaminen itsensä edelle. Porvarillisesta luokkayhteiskunnasta kumpuava itsekkyyks oli tukahdutettava ja kunkin oli kasvatettava itsestään puhdas työväenliikkeen taistelija.¹⁹⁴ Jäsenistön passiivisuuteen kohdistamastaan kritiikistä päätellen myös Jalmari Teirilä näki ihanteellisen sosialistin määräyksiä tottelevana kollektiivin jäsenenä. Tai vastaavasti altruistisena, epäitsekkäänä, yhteishyvää tuottavana kansalaisena. Kapitalistinen järjestelmä opetti Teirilän mukaan ihmiset, paradoksaalista kyllä, kapinallisuuteen, koska jokaisesta teosta täytyi saada rahaa. Yksilökeskeisessä kapitalismissa, eräänlaisessa anarkiassa, ei ollut yhteisöä velvoittavia määräyksiä eikä yhteistä hyvää. Oli vain kunkin oma etu, jonka ajamisesta Teirilä myös moitti nuoriso-osaston ”porvarillistuneita” jäseniä.

Kapitalistisen yhteiskunnan piti olla luokkatietoisille nuorille vihollinen numero yksi. Helmikuun alussa 1923 pidetyssä kokouksessa viikkokokouksessa pohdittiin kysymystä ”Mitkä muutokset ovat tapahtuneet menneitten ja nykyajan yhteiskunnassa/sukupolvien välillä?”. Kokous päättyi yksimielisesti toteamaan, että ”kapitalistinen kehitys sai mennessään eteenpäin ihmiskunnan ja luomakunnan heikentymisen aikaan”. Heikentyminen jatkui niin kauan kuin sama

¹⁹³ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston harjoituskokouksen ptk 19.2.1925. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

¹⁹⁴ Ehrnrooth, Jari, 391-393 ja 496, *Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Helsinki 1992.

yhteiskunta pysyi vallalla. Siksi työväen oli noustava ajoissa kukistamaan kapitalismi ja perustaa tilalle ”työn yhteiskunta”.¹⁹⁵

Poliittisessa nuorisjärjestössä poliittisuus ulottui kaikkialle. Sihteerinä toiminut teini-ikäinen Edvin Suksi vastasi tammikuussa 1924 hedonistiseen kysymykseen ”Mistä ihminen parhaiten tykkää?” vuolassanaiseen tyyliinsä. Hänen mukaansa:

”Ihmisen täytyisi tykätä niistä aatteista, jotka tahtoisivat tosioloihin perustuvilla teorioilla ja opeilla vapauttaa kärsivän ihmiskunnan henkisen että aineellisen sarron, vääryyden ja tietämättömyyden kahleista. Ihmisen täytyy taistella ja toimia tykkäämiensä ja omaksumiensa aatteiden puolesta, että vapauden päivä pian koittaisi ja että työn veljeyden ja vapauden yhteiskunta pian ihmisiä onnellistuttaisi.”¹⁹⁶

Suksen vastauksessa tiivistyy kaksi sosialismin perusteeksi: vaatimus tiedostavuudesta ja tulevaisuuden optimismi. Tyyliiltään se olisi voinut olla vaikkapa jonkun alkuaikojen sosialistisen agitaattorin luennolta, vaikka olikin teini-ikäisen pohjalaispojan kynästä. Tiedostavuus ei ollut yksilöä itseään varten, vaan se oli luokkatietoisuuden alamainen. Ihmisen pahimmaksi viholliseksi teuvalaiset määrittivät ”tietämättömyyden”, mikä luultavasti tarkoitti tietämättömyyttä tai välinpitämättömyyttä yhteiskunnallisen luokkataistelun olemassaolosta.¹⁹⁷ Kun haaveellinen odotus joskus tulevaisuudessa päättyisi ja ”työn yhteiskunta” koittaisi, maailman pahuus ja viha tulisivat katoamaan. Samalla kateuden kohde, kapitalistinen yhteiskunta, eliminoidaisiin. Sen jälkeen oli koittava ”autuas onnen ja rauhan tila”, niin kuin Jari Ehrnrooth 1900-luvun alun sosialististen agitaattoreiden paratiisia luonnehtii.¹⁹⁸

Ajankohtaisiin paikallisiin asioihin nuoriso-osasto otti kokouksissaan kantaa harvoin. Etsivän keskuspoliisin vasemmistolaiseen nuorisoon kohdistamat rajoitustoimenpiteet ja vangitsemiset puhuttivat kuitenkin järjestön jäseniä, ja niihin reagoitiin selväsanaisesti:

¹⁹⁵ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston viikkokokouksen ptk. 1.2.1923. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

¹⁹⁶ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston viikkokokouksen ptk. 17.1.1924. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

¹⁹⁷ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston ilmaptk. 5.1.1924. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

¹⁹⁸ Ehrnrooth, 1992, 388-395.

”Isku nuorisoliikettä vastaan on isku koko työtätekevää luokkaa vastaan, siksi Teuvan työläisnuoriso lausuu ankaran vastalauseen ohranan viime päivien toimeenpanemien työläisvangitsemisien johdosta. Samalla vaarimme, että työväestölle ja sen nuorisolle on taattava perustuslain myöntämä yhtäläinen toimintavapaus kuin porvareillekin. Vangitut toverimme on heti vapautettavat. On näytettävä että porvariston vainotoimenpiteet eivät kykene liikkittämme tukahduttamaan, päinvastoin se sitä tiivistää, lujittaa ja kannustaa eteenpäin taistelemaan työläisten ja talonpoikain vallan puolesta”.¹⁹⁹

Suuripiirteisempien ideologisten linjausten lisäksi kokouksissa annettiin myös käytännön poliittisia menettelytapaohjeita jäsenille. Lokakuun 18. päivänä 1923 pidetyssä kokouksessa oli aiheena se, pitikö työläisen ottaa henkivakuutus. Vastaukseksi tuli että ei. Henkivakuutusliike oli ”yksi porvariston ovelampia muotoja saada työväestökin tukemaan rahalaitoksia, joiden kautta saadut pääomat palvelivat yksinomaan ryhmäetuja”. Se oli yksi ”niistä verkoista”, joilla pyydystettiin työläisiltä ”heidän viimeisetkin penninsä kapitalistien kukkaroon”. Siksi työläisten tuli jättää henkivakuutukset ottamatta.²⁰⁰

Poliittisten kysymysten ja edessä hämöttävän vallankumouksen ruotiminen ei suinkaan ollut Kirkonkylän nuoriso-osaston ainoa tarve kokoontua. Pöytäkirjoihin kirjatusta keskusteluista päätellen sosiaalinen yhdessäolo ja etenkin mystinen vastakkainen sukupuoli kiinnostivat jäseniä lähes yhtä paljon kuin sosialistinen vallankumous. Kokousten kantavina teemoina saattoivat esiintyä sellaisetkin ikuisuuskysymykset kuin ”Mistä johtuu rakkaus?”, ”Miksi tytöt ja pojat lähentelevät toisiaan?” ja ”Oliko oikein, että naiset ompelivat housujen lahkeisiin pitsejä?”. ”Tieteellinen, marxilainen maailmanjärjestys” ei ilmeisesti aivan täysin ollut ehtinyt juurtua nuoriso-osastolaisten keskuuteen, sillä myös kummitusten olemassaolosta vaihdettiin toisinaan mielipiteitä.²⁰¹ Ainakin kertaalleen kokouksessa näkyi konkreettisesti perinteisen patriarkaalisen agraariyhteisön ja modernin, sukupuolten tasa-arvoon ainakin periaatteessa perustuvan yhteiskunnan

¹⁹⁹ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston yleisen kokouksen ptk. 12.11.1925. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA

²⁰⁰ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston viikkokokouksen ptk. 18.10.1923. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

²⁰¹ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston harjoituskok. ptk:t 6.12.1923, 26.9.1925, 12.11.1925 ja 5.11.1925. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

välinen vastakkainasettelu.²⁰² Syyskuussa 1925 nuoriso-osaston kokouksessa keskusteltiin miesten ja naisten henkisestä kapasiteetista. Miespuolisen vastaajan piti kertoa osastolaisille, miksi ”naisilla on yleensä huonompi ajatusmaailma kuin miehillä ja miksi hän on ruumiillisesti miestä heikompi?” Asiaan ilmeisen hyvin valmistautunut vastaaja selitti naisten ”huonomman ajatuskyvyn” johtuvan siitä, että naiset olivat joutuneet orjuuteen ”ns. alkukommunististen olojen vaihtuessa yksityisomistukseksi”. Samalla miehestä oli tullut porvarillisen perheen pää.²⁰³

Vilkasta keskustelua aiheuttanut vastaus perustui varsin selvästi teoreettiseen pohjatietoon, ainakin saksalaisen August Bebelin ajatukset hänen vuonna 1904 kirjoittamassa ”Nainen ja sosialismi” – teoksessaan lienevät olleet vastaajalle jossain määrin tuttuja. Bebel ja Friedrich Engels selittivät yhteisessä teoksessaan ”Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä” naisten sorron perustuvan puhtaasti kapitalismin lakeihin. Porvarillinen avioliitto oli instituutio, jossa harjoitettiin eräänlaista prostituutiota. Nainen myi itsensä miehelle ja sai osan tämän omaisuudesta.²⁰⁴ Vastaus ei kuitenkaan tyydyttänyt kokousväkeä, sillä se hylättiin äänin 7–4. Siihen, ”mistä naisten huonompi ajatusmaailma johtui” ei saatu selvennystä. Vähemmistöön jääneet jäsenet eivät täysin mukisematta nielleet aatteellisesti ”oikeaoppisen” vastauksen hylkäystä, vaan lausuiivat päätöksestä vastalauseen, jossa he toivat ilmi, että vastaus perustui ”Bebelin, Engelsin ja muiden asiaa tutkineiden esittämiin tosiasioihin”.²⁰⁵ Ilmeisesti Bebelin ajatus miehen orjuuttamasta naisesta oli sittenkin liian radikaali tai tuntematon enemmistölle jäsenistä. Ehkä tottumus sukupuolten välisestä ”oikeasta” suhteesta ajoi aivan perinnäisimmissä kysymyksissä sosialististen ideologioiden teorioiden edelle. Pienehkö kiistakysymys näytti joka tapauksessa tiivistävän perinteisessä agraariyhteisössä vallinneet sukupuolikäsitykset ja työväenliikkeen suurten ideologioiden ylätasojen ajatusten väliset erot konkreettisella tavalla.

²⁰² Sukupuolihierarkiasta agraariyhteisössä, ks. Löfström, Jan, 159-163, *Sukupuoliero agraarikulttuurissa*. ”Se nyt vaan on semmonen”. Vaasa 1999.

²⁰³ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston harjoituskok. ptk. 26.9.1925. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

²⁰⁴ August Bebelin ja Friedrich Engelsin muotoilema naiskysymys lyhyesti esim. internetissä osoitteessa: <http://www.helsinki.fi/jari/polho/polleIII/luxemburg.html>.

²⁰⁵ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston ilmaptk. 26.9.1925. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

Jäsenistön keskuudessa syntyi toisinaan myös yllättäviä aatteellisia erimielisyyksiä, muissakin kuin sukupuolten tasa-arvokysymyksessä. Huhtikuun 26. päivän kokouksessa 1923 syntyi kiivas keskustelu siitä, oliko nuoriso-osastosta ylipäättään mitään hyötyä. Luokkavalppaus oli kokouksesta kaukana, sillä osa jäsenistä oli sitä mieltä, että järjestötoiminnasta ei ollut muuta hyötyä kuin esiintymisvarmuuden karttuminen. Eräs tyttö myönsi jopa kannattavansa valkoista vaatetta punaisen sijasta, ja tunnusti olevansa ”lahtari”! Yksimielisyys oli kokouksessa kuitenkin saatava. Sihteerin kirjaama keskustelun johtopäätös oli kaikessa kokoavuudessaan esimerkillinen: ”Lopulta täytyi kuitenkin kaikkien tunnustaa, että punalipun perään tahtovat kulkea ja siihen luottaa”.²⁰⁶ Myös vappujuhllaisuudet aiheuttivat vuonna 1923 keskustelua. Työväen juhlan jälkeen nuoriso-osastolaiset keskustelivat siitä, miksi kaikki työläiset eivät olleet ottaneet osaa vappukulkueeseen. Erikoista oli, että myöhemmin maanalaisessa SKP:ssä toimineet Edvin Suksi ja Aleks Rinnie asettuivat vastahankaan. Nuoret miehet väittivät osallistuvansa kulkueeseen ”tyttöjen takia”, eikä suinkaan ”aatteen velvoittamina”. Nuorten sosialistien viehtymystä kollektiivisille päätöksille kuvaa se, että keskustelun lopuksi Rinne ja Suksi ”tunnustivat olleensa väärässä” ja hyväksyivät enemmistön päätöksen, että sosialismin aate velvoitti työläisiä marssimaan.²⁰⁷

Tavanomainen mielipiteiden yhteensulautuminen nähtiin myös ydinkysymyksissä ”Onko työläisellä isänmaata?” ja ”Miksi porvarit vihaavat kommunisteja?”. Edelliseen kysymykseen vastaukseksi saatiin oikeaoppinen ”ei ole”, vaikka yksi jäsenistä oli loppuun saakka sitä mieltä, että ”työläisellä on isänmaa, jota se vain rakastaa”. Päätöstä kysymykseen, miksi porvarit vihasivat kommunisteja, ei merkitty pöytäkirjaan. Keskustelu lienee ollut sävyltään melko radikaalin vasemmistolainen, päätellen ainakin kokouksen sihteerin mainitsemasta ”yhdestä noskelaisesta, joka olisi halunnut jotain sanoa, mutta ei tiennyt mitä, kun yksi puhui tieteelliseltä näkökannalta.”²⁰⁸ Kokouskeskusteluissa pohdittiin myös sitä, mistä johtuivat jäsenistön erimielisyydet. Ei välttämättä mitenkään yllättävästi,

²⁰⁶ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston viikkokokouksen ptk. 26.4.1923. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

²⁰⁷ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston ilmaptk. 11.5.1923. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

²⁰⁸ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston ilmaptk:t 31.5.1923 ja 13.9.1923. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

työläisnuorten välillä vallinneen erimielisyyden katsottiin olleen seurausta väärästä luokkatietoisuudesta. ”Oikea toveruus” oli saavutettavissa nostamalla työläisten tietoisuutta omasta luokastaan.²⁰⁹

Kaikessa aatteellisessa kiivaudessaankin enemmistö nuoriso-osastolaisista näyttää kuitenkin olleen kuitenkin realisteja, jotka ymmärsivät, että Teuvan muuttuminen ”Neuvostolaksi” oli vielä perin kaukana. Marraskuussa 1924 pidetyssä viikkokokouksessa kysyttiin, oliko sosialismin paikalliseksi toteuttamiseksi aina edullisinta ajaa jyrkkää ja tinkimätöntä kantaa. Mukavalla arvosanalla ”tyydyttävä” palkittu vastaaja totesi, että useimmissa tapauksissa jyrkkä politiikka sosialismin ajamiseksi sai aikaan vaikeuksia. Sen vuoksi toteutettavan politiikan täytyi suhtautua aikakauteen ja sosialismia täytyi ajaa olosuhteiden mukaan.²¹⁰

Kokouksissa käydyt keskustelut noudattivat paljolti samaa kaavaa: vilkkaankin keskustelun ja toisistaan poikkeavien mielipiteiden jälkeen tehty päätös oli yksimielinen, ja vieläpä niin, että eri mieltä olleet tunnustivat olleensa väärässä tai tulivat muilla tavoin osoitetuiksi ”hairahtuneiksi”. Erimielisyydet kuitenkin sallittiin, ja merkittiin usein jopa yksityiskohtaisesti kokouspöytäkirjaan. Teuvan työläisnuorten eliitin mielipiteistä ja puhetavasta jyrkkäkään ”vallankumouksellisuus” ei ollut usein kaukana, vaan porvarillisen yhteiskunnan tilaan otettiin kantaa suorasukaiseen tyyliin. Periaatteessa kysymyksissä ja niistä käydyissä keskusteluissa oli, usein käsiteltyjä rakkaus- ja parisuhdeasioita lukuunottamatta, lähes poikkeuksetta kysymys eri asioiden vaikutuksesta työväen luokkataistelulle. Konkreettisiin arkisiin ongelmiin tartuttiin harvoin. Pääpaino oli ajan sosialistisessa retoriikassa, jolla jäsenet saattoivat pyrkiä saamaan muut vakuuttuneeksi sosialistisesta ”tiedostavuudestaan”. Tässä mielessä nuoriso-osasto oli siellä käydyn poliittisen keskustelun perusteella todellakin opintopiiri: siellä opittiin, miten termiä ”luokkataistelu” voitiin käyttää kuvaamaan käytännöllisesti katsoen kaikkea, mitä ihmisten välisessä kanssakäymisessä tapahtui.

²⁰⁹ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston viikkokokouksen ptk. 27.11.1924. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

²¹⁰ Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston viikkokokouksen ptk. 27.11.1924. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

4.1.4. SSTP:n lakkauttamisen vaikutukset työväenliikkeeseen

Sosialistista työväenpuoluetta varjosti heti perustamisestaan lähtien pelko lakkauttamisesta. Puolue nähtiin Suomessa ”viidentenä kolonnana”, kielletyn Suomen kommunistisen puolueen ja viime kädessä Neuvosto-Venäjän edustajana Suomen parlamentissa. Epäilyt kasvoivat, kun SSTP ryhtyi syksyllä 1921 järjestämään avustustoimintaa Neuvosto-Venäjän hädänalaisille. Vuoden lopun mielenosoitukset Itä-Karjalan kansannousua vastaan eivät helpottaneet tilannetta. Viranomaisten lakkautusaikheet torjuakseen SSTP:n piirijärjestöjen edustajakokous päätti toukokuun 15.–17. päivänä 1923 perustaa uuden puolueen, jonka nimeksi hyväksyttiin Suomen Työväenpuolue (STP). Uudessa puolueessa oli uutta vain nimi, sillä sen periaate- ja menettelytapaohjelma sekä sanomalehdet, järjestöt ja jäsenet olivat käytännössä samat kuin aikaisemmalla puolueella.²¹¹

Pelko lakkautuksesta oli kasvanut, kun Helsingin raastuvanoikeus oli päättänyt huhtikuussa 1923 lakkauttaa SSTP:n kanssa läheisessä yhteistyössä toimineen sosialidemokraattisen nuorisoliiton. Nimenvaihto ei puoluetta kuitenkaan auttanut, vaan sisäasiainministeriö määräsi yhteensä 217 STP:n toimi- ja johtohenkilöä sekä eduskuntaryhmän jäsentä pidätettäväksi elokuun alussa 1923. Osa pidätettäviksi määrätyistä pääsi pakenemaan, mukaan lukien Antti Ojala. Pidätysten jälkeen hallitus antoi tiedonannon, jossa kerrottiin todistusaineiston osoittavan, että STP oli Venäjän kommunistisen puolueen ja kommunistisen 3. internationaalien Suomessa oleva elin. Hallituksen mukaan SKP välitti STP:lle Neuvostoliitosta tulevan avun ja toimintaohjeet. Kesäkuun 20. päivänä 1924 Turun hovioikeus tuomitsi valtiopetoksen valmistelusta ja avunannosta siihen yhteensä 189 pidätettyä, ja määräsi STP:n lakkautetuksi.²¹²

STP:n toiminnan keskeyttäminen elokuussa 1923 sai teuvalaiset jäädyttämään täysin joulukuusta 1922 lähtien SSTP:n lipun alla aloittaneen kunnallisjärjestönsä toiminnan. Rekisteriviranomaiset eivät hyväksyneet järjestön sääntöjä papereissa olleen muodollisen virheen vuoksi, joten teuvalaiset päättivät antaa muutenkin melko passiivisesti toimineen kunnallisjärjestön ”nukkua” ja odottaa ”työväestölle vapaampia aikoja”. Kunnallisjärjestön toiminnan omaehtoinen lopettaminen

²¹¹ Saarela, 1996, 351-356; Hakalehto, 1966, 184-186.

²¹² Saarela, 1996, 351-356; Hakalehto, 1966, 184-186.

saattoi olla hyvä taktinen ele, sillä lakkauttamiset eivät koskettaneet Teuvan kaikkein toimivimpia työväenyhdistyksiä, Perälää ja Kirkonkylää, vaan nämä onnistuivat ”puolueettomina” kiertämään viranomaisten toimenpiteet. Tämä oli sikäli erikoista, että molemmat olivat ainakin jonkun aikaa kuuluneet SSTP:een. Myös kunnallisjärjestö voitiin perustaa muutaman vuoden uinumisen jälkeen uudelleen 26. joulukuuta 1926.²¹³

Äystön työväenyhdistyksen sitoutuminen SSTP:een johti lopulta siihen, että sen toiminta keskeytettiin reiluksi vuodeksi lokakuussa 1924. Äystön yhdistys ei kommunistisena lopulta ollut muutenkaan pystynyt aktivoimaan vasemmistolaisia kyläläisiä, vaan *Vapaan Sanan* mukaan oli jopa ”surkuteltavaa leväperäisyyttä” havaittavissa yhdistyksen toiminnassa²¹⁴. Sosiaalidemokraatit olivat ottaneet yhdistyksen takaisin haltuunsa jo kesällä 1924, joten Erkki Kuivasmäki valitti päätöksestä Vaasan läänin maaherralle. Maaherra antoi äystöläisille lopulta toimintaoikeuden takaisin helmikuussa 1926.²¹⁵ Vuonna 1921 perustettu Norinkylän työväenyhdistys ehti liittyä eteläisen vaalipiirin sosialistiseen piiritoimikuntaan ja SSTP:een syykuusta 1922 lähtien. Työväenliike ei kuitenkaan nauttinut 1920-luvun alussa kannatusta Norinkylässä, eikä yhdistyksellä ollut esimerkiksi omaa taloa lainkaan. Nimismies lakkautti tosiasiaa jo toimintansa lopettaneen yhdistyksen kesällä 1923.²¹⁶

Eniten viranomaisten toimet koskettivat Teuvan nuorisoyhdistyksiä, sillä Turun hovioikeus julisti Perälän sosialistisen nuorisoseuran, Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston ja Teuvan seudun sosialististen nuorisoyhdistysten aluejärjestön lakkautetuiksi 5.11.1926. Oikeusviranomaiset katsoivat niiden olleen kielletyn sosialistisen nuorisoliiton alajärjestöjä. Lakkautukset eivät suinkaan lopettaneet vasemmistolaista nuorisoyhdistystoimintaa paikkakunnalta, vaan Perälässä ja Teuvan keskustassa perustettiin pian oikeuden päätöksen jälkeen uudet yhdistykset: Teuvan työläisnuorten opintoyhdistys ja Perälän nuorten työläisten

²¹³ Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1923. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA; Lakkautettujen yhdistysten asiakirjat. OikMyhd.rek. KA.

²¹⁴ *Vapaa Sana* 16.3.1923.

²¹⁵ Äystön työväenyhdistyksen 10-vuotiskertomus v:lta 1926. Teuvan sosiaalidemokraatit (Äystö). TA; Saarela, 1996, 351-356; Hurri, 1991, 125.

²¹⁶ Norinkylän työväenyhdistyksen puheenjohtajan Urho Matias ”Matti” Myllykankaan poliisikuulusteluprk. 8. 3.1932 Norin ty:n toiminnasta. Lakkautettuja yhdistyksiä koskevat asiakirjat 1925–1932. Teuvan piirin nimismies. VMA.

opintoyhdistys. Käytännössä kyseessä oli vain nimenvaihto, sillä muuten nuorisoyhdistysten toiminta jatkui entisenlaisena.²¹⁷

4.2. Radikalisoituminen

4.2.1. Maanalaisen SKP:n organisaatio

SKP:n vuoden 1918 perustavan kokouksen ultravasemmistolaisen toimintalinjan mukaan yleismaailmallinen vallankumous oli pian puhkeamassa, joten työväenliikkeen vanhat toimintamuodot oli hylättävä ja keskityttävä valmistelemaan suoraa aseellista kapinaa. Painopiste oli siirrettävä julkisen sijasta maanalaiseen, illegaaliin toimintaan. Puolue joutui tarkistamaan ääriradikaalia politiikkaansa parin vuoden kuluttua perustavan kokouksen jälkeen. Vuosien 1920–1921 kansainvälinen tilanne osoitti, että odotettu maailmanvallankumous ei ollutkaan puhkeamassa niin pikaisesti kuin luultiin. Kommunistisen internationaalin, Kominternin, toisessa ja kolmannessa kokouksessa hyväksyttiin uudet toimintaohjeet, joiden mukaan vallankumouksellisen päämäärän saavuttamiseksi oli käytettävä aseellisen voiman lisäksi myös kaikkia perinteisiä työväenliikkeen toiminta- ja järjestömuotoja valtiolliset vaalit mukaan lukien. Laittomia ja laillisia toimintamuotoja tuli käyttää rinnakkain, mutta legaalisen toiminnan piti tapahtua illegaalin SKP:n kontrollin alaisena.²¹⁸

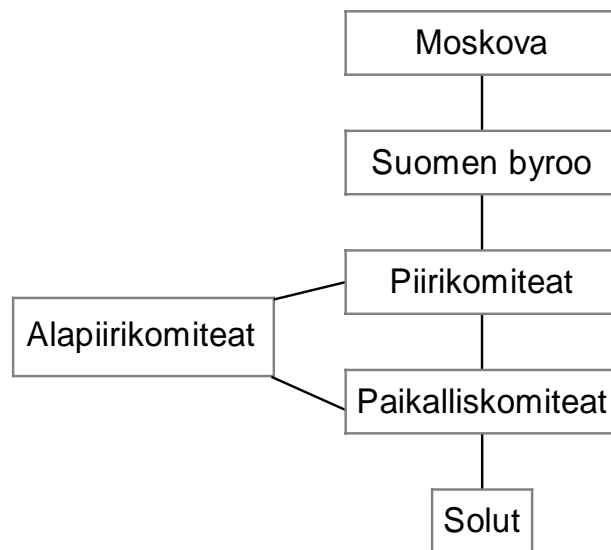
Vuoden 1918 lopulla Suomessa käynnistyneen SKP:n maanalaisen toiminnan piti järjestyä aluksi työpaikoittain neuvostomallin mukaan. Työpaikoille järjestyneiden myyrien oli muodostettava keskuudestaan työhuonekomitea ja tehdasneuvosto, jonka tarkoitus oli huolehtia kommunistisen propagandan harjoittamisesta ja valmistautua ottamaan tehtaan hallinto johtoonsa. Maaseudulla, missä työpaikoittain järjestyminen ei ollut mahdollista, järjestymisen tuli tapahtua kylittäin. Tehottomaan organisaatiomalliin tehtiin täydellinen muutos syksyllä 1923 SKP:n toisessa puoluekonferenssissa, sen jälkeen kun viranomaiset olivat estäneet SSTEP:n toiminnan. SSTEP:n sisälle rakennettu SKP:n maanalainen organisaatio oli lamaanutun täysin valtiovallan toimien seurauksena.²¹⁹

²¹⁷ Luettelo lakkautetuista ja toimintakiellon alaisista yhdistyksistä. Sisäasiainministeriö. Helsinki 1934. KansA; Vaasan läänin maaherran kirje Teuvan nimismiehelle 21.6.1930. Kauhajoen tuomiokunta 1928–1933. VMA; Hakala, 1957, 19.

²¹⁸ Hakalehto, 1966, 43.

²¹⁹ Hakalehto, 1966, 112-116.

Maanalainen SKP Suomessa vuoden 1923 jälkeen

Lähde: EK:n pääosaston tiedonanto 187. (18.9.1930). EK-VALPO I. KA.

Vuoden 1923 jälkeisen uuden organisaation perusjärjestöinä olivat työpaikoilla, kylissä ja kaupunginosissa toimivat solut, joihin kuului yleensä 2–6 jäsentä. Solujen tehtävänä oli hankkia uusia jäseniä, tarkkailla työväen keskuudessa esiintyviä mielipiteitä, hankkia puoluetta hyödyttäviä tietoja sekä levittää propagandaa suullisesti ja erilaisia painotuotteita jakamalla. Samalla paikkakunnalla olleet solut muodostivat paikallisjärjestön, jonka toimintaa johti maaseudulla paikalliskomitea (paki) ja kaupungeissa kaupunkikomitea (kaki). Yhteys ylöspäin, piirikomiteaan (piki), hoitui paikalliskomitean organisaattorin kautta. Paki kokoontui aina organisaattorin suullisesta kutsusta kokoukseen, jossa selostettiin toimintaa ja jaettiin kommunistista kirjallisuutta. Paikallinen organisaattori teki pakin toiminnasta kirjallisen raportin piirikomitean organisaattorille. Piirikomiteat järjestivät alueellaan paikalliskomiteoiden edustajakokouksia, joihin kutsuttiin osanottajia kerrallaan korkeintaan neljästä tai viidestä paikalliskomiteasta.²²⁰

Maanalaisen SKP:n ja julkisten työväenjärjestöjen välinen yhteys toimi vuoden 1923 jälkeen samalla tavoin kuin aiemminkin. Julkisten järjestöjen johtoon ja

²²⁰ EK:n pääosaston tiedonanto 187 (18.9.1930). Amp III C 7. EK-VALPO I. KA; Hakalehto, 1966, 117.

alempiin elimiin koottiin SKP:n jäsenistä koostuvia ryhmiä, fraktioita, joiden piti noudattaa toiminnassaan puoluejohdon määräyksiä. Fraktioiden tehtävänä oli huolehtia siitä, että työväenjärjestöjen päätökset olivat SKP:n kannan mukaisia.²²¹ Vuonna 1925 SKP:n keskusjohto määräsi, että työpaikoilla ja tehtaissa olevien solujen tuli taas muodostaa uuden organisaation perustan. Määräys tuli kuitenkin liian myöhään, eikä johtanut käytännön toimenpiteisiin, sillä suomalaiset kommunistit olivat ehtineet jo järjestäytyä alueellisesti, kylittäin ja kaupungeittain.²²²

Piirikomitean johdossa oli piiriorganisaattori, jonka tehtävänä oli puolueuuden valvominen ja järjestöverkon laajentaminen alueella. Piiriorganisaattori huolehti myös yhteydenpidosta piirikomitean ja Suomen byroon sekä toisaalta piirikomitean ja paikalliskomiteoiden välillä. Pikin organisaattoreita vaihdettiin usein työn vaarallisuudesta ja suuresta kiinnijäämisriskistä johtuen. Vuonna 1924 toimeen nimitettiin Vaasan piirissä Antti Ojala, joka hoiti tehtävänsä saman vuoden marraskuuhun asti ennen siirtymistään Oulun piirin organisaattoriksi. Ojalan tilalle piiriorganisaattoreiksi tulivat vuorollaan mm. lämmittäjä, kirjaltaja Jalmari Vilenius (myöh. Patokivi), Erkki Nissinen ja *Työn Äänen* kirjaltaja, vuonna 1927 eduskuntaan valittu Toivo Latva.²²³

4.2.2. Teuva – SKP:n pohjalaiskeskus 1925–1928

Vuonna 1923 EK:n Vaasan alaosasto ei pitänyt kommunistista toimintaa Teuvalla ongelmana. Etsivän keskuspoliisin lausunnon mukaan: ”Nämä kommunistit eivät ole ottaneet osaa vuoden 1918 kapinaan ja heidän valtiollinen toimintansa ainakin toistaiseksi supistunut arvottomaan suunsoittoon, jota suuri osa heidän valitsijoistaankaan ei pidä asiaan kuuluvana”. Tilanne oli kuitenkin muuttumassa niin Teuvalla kuin koko Vaasan läänissä. Vuoteen 1924 mennessä Vaasan lääniin oli ehtinyt muodostua paikalliskomiteoita ainakin Jurvaan, Kurikkaan, Laihialle, Lapualle, Pietarsaaren, Vaasaan ja Ykspihlajaan. Yhdysmiehiä oli lisäksi Kauhavalla ja Seinäjoella. Vuoden 1925 jälkeen pakeja oli perustettu Etelä-

²²¹ Hakalehto, 1966, 118.

²²² Saarela, Tauno, 33, *International and National in the Communist Movement*. Teoksessa Saarela, Tauno and Rentola, Kimmo (ed.), *Communism. National and International*. Tampere 1998.

²²³ Antti Ojalan hmp 887 ja Toivo Latvan hmp 373. EK-VALPO I. KA; Puskala, 1993, 53.

Pohjanmaalle sen verran, että Pietarsaaren perustettiin alapiirikomitea ohjaamaan läänin pohjoisia paikalliskomiteoita. Pietarsaaren alapikin alaisuuteen kuuluivat esimerkiksi Evijärven ja Kannuksen paikalliskomiteat.²²⁴

Teuvalle maanalainen SKP tuli ilmeisesti keväällä 1925. Vaasan piirin järjestelijä Toivo Latva määräsi 18-vuotiaan Edvin Suksen²²⁵, Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston sihteerin, perustamaan paikalliskomitea Kirkonkylään. Suksi onnistui värväämään ensimmäisiksi jäseniksi Kirkonkylän työväenyhdistyksen puheenjohtajan Jalmari Teirilän, sosialistisen nuoriso-osaston puheenjohtajan S.A. Vähäluoman ja kauppalalaisen aktiivisen nuoriso-osastolaisen Aleksi Rinteen. Pakin organisaattorin lähdettyä suorittamaan asevelvollisuuttaan sen johtoon tuli myös nuoriso-osastossa aktiivisesti toiminut työmies Arvo Sääntti. SKP:n ja pakin kokouksia pidettiin Kirkonkylän työväentalon pukuhuoneessa pari kertaa kuukaudessa. Kokouksissa käsitellyistä asioista on mahdotonta sanoa mitään tarkasti, sillä pöytäkirjaa ei luonnollisestikaan pidetty. Kokouksissa paikalla olleiden mukaan niissä keskusteltiin SKP:n toimintaa koskevista kysymyksistä sekä myös kommunistisen kunnanvaltuustoryhmän toiminnasta ja sen johtamisesta. Keskustelua aiheutti etenkin 1920-luvun puolenvälin jälkeen pahentunut työllisyystilanne. Sääntti jakoi kokouksissa jäsenille kirjallista materiaalia, muun muassa SKP:n *Proletaari-* ja *Nuori Kommunisti* -lehtiä, jotka piti maanalaiseen toimintaan asiaankuuluvasti polttaa lukemisen jälkeen. Tai

²²⁴ EK:n pääosaston tiedonanto 187 (18.9.1930). Amp III C 7. EK-VALPO I. KA; Hakalehto, 1966, 125-126; Norrena, 1993, 247.

²²⁵ EK käyttää Teuvan pakin perustajasta nimeä ”Ville Suomela”, joka oli todennäköisesti peitenimi, sillä tämänimistä henkilöä ei Teuvan työväenliikkeen piiristä löydy. ”Suomelan” henkilöllisyydestä ei ole varmaa tietoa. On luultavaa, että EK:n tiedustelijat ”Suomela”, ”Salmi” ja nuoriso-osaston sihteeri Edvin Suksi olisivat olleet yksi ja sama henkilö. ”Suomelan” tunnustukset Teuvan työväenliikkeestä loppuvat lokakuun 1928 jälkeen. Sen jälkeen tiedustelijaksi vaihtuu ”Salmi”, joka EK:n mukaan marraskuussa 1928 ”antautui lopullisesti ja täydellisesti virastomme palvelukseen”. Suksi saattoi antaa ”Suomelana” tiedonantoja EK:lle vain tiettyyn pisteeseen saakka, mutta ryhtyi ”Salmena” täyspainoisemmin valtionpoliisin palvelukseen. Peitenimien taakse piiloutuneen henkilön identtisyttä puolustaa EK:n etsivän Kosti Paaavo Eerolaisen perustelu lokakuulta 1928. Hän kehuu siinä ”Suomelan” hyödyllisyyttä tiedustelijana: ”Pakin puheenjohtaja, etevänä puhujana ja kynämiehenä (*Työn Äänen* paras kirjeenvaihtaja) on S:llä edellytyksiä jos kenelläkään seurata läheltä julkista – niin kuin salaistakin toimintaa piirissä.” Tämä viittaisi vahvasti Edvin Sukseen, joka oli nimenomaan ahkera ja etevä kirjoittaja *Työn Äänessä*. Lisäksi ”Salmelta” takavarikoitiin keväällä 1926 *Proletaari*-lehti, jonka hän väitti saaneensa toimittaja Hannes Mykkäseltä eikä Toivo Latvalta niin kuin oli tapahtunut. Edvin Suksi joutui samaan aikaan pidätettäväksi juuri samasta syystä ja kertoi lehden alkuperästä samalla tavalla EK:lle. EK:n Vaasan edustuksen matkakertomus n:o 27, 26.11.1928. Amp III C 7. EK-VALPO I. KA; EK:n Vaasan edustuksen kirjelmä 991 (30.10.1928). Arvo Säänttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA; Edvin Suksen henkilökortti. EK-VALPO I. KA. Verner Haaviston haastattelut 20.12.2000 ja 3.3.2001.

ainakin niin väitettiin myöhemmin EK:n kovaotteisille kuulustelijoille. Pakeilla oli kaikilla omat salaiset tunnuksensa, joita ei tosin juuri käytetty. Pienellä paikkakunnalla tiedettiin melko tarkasti kehen voitiin luottaa, eikä toiminnassa tarvittu ylimääräisiä illegaaliin järjestöön kuuluneita ”koristeita”.²²⁶

Jäsenten värväyksessä oli toiminnan laittomuuden vuoksi omat, tarkat sääntönsä. Jäsen tuli hyväksyä SKP:n pakiin vasta pitkäaikaisen tarkkailun ja keskustelun jälkeen. Jos henkilö vaikutti sopivalta, häneltä kysyttiin suhtautumista pyyntöön liittyä SKP:n jäseneksi. Mikäli vastaus oli myönteinen, jäsentarjokkaalle annettiin luettavaksi kommunistista kirjallisuutta, josta lopulta keskusteltiin. Periaatteessa kandidaatti voitiin hyväksyä mukaan toimintaan vasta solun organisaattorin ja pakin organisaattorin keskinäisen neuvottelun jälkeen.²²⁷ Käytännössä hierarkkisuudessa ja tarkkuudessa jouduttiin kuitenkin joustamaan varsinkin maaseudulla, jossa ajateltavissa olevia värvättäviä oli vähemmän. Teuvalla jäsenten sopivuudesta maanalaiseen toimintaan päätti käytännössä pakin organisaattori Arvo Sääntti.²²⁸

EK:n menestyksekkäs kommunisminvastainen leikkaus vuonna 1928 rikkoi SKP:n organisaation rungon, ja myös Vaasan piiriorganisaation muutamat kärkihahmot joutuivat poliittisista syistä vankilaan. Piiriorganisaation kannalta tärkein vangittu oli TPVL:n kansanedustajaksi vuoden 1927 vaaleissa noussut piiriorganisaattori Toivo Latva.²²⁹ EK:n iskun jälkeen myös Teuvan paki menetti yhteytensä piirikomiteaan ja toimi ilman ylempää johtoa Arvo Sääntti puuhamiehenään. Sääntti ryhtyi kuitenkin luomaan aktiivisesti yhteyttä Vaasaan uudelleen. Teuvan työväenliikkeelle EK:n toimet olivat onni onnettomuudessa, sillä työväen ja pienviljelijäin vaaliliiton kansanedustajaehdokkaana ollut Juho Perälä pääsi eduskuntaan Toivo Latvan varamiehenä.²³⁰

²²⁶ EK:n matkakertomus 27.10.1928. Arvo Säänttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA; Tauno Valon ja Jalmari Teirilän kptk:t 28.10.–10.11.1930. Tauno Valon hmp 2569 ja Jalmari Teirilän hmp 1872. EK-VALPO I. KA; Johannes Harjun kuulustelupkt. 10.11.1930. Valitusaktit 1931 Eca 1137. VHO. VMA; Aleks Rinteen haastattelu. Aleks Rinteen yksityiskokoelma. KansA.

²²⁷ EK:n pääosaston tiedonanto 187 (18.9.1930). Amp III C 7. EK-VALPO I. KA.

²²⁸ EK:n Vaasan edustuksen kirjelmä 30/10 1928. Arvo Säänttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA; Norrena, 1993, 248.

²²⁹ Hyvönen, Antti, 70-71, *SKP:n maanalaisuuden vuodet. Suomen työväenliikkeen historiaa 1920–1930-luvuilla*. Kuopio 1971.

²³⁰ Kosti-Paavo Eerolaisen matkakertomus 27.10.1928. Arvo Säänttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA; Juho Perälän hmp 1555. EK-VALPO I. KA.

Nuoriso-osasto toimi Teuvalla kasvattajana SKP:n toimintaan, sillä vuonna 1929 maanalaiseen toimintaan tulivat mukaan aiemmin ahkerasti nuorisotoimintaan osallistuneet räätäli Johannes Harju ja työmies Yrjö Koppelomäki. Pakin johtavimmat jäsenet olivat kuitenkin organisaattori Arvo Säntti ja Aleksi Rinne, joka päämies Sänttin valtuuttamana otti osaa muun muassa SKP:n piirikomitean kokoukseen syksyllä 1929 Vaasassa ja muutamiin muihin neuvottelukokouksiin. Rinne toimi eräänlaisena pakin varaorganisaattorina, ja vastasi esimerkiksi maanalaisten puoluelehtien jakamisesta jäsenille Sänttin ollessa poissa.²³¹

Perälään perustettiin SKP:n paikalliskomitea Toivo Latvan alulle saattamana vuonna 1925. Ensimmäisenä pakin organisaattorina toimi Viljam Hakala, joka muutti kuitenkin pian Pietarsaareen ja kulkeutui myöhemmin tukkitöihin Pohjois-Suomeen. Hänen jälkeensä pakin organisaattoriksi ryhtyi asemamies Uno Perälä, Juho Perälän veli. Pakin muina jäseninä olivat Perälän työväenyhdistyksen johtokuntaan kuuluneet Vilho Kytölä, Väinö Keskinen, Sulho Luomala ja Kosti Hakala. Piiriorganisaattori Latva teki heti aluksi tehtävänannoillaan peräläläisille selväksi, että mistään tavallisesta vaalipuolueesta ei ollut kysymys. Sulho Luomalan myöhemmän tunnustuksen mukaan Latva kehotti tätä hankkimaan tietoja Teuvan suojeluskunnasta väittäen, että Jurvassa SKP:n paki oli jo onkinut suojeluskunnan jäsenmäärän selville SKP:ta varten. Luomala ei suostunut Latvan ehdottamaan tehtävään. Toivo Latva ei aluksi kelpuuttanut johtavien kommunistien keskuudessa itsepäiseksi moitittua Perälää mukaan SKP:n toimintaan, koska ei tullut toimeen tämän kanssa. Perälän ja Latvan välejä hiersi ainakin kysymys sosialistisista kansanedustajaehdokkaista. Perälä oli maalaisedustajien valitsemisen kannalla, kun vaasalainen Latva liputti kaupunkilais ehdokkaiden puolesta. Lopulta Juho Perälästä tuli kuitenkin pakin organisaattori ilmeisesti vuonna 1928, jolloin Uno Perälä lopetti riskialttiin toiminnan mentyään naimisiin. Maanalaiset julistukset ja lehdet kulkeutuivat sen jälkeen Perälään Juho Perälän käydessä materiaalinhakumatkalla Vaasassa.²³²

²³¹ Harju ja Koppelomäki sanoivat myöhemmissä poliisikuulusteluissa liittyneensä SKP:n jäseniksi vuonna 1929, mutta tarkkaa ja varmaa tietoa asiasta ei ole. EK:n kuulusteluprk. 28.10-10.11.1930. Valitusaktit 1931 (Eca 1137). VHO. VMA; Lakkautettujen yhdistysten asiakirjat. OikM.yhd.rek. KA.

²³² EK:n Vaasan edustuksen matkakertomus n:o 27, 26.11.1928. Amp III C 7. EK-VALPO I. KA; Sulho Luomalan kuulustelu. EK:n Vaasan alaosaston kuulusteluprk. n:o 301/30. EK-VALPO I. KA; Bruno Potin kuulusteluprk. 9.7.-10.8.1930. Juho Perälän hmp 1555. EK-VALPO I. KA, EK:n

Teuvan Kirkonkylän pakin jäsenet olivat iältään alle 30-vuotiaita. Jäsenistä vanhin oli vuonna 1892 syntynyt Jalmari Teirilä ja nuorimmat vuonna 1907 syntyneet Harju ja Koppelomäki. Pakin jäsenet tunsivat toisensa hyvin jo ennen puolueeseen liittymistä, sillä heitä yhdisti pitkäaikainen kokemus järjestötoiminnasta. Arvo Sääntti oli toiminut muun muassa Kirkonkylän sosialidemokraattisen nuorisosaston puheenjohtajana vuonna 1923, ja kuului sen jälkeen perustetun sosialistisen nuorisojärjestön johtokuntaan. Yrjö Koppelomäki oli vuonna 1926 perustetun voimistelu- ja urheiluseura Auran puheenjohtaja. Kirkonkylän työväentalon vahtimestarina toiminut Johannes Harju oli muun muassa Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen johtokunnan jäsen ja *Työn Äänen* sanomalehtikomitean jäsen. Jalmari Teirilän mittavan järjestökokemuksen kirkkaimpia helmiä olivat Kirkonkylän työväenyhdistyksen monivuotinen puheenjohtajuus ja hyvässä vauhdissa ollut valtuustoura. Alekski Rinne oli puolestaan toiminut paikallisjärjestön puheenjohtajana ja Auran sihteerinä. Kaikki pakin jäsenet kuuluivat Teuvan sosialistiseen nuorisosastoon. Johannes Harju oli ollut lisäksi Perälän työläisnuorten opintoyhdistyksen varapuheenjohtaja ennen muuttoaan Kirkonkylään vahtimestarin virkaan.²³³ SKP:n Teuvan paikalliskomitea muodostui korostetusti kunnan työväenliikkeen eliitistä, mikä vastasi hyvin illegaalin SKP:n alkuperäistä tehtävää. Maanalaisen kommunistisen puolueen tarkoituksena ei ollut olla joukkoliike, vaan nimenomaan työväen eliitistä koostunut ”proletaariluokan etujoukko”.²³⁴

Siviilisäädyltään Sääntti, Rinne ja Koppelomäki olivat naimattomia. Kahden lapsen isät Jalmari Teirilä ja Johannes Harju olivat avioliitossa. Maanviljelijöitä ei viiden kommunistiaktiivin joukossa ollut, vaan kaikki olivat ammatiltaan työmiehiä, tosin Alekski Rinne oli tilallisen sosialistikunnanvaltuutetun, Juuse Rinnan poika.²³⁵ Nuorten poikien seikkailuhenkisyyttä SKP:n jäsenyys ei teuvalaisten kohdalla tarkoittanut, vaan pakin jäsenet olivat monipuolisessa työväenliikkeen järjestötoiminnassa karaistuneita aktiiveja, verraten nuoresta iästään huolimatta. Jos julkisessa työväenliikkeessä Kirkonkylän työväenyhdistyksen näkyvin hahmo

alaosastojen kuulustelupöytäkirja 416/1934. Antti Ojalan sekä Viljami ja Kosti Hakalan kuulustelupöytäkirjat 2.–4.9.1934. EK-VALPO I. KA.

²³³ EK:n kuulustelupöytäkirja 28.10–10.11.1930. Valitusaktit 1931 (Eca 1137). VHO. VMA.

²³⁴ Hakalehto, 1966, 29; Saarela, 1996, 211-214.

²³⁵ EK:n kuulustelupöytäkirja 28.10–10.11.1930. Valitusaktit 1931 (Eca 1137). VHO. VMA.

oli Jalmari Teirilä, oli se illegaalissa toiminnassa Arvo Sääntti, joka SKP:n jäsenyyden jälkeen luopui näkyvistä luottamustehtävistä ja keskittyi sen sijaan työhön ”maan alla”.²³⁶

Perälässä nuorisojärjestö ei ollut niin tärkeässä asemassa skp:läisten kouluttajana kuin Teuvan Kirkonkylässä. Paki oli keski-ikältään muutenkin hieman vanhempi kuin Kirkonkylän vastaava. Pakin vanhin jäsen ja samalla sen keskushahmona loppuvaiheessa toiminut Juho Perälä oli organisaattorina ollessaan yli 40-vuotias, muut jäsenet olivat noin kolmikymppisiä. Silti Perälän nuorten työläisten opintoyhdistyksellä oli myös Perälässä tuntuva edustuksensa SKP:n pakissa. Kylän sosialistisessa nuorisoseurassa ja sen lakkautuksen jälkeen perustetussa nuorten opintoyhdistyksessä toimivat ainakin Väinö Keskinen sekä Kosti ja Viljam Hakala. Jälkimmäinen toimi Perälän opintoyhdistyksen puheenjohtajana. Pakin jäsenten ikärakenne kuvasti myös yleisemmin Perälän julkista työväenliikettä, sillä työväenyhdistyksen julkinen toiminta painottui kylässä Kirkonkylää enemmän vanhoihin aktiiveihin.²³⁷

Äystön pohjimmiltaan sosiaalidemokraattiseen työväenyhdistykseen salainen toiminta ei päässyt soluttautumaan. Teuvan poliisin kuulusteltua tammikuussa 1926 Äystön työväenyhdistyksen jäseniä Viljami Pulli vakuutti, että yhdistys ei ollut koskaan toiminut salaisesti tai rikollisesti. Yhdistyksessä vallinneen neljän vuoden ”kommunistikauden” aikana puheenjohtajana toiminut vapausoturi Verner Lammikin oli Pullin mukaan ”pelkurivallankumouksellinen ja suhtautui jyrkästi kaikenlaisiin etappihommiin”.²³⁸

Norinkylän uinuvaa työväenyhdistystä 1920-luvun alussa johtanut autonkuljettaja Matti Myllykangas oli mukana maanalaisessa toiminnassa, ja pystyi ilmeisesti organisoimaan jonkinlaisen SKP-solun myös Norinkylään. SKP-yhteys jäi kuitenkin sen verran huteraksi, ettei tehokas Etsivä keskuspoliisikaan ilmeisesti tiennyt asiasta mitään, tai ei ainakaan katsonut aiheelliseksi suorittaa tutkimuksia.

²³⁶ Arvo Sääntin EK:n henkilömappiin kootusta luottamustehtävälolistasta näkyy, että hänen näkyvä toimintansa väheni selvästi vuoden 1925 jälkeen. Arvo Sääntin hmp 1612. EK-VALPO I. KA.

²³⁷ Poliisikuulustelu- ja tutkintakirjat koskien Perälän työläisnuorten opintoyhdistyksen toimintaa marraskuulta 1930. Kauhajoen tuomiokunta 1928–1933. VMA; *Työn Ääni* 30.11.1929.

²³⁸ Viljami Pullin poliisikuulustelu- ja tutkintakirjat koskien Äystön ty:n toimintaa. Lakkautettuja yhdistyksiä koskevat asiakirjat 1925–1945. Teuvan piirin nimismies. VMA.

Myllykankaan poliittinen aktiivisuus suuntautui 1920-luvun alun jälkeen Teuvan ja Norinkylän sijasta Jurvaan, jossa hän toimi syyskuussa 1926 perustetun opinto- ja retkeily-yhdistyksen puheenjohtajana sekä hallituksen jäsenenä raittiusseura Tähdessä.²³⁹ Ilmeisesti Myllykankaan alulle saattama kommunistinen aktivismi innosti norinkyläläisiä vasemmistolaisia myös vaaliurnille, koska kommunistien äänimäärä kasvoi kylässä tasaisesti 1920-luvun loppuun mentäessä (TAULUKKO 9).

Koska SKP:n Teuvan pakin perustajat olivat nuoriso-osastolaisia, EK katsoi Suomen Kommunistisen Nuorisoliiton (SKNL) paikallisen toiminnan alkaneen Teuvalla jo vuonna 1925.²⁴⁰ Nuorten varhainen illegaali aktivoituminen osoitti kunnan työläisnuorison radikalismien luonteen, sillä SKNL:n ylimmät elimet, kuten liittokokous, Helsingissä toiminut keskuskomitea ja muutamat piirikomiteat saatiin muodostettua vasta vuoden 1925 kuluessa. Teuvan pakin organisaattoriksi ryhtyi monitoimimies Edvin Suksi. Hänen toimintaansa kuului ainakin maanalaisten kommunististen lehtien, *Nuoren Kommunistin* ja *Proletaarin* jakaminen kunnan alueelle. Suksi jäi kiellettyjen poliittisten lehtien hallussapidosta kiinni kesäkuussa 1926 joutuen Etsivän keskuspoliisin kuulusteltavaksi Vaasaan. Hänet kuitenkin vapautettiin jo seuraavana päivänä.²⁴¹

SKNL:n osastot kuuluivat poliittisesti SKP:n johdon alaisuuteen, vaikka järjestöt toimivatkin vuodesta 1928 lähtien muodollisesti erillään. SKNL:n järjestöjen tehtävänä oli kasvattaa jäseniä myöhemmin aktiiviksi SKP:een. Käytännössä jäsenyys SKNL:ssa tarkoitti jäsenyyttä myös SKP:ssä.²⁴² SKNL järjestäytyi samaan tapaan maanalaisiin soluihin sekä piiri- ja paikallistason organisaatioihin kuin SKP:kin. Vuosien 1928–1929 vaihteessa Vaasan piirissä oli yhteensä seitsemän SKNL:n paikalliskomiteaa ja 14 solua. Piirikomiteat sijaitsivat samoilla paikkakunnilla kuin puolueenkin vastaavat elimet, eli Etelä-Pohjanmaalla

²³⁹ Molemmat jurvalaiset työväen yhdistykset lakkautettiin kommunistisina 1930-luvun alussa. Matti Myllykankaan haastattelu 27.9.1985; Puskala, 1993, 61.

²⁴⁰ Niin teki ainakin EK, joka kertoi Edvin Suksen toimineen SKNL:n organisaattorina Teuvalla vuodesta 1925 lähtien. EK:n Vaasan edustuksen matkakertomus n:o 21, 4.10.1928. Amp III C7. EK-VALPO I. KA.

²⁴¹ EK:n Vaasan edustuksen matkakertomus n:o 21, 4.10.1928. Amp III C7. EK-VALPO I. KA; Hakalehto, 1966, 132.

²⁴² EK:n pääosaston tiedonanto 187 (18.9.1930). Amp III C7. EK-VALPO I. KA.

SKNL:n piki sijaitsi Vaasassa.²⁴³ Piirikomitean jäsenet jakoivat Vaasan läänin toimialueiksi siten, että Teuvan ja Kristiinan pitäjiä ryhtyi organisoimaan tarmokas nuori kommunisti Jussi Siltanen. SKP:ssä pikin organisaattorin tehtäviin kuulunut kirjallisuuden toimittaminen maakuntaan jaettiin varovaisuussyiden vuoksi SKNL:ssa useammalle henkilölle.²⁴⁴

Vuosikymmenen lopussa Teuvan SKNL:n paikalliskomitean organisaattorina ja jäsenten värvääjänä toimi Arvo Sääntti, joka peri tehtävän Edvin Sukselta, samoin kuin SKP:n pakin johtajuudenkin.²⁴⁵ Teuvan Kirkonkylän pakilla, niin kuin SKNL:n pakeilla yleensä, oli selvä yhteys paikkakunnan työläisnuorten opintoyhdistykseen. Sääntti sai värvättyä pakin jäseniksi kolme kauppalankyläläistä nuorta työmiestä: opintoyhdistyksen puheenjohtajan Tauno Valon, Verner Haaviston, Arvo Martolan ja sekä kirkonkyläläisen Pauli Hakan. Kaikki pakin jäsenet olivat liittyessään samanikäisiä, 22-vuotiaita, ja kuuluivat kaikki työläisnuorten opintoyhdistykseen.²⁴⁶ Jo aiemmin muodostuneesta samanhenkisestä kaveriporukasta muodostui SKNL:n Teuvan paikalliskomitea.²⁴⁷ Pakin organisaattori Arvo Sääntti valikoi jäsenet komiteaan. Paikalliskomitea kokoontui pari kertaa kuukaudessa kokoukseen Kirkonkylän työväentalon näyttämön pukuhuoneeseen. Kokouksissa keskusteltiin esimerkiksi urheilukilpailujen järjestämisestä, uusien jäsenten värväämisestä ja SKNL:n toiminnasta yleensä. Luettavakseen jäsenkandidaatit saivat maanalaisia *Nuori Kommunisti* ja *Nuori Kaarti*-lehtiä. Jäsenmaksu oli kaksi markkaa kuukaudessa.²⁴⁸

Perälään ei SKNL:n pakia ilmeisesti koskaan perustettu. On mahdollista, että naisten kattavampi edustus Perälän opintoyhdistyksessä teki siitä maltillisemman:

²⁴³ Hakalehto, 1966, 131-132.

²⁴⁴ EK:n Vaasan edustuksen kirjelmä n:o 1573, 10.10.1930. Amp III C7. EK-VALPO I. KA.

²⁴⁵ EK:n Vaasan edustuksen matkakertomus n:o 21, 4.10.1928. Amp III C7. EK-VALPO I. KA.

²⁴⁶ Miehet kertoivat EK:n kuulusteluissa liittyneensä SKNL:n pakiin samana vuonna, eli vuonna 1929. EK:n Vaasan alaosaston kuulusteluprk. n:o 424/30. Tauno Valon, Verner Haaviston, Arvo Martolan ja Pauli Hakan kuulustelut 29.10.1930. EK-VALPO I. KA; EK:n kuulusteluprk. 28.10-10.11.1930. Valitusaktit 1931 (Eca 1137). VHO. VMA.

²⁴⁷ EK:n Vaasan alaosaston kuulusteluprk. n:o 424/30. Tauno Valon, Verner Haaviston, Arvo Martolan ja Pauli Hakan kuulustelut 29.10.1930. EK-VALPO I. KA; EK:n kuulusteluprk. 28.10-10.11.1930. Valitusaktit 1931 (Eca 1137). VHO. VMA; Teuvan työläisnuorten opintoyhdistyksen jäsenluettelo v:lta 1929. Teuvan työläisnuorten opintoyhdistys. KansA; Verner Haaviston haastattelu 3.3.2001.

²⁴⁸ Tauno Valon, Verner Haaviston, Arvo Martolan ja Pauli Hakan kuulustelut 29.10.1930. EK:n Vaasan alaosaston kuulusteluprk. n:o 424/30. EK-VALPO I. KA.

esimerkiksi yhdistyksen puheenjohtajana toimi vuodesta 1929 lähtien 25-vuotias itsellisen tytär Laura Luomala. Ikä saattoi myös olla osaltaan maltillistavana tekijänä, sillä yhdistyksen aktiiviset jäsenet olivat vanhempia kuin Kirkonkylän opintoyhdistyksessä. Laura Luomala oli syntynyt vuonna 1904, maalari Martti Syväluoma vuonna 1903 ja kauppa-apulaisena työskennellyt Anne Ahola vuonna 1907. Toisaalta kylän ”nuorison” radikaalisinta ainesta edustaneet, SKP:n Perälän pakiin kuuluneet Väinö Keskinen ja Kosti Hakala olivat opintoyhdistyksen vanhimpia. Keskinen oli syntynyt vuonna 1901 ja Hakala vuonna 1902.²⁴⁹

Kominternin vuonna 1928 valitsema jyrkempi taktiikka alkoi näkyä vuosikymmenen loppuun mennessä SKP:n toiminnassa Suomessa. Tärkeää ei ollut enää toimiva poliittinen organisaatio, vaan pääpainon tuli olla työläisten spontaanissa toimintavalmiudessa. Raja sosiaalidemokraatteihin eli ”sosiaalifasisteihin”, fasistien liittolaisiin, tuli tehdä selväksi. Taloudellisen pulan eli ”kapitalismin kriisin” työläisille aiheuttama uhka ja nouseva fasismi johtaisivat lopulta työväenluokan vasemmistolaistumiseen ja radikalisoitumiseen – ja lopulta vallankumoukseen. Periaatteessa taloudellinen laman olisi pitänyt tehdä poliittisen ilmapiirin kommunisteille otolliseksi. Kominternin taktiikka osoittautui virhe-arvioksi, sillä juuri taloudelliset kriisi-ilmiöt, jotka Suomessa näkyivät keväällä 1929 heikentyneenä työmarkkinatilanteena, saivat ihmiset hakemaan turvaa vanhoista organisaatioista. Välitöntä joukkoaktiivisuutta ei syntynyt. Käytännön tasolla jyrkän ”kolmannen vaiheen taktiikan” romutti EK:n täsmäisku keväällä 1928.²⁵⁰

Vaasan piirissä illegaali kommunistinen toiminta oli vilkkaimmillaan juuri vuonna 1928. Kansanedustaja Toivo Latvan SKP:n Suomen byroolle tekemän selvityksen mukaan järjestötoiminta oli Vaasan läänin kaupungeista vilkkainta Vaasassa ja maalaiskunnista Teuvalla, jossa oli vuonna 1928 kuusi työpaikkasolua. Niistä viisi sijaitsi Perälässä. Sen lisäksi paikkakunnalla vaikutti kymmenen kommunistista fraktiota, joista kuusi pyrki vaikuttamaan ammatillisiin ja neljä muihin työväenjärjestöihin. Kymmenestä fraktioista puolet toimi Perälässä ja puolet

²⁴⁹ Poliisikuulusteupk. koskien Perälän työläisnuorten opintoyhdistyksen toimintaa marraskuulta 1930. Kauhajoen tuomiokunta 1928–1933. VMA; Kastetut vuonna 1902. Kortti 93. Historiakirjat 1719–1983 II. T:1. TSrkA.

²⁵⁰ Kettunen, 1986, 376.

Kirkonkylässä. Siitä, missä ja miten nämä fraktiot Teuvalla toimivat, ei ole tietoa. SKP:n Vaasan piirikomitean arkistosta takavarikoidun raportin mukaan Teuvalla oli vuonna 1928 yhteensä 16 SKP:n jäsentä, yhdeksän Teuvan Kirkonkylässä ja seitsemän Perälässä. Jäsenkandidaatteja oli Kirkonkylässä lisäksi kolme ja Perälässä kaksi. Kaikki jäsenet ja jäsenkandidaatit olivat miehiä. Vuonna 1927 SKP:ssä oli ollut piiriorganisaattorin tietojen mukaan joko jäsenenä tai tulossa jäseneksi yhteensä 19 teuvalaista. Seuraavana vuonna ”skp:läisiä” oli paikkakunnalla siis yhteensä 21 henkilöä.²⁵¹

SKP:n jäsenluvut olivat Teuvan kohdalla suuria, sillä seuraavaksi vilkkaammat maalaispaikkakunnat Laihia (9), Jalasjärvi (8) ja Jurva (6) jäivät niistä selvästi. Vaikka eivät täyttäneet totuutta kertoisikaan, jäsenluvut osoittavat hyvin Teuvan työväenliikkeen taipumusta poliittiseen radikaalisuuteen, sillä esimerkiksi vasemmistolaisella Järviseudulla toimi SKP:n paki ainoastaan Evijärvellä. Jäseniä siinä oli Latvan tiedonannon mukaan kolme. Piirin alueella toimi yhteensä 21 SKP:n paikalliskomiteaa ja 10 SKNL:n pakia. alueella toimi 21 työpaikkasolua ja 20 ammatillista solua. Ammatillisia fraktioita oli yhteensä 23, muissa työväenjärjestöissä fraktioita oli 33. Organisaatioon osallistui koko piirissä 151 miestä ja 21 naista. Jäsenkandidaatteja oli yhteensä 50.²⁵²

Etelä-Pohjanmaan myöhempää ”valkoista” mainetta ajatellen on paradoksaalista, että SKP:n paikalliskomiteoita ja yhdysmiehiä oli koko maa huomioon ottaen suhteellisesti eniten juuri Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä, jossa SKP:n paikallisjärjestöjen toimintapiiriin kuului yhteensä 66 prosenttia kaikista kunnista. Tämä oli tilanne vuonna 1927, joten vuoden 1928 SKP:n organisaatio oli ainakin Latvan papereiden mukaan vieläkin vahvempi. Maanalaisen järjestöverkon kattavuudesta Etelä-Pohjanmaalla kertoo se, että vuonna 1927 seuraavaksi eniten paikallisia komiteoita oli läänin itäisessä vaalipiirissä, jossa SKP:n toimintapiiriin kuului 61 prosenttia kunnista. Nämä kaksi piiriä erosivat illegaalien verkko-

²⁵¹ Jalmari Patokiven kuulustelupöytäkirja n:o 15/28. Liite n:o 2. Jalmari Patokiven (ent. Vilenius) hmp 1282. EK-VALPO I. KA; EK:n Vaasan edustuksen kirje 16.10.1930. Amp III C7. EK-VALPO I. KA. Kirjeeseen on tallennettu SKP:n Vaasan piirin organisaattorin Toivo Latvan raportti Suomen byroolle vuonna 1928. Latva saattoi hieman pyöristellä lukuja ylöspäin vakuuttaakseen SKP:n Suomen byroon tehokkuudestaan. Varsinkin Teuvan Kirkonkylän kohdalla jäsenluku yhdeksän tuntuu perin suurelta.

²⁵² EK:n Vaasan edustuksen kirje 16.10.1930. Amp III C7. EK-VALPO I. KA.

tiiviydessä selvästi Suomen muista alueista. Kolmanneksi eniten SKP:n järjestöjä oli Oulun läänin eteläisessä vaalipiirissä, jossa puolueella oli yhteys 48 prosenttiin kunnista.²⁵³

SKP:n järjestöt keskittyivät 1920-luvun alussa lähinnä suurimpien teollisuuskeskusten läheisyyteen, alueille, jossa työväenliike oli jo valmiiksi vahva. Vuosikymmenen loppupuolella illegaalia toimintaa pyrittiin keskusjohdon käskystä ulottamaan entistä aktiivisemmin maaseudulle, koska runsaan maatalousväestön tuen arveltiin olevan olennainen osa tulevaa vallankumousta.²⁵⁴ Kommunistien Etelä-Pohjanmaalla, varsinkin Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä, nauttima kohtalainen kannatus sisällissodan jälkeen toimi luultavasti luontevana askelmana SKP:een. Paikalliskomiteoita perustettiin sinne, missä ilmapiiri oli asialle edes vähäisessä määrin suosiollinen. Esimerkiksi Teuvalla ja Jurvassa oli kommunistiselle toiminnalle olemassa hyvä pohja jo ennen SKP:n saapumista paikkakunnille. SKP:n levittäytyminen Etelä-Pohjanmaalle saattoi olla puolueen keskusjohdon taholta osittain myös tarkoituksenmukaista, olihan juuri pohjalainen maanviljelijäväestö noussut työväenluokkaa vastaan vuonna 1918. Puoluejohdossa saatettiin ajatella, että ”lahtareiden vankimman turvan”, pohjalaisten talonpoikien, saaminen myötämieliseksi vallankumoukselle olisi ratkaiseva tekijä yhteiskuntajärjestelmän muuttamiseksi.

Suuri osa maaseudulla 1928 toimineista paikalliskomiteoista perustettiin rautateiden varsilla sijaitseviin kuntiin. Hakalehdon arvion mukaan radanvarsikuntiin keskittyminen saattoi johtua nopeasta tiedonkulusta näillä paikkakunnilla.²⁵⁵ Teuvaa voidaan pitää malliesimerkkinä puolueen levittäytymisestä maalle ja junanratojen varsille. Sosiaalidemokraattinen puolue ja sen jälkeen kommunistit pystyivät luomaan vahvat juurensa nimenomaan kyliin, joissa oli rautatieasemat ja pysäkit; Kirkonkylään, Perälään ja aluksi myös Äystölle. Etenkin ”punaisen” Perälän sijainti Suupohjan radan risteysasemana toi kylälle luultavasti puolueen kannalta merkittävääkin lisäarvoa. SKP:n tulo Perälään ei ollut yllätys, sillä kylä oli etenkin vuoden 1918 valinnoillaan

²⁵³ Hakalehto, 1966, 130.

²⁵⁴ Hakalehto, 1966, 130-131; Hyvönen, 1971, 11-12.

²⁵⁵ Hakalehto, 1966, 130-131.

osoittanut muulle maakunnalle tinkimättömyyttä, ”luokkatietoisuutta”. Vasemmistolainen henki ei ollut Perälässä 1920-luvun aikana ainakaan vähentynyt. Suurempaa lisäägitaatiota maanalaiseen toimintaan houkuttelemiseksi ei näin ollen enää tarvittu. Rautatien merkitystä illegaalille puolueelle korostaa se, että pakin ensimmäinen organisaattori, Uno Perälä, oli ammatiltaan asemamies. Hän oli näin työnsäkin puolesta ihanteellinen henkilö kommunistien yhteismieheksi.

4.2.3. Vappumarsseja ja poliittisia ompeluseuroja

Perinteisesti Teuvan työväenliikkeen joukkovoima oli näyttäytynyt kuntalaisille huomattavina vappukulkueina. Käytäntönä oli, että Kirkonkylän, Perälän ja Äystön työväenyhdistysten kulkueet lähtivät liikkeelle samanaikaisesti vappuaamulla. Kirkonkyläläiset marssivat peräläläisiä vastaan, kunnes kohtaamisen jälkeen kulkue jatkoi yhtenäisenä matkaansa kohti Äystön työväenyhdistyksen marssijoita. Kunnan keskustan, ”Porvarin paikan”, läpi matkanneessa kulkueessa oli marssijoita keskimäärin noin 300 henkeä. Vielä 1920-luvun alkuvuosina poliittisesti samanmielisten työväenyhdistysten välillä saattoi tulla erimielisyyksiä korkeintaan siitä, missä vapunpäivän jälkeinen illanvietto järjestettäisiin. Kommunistinen Äystön työväenyhdistys protestoi muun muassa vappuna 1922 Perälän ja Kirkonkylän hegemoniaa järjestämällä itse omat juhlansa.²⁵⁶ Äystön työväenyhdistyksen päätyessä vuoden 1924 jälkeen uudelleen sosiaalidemokraattien haltuun, erillisistä vappujuhlista tuli tapa. Perälä ja Kirkonkylä juhlivat kunnan keskustassa ja Perälässä, kun taas äystöläiset pitivät omat vappujuhlaansa yhdessä kirkonkyläläisten sosiaalidemokraattien kanssa.²⁵⁷ Teuvan vappujuhlista tuli sitkeä perinne, sillä esimerkiksi vuonna 1925 Etsivä keskuspoliisi raportoi, että Vaasan läänissä järjestettiin vappumielenosoitukset vain Vaasassa, Kokkolassa, Jyväskylässä, Vaajakoskella ja Teuvalla.²⁵⁸ Paikkakunnan vappujuhlat huomattiin poikkeuksetta myös *Työn Äänessä*, jossa maakunnan näyttävimmistä mielenosoituksista tehtiin mielellään näyttäviä otsikkoja. Esimerkiksi teuvalaisten vuoden 1928 vappujulistus julkaistiin lehdessä

²⁵⁶ Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen toimintakertomukset v:lta 1922 ja 1923. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA.

²⁵⁷ Äystön ty:n pj:n Urho Ojalamin poliisikuulusteluprk. 9.3.1932. Lakkautettuja yhdistyksiä koskevat asiakirjat 1925–1932. Teuvan piirin nimismies. VMA.

²⁵⁸ EK:n Vaasan edustuksen tilannekatsaus n:o 10 (ajalta 1.5.–14.5.1925). Vaasan alaostaston tilannekatsaukset 1925-1942. EK-VALPO I. KA.

kokonaisuudessaan, ikään kuin tiivistyksenä siitä, miten Etelä-Pohjanmaan työväki reagoi valtiovallan kommunisteihin kohdistamiin leikkauksiin:

”Me Teuvan työläiset kokoontuneina satalukuisesti Teuvan työväentalolla 1. päivänä toukokuuta lausimme täten yksimielisen, jyrkän paheksumisemme tämän maan porvariston viime aikaisesta laittomasta ajolahdista työväenluokan sanomalehtiä, sekä luokkamme yksityisiä jäseniä kohtaan. Vaadimme, että ohranan portit on viipymättä avattava ja siellä olevat työväenluokan jäsenet ja ne luottamushenkilöt, joiden joukossa on Ammattijärjestön sihteeri sekä kaksi kansanedustajaa, joiden koskemattomuus maan perustuslain mukaan pitäisi olla turvattu, on viipymättä laskettava vapaaksi, sekä että laitton ajojahti työväenluokan sanomalehdistöä sekä sen jäseniä kohtaan on lopetettava ja porvarilehtien valtiopetokselle, fascismin lietsonnalle, on pantava sulkku. Kokous toteaa, että vaino ja sortotoimenpiteet eivät milloinkaan ole voineet tukahduttaa oikeutettua aatetta, eivätkä kykene sitä tekemään nytkään, vaan ovat päinvastoin omiansa entistä enemmän liittämään työväenluokan yksilöt kiinteään taistelurintamaan luokkataistelulipun ympärille.”²⁵⁹

Teuvalla järjestettiin vuosina 1928–1929 useita mittavia kokouksia, joista kerrottiin *Työn Äänessä* näkyvästi ehkä osaksi siksi, että kansanedustaja Mauritz Rosenberg kävi kokouksissa usein puhumassa.²⁶⁰ Teuvalaiset olivat aktiivisia etenkin poliittisten vankien vapauttamiskysymyksessä, joka oli kommunistien tärkeimpiä vaatimuksia 1920-luvulla. Teuvan työläisnaiset osallistuivat keräykseen valtiollisille vangeille muun muassa pitämällä ompeluseurojen myyjäisiä. Vuosikymmenen lopussa lisääntyneitä politisoitumista kuvaa, että ompeluseuran myyjäisissä saattoi olla itse kansanedustaja Rosenberg pitämässä puhetta siitä, kuinka ”kapitalismin kehitys ruokki köyhälistön edellytyksiä nousta yhteiskunnallisen elämän herraksi”.²⁶¹ Tärkeimmät eteläpohjalaisiin työläisiin vedonneet kokousten kannanotot pääsivät *Työn Ääneen* usein sellaisenaan, kuten seuraavassa poliittisten vankien vapauttamista vaatineessa kokouksessa Teuvalla heinäkuussa 1928:

”Me Teuvan työtätekevät lausimme jyrkän paheksumisemme porvariston työväenluokan kohdistamien vastatoimenpiteiden ja jatkuvien työläisten vangitsemisten johdosta. Vaadimme, ettei tovereitamme saa heittää häikäilemättömän kapitalistisen ajolahdin ja poliisivallan kynsiin, kuten on tapahtunut. Me emme voi vaitiollen sallia sitä, että luokkamme parhaat, jotka ovat pelkäämättä uhranneet elämänsä luokkamme hyväksi, jäävät ohranamielivallan alaiseksi. Me

²⁵⁹ *Työn Ääni* 2.5.1928.

²⁶⁰ *Työn Ääni* 24.10.1928, 31.10.1928, 6.11.1929 ja 8.11.1929.

²⁶¹ *Työn Ääni* 8.11.1929.

toteamme, että tämä on kappale kapitalismin raivoisaa kuolinkamppailua, ja me tuomme esille vaatimuksen, että kuukausia kestänyt tutkimusilveily on heti lopetettava ja toverimme heti vapautettava. Kun heihin on isketty, niin silloin meitä on lyöty, siksi tuomme vaatimuksemme esille ja kehoitamme työtätekeviä Etelä-Pohjanmaallakin nousemaan entistä voimakkaampaan taisteluun luokkamme kalliiden oikeuksien puolesta.”²⁶²

Vuoden 1918 tapahtumien muistoa vaalittiin rintaman molemmin puolin. Punaisella puolella patsaiden pystyttäminen ja haudoilla käyminen oli paitsi tapa muistaa omia menehtyneitä läheisiä myös keino protestoida vallitsevaa porvarillista todellisuutta vastaan. Haudoilla käymisestä tuli tärkeä demonstraatio, jonka toivottiin ärsyttävän porvareita ja myös vahvistavan työväenliikkeen omia rivejä.²⁶³ Sisällissodan tapahtumia muisteltiin Teuvalla hartaudella. Närpiön vankileirillä olleiden 10-vuotismuistotilaisuudessa toukokuussa 1928 *Työn Äänen* toimittaja Arvi Sänkiaho piti puheen ”veljessodan syistä”. Sänkiaho valisti paikalla olleita, että ”kyseessä oli tapaus jossa luokkataistelu oli kehittynyt avoimen sodan asteelle”. Muistotilaisuudesta *Työn Ääneen* raportoineen teuvalaisen kirjeenvaihtajan mukaan porvaristo väärensi historiaa antaessaan selvälle luokkasodalle nimeksi vapaussota.²⁶⁴

Maanalainen kommunismi näyttää olleen määräävämpi tekijä Teuvan työväenliikkeessä kuin esimerkiksi Järviseudulla, jossa ”skp:läiset” myös johtivat paikallisia työväenjärjestöjä. Järviseudulla SKP ulottui ainoastaan Evijärvelle. Teuvan Kirkonkylän ja Perälän työväenjärjestöjen näkyvimmat henkilöt, kuten Juho Perälä, Kosti Hakala, Arvo Sääntti, Jalmari Teirilä, Alekski Rinne ja Edvin Suksi kuuluivat kaikki SKP:een. Ainut Perälän ja Kirkonkylän johtohahmoin kuuluu teuvalainen, joka ei ainakaan tietävästi osallistunut maanalaiseen toimintaan oli Perälän työväenyhdistyksen monivuotinen puheenjohtaja Nikolai Saari.²⁶⁵ Maanalaiseen toimintaan osallistuminen saattoi nostaa teuvalaisten työväenaktiivien arvoa myös piiritasolla, sillä Teuvan työväenliikkeen eliitti saavutti entistä merkittävemmän aseman 1920-luvun puolenvälin jälkeen piirin

²⁶² *Työn Ääni* 18.7.1928. Poliittisten vankien vapauttamiskysymys oli *Työn Äänen* ykköspuheenaihe 1920-luvun viimeisinä vuosina.

²⁶³ Saarela, 1996, 181-183.

²⁶⁴ *Työn Ääni* 14.5.1928.

²⁶⁵ Norrena, 1993, 248-249; Nikolai Saaren poliisikuulusteluptk. 11.2.1932. Lakkautettuja yhdistyksiä koskevat asiakirjat 1925–1932. Teuvan piirin nimismies. VMA; EK:n Vaasan edustuksen kirje maaherralle 3.6.1932. Kauhajoen tuomiokunta 1928–1933. VMA.

julkisessa toiminnassa. Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin neuvottelukokouksessa lokakuussa 1928 toimi puheenjohtajana Jalmari Teirilä ja sihteerinä Edvin Suksi. Neuvottelukokous antoi henkeä nostattavan tervehdyksen poliittisille vangeille:

”Me Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sosialistisen työväen ja pienviljelijöiden edustajat (...) lähetämme teille valkoisen valtakomennon uhreina telkien takana oleville tovereillemme rohkaisevan taistelutervehdyksen. Valmistaudumme taisteluun kunnallisesta vallasta (...) senkin avulla lähennämme taisteluamme lopullista päämääräänsä kohden, olotilaa sellaista, joissa ei työtätekevien oikeuksien puolesta toimineita tovereita suljeta telkien taakse.”

Viranomaisten suhtautumista ajan kommunistien liikehdintään kuvastaa hyvin EK:n kokouksesta tuoreeltaan tekemä tilannekatsaus. Sen mielestä tervehdys poliittisille vangeille oli selvä ilmaus halukkuudesta jatkaa rikollista ja maanpetoksellista toimintaa, josta vankilaan joutuneet olivat joutuneet tuomituiksi.²⁶⁶

4.2.4. SKP:n piirijärjestelijä Arvo Sääntti ja kansanedustaja Juho Perälä

Teuvan työväenliikkeessä ei välttämättä ollut ketään yksittäistä johtohahmoa, jonka tekemät poliittiset ratkaisut olisivat näkyneet koko työväenliikkeen politiikassa 1920-luvulla. Asetelma oli siten erilainen kuin esimerkiksi Järviseudulla, jossa vimpeliläisen kansanedustajan Santeri Mäkelän vaikutus alueen työväenliikkeen ideologisiin valintoihin oli huomattava. Leevi Norrenan mukaan Mäkelä johdatti Järviseudun kommunistiseen työväenliikkeeseen asenteellisesti jo ennen SKP:n syntyä.²⁶⁷ Yhden aatteellisen johtohahmon sijasta Teuvan työväenyhdistyksissä oli monia vahvoja persoonallisuuksia, jotka osallistuivat poliittiseen keskusteluun maakunnallisella tasolla, ja jopa valtakunnallisesti. Näitä ”aatteen airuita” olivat Teuvalla lähinnä Kirkonkylän työväenyhdistyksen puheenjohtaja, kunnanvaltuutettu Jalmari Teirilä, nuorisoseuran vaikuttajahahmo ja ahkera *Työn Äänen* kirjeenvaihtaja Edvin Suksi, kansanedustaja Juho Perälä ja SKP:n organisaattori Arvo Sääntti.

²⁶⁶ EK:n Vaasan edustuksen tilannekatsaus n:o 10 (lokakuu 1928). Amp II B 12. EK-VALPO I. KA.

²⁶⁷ Norrena 1993, 300-301; Norrena, Leevi, 37, Nuorisoseura-aktiivista sosialistiksi. Teoksessa Saarela, Tauno (toim.) *Talonpoikainen sosialisti – Santeri Mäkelä poliittisena toimijana ja kirjailijana*. Helsinki 1997.

Otan lähempään tarkasteluun Juho Perälän ja Arvo Sänntin, koska he edustivat konkreettisimmillaan Teuvan vasemmistolaisen työväenliikkeen kaksijakoisuutta. Kun Juho Perälä oli kaikkein punaisimman teuvalaiskylän, Perälän, näkyvin poliittinen hahmo, Arvo Sänntti vaikutti kunnan toiseksi vahvimmassa ”kommunistikylässä”, Kirkonkylässä. Alueellisen kaksinapaisuuden lisäksi paikkakunnan kommunistinen työväenliike osallistui poliittiseen toimintaan sekä maan alla että julkisesti. Työmies Arvo Sänntin merkittävin poliittinen toiminta tapahtui ennen kaikkea illegaalisenä, kun taas palstaviljelijä-kansanedustaja Juho Perälä edusti Teuvan työväenliikettä maan korkeimmassa mahdollisessa julkisessa päätöksentekoaikavälissä, eduskunnassa.

Vuonna 1887 syntynyt Juho Perälä oli kouliintunut ja tärkeä vaikuttaja Teuvan kunnallispolitiikassa vuodesta 1917 lähtien, jolloin hän toimi elintarvikelautakunnan puheenjohtajana. Kevään 1918 Perälä vietti Närpiön vankileirillä kieltäytyttyään lähtemästä taistelemaan punaista Suomea vastaan. Heti sisällissodan jälkeen Perälä toimi kunnanvaltuuston varapuheenjohtajana vuoteen 1925 saakka kuuluen moniin eri lautakuntiin, kuten köyhäinhoito-, torppari-, vuokra- ja raittiuslautakuntiin. Hän vaikutti valtuuston jäsenenä vuoteen 1930 saakka. Monipuolinen kokemus paikallisdemokratiasta vei Perälän lopulta mukaan valtakunnan politiikkaan. Juho Perälä oli eduskuntavaaleissa ehdolla ensimmäistä vuonna 1924, mutta ei vielä tuolloin tullut valituksi. Kansanedustajaksi hän pääsi varasijalta marraskuussa 1928 vaasalaisen TPVL:n kansanedustajan Toivo Latvan jouduttua poliittisista syistä vankilaan.²⁶⁸

Arvo Sänntti syntyi itsellisen poikana manifestivuonna 1899. Useimmat kuudesta sisaruksesta muuttivat 1930-lukuun mennessä Amerikkaan. Arvo Sänntin veli Jalmari Sänntti muutti Kanadasta Neuvostoliittoon vuonna 1931. Arvo jäi ainoana pysyvästi Teuvalle. Sänntti oli vasemmistoherätyksessään Perälää uudempi tulokas, sillä hän ei ollut osallistunut millään tavalla esimerkiksi sisällissotaan, ei vankileirillä eikä rintamalla, vaan vietti tuon ajan kotonaan Teuvalla. Vuosi 1924 oli Sänntille aktiivisen julkisen toiminnan aikaa, sillä hän oli perustamassa tuolloin Teuvan sosialistisia nuorisjärjestöjä ja toimi myös Kurikan Kirkonkylän

²⁶⁸ Juho Perälän hmp 1555. EK-VALPO I. KA; Kansanedustajien vaalit 1910–1979. Ehdokaslistojen yhdistelmät. TKA; Valtioapäivät 1928. Istunnot 1-40. s. 979 (13.11.1928).

sosialistisen nuorisoseuran jäsenenä. Teuvan sosiaalidemokraattisessa nuorisosastossa Sántti toimi puheenjohtajana vuonna 1923. Kunnallispolitiikkaan Sántti ei koskaan näkyvästi osallistunut. Työväen kulttuuritoiminnassa Sánttin ominta alaa olivat runonlausunta ja näytteleminen, mitkä taidot eivät varmasti olleet ainakaan haitaksi hänen esiintyessään vuonna 1924 eteläisen vaalipiirin TPVL:n vaalipuhujana eduskuntavaaleissa.²⁶⁹ Vaaliagitaattori-aikana muodostuneista suhteista piiritasolle saattoi olla vaikutusta hänen myöhemmälle uralleen, sillä vuosikymmenen puolivälissä Sántti vihkiytyi SKP:n maanalaiseen toimintaan. Vuodesta 1925 lähtien hän toimi SKP:n Teuvan pakin organisaattorina. Teuvan työväenliikkeen muuttuneesta hierarkiasta saattaa jotain kertoa se, että Sántti värväsi maanalaiseen toimintaan mukaan julkisessa työväenliikkeessä jo pitkän aikaa vaikuttaneen Jalmari Teirilän, jonka elämänvaiheisiin kuului monien luottamustehtävien ohella myös kokemus Närpiön vankileiristä.²⁷⁰ Arvo Sánttistä oli äärivasemmiston kriisioloissa tullut ehkä hieman yllättäenkin eräs työväenliikkeen tärkeimmistä henkilöistä Teuvalla.

Perälää ja Sánttiä yhdisti jäsenyys maanalaisessa SKP:ssä sekä asema paikalliskomitean organisaattorina. Molemmat liittyivät jäseniksi ilmeisesti vieläpä samana vuonna, 1925. Heidän asemansa henkilöinä puolueen sisällä oli kuitenkin erilainen. Kun Perälä joutui oman ”uppiniskaisuutensa” vuoksi toisinaan paitsioon ja jopa epäilyksi piirin johtohenkilöiden taholta, Sántti näytti olleen toiminnassaan uskollisempi ja kyseenalaistamattomampi, minkä ansiosta hänen tehtävänsä SKP:ssä luultavasti suurenivatkin 1920-luvun loppuun mennessä.²⁷¹

Sánttin poliittinen tähti nousi tasaisesti hänen liittyttyään SKP:een. Varsinkin vuodesta 1929 lähtien hänen tehtävänsä maanalaisen puolueen hyväksi lisääntyivät. Sánttistä tuli tuttu osallistuja Vaasassa ja ympäristökunnissa pidettyihin neljän-viiden hengen piiri- ja aluekokouksiin. Syksyllä 1929 Sántti

²⁶⁹ Arvo Sánttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA. Sánttin EK:n henkilömapissa mainitaan, että hän olisi ollut kauden 1925 valtuutettuna, mutta se ei pidä paikkaansa. Valtuutettuna oli tuolloin Sánttin veli, Jalmari Sántti. Teuvan kunnanvaltuuston ptk:t 1919–1928. TeKA; Jalmari Sánttin vaiheista karjalalaisen *Carelia*-lehden internet-sivuilla: <http://carelia.onego.ru/1998-8/152.html>.

²⁷⁰ Arvo Sánttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA.

²⁷¹ EK:n tiedottaja Kalle Salmen mukaan Juho Perälä oli ”itseks ja itsepäinen”, eikä näin ollen ollut kaikissa kommunistissa piireissä pidetty. Varsinkin välit Toivo Latvaan olivat tulehtuneet. EK:n Vaasan edustuksen matkakertomus 26.11.1928. Juho Perälän hmp 1555. EK-VALPO I. KA.

muutti Teuvalta Seinäjoelle *Työn Äänen* konttorinhoitajaksi. Hän pyrki muodostamaan SKP:n pakia Seinäjoelle, mutta ei tehtävässä oikein onnistunut. Muutaman nuoren Sääntti sai houkuteltua toimintaan mukaan, niin että EK raportoi ”Säänttin jakaneen kommunistista materiaalia yhdessä luotettujen työläisten kanssa”. Sääntti vapautettiin konttorinhoitajan toimestaan *Työn Äänen* huonon taloudellisen tilanteen vuoksi, joten hän palasi asumaan vuonna 1930 takaisin Teuvalle. Sääntti ehti myös edustaa Seinäjokea joulukuun alussa 1929 Helsingissä pidetyssä työttömien kokouksessa. Samassa tilaisuudessa ollut EK:n tiedottaja ilmoitti Säänttin ja jurvalaisen Vilho Tuomisen joutuneen Helsingissä sanaharkkaan siitä, minkälaista sosialismia työväenliikkeen oli toteutettava. Sääntti oli haukkunut sosiaalidemokraatit ”rengeiksi ja kätyreiksi”, ja sanonut olevansa ”tinkimätön Moskovan kannattaja”.²⁷²

Syksyllä 1929 Sääntti sai Armas Potilta, SKP:n Vaasan piiriorganisaattorilta, käskyn viedä SKP:n kirjallisuutta Kurikan, Peräseinäjoen, Kauhajoen, Ilmajoen ja Jalasjärven paikalliskomiteoille. Säänttin oli tarkoitus kutsua pakit kokoon ja ottaa mukaansa niiden raportit toiminnasta. Koskenkorvalla Sääntti kehotti kutsumaan työläiset kokoon Koskenkorvan työväentalolla pidettävään SKNL:n kokoukseen, jossa hän oli puhujana. Sääntti selosti kokouksessa miten tuli käyttäytyä, jos joutui ”ohranan” kuulusteltavaksi. ”Mitään ei saanut tunnustaa, kaikki oli kiellettävä”. Poti tiesi Säänttin kyvyt hyvänä ja uskollisena puolueyöntekijänä, ja määräsi tämän pian toiselle piirimatkalle, tällä kertaa viemään lisää maanalaista kirjallisuutta samoihin kuntiin sekä lisäksi Seinäjoelle ja Perälään. Perälässä materiaalin otti vastaan kansanedustaja Juho Perälä. Vappuna 1930 hän vieraili SKP:n piiriedustajana Kurikassa, Kauhajoella sekä kotikunnassaan Teuvalle. Säänttin tarkoituksena oli jakaa kirjallisuutta, vappujulistuksia ja myydä vappuneuloja puolueen hyväksi. Lahjoituksena ja neulojen myynnistä saamansa rahat hän tilitti Potille Vaasaan kesällä 1930 pidetyssä piirikokouksessa. Sääntti

²⁷² EK:n Vaasan edustuksen matkakertomus n:o 4, 27.2.1930 ja kirje 11.1.1930. Tiedottaja ”Kalle Salmen” lausunto Säänttin puheista Helsingin työttömäin kokouksessa joulukuussa 1929 ja EK:n matkakertomus 38/29. Arvo Säänttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA.

kirjoitti myös Potille raportit käynneistään, kuten SKP:n piiriorganisaattorin tehtäviin kuuluikin.²⁷³

Arvo Sääntti oli etenkin lahjakas esiintyjä, kirjoittajana hän ei ollut yhtä kouliintunut. Muutaman kirjoituksen hän kuitenkin laati nuoriso-osaston *Nuori Proletaari*-lehden nimimerkillä ”Jooseppi Pensas”.²⁷⁴ Koska hänen ajattelustaan ei ole EK:n jäljittämän salaisen toiminnan lisäksi saatavilla juuri muuta dokumenttia, Säänttin järjestölehtikirjoitukset nousevat suureen arvoon yritettäessä selvittää hänen ajatteluaan. Helmikuussa 1923 hän kirjoitti *Nuoreen Proletaariin* hyvin propagandistiseen sävyyn palauttaessaan mieleen vuoden 1918 tapahtumat kirjoituksellaan ”Kukapa ei taisteluihin haluaisi?”.

”Ette kai ole unhoittaneet aikakautta noin viisi ajast aikaa taaksepäin. Silloin Suomen köyhälistöluokka taisteli oikeuksiensa puolesta, heidän korvissaan soi alati suomalaisten valkojoukkojen ja Saksan keisarillisten pyövelien kuulat. Konekiväärit räätisivät ja tykit paukkuivat. Wähän väliä räjähti keskellä joukkoa pudonnut kранаatti helvetillistä tuhoa tuottaen. Kuolleita ja haavoittuneita tovereita virui kaikkialla. Nuori proletaari veri punasi valkoisen hanken. Me emme enää toivoneet, me tiesimme, että Suomen vallankumousarmeijan kohtalo oli ratkaistu. Epätoivoinen taistelu ja tuhoutuminen oli edessä. Mutta hammasta purivat silloin pojat, päät kohosivat ylpeästi ylös. ”Ennen kuolema kuin valkoisille aseet.” Murretaan heidän rintama. Eteenpäin veljet!”²⁷⁵

”Jooseppi Pensas” alias Arvo Sääntti loi *Nuoren Proletaarin* pääkirjoituksessaan ihanteellisen kuvan uhrautuvaisista työväenluokan taistelijoista, joiden taistelu vuonna 1918 velvoitti aatteen jatkajat pyrkimään samaan viisi vuotta myöhemmin:

”Muistatteko te toverit, mitä me näinä hetkinä, näinä päivinä tunsimme? Mitä me päätimme? Me tunsimme, ettei meillä elämässä voi olla mitään suudempaa kuin taistella tämän saman päämäärän hyväksi, minkä puolesta kentälle ruhjoutuneena makaavat toverit ovat taistelleet. Me päätimme,

²⁷³ EK:n alaastosten kuulusteluprk. (301/30) 29.7–6.8.1930. EK-VALPO I. KA; EK:n kuulusteluprk. 18.–26.8.1931 Koskenkorvan pakin toiminnasta. Maan- ja valtionpetokselliseen toimintaan kuuluvat asiakirjat 1931. Ee1. VHO. VMA.

²⁷⁴ Täysin tarkkaa tietoa siitä, että ”Jooseppi Pensas” olisi ollut Arvo Sääntti, ei ole. Sääntti toimi kuitenkin vastaavana päätoimittajana lehdissä, joissa nimimerkki ”Jooseppi Pensas” vastasi pääosasta lehden jutuista. *Nuoressa Proletaarissa* kulloinkin vuorossa olleella päätoimittajalla oli pääasiallinen kirjoitusvastuu. ”Jooseppi Pensas” kirjoitti lehtiin mm. pääkirjoitukset, silloin kun Sääntti oli päätoimittajana. Lisäksi ”Pensaan” käsiala on identtinen Arvo Säänttin käsialan kanssa.

²⁷⁵ *Nuori Proletaari* 8.2.1923.

jos tästä loppuselvityksestä henkissä pääsemme, niin koko elämämme, kaikki voimamme ja kykymme vallankumouksen eteen uhdata.”²⁷⁶

Säntti palautti kirjoituksessaan nuorten työläisten mieleen valkoisen terrorin, joka ei saanut koskaan unohtua:

”Muistatteko te sitten, mitä me päätimme ja tunsimme vankien teloituksen aikana? Joukko joukon jälkeen maamme parhaita tovereitamme tämän maan jalointa ihmisainesta vietiin ammuttavaksi. Kokonainen komppania nuoria tyttöjä ja naisia surmattiin Lahden kaupunkin edustalla. Konekiväärillä ammuttiin joukkoon siksi, kunnes viimeinen hento käsi oli lakannut liikkumasta. Werestä höyryävä liha ja vaatekasa oli nyt vain siinä, missä äsken oli ollut noin sata elämänsä parhaammassa ijässä olevaa ihmistä tyttöä ja naista. He olivat olleet sullottuina vankiluoliin odottamaan kuolemaansa kuulasta tai nälästä. Hammasta purren me vannoinme: Älköön olko elämässä muutakuin kosto! kymmenkertaisesti kostettakoon näille inhoittaville verestä juopuneille ihmishaamuille. Olkoon ikuisesti kidottu, jokainen meistä, joka nämä päivät, nämä teot unhoittaa ja anteeksi antaa.”²⁷⁷

Sänttin kirjoituksen kiihkeä sävy oli tyypillistä *Nuoren Proletaarin* pääkirjoituksille. Aseellisen kapinan ihannointi ja revanssivaatimus, kosto, olivat kuitenkin jotakin, mitä järjestölehdessä ei muulloin tavattu. Sänttin impulsiivinen luonne lienee välittynyt myös lehden sivuille²⁷⁸. Kirjoituksia lukiessa Arvo Sänttin vahva sitoutuminen illegaaliin kommunistiseen liikkeeseen vaikuttaa varsin loogiselta käänteeltä.

Arvo Sänttille luokkajako oli Suomessa ylittämätön jakolinja. *Nuoren Proletaarin* pääkirjoituksessaan helmikuussa 1923 hän selvitti nuorisoseuraliikkeen historiaa. Sänttin mukaan porvarillinen nuoriseseuraliike oli saanut alkunsa Pohjanmaalta, ”jossa kaikki viinatrokarit ja puukkojunkkarit ovat olleet kuuluisat sankaruudestaan”. Säntti kirjoitti, että ”luokkarajat ilmenevät nuorisoseuroissa yhtä räikeinä kuin jokapäiväisessä elämässäkin”. Sen tarkoituksena oli ”ahtaa päähän” työläisille turmiollisia oppeja ”yhteisestä isänmaasta” ja ”yhteisistä eduista, joita porvaristolla ja köyhälistöllä muka on”. Puolueettomuutta vastaan oli taisteltava. ”Ken ei ole meidän puolellamme, hän on meitä vastaan”, Säntti

²⁷⁶ *Nuori Proletaari* 8.2.1923.

²⁷⁷ *Nuori Proletaari* 8.2.1923.

²⁷⁸ Liisa Luhtalan puhelinhaastattelu 8.2.2002; Verner Haaviston tiedonanto 10.5.2002.

julisti.²⁷⁹ Yhden lehtikirjoituksen perusteella ei tietenkään voi tehdä kovin pitkälle meneviä yleistyksiä henkilön arvomaailmasta, mutta Sääntin kohdalla kommunistisuus näytti sisältävän myös tietoisin erottautumisen myös muusta eteläpohjalaisesta arvomaailmasta kuin sen kristillisestä porvarillisuudesta. Ainakin eteläpohjalaisille yleensä leimallisesta ”maakuntahengestä” Sääntin kirjoitus oli kaukana. Sääntti ei ilmeisesti tuntenut suurtakaan ylpeyttä siitä, että ”min oon meiltä, ja muut on meidän krannista”, vaan hänelle osa maakunnan perinteeseen kuuluneista asioista ja ilmiöistä näyttäytyi pikemminkin vastenmielisenä²⁸⁰.

Kun Sääntti nousi uutteruutensa ansiosta vuoteen 1930 mennessä piiritason maanalaisen SKP:n eliittiin, Juho Perälä ponnisti kansanedustajaksi. SKP:n organisaatiossa Perälän voidaan katsoa silti olleen Sääntin alapuolella. Perälän persoona oli ilmeisesti melko erilainen kuin Arvo Sääntin, mikä saattoi olla osaksi syynä hänen ajoittaisiin yhteenottoihinsa muun kommunistieliitin kanssa. Häntä myös tarkkailtiin kommunistikansanedustajien keskuudessa, koska eteläpohjalaisen pienviljelijän luotettavuudesta ei oltu täysin varmoja.²⁸¹ Jos Sääntti oli äkkiväärä, Perälä oli pikemminkin maltillinen ja sovitteleva, SKP-jäsenyydestä huolimatta.²⁸² Perälän maltillisuus näkyi myös eduskuntatyössä, johon hän näytti suhtautuvan ennen kaikkea käytännönläheisesti. Luokkavihaa estottomammin julistaneen Toivo Latvan ja hänen tilalleen eduskuntaan tulleen Juho Perälän välillä oli asenteellisesti suuri ero, joka näkyi konkreettisesti heidän pyrkiessään eduskuntaan vuonna 1927. Latvan kirjoittaessa vaalikirjoituksessaan *Työn Äänessä* aggressiiviseen tyyliin ”ohranasta”, suojeluskunnista ja luokkataistelusta, Perälä käsitteli verokysymystä, työttömyyden lieventämistä ja asunto-oloja.²⁸³

Juho Perälän suurimmat kiinnostuksen kohteet eduskunnassa olivat pienviljelijöiden asioiden ajaminen sekä vuoden 1928 jälkeen kadosta ja työttömyydestä aiheutuneet ongelmat. Pienviljelijöiden asiasta hän kirjoitti usein

²⁷⁹ *Nuori Proletaari* 22.2.1923.

²⁸⁰ Eteläpohjalaisesta mentaliteetista ks. esim. Toivonen, 1963, 164-165.

²⁸¹ EK:n Vaasan edustuksen matkakertomus n:o 27, 26.11.1928. Amp III C 7. EK-VALPO I. KA

²⁸² *Ilkka* 18.6.1930.

²⁸³ *Työn Ääni* 10.6.1927.

myös *Työn Ääneen* vaatien muun muassa verotettavan tulon alarajan nostamista, elintarviketullien poistamista ja lisämaata pienviljelijöille.²⁸⁴ Hänen suhtautumistaan eduskuntatyöhön kuvastaa osuvasti ensimmäinen parlamenttipuhe, joka käsitteli arkisesti hevosjalostusta. Perälä vaati, että hevoslaatu oli pyrittävä kehittämään ennen kaikkea kestäväksi ja voimakkaaksi kuormanvetäjäksi. Se olisi ollut eduksi hevosia runsaasti työssä käyttäville pienviljelijöille. Perälä moitti hevosliittoja, ”jotka olivat useimmiten rikkaitten hevosmiesten yhdistyksiä”, ja niiden pääintressinä oli kilpailujen järjestäminen eli mahdollisimman nopeiden hevosten kouluttaminen. Kilpailuissa oli syyllistytty peräläläiskansanedustajan mukaan hevosrääkkäykseen ja juopotteluun sekä lisäksi huijaukseen ”vedonlyönnin muodossa”.²⁸⁵

Helmikuun 19. päivänä 1929 Juho Perälä otti voimakkaasti kantaa sekä eduskunnassa että *Työn Äänessä* korkeampien virkamiesten palkankorotuksia vastaan. Perälä oli huolellisesti valmistellut puheensa, ja pyrki vertailemaan eri ammattiryhmien vuosiansioita toisiinsa tarkoin numeroin ja prosentein. Hän asetti korkea-arvoisten virkamiesten edut jyrkästi muiden palkansaajien etuja vastaan. Pahinta oli, että samalla kun hallitus aikoi toteuttaa ”virastopäällikköjensä vaatimuksen kymmenientuhansien palkankorotuksista”, sallittiin ”kylmäverisesti työttömien työläisten perheiden nääntyä nälkään huolehtimatta heidän toimeentulostaan ja avustamisestaan”. Myöskään maanviljelijäväestön uhanalaista tilannetta ei hallitus ollut Perälän mukaan ottanut huomioon, vaan kadon kourissa taistelevaa viljelijäväestöä uhattiin ”pakkohuutokaupoilla, ellei aikanaan kykene velkaansa maksamaan.”²⁸⁶

Käytännönläheisyytensä ja puolueelle taktisesti tärkeän pienviljelijyytensä ansiosta Perälä oli itsepäisyydestään huolimatta mitä ilmeisimmin tärkeä mies kommunisteille. Vuoden 1929 vaaleissa uudelleen ehdokkaaksi asettunut Perälä oli eräs Vaasan läänin ääniharavoita. Hän sai yhteensä 3380 ääntä voittaen selvästi esimerkiksi Vaasan läänissä ehdolla olleet kokoomuksen Paavo Virkkusen (2145 ääntä) ja *Vaasa*-lehden päätoimittajan, ”Vaasan Jaakkoon” eli J.O. Ikolan (1840

²⁸⁴ Valtiopäivät 1928–1930; *Työn Ääni* 14.6.1929 ja 28.6.1929.

²⁸⁵ Valtiopäivät 1928. Istunnot 41-68. s. 1557-1558 (4.12.1928).

²⁸⁶ *Työn Ääni* 25.2.1929.

ääntä) sekä maalaisliittolaisen, maatalousministeriksi myöhemmin kohonneen Juho Koiviston (2563 ääntä). Saattaa olla, että Perälän asiapitoinen linja puri myös työväenliikkeen ulkopuolisiin äänestäjiin.²⁸⁷

4.3. Työväenliikkeen osallistuminen kansalaisyhteiskuntaan

4.3.1. Kirkosta eroaminen järjestäytyneenä vasemmistolaisena protestina

Työväenliikkeen ja kirkon suhde alkoi muodostua ongelmaksi 1890-luvulta lähtien, jolloin työväenliike muuttui työnantajien patriarkaalista ja konservatiivisesta liikkeestä sosialistiseksi ja vallankumoukselliseksi. Monet kirkon edustajat pitivät yhteiskuntaa jumalan luomana, muuttumattomana kokonaisuutena. Sen sijaan työväenliikkeen keskeisenä ajatuksena oli yhteiskunnan muuttaminen ihmisten toimesta. Koska kirkolla oli edelleen vahva ote kansasta, myös sosiaalidemokraattinen puolue pyrki vakuuttamaan, että työväenliikkeen periaatteet olivat sopusoinnussa kristinuskon kanssa. Uskonnolla oli voimakas ote etenkin maaseudun työväenyhdistysten kannattajakuntaan.²⁸⁸

Kristillissosialistinen suuntaus heikkeni Suomen työväenliikkeessä 1900-luvulta tultaessa. Vuoden 1899 aikana työväenliikkeen sosialistinen kärkiryhmä asettui paitsi kirkkoa ja kristinuskoa, myös koko uskontoa vastaan. Aktiivisin kirkon vastainen puhuja oli myöhempi SDP:n puoluesihteeriksi Taavi Tainio. Hänen mukaansa luokkataistelujat tuli korvaamaan uskonnon. Uskonnon harjoittajat olivat Tainion mukaan ”suurkapitalistien käytyreitää” heidän selittäessään köyhyyden kuuluvan jumalalliseen maailmanjärjestykseen. Työväenliike hyväksyi avoimesti järjestäytyneen uskonnon vastaisen linjan SDP:n perustaneessa Forssan kokouksessa 1903, vaikka monet paikallisyhdistykset arvostelivat päätöstä. Ohjelmassa vaadittiin muun muassa uskonnonopetuksen poistamista kouluopetuksesta sekä kirkon ja valtion eroa.²⁸⁹

Sosialismin uskonnonvastaisuudesta tuli kansan keskuudessa eräs yleisimpiä syitä vastustaa aatetta. Vasemmistolehtien kärjekkäiden kirjoitusten takia ihmisten keskuudessa liikkui jopa huhuja, että sosialistit tappaisivat papit ja polttaisivat

²⁸⁷ *Vaasa* 12.7.1929; Helena Lähdesniemen haastattelu 11.5.2001.

²⁸⁸ Soikkanen, 1961, 140-144.

²⁸⁹ Soikkanen, 1961, 155-157.

kirkot heti valtaan päästyään. Varsinkin uskonnollisella Etelä-Pohjanmaalla vasemmistolaiset agitaattorit joutuivat toimimaan erityisen vaikealla maaperällä. Monille yhteiskunnallisen asemansa vuoksi potentiaalisille sosialismin kannattajille juuri aatteen uskonnonvastaisuus oli tärkeimpiä syitä sen vastustamiseen.²⁹⁰

Vuoden 1923 uskonnonvapauslain myötä halukkaille tarjoutui mahdollisuus erota kirkosta. Eroamisilmoitus täytyi tehdä henkilökohtaisesti kirkkoherranvirastoon. Kirkosta eronnut henkilö vapautettiin kaikista kirkollisveroista ja maksuista. Eroamisikärajaksi tuli 18 vuotta, mutta 15–17-vuotiaat saivat huoltajansa suostumuksella erota kirkosta.²⁹¹ Vasemmistopuolueista sosiaalidemokraattisen puolueen uskontopolitiikka muuttui luterilaiselle kirkolle myötämielisemmäksi uskonnonvapauden myötä. Puolue korosti, että uskonto oli jokaisen yksityinen asia. Käytännössä puolueen jäseniä kehoitettiin kuitenkin eroamaan kirkosta.²⁹²

Uskonto- ja valtionkirkkokysymys oli monille teuvalaisille työväenliikkeen jäsenille tärkeä asia, johon otettiin mielellään kantaa myös lehtien sivuilla. *Vapaaseen Sanaan* joulun jälkeen 1922 kirjoittanut, vain 15-vuotias Edvin Suksi alias ”Kaapro Hoppulaanen” esitteli kirjoituksessaan työväenliikkeessä yleiseksi käyneen ajatuksen, jonka mukaan työväenliike vastustanut kristinuskoa sinänsä, vaan valtionkirkkoa.

”Joulu on tullut. Tuo porvarien ihannoiva rauhan, valon ja yltäkylläisyyden juhla. Sen miehen syntymäjuhla, joka rohkeni nousta 2000 vuotta sitten vallassa olevaa pappis- ja herrain valtaa vastaan, tahtoen olojen parannusta, leipää ja vapautta kansalle, mutta tuon miehen porvaristo ristiinnaulitsi, porvarien omilla todistuksilla (...) Hänen kuolemansa jälkeen ostivat porvarit tuon suuren miehen seuralaiset – kansanjohtajat saarnaamaan kansalle esivallan puolesta, porvarien riisto aatteiden puolesta ja – viisaasti kyllä tehden hänestä porvarien jumalan, hänen oppiansa lisäämällä ja väärentämällä.”²⁹³

²⁹⁰ Ehrnrooth, 1993, 292; Salokangas, 1987, 903.

²⁹¹ Seppo, 1983, 188.

²⁹² Matti Helinin artikkeli *Turun Sanomissa* 18.12.1992. Artikkelin tiivistelmä Helinin Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitokselle tekemästä pro gradu -työstä ”Kirkosta eroaminen sosiokulttuurista taustaa vasten Turussa ja Janakkalassa 1920–1940-luvuilla”. Artikkelin internetissä osoitteessa: <http://www.evl.fi/srk/kankaanpaa/artikkelit/Uskonnonvapaus.htm>.

²⁹³ *Vapaa Sana* 29.12.1922.

Edvin Suksi samasti Suomen porvariston Jeesuksen ristiinnaulitsijoihin, pappeihin ja fariseuksiin. Jeesus oli köyhien ystävä ja ”herrojen” vihollinen, minkä vuoksi hänet ristiinnaulittiinkin. Nykyinen valtionkirkollinen kristinusko oli etääntynyt kauaksi alkujuuriltaan, jonkinlaisesta alkusosialismista. Todellinen kristinusko ei Suksen mukaan ollut uskoa ”porvareiden kirkkoon”, vaan uskoa Jeesuksen opetukseen. Ihanneyhteiskunta ei Suksen mukaan siis suinkaan olisi ollut uskonnoton yhteiskunta, vaan jonkinlainen alkukristillinen kommunistinen ihanneyhteisö, jossa luokkarajat olisivat poissa ja ihmiset eläisivät sovussa keskenään.

”Työläiset tietää, ettei rukouksella ja kädet ristissä siunaten ihmisille tule maanpäälle taivasta, vaan se tulee vasta silloin, kun mestarimme sanoja elämässämme noudatetaan, silloin on ihmiset veljiä keskenään, silloin ole enää rikkaita eikä köyhiä, kaikki voivat silloin rakastaa lähimmäistään niin kuin itseään, ei silloin rakasteta rahaa ja omaisuutta, niin kuin nykyään, vaan kaikki turvaavat toisiansa.”²⁹⁴

Vapaassa Sanassa käytiin tammi–helmikuussa 1923 parin maaseutukirjeen verran avointa keskustelua uskonnonvapauslain vaikutuksesta Teuvan seurakuntaan. Nimimerkki ”Nahjus” epäili, että kovinkaan moni paikkakuntalainen ei tulisi eroamaan kirkosta uskonnonvapauslain voimaantumisen jälkeen. Kirjoittaja perusteli ennustustaan Teuvalla edellisenä vuotena pidetyillä kappalaisen vaaleilla maalaisliittolaisen pastori Kärjen ja pastori Ponsimaan välillä. Vaalit politisoituivat ja saivat paikkakunnalla erikoisen suuret mittasuhteet. Vaalien tulokseen pyrittiin vaikuttamaan sanomalehtien palstoilla ja mökkiagitaatiolla. Teuvalaiskirjoittajan mukaan:

”Tähän vaalikamppailuun ottivat osaa kaikki, lakijuristeista opettajiin, kauppiasiin, karjakkoihin, pankinjohtajista köyhäinkodin hoidokkaihin, piikoihin ja renkeihin saakka, sanalla sanoen kaikki teuvalaiset, jumalankieltäjästä äärimmäisen harrasmieliseen asti.”²⁹⁵

Nimimerkki ”Teuvalainen” vastasi ”Nahjuksen” arveluihin kirjoittamalla, että juuri kappalaisen vaalit todistivat ”uskonnollista mädännäisyyttä, mitä kirkon yhteydessä piilee”. Vaalien kiivauteen vaikuttivat hänen mukaansa aivan muut

²⁹⁴ *Vapaa Sana* 29.12.1922.

²⁹⁵ *Vapaa Sana* 29.1.1923.

kuin uskonnolliset asiat. Pastori Kärjen maalaisliittolainen kannattajakunta teki omaa vaalityötään samalla, kun teuvalaiset sukujuuret omistaneen pastori Ponsimaan äänestäjäkunta yritti saada ihmisiä kääntymään hänen puolelleen. Vasemmistolaiset kallistuivat Ponsimaan kannalle, koska eivät ”halunneet saada papikseen maalaisliittolaista agitattoria”. Ponsimaa tuli valituksi selvällä äänen enemmistöllä, mutta vaali uusittiin muodollisen virheen vuoksi. Toisessa vaalissa maalaisliittolaiset luopuivat Kärjestä ja asettuivat tukemaan kolmantena ehdolla ollutta pastori Joutsea. Pidetyissä toisissa vaaleissa Joutsi voitti lopulta niukasti Ponsimaan.²⁹⁶

Närkästystä varsinkin vasemmistossa aiheutti se, että vaaleissa oli evätty äänioikeus monilta äänestäjiltä ääniluettelossa olleiden epäselvyyksien vuoksi. ”Teuvalaisen” mukaan vaaleista oli ”Kristuksen oppi” melko kaukana. Samalla kirjoittaja kiisti ”Nahjuksen” väitteen, että uskonnolliset harrastukset olisivat Teuvalla lisääntyneet. Hänen mukaansa kunnan uskonnolliset kokoukset olivat lähinnä huvinpitoa ja seurustelua, ja ”kaivavat lopullista hautaa uskonnolle”. Samalla ”Teuvalainen” muistutti lukuisten vähemmistöseurakuntien ja muiden potentiaalisten kirkosta eroajien olemassaolosta paikkakunnalla. ”Valtionkirkon loistonpäivät” olisivat Teuvalla luetut:

”Sillä on otettava huomioon, että seurakunnassamme on eri uskolahkoja, joita ei tyydytä valtiokirkko oppeineen, vaikkakin pysyvät toistaiseksi sen yhteydessä syystä, etteivät ole vielä uskonlahkojaan ehtineet järjestää lain ja uskontonsa edellyttämiin muotoihin, kuten sakramentteihin ym. suhteen. Kun he nämä ovat ehtineet järjestää, niin on varmaa, etteivät he kauemmin viihdy valtionkirkon yhteydessä. Sitten on meillä jo lukuisa joukko, jotka omaavat elämästä tieteellisen pohjan ja pysyvät toistaiseksi kirkon yhteydessä ”hyviä tapoja” noudattaakseen.²⁹⁷

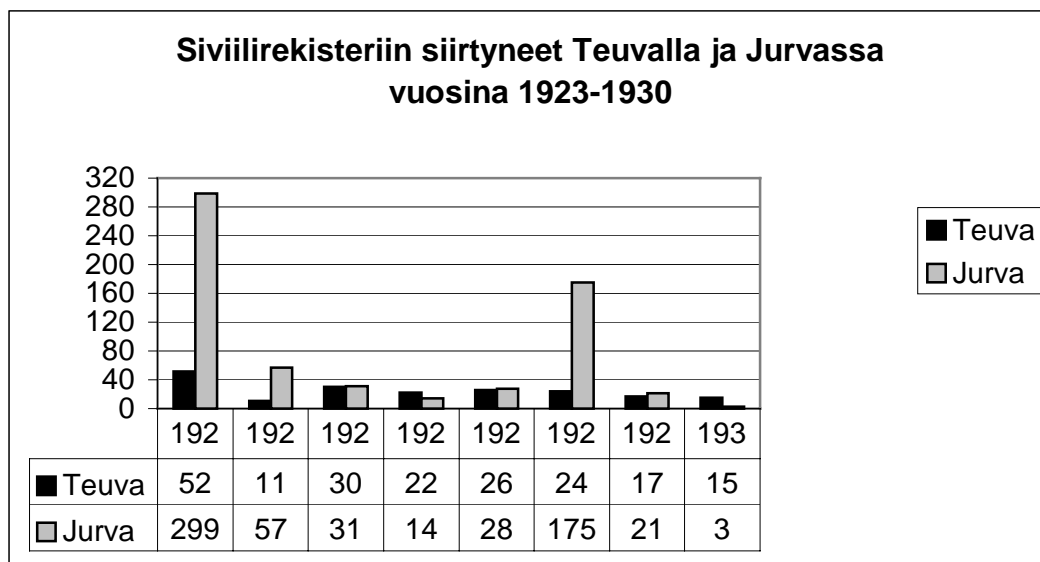
Vasemmistolaisen työväen syytä erota kirkosta nimimerkki ”Teuvalainen” määritteli seuraavasti:

”Työväestöllä on vielä lisäksi poliittiset syyt kirkosta eroamiseen, sillä viime vuosina on kirkko yhä enempi noussut työväestöä vastaan, siunaten köyhälistöä painavat toimenpiteet. Ehkä joku

²⁹⁶ *Vapaa Sana* 29.1.1923.

²⁹⁷ *Vapaa Sana* 23.2.1923.

sanoo, että on valetta, mutta todistaakseni väitteeni, ei minun tarvitse kuin viitata v. 1918 tapahtumiin ja pappien silloisiin puheisiin. Miten ruumiit ”siunattiin” ja haudattiin kiväärien ympäröiminä. Miten kirkko oli koristettu kivääreillä ja miten suojeluskunnan tunnusmerkki (lippu) sai kirkolta siunauksensa? Samalla on selvää, että kivääri on ihmisten murhaamista varten ja suojeluskunnat työväestöä vastaan.”²⁹⁸

Lähteet: Tilastotiedot kirkolliskokoukselle laadittavaa kertomusta varten 1918–1984. TSrkA; Koskimies, Y.S., 194-195. Jurvan seurakunnan historia. Forssa 1954.

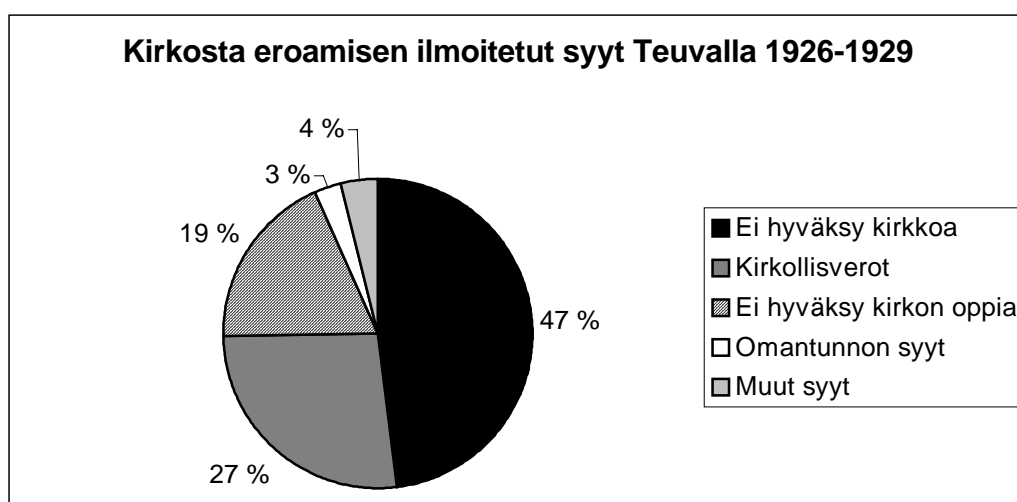
Työväenliikkeen tietoista asettautumista vastakkain vallitsevaan porvarilliseen todellisuuteen nähden kuvastaa se, että Teuvalla erottiin kirkosta vuosina 1923–30 selvästi enemmän kuin Etelä-Pohjanmaalla keskimäärin. Vuonna 1923, heti uskonnonvapauslain voimaantulon jälkeen, kirkosta erosi Teuvalla 53 henkilöä, eroajista 52 siirtyi siviilirekisteriin. Pääosa eronneista oli työväenliikkeen jäseniä.²⁹⁹ Eniten aikuisia eroajia oli vuonna 1923 Kirkonkylässä, kaikkiaan 24 henkilöä. Seuraavaksi eniten eroajia oli Kauppilassa, kuusi henkilöä, ja vasta kolmanneksi eniten Perälän kylässä, jossa ainoastaan kolme aikuista henkilöä erosi kirkosta vuonna 1923.³⁰⁰ Vuosina 1923–1930 keskimäärin reilusta 9000-jäsenisestä Teuvan seurakunnasta erosi 207 henkilöä. Etelä-Pohjanmaalla Teuvaa vilkkaimmin kirkosta erottiin ainoastaan niinkään vahvan työväenliikkeen

²⁹⁸ *Vapaa Sana* 23.2.1923.

²⁹⁹ Koska Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäsenluetteloa ei ole säilynyt kyseiseltä ajalta, on kirkosta eroajien kuuluminen työväenyhdistyksiin mahdoton näyttää täysin pitävästi. Paikkakunnan merkittävien vasemmistolaisahamojen ja heidän sukulaistensa vakuuttava edustaminen eroajalistalla todistaa kuitenkin melko tarkasti eroajien poliittisen vakaumuksen ”vasemmistolaiseksi”.

³⁰⁰ Teuvan seurakunnasta eronneet 1923–1959. Historiikirjat 1719–1983. TSrkA.

Kauhavalla ja Jurvassa. Reilusta 6000-jäsenisestä Jurvan seurakunnasta muodostui suhteellisesti ottaen koko maan suurin erokeskus, sillä peräti 354 henkilöä erosi kirkosta heti vuonna 1923. Heistä 299 ilmoittautui siviilirekisteriin ja 55 kunnassa vahvaan baptilistiseurakuntaan. Jurva oli myös valtakunnallisesti merkittävä erokeskus, sillä lukumääräisesti sen edelle kirkostaeroamisessa menivät vuonna 1923 vain väkiluvultaan monikertaiset Turun (368 eronnutta) ja Porin seurakunnat (380 eronnutta). Yhteensä Jurvasta erosi vuosina 1923–1930 peräti 718 ihmistä kirkosta. Vuoden 1923 jälkeen eroamisvimma tasaantui sekä Jurvassa että Teuvalla. Jurvassa tosin koettiin uusi huomattava eroamisaalto vuonna 1928, jolloin 175 ihmistä erosi kirkosta.³⁰¹

*Lähde: Seurakunnasta eronneet 1923–1959. Historiakirjat 1710–1983. TSrkA. n=75.*³⁰²

Vuosina 1926–1929 kirkostaeroajilta kysyttiin Teuvalla syyt eroamiseen. Eroamistilanne oli psykologisesti hankala, sillä eroamissyö piti esittää henkilökohtaisesti useimmiten kirkkoherralle.³⁰³ Täysin aukottomasti ei voida osoittaa kunkin 75:n aikuisen, vuosina 1926–1929 eronneen henkilön syitä eroamiseen. Voidaan kuitenkin huomata, että syissä näkyy tietynlainen maallistumiskehitys. Kirkolla ei ollut enää samanlaista otetta paikallisyhteisöstä

³⁰¹ Koskimies, 1954, 194; Seppo, 1983, 474-475. Juha Sepon laskemat kirkostaeroamiskeskiaivot vuosina 1923–1930 olivat Teuvalla 2,8 eroajaa tuhatta asukasta kohden (promillea). Jurvassa luku oli 14,9 promillea ja hieman Teuvan seurakuntaa suuremmalla Kauhavalla 6,9 promillea.

³⁰² Syyt ovat eroajien papille kahden kesken ilmoittamia eroamissyitä. Syytä eroamiseen ei tarvinnut esittää joka vuosi. Olen valinnut vuodet 1926–1928 siksi, että silloin eroajilta kysyttiin eroamissyö. Myös eroamisluvut ovat epäselviä, sillä kirkonkirjoissa olevat luvut poikkeavat kirkkoherran kirkolliskokoukselle laatimista tilastotiedoista.

³⁰³ Seppo, 1983, 273-277.

kuin aikaisemmin; sille ei haluttu enää itsestään selvästi maksaa veroja tai muuten osallistua sen toimintaan. Selvästi ”vasemmistolaisia” eroamissyitä voidaan kohtuudella katsoa olleen esimerkiksi 18 eroajan ilmoittama ”Ei hyväksy valtionkirkkoa”. Ylimalkaisempia syitä olivat sen sijaan muun muassa ”ei hyväksy kirkkoa”, ”ei halua olla kirkossa” ”ei halua olla kirkon yhteydessä” ja ”ei tarvitse kirkkoa”. Olen asettanut ne diagrammissa yhteisnimikkeen ”Ei hyväksy kirkkoa” alle, samoin kuin motiivin ”ei hyväksy valtionkirkkoa”, eli olen katsonut niiden olleen ”vasemmistolaisia” motiiveja tai ainakin, eroajaluetteloon viitaten, monien ’vasemmistolaisten’ motiiveja. Tosin myös kirkollisverojen maksamisen vastenmielisyyteen vedottiin toisinaan, vaikka eroaja olisikin ollut poliittiselta kannaltaan vasemmistolainen. Selvimpiä vihjeitä poliittisista motiiveista olivat erään mieshenkilön ilmoittama ”Ei hyväksy valtionkirkkoa, koska se pönkittää nykyistä taloudellista järjestelmää.” sekä erään vuonna 1929 kirkosta luopuneen peräläläismiehen syynilmaus ”Kirkko on tullut kapitalistien aseeksi”.³⁰⁴

Teuvan kirkostaeroamisen pääosin poliittista luonnetta tukee kirkkoherran luettelo vuosien 1923–1930 eroajista. Sen mukaan kuuluminen uskonnollisiin vähemmistöryhmiin ei ollut Teuvalla syynä eroamispäätöksiin. Yhteensä 207:stä kirkostaeroajasta ainoastaan kymmenen henkilöä siirtyi vuosina 1923–1930 papin kertomuksen mukaan johonkin uskonnolliseen vähemmistöseurakuntaan: metodisteihin, babtisteihin tai vapaakirkkoon. Siviilirekisteriin siirtyminen näyttää kulkeneen myös usein käsikädessä maanalaisen kommunistisen toiminnan kanssa. Yhdestätoista kirkonkyläläisestä SKP:n ja SKNL:n toimintaan osallistuneesta seitsemän henkilöä oli eronnut kirkosta. Toisaalta valinta oli ennen kaikkea henkilökohtainen, sillä esimerkiksi Perälän SKP:n paikalliskomitean organisaattori Juho Perälä ei koskaan siirtynyt siviilirekisteriin.³⁰⁵ Vasemmistolaisuus ei aina välttämättä korreloinut laajamittaisen kirkosta eroamisen kanssa, sillä esimerkiksi seitsemän kunnan Järviseudulta siirtyi siviilirekisteriin vuosina 1918–1932 yhteensä vain 60 henkilöä. Myöskään punaisena pitäjänä tunnettu Kurikka ei näyttänyt protestoivan kirkosta

³⁰⁴ Teuvan seurakunnasta eronneet 1923–1959. Historiakirjat 1710–1983. TSrKA.

³⁰⁵ Teuvan seurakunnasta eronneet 1923–1959. Historiakirjat 1719–1983. TSrKA.

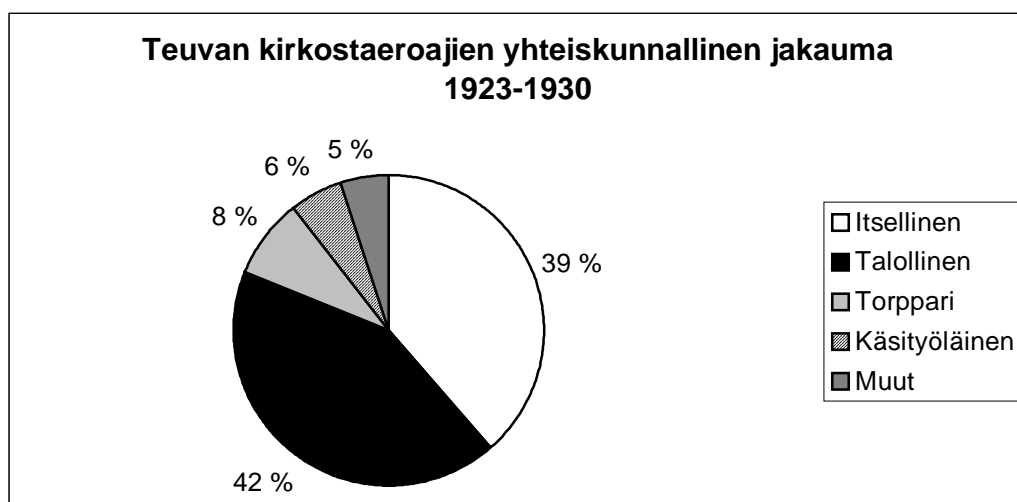
eroamisella, sillä sen seurakunnasta erosi vuosina 1923–1930 ainoastaan 69 jäsentä.³⁰⁶

Uskontoon viittaavia syitäkin kirkkoherralle esitettiin, esimerkiksi syyn ”ei hyväksy kirkon/luterilaista oppia” voidaan kohtuudella katsoa olleen merkki toisenlaisesta uskonnollisesta vakaumuksesta. Sen syyn ilmoitti vuosina 1926–1928 neljätoista henkilöä. Lisäksi eräs eroaja ei hyväksynyt rippimenettelyä, ja vuonna 1929 kolme eroajaa ilmoitti, että ”ei hyväksynyt kirkkoseremoniaa”. Teuvan tilanteen lähempi tarkastelu tuo tarkennuksen Juha Sepon yleiseen tutkimustulokseen, jonka mukaan vähemmistöliikkeiden vaikutus oli merkittävä Vaasan läänin kirkostaeroamisessa. Vähemmistöyhteisöt saivat Sepon mukaan hallitsevan otteen lähes puolessa tärkeimmistä eroseurakunnista. Seppo myöntää tosin, että hänen käyttämänsä aineisto ei tarjoa kuin poikkeustapauksissa edellytykset selvittää tarkasti erilaisia kirkosta eroamismotiiveja. Teuvalla vaikuttivat vielä 1920-luvulla monet uskonnolliset vähemmistöliikkeet, kuten metodistisuus, adventistisuus ja vapaa evankelisuus, skutnabbilaisuus. Myös helluntailaisuudella oli kunnassa kannatusta. Kirkkoherran kertomuksen mukaan kirkosta eroaminen oli yleistä juuri helluntailaisten keskuudessa, sen sijaan paikkakunnan maltilliset lestadiolaiset olivat uskollisia valtionkirkolle. Jurvan vahvalla babtistisuudella oli myös vaikutusta Teuvalla, sillä muutama henkilö erosi seurakunnasta liittyäkseen naapurikunnan babtistiseurakuntaan.³⁰⁷ Vaikka kirkosta eroaminen ei Teuvalla suuressa määrin tapahtunutkaan uskonnollisten syiden takia, paikkakunnalla esiintynyt monimuotoinen kristillisuus saattoi toimia valtionkirkon auktoriteettia nakertavana tekijänä. Kirkosta eroaminen ei Teuvalla ollut välttämättä yhtä äärimmäinen mielenosoitus kuin vaikkapa uskonnollisesti homogeenisemmalla Etelä-Pohjanmaan herännäisalueella. Pitäjässä edustettuina olleet monet kristillisyyden eri haarat olivat valmistaneet teuvalaiset jo sulattamaan toisinuskovia, niin kuin nimimerkki ”Teuvalainen” oli uskonnonvapauslain alkuinnostuksessa *Vapaaseen Sanaan* vihjaillut.

³⁰⁶ Seppo, 1983, 474-475 ja Norrena, 1993, 286.

³⁰⁷ Kertomus Teuvan seurakunnan tilasta 1927–1931. s. 39-40. TSrkA; Seppo, 1983, 13, 216-218 ja 266.

Kirkkoherra A.O. Palletvuori oli huolestunut kommunistisen työväenliikkeen vaikutuksesta uskonnolliseen elämään Teuvalla. Hänen mukaansa etenkin pienviljelijä- ja työläispiireissä vaikuttanut kommunismi oli syynä paitsi kirkostaeroamiseen, myös kirkonkäynnin laiskuuteen yleensä. Seurakunta pyrki järjestämään pyhäkouluja ja nuorisotilaisuuksia ”pahuuden pesien” eli työväentalojen lähelle, varsinkin kunnan keskustaan, jossa kirkonvastaista ”kiihoitustyötä” oli harrastettu. Kirkkoherran mukaan jumalankieltämistä ja -pilkkaa oli tapahtunut, vaikkakaan ei kovin räikeästi eikä julkisesti. Kommunismi oli kirkon edustajan mukaan vaikuttanut heikentävästi myös isäntäväen ja palvelijoiden välisiin suhteisiin vähentäen isäntäväen vaikutusvaltaa.³⁰⁸

Lähde: Teuvan seurakunnasta eronneet 1923–1930. Historiakirjat 1719–1983. TSrkA. (n=142).

Sosiaaliselta taustaltaan teuvalaiset kirkostaeroajat olivat joko talollisia ja heidän jälkikasvuun tai sitten maata omistamattomia itsellisiä. Talollisten edustuneisuus eroajissa oli selvästi vähäisempi kuin kunnassa kokonaisuudessaan (vuonna 1901 yli 56 prosenttia teuvalaisista oli maanomistajia, määrä lisääntyi myöhemmin torpparivapautuslain myötä, ks. TAULUKKO 1). Talolliset olivat silti yksittäisistä sosioekonomisista ryhmistä suurin eroajajoukko, tosin itsellisiä erosi lähes yhtä paljon.

³⁰⁸ Kertomus Teuvan seurakunnan tilasta 1927–1931. s. 41-47. TSrkA.

Ideologisten syiden ohella kirkosta eroamisen laukaisevana tekijänä saattoi olla tyytymättömyys kirkon hallintoon, etenkin sen talousasioihin. Marraskuussa 1929 *Työn Äänessä* kehoitettiin teuvalaisia eroamaan kirkosta muun muassa kalliiksi tulleiden kirkon korjaustöiden vuoksi. Korjaaminen tiesi lehden mukaan raskasta verotusta seurakunnan jäsenille, mistä kaikesta taakasta pääsi yksinkertaisesti eroamalla kirkosta.³⁰⁹ *Työn Äänen* todistelu ei sillä kertaa taivuttanut teuvalaisia eroamaan kirkosta, sillä vuonna 1929 paikkakunnalla oli eroajia yhteensä vain 17 henkeä.³¹⁰ Jurvan eroamisiin taloudelliset syyt näyttivät vaikuttavan enemmän. Suurin otsikoin vuoden 1928 Jurvan massaeroamisliikkeestä kertonut *Työn Ääni* kertoi ilmiön johtuneen Jurvan kirkon jo vuonna 1923 tehdystä remontoinnista sekä ”ahneesta papista”, joka oli ”tilannut Etsivän keskuspoliisin tarkastamaan navetat” ja ”selvittämään maksetaanko hänelle luontaisetuina tarpeeksi voita, vai yrittävätkö maanviljelijät pimittää sitä häneltä”. Vaasalaislehti arvioi, että ”taloudelliset syyt vaikuttivat Jurvan eroamiseen, vaikka tosin lienee kirkosta eroamisia vakaumuksellisistakin syistä tapahtunut”.³¹¹

Työn Ääneen kirjoittaneiden teuvalaisten kirjeet toivat selvästi esille kirkosta eroamisen poliittisen luonteen. Teuvan ensimmäinen ei-kirkollinen hautaus kuvattiin lehdessä varsin propagandistiseen sävyyn 10. marraskuuta 1924. Hautaustilaisuus alkoi ”Vapauslaululla”, jonka jälkeen Jalmari Teirilä piti haudalla puheen ”osoittaen, miten ihmisiä voidaan ilman valtionkirkon siunausta haudata ja miten valtionkirkko ajaa leskien ja orpojen asiaa, ja miten vainaja hyödytti työväen luokkataistelua”. Lopussa kuultiin ”Taistelulaulu”.³¹²

Työn Ääni pyrki aktiivisesti osoittamaan, kuinka kirkon tehtävänä oli pelkkä ”rahan saalistaminen” ja ”kapitalismin pönkittäminen”.³¹³ Teuvalaisista innokkaimmin uskonnonvapausasiasta kirjoitti Edvin Suksi, joka palasi usein mielialiheeseensa myös järjestölehti *Nuoren Proletaarin* sivuilla. *Nuoren Proletaarin* sivuilla uskonnonvapaudesta ja kirkostaeroamisesta tuli lukumääräisesti mitattuna tärkein yksittäinen asia, johon jäsenet ottivat kantaa.

³⁰⁹ *Työn Ääni* 30.11.1929.

³¹⁰ Vuonna 1929 kirkosta eronneet. Tilastotiedot kirkolliskokoukselle laadittavaa kertomusta varten 1918–1984. TSrKA.

³¹¹ *Työn Ääni* 4.1.1928.

³¹² *Työn Ääni* 10.11.1924.

³¹³ *Työn Ääni* 20.12.1926.

Samoja teuvalaisnuorten kirjoituksia nähtiin usein hetken viiveellä myös *Työn Äänessä*. Kirjoitukset olivat useimmiten selvästi yllyttäviä, eli niissä kehoitettiin varsin suorasukaisesti ihmisiä eroamaan kirkosta, kuten esimerkiksi ”Kaapro Hoppulaasen” toukokuussa 1924 *Nuoreen Proletaariin* kirjoittamassa tekstissä ”Nykyhetken tehtävä”:

”Toverit! Tytöt ja pojat! Olkaa todellakin luokkatietoisia luokkataistelijoita, siinä suhteessa ainakin kommunisteja – siihen minä vetoan – että jo huomenna tai niin pian kuin kerkiätte riennätte sanomaan hyvästi kirkolle ja sen tekopyhille ihmislahtaan ja valkoisia murhamiehiä ihaileville papeille. Sen vaatii teidän luokkakunniinne ja siihen pakoittaa teidän luokkavaistonne, jos todellakin olette vakaumuksesta työväenliikkeessä mukana ja koko ihmiskunnan hyvinvoinnin puolesta sen riveissä toimitte.”³¹⁴

Suksi otti kantaa myös sosiaalisen paineen vaikutukseen, mikä pienellä paikkakunnalla oli luultavasti omiaan pitämään myös hieman välinpitämättömämmin uskontoon suhtautuneet kiinni kirkossa. ”Hoppulaasen” mukaan työläisten tuli noudattaa ”Karl Marxin mielilauseita, käy tietäsi ja anna ihmisten puhua”. Luokkatietoisien työläisten oli käytävä aina aatteensa ”kultaista kujaa” ja ”luokkataistelun orjantappuraista tietä” välittämättä porvareiden puheista.³¹⁵

”(…) jos tämän tähden (kirkosta eroamisen) porvariston silmissä jo porvariston alas polkeman kunnian rippeet menetät, niin ajattele vain, ”antaa mennä, se ei minua liikuta”, ja silloinhan vasta voit olla kommunisti, kun sinulla porvariston silmissä ei kunniaa ole, kun olet porvareille puhdas nolla.”³¹⁶

Kirkosta eroaminen oli Edvin Sukselle selvä osoitus luokkatietoisuudesta, johon jokaisen kommunistisen työläisen tuli pyrkiä. Se oli hänelle luultavasti oiva keino vastustaa yhteiskuntaa ja järjestelmää. Tammikuussa 1926 otsikolla ”Irti kirkon kahleista!” *Työn Ääneen* kirjoittaneen ”Kaapro Hoppulaasen” mukaan ”luokkatietoisuuden ensimmäinen ehto” oli ”tehdä kaikkensa, mikä ”heikentää porvarillista yhteiskuntajärjestelmää tai sitä tukevien laitosten tai henkilöiden

³¹⁴ *Nuori Proletaari* 22.5.1924.

³¹⁵ *Nuori Proletaari* 22.5.1924; periaatteessa sama Edvin Suksen kirjoitus oli *Työn Äänessä* 8.1.1926. Juuri ”Kaapro Hoppulaasen” kirjoituksia nähtiin usein sekä *Nuoressa Proletaarissa* että *Työn Äänessä*.

³¹⁶ *Nuori Proletaari* 22.5.1924.

valtaa.” Eräs porvarien valtaa heikentävistä asioista oli juuri kolme vuotta voimassa ollut uskonnonvapauslaki. Kirkko oli ”porvarillisen riistojärjestelmän tukija” ja siksi siitä olisi päästävä eroon. Vuolassanainen ”Hoppulaanen” oli sisäistänyt hyvin sosialistisen retoriikan. Hänelle ”papit olivat työtätekevien kustannuksella rikastuvien kapitalistien auliita käytyreitää”, koska he kannattivat ”järjestelmää, jonka perusedellytyksenä oli riisto”.³¹⁷

Heti vuonna 1923 kirkosta eronneelle Edvin Sukselle tehty päätös oli ennen kaikkea protesti valtionkirkon asemaa kohtaan, eikä niinkään osoitus ”pakanallisuudesta”. Suksen mukaan sosialismiin ja ”aitoon” kristinuskoon kuului varsin protestanttinen pyrkimys luoda työllä hyvinvointi, eli valmistaa paratiisi jo maan päälle. Sen lisäksi työmies Suksen henkilökohtaisessa kristillisyydessä altruismilla, epäitsekkyydellä, näytti olleen suuri merkitys:

”Ei suuren mestarimme tarkoitus ollut tuoda ihmisille taivaassa hyvät olot, vaan maan päälle, sentähden hän sanoi rikkaanmiehen pojalle, mene ja jaa rahasi ja tavarasi köyhille, ennen kuin voit tulla sisälle taivaan valtakuntaan. Mutta nuorukainen tuli murheelliseksi, ja niin tulevat porvarit vielä tänä päivänä, kun heidän omaisuuteen kosketaan. Juudaksen tavoin vainoovat papit kaikkia niitä, jotka teoillaan yrittävät mestarin sanoja toteuttaa.”³¹⁸

”Kaapro Hoppulaasen” ohella kirkkokysymykseen otti *Nuoressa Proletaarissa* ahkerasti kantaa nimimerkki ”Pakana”.³¹⁹ ”Pakana” käsitteli uskontokysymystä usein eri tavoin kuin ”Hoppulaanen” pyrkien seikkaperäisesti paljastamaan muun muassa Raamatun tekstien epä johdonmukaisuuksia. ”Pakanan” mukaan ”tieteellinen tutkimus” osoitti, että ”se osa ihmiskunnasta, joka on uskonut tai vielä uskoo raamatun lapsellisiin taruihin, ei se kohoa yksinkertaisimman luola ihmisen yläpuolelle järjessä ja tiedoissa.” Hän toi usein humoristiseen sävyyn esille myös työläisen kurjan arjen ja kirkon aseman luokkavallan ylläpitäjänä Suomessa. Uskonto ei ”Pakanan” mielestä auttanut kärsiviä työläisiä, joilla oli ”leipäannos nyt jo liiankin pieni ja aina vain pienenee, vaikka hoosiannaa hoilaten

³¹⁷ *Työn Ääni* 8.1.1926.

³¹⁸ *Vapaa Sana* 29.12.1922.

³¹⁹ On syytä olettaa, että ”Pakana” oli Aleksi Rinne, sillä hän toimi *Nuoren Proletaarin* vastaavana toimittajana, päätoimittajana samoissa lehdissä, joissa ”Pakana” kirjoitti pääkirjoitukset ja suuren osan muista jutuista vrt. ”Jooseppi Pensas” ja Arvo Sääntti.

ryömisimme polvemme nahattomiksi”.³²⁰ Raamattuun ilmeisen hyvin perehtyneen ”Pakanan” pääasiallisena arvostelun aiheena oli tekopyhyys, joka hänen mukaansa ”kristikunnassa” vallitsi. ’Pakanallisuus’, sananmukaisesti, vilahteli aika ajoin hänen kirjoituksissaan. Toisinaan hänen kirjoitustyyliinsä oli taas varsin ”raamatullista”, jopa apokalyptista:

”Kalliit sisaret ja veljet, pysähtykää ja ajatelkaa, että jokaista pikku pyhimystä vastaan, jonka te valmistatte taivasta varten, te synnyttätte ainakin yhdeksän syntistä, jotka joutuvat helvettiin. Minä oletan hyvällä syyllä, että kaikki tällä haavaa elävät kristityt ottavat huomionsa sen, että kaikki uskonnot ovat humpuukia, ja niiden kannattajat ovat irrallisia mielipuoilia. Kaikki uskonnot ovat olevinaan Kristuksen seuraajia. Me huomaamme, että kaikki uskonnot ovat repineet alas sen, joka todella olisi oikeudenmukaista ja ihmisellistä. Me olemme saaneet omin silmin nähdä, että kaikki väärät profeetat ovat ilmestyneet näyttämölle, joten näemme, että maailman lopun aika on lähellä.”³²¹

Kirkosta eroamiseen vaikuttivat hengellisten kysymysten lisäksi myös hyvin käytännölliset ongelmat. Helmikuussa 1926 nimimerkki ”Maiju” kirjoitti *Työn Ääneen*, että kirkko oli Teuvalla pystynyt pitämään ”laumansa koossa korottamalla hautausmaksuja”, niille jotka siitä erosivat. ”Maijun” mielestä paikkakunnan työväen keskuudessa vaikuttivat vieläkin tarpeettoman paljon vanhat uskonnolliset käsitykset. ”Teuvalaiset kommunistit eivät uskaltaneet erota kirkosta, koska pelkäsivät joutuvansa sinne ”syvimpään paikkaan””. Kirjoittajan mukaan jumalan kieltäminen oli aivan eri asia kuin pappien kieltäminen. ”Pappi” ei ollut ”koskaan ketään pelastanut” ja lohduttamaankin pystyi ”kuka hyvänsä tovereista”.³²² Pappaja kritisoi usein kirjoituksillaan myös nimimerkki ”Pakana”:

”Missä sen pulskemmin syödään rasvaisia herkkuja, keittokirjain konstikkaimpien sääntöjen mukaan kuin rovastin pappilassa. Ja kannattaakin syödä. Ja nämä ilkeävätkin sanoa itseään kristuksen seuraajiksi, nuo ammattivalehtelijat. Niin se juuri todistaakin heidän olevan patenttivalehtelijoita, sillä kristus päinvastoin eleli köyhäin parissa ja heidän etujaan puolsi.”³²³

³²⁰ *Nuori Proletaari* 20.12.1923.

³²¹ *Nuori Proletaari* 29.11.1923.

³²² *Työn Ääni* 26.2.1926.

³²³ *Nuori Proletaari* 29.11.1923.

Työn Äänen vuoden 1927 toukokuussa 20-vuotiaalle Teuvan työväenliikkeelle omistamassa juhlanumerossa teuvalainen nimimerkki ”U-ton” vetosi jälleen alkukristillisyyden ja sosialismin samankaltaisuuteen. Jeesus oli köyhien ystävä, siis sosialisti. Papit ja porvarit olivat puolestaan fariseuksia, jotka hyljeksivät köyhiä ja työläisiä. Porvarillinen yhteiskunta oli fariseusten ylläpitämä ja siksi varsin kaukana ihanteellisesta ja alkuperäisestä, köyhien puolella olevasta kristillisyydestä. ”Jeesuksen ristiinnaulitseminen ja nykymeno” olivat kirjeenvaihtajan mukaan eri aikakausina tapahtunutta, samanlaista porvariston köyhiin kohdistamaa sortoa. Samassa lehdessä nimimerkki ”U-ton” sätii paikkakunnan uskovia, jotka kokoontuivat usein seuroihin ja herätyskokouksiin: ”Tällaista menoa kun ajattelee järjellisesti, niin oikein tulee sääli tuollaisia raukkoja, jotka tuollaista uskovat vielä ja siinä mielessä kun papit ja muut sitä tyrkyttävät heille.” ”U-tonin” mielestä valtionkirkko oli keino, jolla porvarit pitivät luokkayhteiskuntaa vallassa:

”Eikö koko tämä nykyinen elämänjärjestelmä ole täynnä huutavaa rikosta ja kuitenkin papit ja uskontojen kannattajat sitä kannattavat ja vieläpä koko sydämensä pohjasta siunaavat. Vai eikö se ole rikosta, että yksi kansanryhmä, teidän hallitseva luokkanne orjuuttaa ja sortaa ja riistää toista, alistettua työtätekevää ja raskautettua kansaa.”³²⁴

Toisinaan kirkkoa arvosteltiin myös selvän ateistisin argumentein. Selvimmin asian ilmaisi *Nuoressa Proletaarissa* nimimerkki ”Pietari”, joka kirjoitti toukokuussa 1923 lehteen otsikolla ”Nykyaikana Kristus vaiko Marx”. Pietarin mielestä ”Kristus on pantu pois viralta ja nyt on Marksinkin Kalle Jumalan poikani, eli oikeen sanoen totuus lähtee hänestä. –Amen”.³²⁵ Uuden yhteiskunnan tuli perustua rationaaliseen maailmankäsitykseen. ”Vanha haaveellinen taivas jumaliseen kuoleman jälkeen” oli ”väistymässä uusien todellisempien käsitysten tieltä”. Irrationaalisesti ajattelevia, rukouksiin luottavia ”uskovaisia” vastaan käytiin esimerkiksi *Työn Äänessä* maaliskuussa 1927:

”Tänään ei Teuvankaan työläiset enää tuijota tähtiin tulevaisuutta tarkistaessaan, eivätkä usko rukouksiin ja lupauksiin, joita vanhurskaat ja jumalan lapset heille höpisevät. Teuvankin

³²⁴ *Työn Ääni* 25.5.1927.

³²⁵ *Nuori Proletaari* 17.5.1923.

työläisjoukot voivat jo vetää elämästään johtopäätöksiä ja tarkkailla elämäänsä todellisuuspohjalta.”³²⁶

Uusi yhteiskunta toisi mukanaan Marxin ohella toisenkin uuden jumalan. Se tulisi valtaan, kunhan työväenluokka kehittyisi tarpeeksi, niin kuin ”Kaapro Hoppulaanen” kirjoitti:

”Uusi jumala, meidän jumalamme on työ ja sen voima on työläisten yhteinen järjestäytynyt työväenluokan voima. Meidän jumalamme on hirmuinen ja hävittävä. Se tulee kerran vielä lakaisemaan maanpäältä kaiken väädyden, rikokset ja palkkaorjuuden sekä tulee perustamaan työn tasavallan, missä jumalamme työ kaikkivaltiaana hallitsee ja jossa kaikki ovat onnellisia ja reippaalle mielellä uurastavat (...).”³²⁷

Muutama vuosi uskonnonvapauslain toteutumisen jälkeen teuvalaiset ryhtyivät miettimään oman kirkosta eronneiden hautausmaan perustamista. Hautausmaahankkeen perustava kokous pidettiin 18. huhtikuuta 1926. Yhteiskunnallinen aktivoituminen oli jälleen perin miehistä toimintaa, sillä työväenliikkeen jäsenistä koostuneista hautausmaan perustajista 27 oli miespuolista, naisia kokouksessa oli paikalla kolme. Hautausmaa-kokouksesta raportoitii *Työn Äänessä* heti seuraavana päivänä. Lehtijutun mukaan kokouksessa vallinnut yleinen mielipide oli, ”ettei kirkostaeronneitten ruumiita enää haudata Teuvan kirkkomaahan, ennemmin viedään vaikka Jurvan kirkostaeronneitten hautausmaahan, vaikka vetämällä, jos ei hevosta saada!”³²⁸

Viime kädessä ehkä päällimmäisenä syynä oman hautausmaan perustamiseen oli kirkosta eronneiden hautapaikkojen kalleus verrattuna seurakunnan jäseniin. *Työn Ääneen* kirjoittaneen teuvalaiskirjeenvaihtajan mukaan kirkosta eronneiden hautausmaksua oli korotettu 150 markasta 500 markkaan. Eronneiden kalliimmilla hautapaikoilla kirkko ilmeisesti pyrki pitämään eroamisliikkeen aisoissa. Teuvalaisen kirjoittajan mielestä tämä oli ”kiusantekoa” kirkosta eronneita kohtaan. Se omintakeinen tapa, jolla kirkkovaltuusto osoitti ”kristillistä

³²⁶ *Työn Ääni* 7.3.1927.

³²⁷ *Nuori Proletaari* 10.10.1924.

³²⁸ *Työn Ääni* 19.4.1926.

rakkautta” eronneille. Mahdollisuus, että luokkavallan kivijalka, kirkko, keräsi summat ”suojeluskunnan avustamiseen”, oli lisäksi varteenotettavana olemassa.³²⁹

Ensimmäisen tuloerän hautausmaahanke sai vuoden 1926 vappujuhlien tuotosta. Hautausmaan hyväksi järjestettiin myös iltamat Kirkonkylässä ja Perälässä 16. toukokuuta 1926. Reilun hehtaarin kokoisen maa-alueen kirkostaeronneet saivat lahjoituksena kauppilankyläläiseltä talolliselta Oskari Rinta-Kauppilalta, joka oli poliittiselta kannaltaan vasemmistolainen, ja oli ollut vuonna 1925 jopa kunnallisvaaliehdokkaana sosialistien listoilla. Hautausmaatontti sijaitsi luonnonkauniilla paikalla, joen rannalla Kauppilan kylässä. Hautausmaahankkeen toimikuntaan kuuluivat Teuvan työväenliikkeen aktiivisimmat jäsenet, kuten Jalmari Teirilä, Edvin Suksi ja S.E.Vähälouma sekä perälänkyläläiset Kosti ja Viljam Hakala. Toimikunta jätti opetusministeriölle hakemuksen hautausmaan perustamisesta huhtikuussa 1927. Lupa perustamiseen saatiin tammikuun lopussa 1928. Hautausmaan nimeksi ristittiin Rauhanmaa heinäkuun lopussa 1928.³³⁰

Yksityisten hautausmaiden perustaminen oli yleistä ja organisoitua nimenomaan Etelä-Pohjanmaalla, jossa se saattoi Juha Sepon mukaan olla myös ilmausta virkamiehiin yleisemmin kohdistuneesta vähättelystä, tietynlaisesta ”herravihasta”, jota myös alkiolainen maalaisliittolaisradikalismi osittain ilmensi.³³¹ Ainakin oman hautausmaan perustaminen oli ilmaus ”kunnolliseen pohjalaisuuteen” usein arkipuheessa liitetystä yritteliäisyydestä ja toimeliaisuudesta. Luokkatietoisuuden osoittamisen ohella hautausmaan rakentamiseen saattoi tuki liittyä myös ”näyttämistä” ennen kaikkea papistolle, joka osoittautuisi ”tarpeettomaksi” uuteen yhteiskuntaan mentäessä. Ainakin kirkkoherra Palletvuori oli huomannut joidenkin kuntalaisten nurjan suhtautumisen byrokraatteihin, sillä hän kirjoitti raporttiinsa vuoden 1932 piispantarkastusta varten, että ”luokkavihan merkeissä elävä marxilainen vasemmisto ei erityisen suopeasti suhtaudu ainakaan papistoon eikä muuhunkaan porvarilliseen virkamiehistöön”. Rauhanmaalle haudattiin kirkosta eronneita myös

³²⁹ *Työn Ääni* 12.5.1926.

³³⁰ *Työn Ääni* 5.10.1925 ja 19.4.1926; Kertomus Teuvan kirkosta eronneiden toiminnasta 18.4.1919–31.2.1928. Kirjoittanut Edvin Suksi. Rauhanmaan arkisto. KansA; Kimmo Sundsrömin artikkeli ”Teuvan Rauhanmaa”, *Vapaa Ajattelija* 5/1997. Rauhanmaan arkisto. KansA.

³³¹ Seppo, 1983, 375-376.

naapurikunnista, ainakin Karijoelta ja rannikkoseudulta. Kauppilankylän Rauhanmaan lisäksi Suupohjan alueelle perustettiin yksityinen hautausmaa Jurvaan heti vuonna 1923 ja Kurikkaan hieman myöhemmin 1920-luvulla.³³²

4.3.2. Sosialistisen valtuustoryhmän toiminta 1919–1929

Valtuustotyö oli Teuvan työväenliikkeessä suuressa arvossa. Vaaliagitaatiota tehtiin ahkerasti parhaimman mahdollisen äänestystuloksen saavuttamiseksi.³³³ Suuria aatteellisia yhteenottoja ei valtuustossa kuitenkaan nähty huolimatta kommunistien suhteellisen vahvasta edustuksesta, ja siten valtuuston selvästä poliittisesta kahtiajaosta. Kommunistit jäivät päätöksenteossa vähemmistöön ilman sosiaalidemokraattien tukea, mikä luultavasti oli omiaan karsimaan valtuutettujen mahdollista äärivasemmistolaisista idealismia. Tärkeimmät ideologiset kiistat käytiin suojeluskunnalle myönnettävistä varoista, joista sosialistiset edustajat olivat jyrkästi eri linjoilla porvareiden kanssa. Esimerkiksi toukokuussa 1921 Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiiri lähetti kirjelmän, jossa pyydettiin kunnanvaltuustolta avustusta palosammutuskurssien järjestämiseksi. Avustus hyväksyttiin äänin 14–11. Päätöksestä esittivät vastalauseensa vasemmistolaiset valtuutetut Kalle Salo, Erkki Kuivasmäki, Asseri Ahola ja Nikolai Saari.³³⁴ *Vapaassa Sanassa* teuvalaisia houkuteltiin äänestämään suojeluskunnalla pelottelemalla:

”Tänä neljänä vuotena on valtio niitä (suojeluskuntia) avustanut lähes 100 miljoonalla markalla. Sitä paitsi ovat useat kunnat avustaneet suojeluskuntia. Tosin ei täällä Teuvalla, mutta jos nyt yksikin edustajapaikka hävitään, niin silloin varmasti työläisten hiellä ja työllä ansaitsemia varoja käytetään myöskin suojeluskunnille, jonka elämä ja olemassaolo on näyttäytynyt niin turhaksi ja järjettömäksi yritykseksi kuin olla saattaa”.³³⁵

Joulukuussa 1923 Teuvan suojeluskunnalle myönnettiin 5000 markan avustus vuodelle 1924 äänestystuloksella 17 puolesta ja 7 vastaan. Porvarien määräenemmistö takasi sen, että suojeluskunnat saivat haluamansa. Peräläläinen Kalle Salo teki äänestyksestä tyypilliseen tapaan vastalauseen sillä perusteella,

³³² Kertomus Teuvan seurakunnan tilasta 1927–1931. s. 47. TSrkA; Seppo, 1983, 363.

³³³ *Vapaa Sana* 30.6.1922, 25.10.1922, 6.11.1922, 27.11.1922 ja 26.1.1923.

³³⁴ Teuvan kunnanvaltuuston kokousptk.t 23.5.1921 ja 18.12.1923. TeKA.

³³⁵ *Vapaa Sana* 27.11.1922.

että avustusta koskeva anomus ei ollut julkaistu kuulutuksessa.³³⁶ Yleensä valtuustotyö oli luonteeltaan käytännönläheistä, eikä sosialististen valtuutettujen harjoittama politiikka välttämättä paljonkaan eronnut porvareiden vastaavasta. Valtuutettujen esityksiin vaikutti usein korostetusti paikallisuus, ”kyläulottuvuus”, jopa enemmän kuin puoluekanta. Teuvalaiset toki kantoivat valtuutettujen ”luokkavalppaudesta” huolta *Vapaan Sanan* sivuilla:

”Kun kunnanvaltuusto käy taksoituslautakuntia valitsemaan, tulee niiden silmällä pitää sitä, että *työväenedustajat*, jotka tulevat valituiksi ovat *luokkatietoisia*. Porvaristo kyllä pitää huolta siitä, että työväen niskoille tulee hirvittävät verotaakat (...) Tämän tekee porvari siinä tietoisuudessa, että työläistä on silloin helppo hallita, kun se on taloudellisesti sidottu isäntäänsä. Porvari pelkää kaikkein pahiten, että työläiset vapautuisivat taloudellisesta holhouksen alaisuudesta. Silloin työväellä olisi yhä paremmat valtit kädessään.”³³⁷

Valtuutetut pyrkivät vaikuttamaan ennen kaikkea oman kylänsä hyvinvointiin, kuten esimerkiksi monivuotinen norinkyläläinen kommunistivaltuutettu, talollinen Juho Kivilahti, joka esitti tammikuussa 1929 koulun rakentamista Norinkylän Hirvelänpäähän.³³⁸ Erillisistä kysymyksistä työväen edustajat kokivat tärkeäksi raittiuskysymyksen. Työväenjärjestöjen edustajisto anoi muun muassa joulukuussa 1922 tuhatta markkaa raittiustyön edistämiseksi. Anomus ei kuitenkaan mennyt läpi.³³⁹ Kommunistisen puolueen johdon ajatus, että kunnanvaltuustot olisivat lähinnä luokkataistelun täyttämiä agitaatiopaikkoja, joissa porvarillisen kansanvallan petollisuus paljastettaisiin, ei ainakaan sopuisien kokouspöytäkirjojen mukaan Teuvalla käytännössä toteutunut.³⁴⁰ Valtuuston ulkopuolisella painostuksella, muutamilla ”työväen kokouksilla”, yritettiin tosin 1920–1930-luvun vaihteessa vaikuttaa siihen, että kunnanvaltuutettujen ja muiden luottamustehtävissä olevien toiminta olisi muistuttanut enemmän ”luokkataistelutoimintaa”. Käytännön vaikutuksia ei painostuksella kuitenkaan ehtinyt olla, sillä lapuanliike tuli väliin.³⁴¹

³³⁶ Teuvan kunnanvaltuuston kokousptk. 7.12.1922. TeKA.

³³⁷ *Vapaa Sana* 6.11.1922. Kursivointi *Vapaan Sanan*.

³³⁸ Teuvan kunnanvaltuuston kokousptk. 25.1.1929. TeKA.

³³⁹ Teuvan kunnanvaltuuston kokousptk. 7.12.1922. TeKA.

³⁴⁰ Saarela, 1996, 176-177; Teuvan kunnanvaltuuston kok. ptk:t 1919–1930. TeKA.

³⁴¹ *Työn Ääni* 19.2.1930. Kerron tarkemmin valtuuston ulkopuolisesta painostuksesta lapuanliikkeen vaikutuksia käsittelevässä luvussa 6.

Vuoden 1918 torpparivapautuslain jälkeen kaikkien poliittisten ryhmien päähuomion vei asutustoiminta, ja vuosikymmenen edetessä yhtäläistä huolta aiheutti kasvava työttömyys³⁴². Radikaali vasemmisto piti varsinkin työttömyyskysymystä runsaasti esillä sanomalehdissään. Myös teuvalaisille kommunistivaltuutetuille työttömyys oli ydinkysymyksiä. *Vapaaseen Sanaan* kirjoittaneen teuvalaisen kirjoittajan mukaan:

”Kaikkalainen kuntain asiain saivartelu on työväen edustajain jätettävä syrjään. Sen sijaan on tehtävä esityksiä työttömyyden poistamisesta. Työväen valistustarkoituksiin on vaadittava kuntien arvostusta. Jos kuitenkin porvaristo on uppiniskainen tällaisiin myönnytyksiin, on kutsuttava koolle työväen kokouksia ja niissä asioita selostettava, selittämällä koko kummallisen ”kansanvallan” mahdottomuus tässä yhteiskunnassa”.³⁴³

Työläisedustajien mielestä kunnan oli tarjottava työtä työttömille. Ellei se sitä pystynyt tekemään, työttömille oli maksettava työttömyyskorvausta.³⁴⁴ Työttömyyden lisäksi kommunistien huolenaiheena oli verotus. Radikaalisimmillaan veroja vaadittiin ”rikkaiden maksettavaksi”, kuten eräs teuvalaiskirjoittaja esitti vuoden 1922 kunnallisvaalien aattona *Vapaassa Sanassa*. Työläiset ja pienviljelijät oli kokonaan vapautettava kunnallisveroista. Kirjoittajan mukaan ainoastaan työväen edustajat ”toimivat tähän suuntaan”, muut eivät sitä voineet tehdä. Välilliset verot, etenkin tulliverot, olivat porvareiden hyväksi havaitsema keino pitää työläiset hallinnassaan.³⁴⁵

Valtuustossa merkittävimmällä paikalla teuvalaisista kommunisteista oli Juho Perälä, joka toimi vuodet 1919–1925 valtuuston varapuheenjohtajana. Vuoden 1929 kunnallisvaaleissa Perälä sai toiseksi eniten ääniä heti valtuuston puheenjohtajan Herman Hakalan jälkeen. Juho Perälään luotettiin ilmeisesti yli puoluerajojen, mistä osoituksena oli se, että elokuussa 1929 hänet valtuutettiin käymään pahentuneen työttömyystilanteen vuoksi Tie- ja vesirakennushallituksessa kiirehtimässä kuntaan hätäaputoimintaa tehtäviä tietöitä.

³⁴² Teuvan kunnanvaltuuston kokouspöytäkirjat 1919–1931. TeKA.

³⁴³ *Vapaa Sana* 6.11.1922.

³⁴⁴ *Vapaa Sana* 6.11.1922 ja 27.11.1922.

³⁴⁵ *Vapaa Sana* 6.11.1922 ja 27.11.1922.

Kunnanvaltuusto oli tammikuussa 1929 tehnyt maaherralle anomuksen maanteiden levittämisestä työttömyyden helpottamiseksi.³⁴⁶

Kunnanvaltuuston yksinkertaistetuista pöytäkirjoista ei näy juuri merkkejä vakavista erimielisyyksistä valtuustossa. Jotakin valtuuston porvarijäsenten asenteista saattaa paljastaa kunnallislautakunnan kokouksessa heinäkuussa 1922 käsitelty avustusanomus, jossa kaksi peräläläisen kommunistin vaimoa haki avustusta miestensä ollessa suorittamassa asevelvollisuutta. Kokous myönsi avustuksen, mutta totesi, että ”Sen seikan, että edellämainittujen vaimojen miehet ovat viettäneet joutilasta elämää, toimineet kommunistien asiamiehinä ym., ei kai luulisi mitenkään parantavan vaimojen puutteenalaista asemaa”.³⁴⁷ Todisteita SKP:n vaikutuksesta valtuuston toimintaan ei ole, vaikka pakien kokouksissa todennäköisesti käsiteltiin myös valtuustoasioita. Monet Teuvan ja Perälän SKP:n pakien jäsenet, kuten Jalmari Teirilä, Aleksi Rinne, Kosti Hakala ja Juho Perälä, toimivat kuitenkin jossakin vaiheessa 1920-luvulla myös kunnanvaltuutettuina. EK:n teuvalaisen tiedottajan ”Kalle Salmen” mukaan kommunistien salainen toiminta liittyi niin läheisesti julkiseen, että salaista koneistoa ei loppujen lopuksi tarvittu lainkaan. ”Salmen” mukaan, mitä voimakkaammaksi julkinen kommunistinen toiminta saatiin paikkakunnalla, sitä vähemmän SKP:n elimillä oli siellä työtä. Arvio sopii hyvin Teuvalle, sillä kaikki maanalaisessa toiminnassa mukana olleet toimivat aktiivisesti myös julkisissa järjestöissä, eikä toisaalta ole tiedossa montakaan konkreettista asiaa, mitä pelkästään salaisella toiminnalla olisi Teuvan työväenliikkeen piirissä saatu aikaan.³⁴⁸

³⁴⁶ Teuvan kunnanvaltuuston kokousptk. 16.8.1929. TeKA.

³⁴⁷ Teuvan kunnallislautakunnan kokousptk. 18.7.1922. TeKA.

³⁴⁸ Teuvan kunnanvaltuuston kokousptk:t 1919–1930. TeKA; EK:n Vaasan edustuksen matkakertomus n:o 30. (27.12.1928–28.12.1928). Arvo Sänttin hmp 1612. EK-VALPO I.

5. POLIITTINEN DISKURSSI LEHDISSÄ: TEUVAN TYÖVÄENLIIKKEEN AATEMAAILMA JA SEN RETORINEN ESITTÄMINEN

5.1. Työ ja elinolot: Raatajat Kurikan kurjilla rajoilla

Taloudellis-historiallisen taustan, vaalikäyttäytymisen ja käytännön poliittisen toiminnan sekä organisoitumisen jälkeen on hyödyllistä tarkastella tapaa, jolla työväenliikkeen edustajat jäsensivät elämäänsä ja suomalaista yhteiskuntaa. Koska haastatteluja ei ole laajassa määrin mahdollista käyttää, toimivat sanomalehti *Vapaa Sana/Työn Ääni* ja nuorten opintoyhdistyksen järjestölehti *Nuori Proletaari* oppaina Teuvan työväenliikkeen jäsenistön ajatuksiin ja poliittiseen aatemaailmaan.

Alueelliset työväenlehdet tarjosivat yhdistyksille ja järjestöille mahdollisuuden saada kuntien rajat ylittävää julkisuutta toiminnalleen. Lehtien kirjeenvaihtajiksi valikoituivat yleensä kaikkein aktiivisimmat jäsenet, jotka olivat tietoisempia työväenliikkeen ideologiasta kuin jäsenistö yleensä. Lehtien maaseutukirjeenvaihtajat pyrkivät usein kuvaamaan yhdistystensä toimintaa propagandistiseen sävyyn pyrkien tällä tavoin vaikuttamaan lukijoihin.³⁴⁹ Teuvalaisten vasemmistolaisten omaksi lehdeksi vakiintui 1920-luvun alussa Vaasassa ilmestynyt SSTP:n äänenkannattaja *Vapaa Sana*, joka tuli lakkautetuksi samassa yhteydessä kuin itse puoluekin, eli vuonna 1923. Useita lehden toimittajia joutui lakkautuksessa poliittisista syistä vankilaan. Vuonna 1924 kommunistien äänenkannattajaksi perustettiin Vaasaan *Työn Ääni*.³⁵⁰ Teuva oli molempien lehtien otollisinta maaperää, sillä se kilpaili vuosi toisensa jälkeen Kurikan kanssa suurimmista tilaajamääristä. Lehden teuvalaiset tilausasiamiehet olivat jatkuvasti listan kärkipäässä menestyneimpinä tilausten hankkijoina. Kommunistisen lehden levittämistä kuntaan pidettiin kunnia-asiana ja poliittisena velvollisuutena.³⁵¹

Suuri osa *Vapaan Sanan/Työn Äänen* maaseutukirjoituksista käsitteli vielä 1920-luvun alussa työväenyhdistysten henkilövalintoja ja erilaisten juhlien

³⁴⁹ Norrena, 1993, 256-257; *Työn Ääni* 1924–1930.

³⁵⁰ Rantatupa, Heikki, *Työväenliike Etelä-Pohjanmaalla talvisotaan saakka*. Teoksessa *Pysy lujana omalla maalla*. Jyväskylä 1989; Vattula, 1976, 187.

³⁵¹ Esim. *Työn Ääni* 30.1.1928, 14.12.1928, 14.8.1929 ja 18.9.1929.

järjestämistä.³⁵² Työläisten suurin huolenaihe näytti Teuvalla vielä 1920-luvun alussa olleen kuntalaisten pirtun ja pontikan juominen. Kieltolakiasia oli toki myös politisoitunut, sillä juhlijoiden saatettiin kertoa kuuluneen ns. ”parempiosaisiin”. Työläiset oli Teuvalla jo ”nyljetty putipuhtaiksi”, joten heillä ei rahaa juomiseen ollut. Kieltolain kunnioittamista pidettiin myös ”työläisten velvollisuutena”, ja virkavaltaa vaadittiin pitämään ”räyhäävät pontikoitsijat” aisoissa.³⁵³ Työväenliikkeen ideologisia kysymyksiä, koskevia teuvalaisten kirjoituksia esiintyi lehdessä kuitenkin vielä harvakseltaan. Tilanne muuttui kuitenkin vuosien 1923–1924 aikana. Luokkavastakohtaisuuden ja eriarvoisuuden korostamisesta tuli vakiintunut keino kertoa työläisten arjesta. Tapahtumista ei enää kerrottu pelkästään niin kuin ne oli koettu, vaan poliittinen kerrontatapa tuli hallitsevammaksi³⁵⁴. Teuvalaiset kirjeenvaihtajat näyttävät myös aktivoituneen kirjoittamaan, tai ainakin ylittivät julkaisukynnyksen entistä useammin, sillä kunnan työläisten ajatuksia alettiin nähdä lehdessä entistä enemmän. Teuvan painoarvo vaasalaislehdessä lisääntyi etenkin teräväkynäisen Edvin Suksen ansiosta. Lehtimiesuransa alussa vain 15-vuotias Suksi ryhtyi kirjoittamaan *Vapaaseen Sanaan* vuodesta 1922 lähtien nuoriso-osastosta tutulla nimimerkillä ”Kaapro Hoppulaanen” jatkaen urakkaansa myöhemmin *Työn Äänessä*. Suksi oli myös *Nuoren Proletaarin* ylivoimaisesti ahkerin kirjoittaja.³⁵⁵

Pohjimmiltaan työväenliikkeen elinvoiman oli nojattava käsityksiin taloudellisista ja sosiaalisista epäkohdista ja epätasa-arvoisuudesta. Kirjeenvaihtajien taloudellisia reunaehtoja käsittelevät kirjoitukset kertovat omalla tavallaan, minkälaiseen arkitodellisuuteen sosialismi upposi ja miten työväenliikkeen aktiiviset kannattajat kokivat oman sosioekonomisen asemansa. Vaikka Teuvalla ei ollutkaan ollut merkittävässä määrin varsinaisia torppia, kunnan monien pientilallisten keskuudessa sosialismi sai kaikupohjaa samalla tavalla kuin Järviseudulla tai Jurvassa. Yhteiskunnallisen asemansa puolesta pientilallinen kuului omistajiin, mutta varallisuutensa ja elintapojensa puolesta

³⁵² *Työläinen* 1919 ja *Vapaa Sana* 1920–1921; Norrena, 1993, 257.

³⁵³ *Vapaa Sana* 23.3.1922 ja 24.4.1922.

³⁵⁴ Samanlainen kirjoitusten sävyn muutos tapahtui myös järviseutulaisten kirjeenvaihtajien kirjoituksissa, ks. Norrena, 1993, 262.

³⁵⁵ Edvin Suksi kirjoitti *Nuoreen Proletaariin* vuonna 1923 yhteensä 36 kirjoitusta, kun seuraavaksi ahkerin kirjoittaja ”Robert Kiiskiäinen” (S.A.Vähäluoma), kirjoitti 10 kirjoitusta. Teuvan sosialistisen nuoriso-osaston toimintakertomus v:lta 1923. Teuvan sosialistinen nuoriso-osasto. KansA.

useimmiten tilattomiin, itsellisiin ja työläisiin³⁵⁶. Teuvalaisten kirjeistä näkyi usein kommunistiselle lehdistölle leimallinen jyrkkä vastakkainasettelu. Köyhän mutta ahkeran kansan vastapuolena olivat laiskat suurtilalliset, ”manttaalipösöt”.³⁵⁷ Aatteellis-käsitteellisellä tasolla kirjoituksissa sovellettiin mielellään työväenliikkeen kaiken perustaa, Marxin lisäarvoteoriaa. ”Kaapro Hoppulaanen” väitti esimerkiksi, että suojeluskunnalle myönnetyt määrärahat eivät suinkaan olleet pois ”herrojen” tai ”rikkaiden maanviljelijöiden kukkarosta”. Päinvastoin, ”Jokainen teuvalalainen suurtilallinen eli toisten työn tuloksista”. Myös suojeluskunnan määrärahat oli riistetty suoraan työläisten ja talonpoikien kukkarosta.³⁵⁸

Ajatus rikkaiden hyötymisestä toisten töistä ei ollut välttämättä kokonaan Marxilta peräisin. Folkloristi Satu Apo on osoittanut, että köyhän, ahkeran työläisen ja rikkaan, laiskan isännän välinen vastakkainasettelu on kuulunut alusta saakka paitsi sosialistiseen retoriikkaan, myös suomalaiseen kansankulttuuriin. Monissa suomalaisissa kansantarinoissa isännän moraalittoman rikastumisen paljastaa rehti renki. Vaurastuminen oli useimmissa tapauksissa jo lähtökohtaisesti epäilyttävää. Apon mukaan agraarisen ja sosialistisen maailmankuvan rakenteiden samankaltaisuus saattaisi tarjota myös erään selityksen sille, miksi työväenliike nautti niin vankkaa kannatusta Suomessa nimenomaan maaseudulla 1900-luvun alkuvuosikymmeninä.³⁵⁹

”Hoppulaasen” mielestä työläisten oli osallistuttava kommunististen työväenjärjestöjen toimintaan avustaakseen ”uuden päivän koittoa mikä idässä on jo kukkahan puhkennut”.³⁶⁰ Kurjuudessa oli silti puolensa. Se tarjosi potentiaalın työväenliikkeen kannatukselle, sillä hätä ruokki ihmisissä katkeruutta, niin kuin ”Kaapro Hoppulaanen” havainnoi *Nuoressa Proletaarissa* lokakuussa 1925:

”Eteenpäin, yli kuoleman kenttien on kuljettava. On muistettava, että silloin, kun hätä on suurin ja kurjuus ja puute on kukkuroillansa, sekä poliittinen ja taloudellinen vaino painaa työväenluokkaa,

³⁵⁶ Norrena, 1993, 154.

³⁵⁷ *Työn Ääni* 16.2.1929.

³⁵⁸ *Työn Ääni* 11.11.1925.

³⁵⁹ Apo, Satu, 8 ja 13-15, Rikastuminen, työ ja supranormaali vanhassa kansanomaisessa ajattelussa. Teoksessa Parikka, Raimo (toim.), *Työväestö ja kansakunta*. Helsinki 1997.

³⁶⁰ *Vapaa Sana* 4.10.1923.

niin silloin on toivojen aika. Tietäkäämme, että juuri silloin uhmana kiehuva viha kärsivien ihmisten sydämissä kytee ja kasvaa... Wihataan olevia oloja. Wihataan herroja. Puutteesta ja kurjuudesta johtunut, oleviin oloihin tyytymättömyys ja luokkaviha on luonut maaperää vallankumoukselle. On muistettava, että Suomen lahtarioporvaristo kaivaa omaa hautaansa, kun se nälällä ja työttömyydellä, puutteella ja raskaalla verotuksella tekee ihmisistä olevien olojen vihaajia, ruoskimalla ja ohranan komeroissa räikkäämällä niitä miehiä ja naisia, jotka johtavat köyhälistöä barrikaadilta toiselle ja voitosta voittoon.”³⁶¹

Edvin Suksen kirjoituksesta huokui Jari Ehrnroothin vuoden 1992 väitöskirjassaan esille nostama, 1900-luvun alun sosialistisissa diskursseissa lymynnyt arkaainen viha.³⁶² Kehnot olosuhteet olivat ”herrojen” syytä. Kapinallisuus ja viha ”rikkaita” ja vallassaolijoita kohtaan nousi siis vallitsevista olosuhteista. Samaa piiloon painettua vihaa italialainen Luigi Lombardi-Satriani nimittää kiistämisen kulttuuriksi tarkoittaen sillä kansanomaisia tapoja ja ilmaisuja, joilla ”alistetut puolustavat itseään alistajiaan vastaan”.³⁶³ Vallassaolijoita kohtaan tunnettu kauna saattoi kehittyä eteläpohjalaisella Teuvalla jopa tiiviimmäksi ja selväpiirteisemmäksi kuin pidemmän työväenliikkeen tradition omanneissa Etelä-Suomen teollisuuskeskuksissa. Kiistämisen kulttuurin lisäksi myös Erik Allardtin tulkinta korpikommunismiin ”herroja” vastaan suuntaamasta yhteiskuntaprotestista saattaisi näin soveltua Teuvan kommunistiseen liikkeeseen ainakin jossain määrin.³⁶⁴ Työväenliike oli Etelä-Pohjanmaalla pakotettu nurkkaan omaksi pieneksi piirikseen. Alueen konservatiivis-oikeistolaisen todellisuuden kiistämätön hegemonia-asema saattoi syventää vallassaolijoita kohtaan tunnettua kaunaa ja saada lopulta kommunismissa mahdollisuuden radikaaliseen julkituloon. Toisaalta äärivasemmistolaisuus sai mahdollisesti pontta myös samanmielisyydestä: Suupohjassa lähinnä Kurikassa, Jurvassa ja Teuvalla kukoistanut kommunistinen erilliskulttuuri saattoi vahvistua myös kuntien kommunistien keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Toisinaan teuvalaiset kirjoittajat tavoittelivat yhteiskunnallista sanomaa erilaisten luonnosta otettujen metaforien avulla. Runoilevimpia kirjoittajista oli Edvin

³⁶¹ *Nuori Proletaari* 8.10.1925.

³⁶² Ehrnrooth, 1992, 494-495.

³⁶³ Parikka, 1997, 118-120; Knuutila, Seppo, 206-207, *Kansanomainen maailmankuva*. Teoksessa *Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa*. Jyväskylä 1989.

³⁶⁴ Allardt, 1963, 106-10.

Suksi, joka mielellään yhdisti nykyisen yhteiskunnan elinolojen ankeuden kylmään talven aikaan:

”Kevät on saapunut. Taivaalta paahtaa heleä aurinko. Lauha eteläinen tuuli puhalttaa. On kaikkialla kevättä. Suurilta työläisjoukoilta pääsee helpotuksenhuokaus täällä työläisvainojen valtakunnassa, kun kerran on taasen kevättä, kun kerran taasen päästään siirtymään vähitellen lämpöiseen herttaiseen kesään edesmenneestä kurjuuden ja kärsimysten talvesta. Samalla tavalla kuin mennyt talvi on työläisiä kuristanut jäisillä kahleillaan, peittänyt lumi vaippaansa suuren luonnon, niin samalla tavalla työläisiä kuristava kapitalistinen järjestelmä edelleen vallitsee. Ja mahdotonta on toivoa kurjan aseman parantumista tämän kapitalistisen järjestelmän aikana.”³⁶⁵

Toimeentulossa teuvalaisia huoletti ennen kaikkea työttömyys, joka oli kapitalistien keino lannistaa työläisten joukkovoima ja estää uuden, paremman yhteiskunnan tulo:

”Työttömyys, tuo porvarien rautainen nyrkki on tällähetkellä iskemäisillään meidät kuoliaiksi. Kuollaanko? Ei, työtä ja leipää me vaadimme! Suuret työläisjoukot elävät tälläkin paikkakunnalla äärimmäisessä kurjuudessa. Ei ole rahaa, ei ruokaa, ei puita, eikä lämmintä, mutta nälästä johtuvaa surua ja kurjuutta on. Työläiset! Meidän on käännyttävä kunnanvaltuuston puoleen ja vaadittava työtä ja jos ei ole työtä, niin on saatava suoranaista avustusta. Sillä ihmisiä olemme mekin, vaikka punaisen aatteen elähyttämiä. Yhtä suuri oikeus on meilläkin elää, kuin konsanaan porvareillakin. Vaikka porvarit yrittää rangaista meitä viimeisinä päivinään nälällä, siten estääkseen uuden yhteiskunnan tulon tässäkin maassa, yhteiskunnan, jossa jokaiselle annetaan työnsä ansion mukaan, eikä varakkaampien anneta elää varattomien elämän ja hengen kustannuksella. Ruokaa ja työtä me vaadimme, mutta emme nälkää ja Närpiön kidutuskomeroita, niin kuin meille tarjottiin vuonna 1918.”³⁶⁶

Samalla tavalla kuin verot, suojeluskunta ja kirkko, myös ”työläisjoukoissa” vallinnut yleinen kurjuus oli Suksen mukaan porvareiden keino pitää proletaariluokka ruodussa. ”Hoppulaasen” mielestä teuvalaisilla työläisillä, ja työläisillä yleensä, oli kaksi vaihtoehtoa: joko alistua asemaansa tai nousta taisteluun valtaapitäviä vastaan:

”Toiset työläisistä vaipuvat epätoivoon nöyränä – odottaen uutta päivää, mutta toiset puristavat kätensä nyrkkiin ja antavat vihansa nousta ja kiroovat tätä rappiutilassa olevaa kapitalistista

³⁶⁵ *Vapaa Sana* 11.4.1923.

³⁶⁶ *Vapaa Sana* 12.1.1923.

järjestelmää, vannoten kostavansa vaimojen ja lasten kärsimykset kuin se aika tulee, silloin kuin työn jätti kahleensa murtaa.”³⁶⁷

Ihanneyhteiskunta oli työn yhteiskunta, jossa valtaapitävät olivat joutuneet luovuttamaan valtansa ja vaurautensa vähäosaisille, tai kuten 17-vuotias ”Hoppulaanen” työläisten edessä hämmöttävää paratiisia kuvaili:

”Ei ole enää kaukana aika, jolloin polot kahleilla kytketyt joukot kevätmyrskyn lailla rynnistää, kahleet katkoo ja tien veljeyden ja vapauden vapaaseen valtakuntaan aukaisee. Jossa valtakunnassa kaikkien maiden työtätekevät, sukupuoli, kansallisuus ja rotueroavaisuuksiin katsomatta veljiä ovat, jossa yhteiskunnassa on vain työllä kunnia ja valta, mutta ei minkäänlaisia yksilöjen ihmisarvoa alentavia kunniapyyteitä ei huomioon oteta. Raha- ja sapeliherrat siirretään silloin syrjään Tässä työn yhteiskunnassa tulevat osat kokonaan vaihtumaan. Viimeiset tulevat silloin ensimmäisiksi ja ensimmäiset viimeisiksi. Siellä yhteiskunnassa pidetään arvossa, kunnioitetaan ja juhlietaan ainoastaan työtä ja kunnioitus tulee kohdistumaan kaiken hyödyllisen työn tekijöihin.”³⁶⁸

”Kaapro Hoppulaasen” ja muiden teuvalaisten kirjoittajien puhetapa ja käsitys ihanneyhteiskunnasta muistutti vuosisadan alun kiertävien sosialististen agitaattoreiden taivaskuvaa. Nälkä ja kurjuus olivat vallitsevia nimenomaan porvarillisessa yhteiskunnassa. Parempi huomina oli koittava vallankumouksen jälkeisessä sosialistisessa yhteiskunnassa. Hannu Soikkasen mukaan agitaattoreiden luoma kuva luokattomasta yhteiskunnasta oli lähellä kristillistä taivasta. ”Voimakkain värein kuvattiin tulevaisuudessa tapahtuvaa osien vaihtumista ja kaikkien mittapuiden uudelleen arvioimista. Oli toinen tila, jossa ”köyhät” ja ”kurjat” olivat ensimmäisiä, ”mahtavat” ja ”rikkaat” viimeisiä”, kuten Soikkanen väitöskirjassaan kirjoittaa³⁶⁹. Myös Jari Ehrnroothin analysoima vuosisadan alun sosialistinen diskurssi näyttää toistuneen voimallisesti vielä 1920-luvun Etelä-Pohjanmaalla. Teuvalaisten kirjeistä näkyi sekä omistavalle luokalle julistettu luokkaviha että lupaus jostain paremmasta, sosialistisesta tulevaisuudesta. Lukijoihin pyrittiin vaikuttamaan sekä kielteisillä että myönteisillä tehokeinoin. Luokkavihan herättäminen perustui ennen kaikkea epäoikeudenmukaisuudentunteen, kateuden ja vihan herättämiseen, ja

³⁶⁷ *Vapaa Sana* 4.10.1923.

³⁶⁸ *Nuori Proletaari* 22.5.1924.

³⁶⁹ Soikkanen, 1961, 181.

paratiisinkaipuu puolestaan lupaukseen paremmasta tulevaisuudesta.³⁷⁰ Varsinkin lama-aikana molemmille puhuttelutavoille ajateltiin varmasti olevan kysyntää.

Työläisen elämää Suomessa kuvattiin usein maksimoiduksi kurjuudeksi. Nimimerkki ”Kiiskiäinen” kysyi nuoriso-osaston jäseniltä syyskuussa 1923 ”Mitä meidän elämämme oikeastaan on?”:

”Eikö se ole alituista raatamista kapitalistin orjuuden ikeen alla. Kaupungissa täytyy työläisten raataa pimeissä ja pölyisissä tehtaissa, jossa saava henkittää huonoa ja pilaantunutta ilmaa keuhkoihinsa. Tästä on seurauksena keuhkotauti ja monet muut taudit, jotka vievät niin paljon työläisiä ennen aikaiseen hautaan. Ja mitä sitten on elämämme täällä maalla ulkopuolella noiden grottemyllyjen? Eikö se ole alituista puutetta ja usein suorastaan kurjuutta. Sillä se palkka mitä me saamme kapitalisteilta työstämme on useinkin niin mitättömän pieni, että emme voi syörä kunnollista ravintoa voidaksemme pysyä terveenä.”³⁷¹

Maataloustyöläisten pitkät työpäivät koettiin suureksi ongelmaksi. Juuri maatyöläiset raatoivat henkensä pitimiksi ”herrojen” hyvinvoinnin eteen. Teuvan maatyöväen ammattiosastoon ihmisiä liittymään kehottaneen *Vapaan Sanan* kirjoittajan mukaan:

”Pienuudestaan saakka on palkkatyöläinen koettanut tehdä kaiken mitä on jaksanut ja voinut. Tästä kaikesta on hänelle seurauksena ollut sorron ja puutteenalainen elämä. Maataloustyöläiselle ei ole lailla taattu työpäivän pituutta, vaan saa työnantaja teettää niin pitkän työpäivän kuin haluaa. Tästä johtuu, että maalaistyöläiset ovat painuneet niin orjamaiseen asemaan, etteivät edes uskalla ajatellakaan työpäiväänsä liian pitkäksi, vaan puskevat aamuvarhaisesta iltamyöhään työtä, työtä, josta he ainoastaan saavat osan. Työläisellä ei ole vapaata aikaa ollenkaan, eikä hänellä näin ollen ole aikaa sivistyksensä ja henkisen elämänsä kohottamiseen. Hän työnantajan juhta, eikä mikään luomakunnan herra, joksi luoja hänetkin on alun perin luonut.”³⁷²

Sosiaalidemokraatteja ei teuvalaisten kirjeenvaihtajien mukaan työläisten kurjuuskamppailu kiinnostanut. Sen sijaan ”kuningasvierailut, suojeluskuntaparaadit ja muut porvarilliset ruljanssit” olivat lähellä puolueen sydäntä. Siinä ei ollut välttämättä mitään ihmeteltävää, sillä ”sosdem herrat”

³⁷⁰ Ehrnrooth, 1992, 338, 468-470 ja 485.

³⁷¹ *Nuori Proletaari* 27.9.1923.

³⁷² *Vapaa Sana* 10.11.1922.

olivat yhdessä muiden herrojen kanssa ”lihapatojen ääressä”.³⁷³ Sosiaalidemokraattisen kansanedustajan Iisakki Penttalan lausueessa Teuvan Kirkonkylän työväentalolla, että ”nykyaikana jokaisessa työläisperheessä on radio”, Penttalan väittämästä kiivastunut teuvalainen kirjoittaja sai tilaisuuden syyttää ”noskeja” ymmärtämättömyydestä. Kirjoittajan mukaan sosiaalidemokraatit tahtoivat ”leikkiä köyhien elämällä”, eivätkä yrittäneetkään ymmärtää ”työläisten elämää ja kärsimyksiä”. Kaikki köyhät työläiset eivät kirjoittajan mukaan todellakaan omistaneet Teuvalla radiota.³⁷⁴

Sosiaalidemokraatit olivat ”herrojen” asialla, kun taas kommunismi ja köyhyys kuuluivat olennaisesti yhteen, kuten seuraavassa katkelmassa Kauhajoelta, jossa paikallinen kauppias oli pelännyt, että kommunistit ”hinkuvat ryöstämään” heti jos valtaan pääsevät:

”Meneppä koettamaan päiväläisenä, saat palkkaa kesällä 15 markkaa päivässä, talvella 8. Elätä 7- tai 8-henkinen perhe, osta puut ja vaateta sillä. Ole yksi kolmasosa vuotta työtönnä, niin kyllä näet mistä maksat verosi ja kuka sinua oikein ryöstää. Olet pian kovempi kommunisti kuin me olemmekaan, jotka olemme tässä asemassa olleet elinaikamme.”³⁷⁵

Taloudellisesta puutteesta tuli alituinen vieras *Työn Äänen* sivuille vuodesta 1929 lähtien. Ahdinko alkoi näkyä selvästi myös teuvalaisten kirjeissä. Nimimerkki ”Jeru” kirjoitti marraskuussa 1929 lohduttoman kuvauksen pulanalaisesta elämästä Teuvan Horonkylässä, jossa kommunistit olivat saavuttaneet kasvavaa menestystä vuosikymmenen loppuun mennessä (TAULUKKO 8):

”Tämä mahtava isänmaamme on todellakin pohjoinen maa, ja ihme että ihminen alkujaan ollenkaan on tänne pysähtynyt. Omistavalla luokalla ei ole mitään talvea vastaan, vaan he suorastaan nauttivat siitä. Niin miksei, sillä heillä on hyvä toimeentulo, lämpöiset suojat ja työnsä he teettävät orjillaan. Kunpa meillä työläisilläkin olisi elämä turvattu. Mutta me emme olekaan rahakas luokka, vaan orjia, jotka luomme ylellisyyttä riistäjillemme. Me olemme pakotetut raatamaan kuollaksemme noille toisille että he voisivat mukavasti kuluttaa aikaansa, ja tämä siksi, kun heillä on valta ylitemme.”³⁷⁶

³⁷³ *Työn Ääni* 7.5.1928.

³⁷⁴ *Työn Ääni* 30.5.1928.

³⁷⁵ *Työn Ääni* 2.1.1928.

³⁷⁶ *Työn Ääni* 15.11.1929.

Köyhät työläiset raatoivat Suomessa siksi, että ”rahakkaalla luokalla” olisi asiat paremmin. Työläiset loivat työllään ylellisyyttä orjuuttajilleen. Lisäarvoteoria näytti löytäneen tiensä teuvalaisiin työläisiin. Työläisillä ei ”Jerun” mukaan ollut juuri mahdollisuuksia parantaa elinolojaan, koska ansiomahdollisuudet olivat talven alla syrjäisessä Horonkylässä erittäin niukat:

”Nyt on jo työttömyys varsin tuntuva täälläkin, ja ellei mitään töitä järjestetä kunnan puolesta, niin varsin todennäköistä on, että monen horonkyläisenkin työttömän on pakko lähteä muualta töitä etsimään. Täällä Horonkylässä on paljon suurilukuisia perheitä, jotka eivät omista muuta kuin nelisnurkkaisen hökkelin kivisellä mäellä ja se on vähän se. Kun tällaisen useammassa tapauksessa suuren perheen huoltaja joutuu työttömäksi, niin arvaamme, etteivät mitkään sanat kykene tulkitsemaan sitä kurjuutta, mikä tällaisten seinien sisäpuolella asuu. Se ei enää ole puutetta vaan *hätää*, se on silloin taistelua olemassaolon puolesta.”³⁷⁷

Työttömyyskysymys tuli entistä ajankohtaisemmaksi pulan myötä. Työttömille järjestetyistä hätäaputöistä tuli myös teuvalaisten kirjeenvaihtajien pääpuheenaihe. Varsinkin Perälässä valiteltiin miesten työttömyyttä. Kunnan työttömille järjestämien hätäaputöiden moitittiin olevan ”leikkiä työttömien kustannuksella”. ”Palkka on huono, työ raskasta, useimmiten ojankaivuuta ja olosuhteet kurjat. Parempi oli silti tehdä edes jotakin kuin riutua täysin ilman työtä”, kuten eräs teuvalaiskirjoittaja hätäaputöitä kuvaili.³⁷⁸ Maaseudun taloudellisesti ankeat olosuhteet 1920–1930-luvun vaihteessa tarjosivat kommunismille potentiaalin lisätä kannatusta. Kirjeenvaihtajien kirjeistä näkyi paitsi maaseudulla tunnettu hätä, myös usko jostain paremmasta, vanhan ja ”mädän” yhteiskunnan tilalle tulevasta uudesta ja uljaasta sosialistisesta yhteiskunnasta.³⁷⁹

5.2. Talonpoikaiskysymys: Nuijamiesten jälkeläiset Flemingin joukoissa

5.2.1. Työläisen ja talonpojan liitto

Torpparivapautuslaki ja vuonna 1924 voimaan tullut Lex Kallio tekivät maaseudun torppareista pienviljelijöitä. Vuokra-alueiden lunastaminen yksityisiksi tiloiksi käynnistyi nopeasti, sillä 1920-luvun puoleenväliin mennessä vuokra-alueista oli lunastettu 2/3 ja 1930-luvun alkuun mennessä jo noin 90

³⁷⁷ *Työn Ääni* 15.11.1929. Kursivointi *Työn Äänen*.

³⁷⁸ *Työn Ääni* 12.12.1928 ja 9.12.1929.

³⁷⁹ *Työn Ääni* 15.11.1929.

prosenttia. Suomesta tuli entistä enemmän pienviljelysvaltainen maatalousmaa. Väestöstä peräti 66 prosenttia sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta vuonna 1920, ja vielä kymmenen vuotta myöhemminkin 61 prosenttia kansasta. Pienviljelijöistä tuli runsaslukuisuutensa vuoksi poliittisia puolueita erityisesti kiinnostava väestöryhmä.³⁸⁰ Suomalaiset työväenpuolueet ryhtyivät kiinnittämään huomiota maanviljelijäväestöön 1920-luvun alusta lähtien. Sosiaalidemokraattien puoluekokouksessa vuonna 1922 hyväksyttiin uusi maatalousohjelma, jossa tunnustettiin pienviljelijöiden osalta maan yksityinen omistusoikeus. Kaikkea maata ei tarvinnut sosialisoida yhteiskunnalle.³⁸¹

Myös kommunistit aktivoituivat talonpoikaiskysymyksessä 1920-luvun alussa. Vallankumouksellisten talonpoikien merkitykseen oli kiinnittänyt erityisesti huomiota V.I.Lenin, jonka vuosisadan vaihteessa kehittämästä työväen ja talonpoikien liitosta tuli vuoden 1920 Kominternin toisen maailmankongressin talonpoikaisohjelman avainteesi. Leninin mukaan pientilalliset ja maatyöläiset olivat olleet keskeisessä roolissa vuoden 1917 vallankumouksessa ollen ennen kaikkea vallankumouksellisten voimien reservi ja liittolainen. Varakkaamman talonpoikaiston käännättämiseen ei uskottu. Ainakin teoriassa Suomen maaseudulla oli runsaasti vallankumouksellista potentiaalia, sillä ”vallankumouksen vihollisia”, suurtilallisia, oli maassa vähän.³⁸²

SKP oli hyväksynyt perustavassa kokouksessaan ultravasemmistolaisen tavoiteohjelman, jonka mukaan kaikki maa ja omaisuus oli pakkoluovutettava. Tuotanto ja tuotteiden jako oli järjestettävä Suomessa kokonaan uudelleen.³⁸³ Talonpojat olivat suomalaisille kommunisteille lähtökohtaisesti vihollisia sisällissodan tapahtumien jälkeen. Suhtautuminen kuitenkin muuttui Leninin tuomitessa 1920 aatteellisen äkkijyrkkyyden *Penikkatauti*-kirjassaan. SKP:n johto alkoi nähdä, että Suomen teollisuustyöväestö ei olisi voinut vähälukuisuutensa vuoksi yksinään toteuttaa vallankumousta, siksi sen tuli Venäjän vallankumouksen tavoin hankkia liittolaisia talonpojista.³⁸⁴ SKP:n kehittyminen

³⁸⁰ Lackman, 1985, 26-27.

³⁸¹ Soikkanen, 1975, 399-400.

³⁸² Lackman, 1985, 49-50 ja 61-62.

³⁸³ Hakalehto, 1966, 38-42; Lackman, 1985, 19.

³⁸⁴ Lackman, 1985, 61-63.

suopeammaksi talonpoikaiskysymykselle huipentui vuoden 1923 talonpoikaisohjelmaan ”Kyntömiesten oikeuksien ja vaatimusten puolustaminen”, jossa tarjottiin talonpojille merkittäviä etuja. Siinä luvattiin muun muassa jakaa lisämaata pienviljelijöille, tarjottiin säännöllistä valtionapua viljelytoiminnan kehittämiseen sekä verovapaus kaikille itse maatyötä tekeville talonpojille. Puolue pyrki pyrittiin vakuuttamaan, että se ei toimisi talonpoikia vastaan, eikä yrittäisi riistää heidän maitaan. SSTP ei kokonaisuutena vielä tarkastellut kysymystä työväen ja talonpoikien liitosta leniniläiseltä pohjalta. Vasta SSTP:n lakkauttamisen ja työväen ja pienviljelijän vaaliliiton (TPVL) perustamisen myötä SKP:n talonpoikaisohjelmassa muotoiltu talonpoikaiskysymys tuli tärkeäksi osaksi julkista ja salaista kommunistista liikettä Suomen maaseudulla 1920–30-luvuilla.³⁸⁵

Etelä-Pohjanmaan vasemmiston keskuudessa talonpoikaiskysymys oli ollut ajankohtainen jo ennen Leninin teesejä. Vimpeliläinen maanviljelijä-kansanedustaja Santeri Mäkelä oli jo vuonna 1908 tutkiskellut pienviljelijän asemaa kirjasessaan ”Tervettä järkeä pikkuviljelijöille”. Mäkelä ei luonut suunnitelmia vallankumouksen varalle, vaan kirjoitti lähinnä pienviljelijöiden ja työläisten tarpeiden ja intressien yhteneväisyydestä. Sisällissodan jälkeen Mäkelä siirtyi Neuvostoliittoon ja pyrki vaikuttamaan Suomen asioihin aktiivisella kirjoittelullaan vasemmistolaisiin lehtiin.³⁸⁶ Mäkelän manttelin SKP:n talonpoikaissivessä peri pienviljelijä Antti Ojala, joka toimi vuodesta 1921 lähtien Vaasan SSTP:n piirisihteerinä.³⁸⁷ Ojala otti itsenäisen irtioton

³⁸⁵ Lackman, 1985, 61-63; Norrena, 1993, 243.

³⁸⁶ Norrena, 1993, 198-214 ja 224-234. Mäkelän innoittajina talonpoikaiskysymykseen olivat Karl Kautsky ja ilmeisesti myös belgialainen Emile Vandervelde. Santeri Mäkelä kirjoitteli toisinaan suomalaisiin vasemmistolaisiin lehtiin, esim. *Työn Ääni* 19.3.1928. Kirjoittaja, ilmeisesti Mäkelä, kertoo Leningradiin päivätyssä artikkelissaan, kuinka suomalainen talonpoika huijattiin vuonna 1918 kaltaisiaan vastaan väittämällä, että vastassa oli venäläinen sotaväki, ks. myös Norrena, 1993, 226-227 ja Ylikangas, Heikki, 21-24, *Tie Tampereelle*. Porvoo 1993.

³⁸⁷ Antti Ojala peri Santeri Mäkelän talonpoikien käännättämistehtävän hyvin konkreettisella tavalla: hän oli päässyt pakoon viranomaisia SSTP:hen kohdistuneen ”Kallion leikkauksen” yhteydessä elokuussa 1923, ja lähtenyt Neuvostoliittoon. Vuodenvaihteessa 1923–1924 Ojala saapui jälleen Suomeen ja siirtyi Mäkelän kehotuksesta Pohjanmaalle nostattamaan oppositiota maalaisliiton sisällä. Tehtävä annettiin ensin Mäkelälle, joka ei itse ilmeisesti Pohjanmaalle uskaltanut, vaan delegoi sen Ojalalle. Ojala kierteli joulukuussa 1923 ja tammikuussa 1924 Järviselällä, mutta ei saavuttanut mainittavaa menestystä. Myöhemmin vuonna 1924 Ojala nimettiin maanalaisen SKP:n Vaasan piirin organisaattoriksi. Antti Ojala, salanimeltään Ranta, oli myös edustamassa ”suomalaisia talonpoikia” kansainvälisessä talonpoikaiskonferenssissa Moskovassa lokakuussa 1923. Hänet valittiin lisäksi kokouksessa perustettuun ”erityisjaostoon”,

talonpoikaiskysymyksessä esittelemällä jo joulukuussa 1921 Vaasan eteläisen vaalipiirin piiritoimikunnan kokouksessa alustuksen, jossa kehoitettiin harjoittamaan propagandaa ”pikku- ja keskikokoisten” talonpoikien keskuudessa. Paras propagandaväline oli Ojalan mukaan alueen sanomalehti, *Vapaa Sana*, joka vielä vuonna 1920 oli maan täyden sosialisoinnin kannalla.³⁸⁸ Ojala perusteli ajatustaan propagandan vahvistamisesta seuraavaan tapaan:

”Koska nykyinen tilanne on sellainen, että kapitalistinen riisto alkaa ulottumaan jo laajemmassa määdessä maaseudullekin pikku- ja keskikokoisiin talonpoikiin, niin nyt jos koskaan on hyvä tilaisuus harjoittaa Propagandaa näiden piirien keskuudessa, saadaksemme nämä porvariston tukijoukot myötämieliseksi kommunismille tai ainakin tyytymättömäksi oleviin oloihin. Tyytymättömyyttä heidän keskuudessaan kyllä jo on hyvin suudessa määdessä olemassa verorasitusten johdosta, mutta nyt on juuri erittäin tärkeää saada tämä tyytymättömyys kohdistumaan porvaristoa vastaan.”³⁸⁹

Piirisihteeri Ojala otti talonpoikien kommunisteiksi käännättämisen tosissaan, ja oli luultavasti tärkeänä tekijänä siihen, että myös *Vapaa Sana* muutti pienviljelijäkantaansa.³⁹⁰ Tammikuussa 1922 Vaasan eteläisen vaalipiirin sosialistisessa piiritoimikunnassa esiteltiin alueen väestöryhmien talousoloja ja luokkasuhteita esittelevä selvitys, jonka alulle saattajana oli mitä ilmeisimmin piirisihteeri Ojala. Kuvauksen mukaan porvareilla oli edelleen vankka ote pien- ja keskisuurista viljelijöistä. Vallankumouksellista liikehdintää ei ollut pohjalaisten talonpoikien keskuudessa havaittavissa, mutta tyytymättömyyttä kylläkin. Lakkoja ei ollut maakunnassa esiintynyt, koska alueella ei ollut palkkatyöläisiä käyttäviä suurtiloja. Työläisten ja ”työtekevien talonpoikien” yhteisiä epäkohtia olivat selvityksen mukaan lisääntyneet verot ja teollisuustuotteiden kalleus. Palkkauskysymyksessä näiden ryhmien välillä oli esiintynyt kahnauksia, koska talonpoikien piti maksaa työläiselle ”enempi palkkaa kuin ennen”. Teollisuustuotteiden kalleus kismitti talonpoikia, jotka uskoivat, että niiden hinta johtui teollisuustyöväen korkeista palkoista. Sitä ajatusta puolestaan maalaisliitto

Krestinterniin; Antti Ojalan hmp 887. EK-VALPO I. KA; Norrena, 1993, 229-230; Lackman 1985, 69.

³⁸⁸ *Vapaa Sana* 4.12.1920 ja 23.4.1920.

³⁸⁹ Vaasan eteläisen vaalipiirin sosialistisen piiritm:n kok. 8.12.1921. Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sos.dem. piiritoimikunnan ptk:t 1917–1922. TA.

³⁹⁰ Vertaile esim. *Vapaa Sana* 4.12.1920 ja 23.4.1920 sekä 20.2.1922 ja 30.6.1922 ”Teuvan työläiset, torpparit ja pienviljelijät”.

oli selvityksen mukaan heille tyrkyttänyt. Varsinaista luokkavihaa työtätekevät talonpojat eivät työläisiä kohtaan tunteneet. Porvarilehtien rummutus siitä, että sosialistit vievät kaikki ”maat, omaisuuden, jumalan ja uskonnon” esti kuitenkin yhteistoiminnan. Työväen ja talonpoikien liiton aikaansaava ”akitatisoni” täytyi järjestää niin, että alueella pidettäisiin esitelmiä sekä puheita talonpoikaiston ja teollisuus- ja palkkatyöväestön suhteista, verotuskysymyksestä ja maatalousoloista. Puheissa ei pitänyt erityisesti korostaa ”sosialismia eikä kommunismia”, vaan ”hienovaraisesti” osoittaa, että ”sosialismi oli ainoa keino, minkä kautta yhteiskunnalliset olot voitiin muuttaa kaikkia näitä ryhmiä tyydyttäväksi”.³⁹¹

Talonpoikauskysymyksen merkitys kommunisteille kasvoi 1920-luvun puolen välin jälkeen alkaneen pulaliikehännän myötä. SKP:n tukeman talonpoikauskansan puolueen edustajat lähestyivät Suupohjan kommunistisista maanomistajista ainakin karijokelaista Kalle Järvimäkeä kehottaen tätä perustamaan puolueen paikallisosaston Karijoelle.³⁹² Järvimäellä oli vahvat siteet Teuvan työväenliikkeeseen.³⁹³ Siitä ei ole tietoa, mille paikkakunnille puolueorganisaatio ehti muodostua. Kalle Järvimäki koettiin ilmeisen tärkeäksi talonpoikaiskaikuttajaksi alueella, sillä pulaliikeaktivisti Matti Läheniemi lähestyi häntä syyskuussa 1927 pyytäen Järvimäkeä mukaan Neuvostoliittoon lähtevään 3–4 hengen talonpoikaislähetystöön. Lähetystön piti koostua talonpoikauskansan puolueen jäsenistä. Matka olisi ollut rajalta lähtien ilmainen. Järvimäki ilmeisesti osallistui matkalle, sillä Yrjö Leino kehotti häntä lokakuussa järjestämään passiasiansa kuntoon.³⁹⁴ Syksyllä 1929 SKP:n Vaasan piiriorganisaattori Bruno Poti sai tehtäväkseen selvittää, miten pienviljelijät saataisiin Etelä-Pohjanmaalla mukaan SKP:n toimintaan. Hänet velvoitettiin kutsumaan laihialainen kommunisti Epra Lehtinen ja SKP:n Teuvan pakin aktiivijäsen Aleksi Rinne neuvottelemaan

³⁹¹ Vaasan eteläisen vaalipiirin sosialistiselle piiritmk:lle 4.1.1922 luovutettu ”Ennakkokuvaus Vaasan-läänin eteläisestä vaalipiiristä, maaseudun väestöryhmien talousoloista ja luokka suhteista”. Piirit II. Vaasan läänin eteläinen vaalipiiri. SSTP:n arkisto. TA.

³⁹² Talonpoikauskansan puolue perustettiin 1927 *Talonpojan Sanomien* ympärille. Puolue ja sen lehti esiintyivät SKP:n äänitorvena. Protestiliike menestyi parhaiten Karjalan kannaksella, Lackman, 1985, 130-133.

³⁹³ Kalle Järvimäen suhteet Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistykseen olivat niin läheiset, että hän ilmeisesti takasi 1940-luvulla uuden työväentalon ”Pirttilän” lainoja. Hänet haudattiin myöhemmin Teuvan Rauhanmaalle. Jouko Kiviluoman haastattelu 3.3.2001; Verner Haaviston tiedonanto 10.5.2002.

³⁹⁴ Lackman, 1985, 131-145.

kanssaan asiasta. Neuvottelukokousta mahdollisesti seuranneista käytännön toimista ei ole tietoa.³⁹⁵ Joidenkin eteläpohjalaisten pienviljelijöiden siirtyminen kommunistien kannattajiksi laitettiin merkille myös poliittisella vastapuolella, sillä maalaisliittolainen *Ilkka* oli huolestunut kommunismin saamasta kannatuksesta etenkin ”harvaan asutuilla” pienviljelijäseuduilla, joissa lehden mukaan ”valtiollinen valistuneisuus oli vähäistä”. Lääkkeeksi kommunismitartuntaa vastaan *Ilkka* suositti tehokasta ”vastapropagandaa” ja ”valistusta”.³⁹⁶

5.2.2. Talonpoikaiskysymys teuvalaisten kirjeenvaihtajien kirjeissä

Teuvalla työväen ja talonpoikien yhteisrintama ei ollut pelkkä propagandavaltti, vaan ajatus näkyi työväenliikkeen ammatillisessa rakenteessa. Maanomistajien osuus etenkin teuvalaisista sosialistisista kunnallisvaaliehdokkaista oli ollut huomattava jo ensimmäisissä kunnallisvaaleissa joulukuussa 1918, eikä työväen eliitin koostumus juuri muuttunut 1920-luvun kuluessa. Pienviljelijäkysymys kuului myös kunnan tunnetuimman kommunistiaktiivin, kansanedustaja Juho Perälän vakioaiheisiin, johon hän palasi sekä eduskunnassa että lehtien palstoilla. Teuvalaiset kirjeenvaihtajat kirjoittivat *Työn Äänessä* mielellään työväen ja talonpojan rintaman toteutumisesta kunnassa käytännön tasolla³⁹⁷. Kirjeenvaihtajien mukaan porvareita äänestäneet talonpojat oli narrattu maalaisliittolaisten ja kokoomuslaisten ansaan. Nämä puolueet pyrkivät vain riistämään hyväuskoista talonpoikaa. *Vapaaseen Sanaan* heinäkuussa 1921 kirjoittanut teuvalainen kirjoittaja ennusti tulevaa vallankumousta, kunhan vain viljelijät saataisiin joukkoihin mukaan:

”Maataviljelevät pientilalliset ja toistaiseksi osa muitakin maatyöläisiä, muodostaa vielä kapitalisteille niiden vahvimman turvalinnoituksen ja joidenka pistimiin nojaten kapitalisti kykenee ylläpitämään palkkatyöläisten riistoa. Mutta talonpoika, niin kuin muutkin työtätekevät ovat riiston alaisia, vaikka eivät vielä erikoisissa olosuhteissa eläen kykene tätä huomaamaan. Sinä hetkenä kun he tämän käsittävät on kapitalistien riiston viimeinen tunti lyönyt.”³⁹⁸

³⁹⁵ Bruno Potin poliisikuulusteluptk 9.7.–10.8.1930. Juho Perälän hmp 1612; Aleks Rinnen hmp A 1815. EK-VALPO II. KA.

³⁹⁶ *Ilkka* 26.3.1930.

³⁹⁷ *Työn Ääni* 21.11.1928.

³⁹⁸ *Vapaa Sana* 20.7.1921.

Talonpoikien porvaristolle antama ratkaiseva tuki vuonna 1918 oli vasemmistolaisten kirjoittajien mukaan maanmuokkaajaluokalle täysin hyödytöntä, ja koitui lopulta heitä itseään vastaan.³⁹⁹ Äänenpainoja ryyditettiin toisinaan rinnastuksilla eteläpohjalaisille rakkaaseen nuijasotaan. Teuvalaisen ”Taavetin” mukaan ”oli kohtalokas erehdys, että Etelä-Pohjanmaan talonpojat, nuijamiesten jälkeläiset, ovat antautuneet sortavan Flemingin suurporvariston aseenkantajaksi omaa itseään ja aseveljiään, palkkatyöläisiä vastaan”. Talonpoikien ja työläisten yhteisrintamalla taloudelliset epäkohdat saataisiin korjattua ja ”herrasluokan sorto” maassa lopetettua.⁴⁰⁰ ”Kaapro Hoppulaanen” valotti *Työn Äänessä* suojelukuntatoimintaan osallistuvien talonpoikien asemaa porvarillisessa Suomessa. Suojeluskunta oli ”Hoppulaasen” mukaan rahakapitalistien puolustuslaitos, joka tulisi vielä olemaan talonpoikia vastassa, kun he ryhtyisivät pulan pakottamina liikehtimään. Tyytymättömien talonpoikien vallankumouspotentiaalin tiedostanut ”Hoppulaanen” muistutti, että Karjalassa oli talonpoikien liikehtiminen jo alkanut, koska ”toistatuhatta talonpojan tilaa oli myyty pakkohuutokaupalla”. ”Pian ne vasarat Teuvallakin paukkuu ja silloin ainakin, jos ei ennen, on talonpojan heräämisen hetki tullut ja joukkoliikehtiminen alkaa.” Sillä hetkellä olivat ”Hoppulaasen” profetian mukaan suojeluskunnat aseineen talonpoikia vastassa.⁴⁰¹ Edvin Suksi viittasi kirjoituksellaan Karjalan tapahtumista vuosien 1924–1925 Karjalan talonpoikaisliikkeeseen, joka suuntautui ennen kaikkea hallituksessa ollutta maalaisliittoa vastaan.⁴⁰²

Pienviljelijöihin pyrittiin luomaan yhteyksiä etenkin vaalien alla. Vuoden 1922 kunnallisvaalien edellä kommunistit kiinnittävät huomiota valtion veropolitiikkaan ja sen perusteelliseen uudistamiseen niin, että työläiset, pienviljelijät ja pikkuvirkamiehet olisivat vapautuneet veroista kokonaan. Sama vaatimus oli myös Teuvan kommunistien vaalitäkynä.⁴⁰³ Köyhien oli tärkeintä olla tietoisia omasta kurjasta asemastaan ja äänestää sen mukaisesti, niin kuin teuvalainen nimimerkki ”N-o” ilmaisi *Vapaassa Sanassa* lokakuussa 1922. Vähävarainen talonpoikaisto ei asemaansa vielä tiedostanut, johtuen porvarien

³⁹⁹ Lackman, 1985, 83.

⁴⁰⁰ *Työn Ääni* 28.12.1925.

⁴⁰¹ *Työn Ääni* 11.11.1925.

⁴⁰² Lackman, 1985, 102-106.

⁴⁰³ Saarela, 1996, 256; *Vapaa Sana* 27.11.1922.

ovelasta ”pimityksestä”. Pienviljelijät ansaansa kietonut porvaristo oli ”ovelampi kuin miltä se talonpojan silmään näytti”:

”Se joskus näennäisesti tarjoaa jonkinlaisia etuja, mutta kun asiaa pitemmälle seuraa, niin huomaa, että onkin joutunut maksamaan ne moninkertaisesti takaisin. Niinollen talonpoikaisluokka työväenluokkaa vieroessaan on tahtomattaan tullut petetyksi tukiessaan nylkijäänsä tämän riistopyyteissä.”⁴⁰⁴

Köyhien pienviljelijöiden ja rikkaiden suurmaanomistajien välinen luokkaero koettiin huomattavaksi. ”Kaapro Hoppulaasen” mukaan suurtilalliset olivat ”joutilaita riistäjäherroja”, kun taas pienviljelijät olivat luokka-asemaltaan lähellä maatyöläisiä.⁴⁰⁵ Tammikuussa 1928 *Työn Ääneen* kirjoittaneen nimimerkki ”Härmäläisen”⁴⁰⁶ mielestä työväen ja talonpojan liitto olisi väistämätön, sillä molemmat kuuluivat taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti yhteen. Molemmat ryhmät elivät oman työnsä tuloksista, eivätkä muiden. Sitä vastoin talonpoikien ollessa ”herrojen” kanssa liitossa, olivat ”keritsijä” ja ”kerittävä” samassa veneessä. ”Härmäläinen” vastasi myös etenkin maaseudulla kommunistien pyrkimykseen liitettyyn pakkosotalisoimisvaatimukseen. Hänen mukaansa ”pientilavaltaisuus säilyisi vielä kauan sen jälkeen, kun herrat olivat valtansa menettäneet”.⁴⁰⁷ Samansuuntaisesti kysymykseen otti kantaa teuvalainen ”Pora”, joka pyrki vakuuttamaan talonpojat kommunistien ystävällismielisyydestä, kunhan yhteinen vallankumousrintama saataisiin aikaan:

”Työmiehen ja talonpojan täytyy oppia nyt jo ymmärtämään toinen toistansa. Yhteisrintaman kautta he saavuttavat ihmisarvon ja oman käden oikeuden, joka on tuhat kertaa parempi kuin herrojen ja huovien orjuus. Siis jousi kireälle. Me iskemme vain sitä kuka on meitä sortanut. Liitto työläisten ja talonpoikien välille on välttämätön.”⁴⁰⁸

Pienviljelijäkysymys oli teuvalaisille niin tärkeä, että *Työn Ääneltä* vaadittiin perusteellisempaa syventymistä asiaan. Teuvalaiset lehden asiamiehet vaativat kokouksessaan joulukuussa 1928, että lehden olisi kiinnitettävä enemmän huomiota ”pikkutalonpoikien elämän kysymyksiin” ja kirjoitettava niiden ”elin- ja

⁴⁰⁴ *Vapaa Sana* 25.10.1922.

⁴⁰⁵ *Työn Ääni* 27.11.1925.

⁴⁰⁶ Nimimerkki ”Härmäläinen” ei ollut teuvalainen kirjoittaja.

⁴⁰⁷ *Työn Ääni* 16.1.1928.

⁴⁰⁸ *Työn Ääni* 27.5.1929.

päivänkysymyksistä”. Lisäksi lehteen oli saatava ”maataviljelevän väestön ammattitietoisuutta käsitteleviä kirjoituksia.”⁴⁰⁹ Pelkkä poliittinen propaganda ei riittänyt, vaan sen ohella vaadittiin keskustelua myös arkisista asioista.

Vuosikymmenen lopussa talonpoikaiskysymys tuli entistä ajankohtaisemmaksi Kominternin ”kolmannen vaiheen” taktiikan ja vallankumousennustusten myötä. *Työn Ääneen* marraskuussa 1929 kirjoittanut teuvalainen nimimerkki ”Adam II” koki ongelmaksi sen, että pienviljelijät ja työläiset eivät ymmärtäneet ”yhteiskunnallisten ja taloudellisten voimain merkitystä”, vaan ihmettelivät, ”kuinka pulakausi näin yhtäkkiä ilmestyi”. Varsinkaan pientalonpojat eivät ymmärtäneet omaa parastaan, vaan pysyivät edelleen porvareille uskollisina. ”Luokkatietoisten” työläisten oli käytävä ”suorittamaan luokkataisteluvollisuutta” ja ”tutkittava joukolla talousoppia” sekä ”levitettävä oppimaansa muille”, siis ennen kaikkea talonpojille. Tietämättömille oli tehtävä selväksi ”kuinka nykyaikainen kapitalistinen kehitys on viimeinen osa kapitalistista yhteiskuntajärjestelmää. Yhteiskunnallis-taloudelliset lait todistavat tämän mainiosti”.⁴¹⁰

Talonpoikaiskysymykseen liittyi läheisesti toinenkin ongelma, eli kaupunkilaistyöläisten ja maalaistyöläisten välillä vallinnut jännite. Piirin kommunistivaikuttajien kesken samaa kiistaa oli ollut ainakin Juho Perälän ja 1920-luvun lopun *Työn Äänen* päätoimittajan, kansanedustaja Toivo Latvan välillä. Perälässä maaliskuun lopulla 1928 pidetyssä neuvottelukokouksessa teuvalaiset työläiset lausuiivat periaatteekseen, että ”maalaistyöväen ja kaupunkilaistyöväen välistä suhdetta täytyy edelleen enemmän ja enemmän lujittaa, ettei missään tapauksessa synny epäsopua.”⁴¹¹ Yksimielisyyttä uhkaava klikkiytyminen oli kuitenkin olemassa. Joskus erimielisyyksistä saattoi tihkua puoluelehdenkin sivuille, kuten vaasalaisen laulu- ja näytelmäryhmä Poutun Poikien esiintyessä Perälässä lokakuussa 1929. Tilaisuus oli järjestetty nimenomaan osoitukseksi yhteistoiminnasta kaupunkilaistyöläisten ja maaseudun työläisten välillä. Kaupunkilaisnuorten esitystä oli mukana seuraamassa

⁴⁰⁹ *Työn Ääni* 17.12.1928.

⁴¹⁰ *Työn Ääni* 15.11.1929.

⁴¹¹ *Työn Ääni* 28.3.1928.

teuvalaisten ja peräläläisten lisäksi myös kristiinalaisia ja kaskislaisia työläisiä. *Työn Äänen* toimittajan kirjoittamassa artikkelissa vakuuteltiin, kuinka ”ohjelmassa ei ollut unohdettu talonpoikiakaan, eikä suinkaan, sillä talonpoika on työläisen toveri.” Erimielisyyksiä aiheutti kuitenkin Perälässä vaasalaisnuorten ohjelma, jonka sisältö ylitti muutamien maalaiskuulijoiden käsitykset sopivuudesta. *Työn Äänen* mukaan syynä oli ”tiedostamattomuus”, joka maalla oli vielä yleistä. Rärkeimpien ohjelmien sisältöä ei voinut ymmärtää kuin ”tietoinen valiojoukko, joka seurasi lehtiä tunnontarkasti”.⁴¹² Valtaosa teuvalaisista ei siihen joukkoon vielä ilmeisesti kuulunut, vaikka varsinkin kunnan sosialistiset opintoyhdistykset koettivat parhaansa mukaan paikkakuntalaisia aatteeseen perehdyttää.

5.3. Yhteiskunta: Luokkarajat selviksi!

5.3.1. Luokkapuhtaus kotimaassa

Vuoden 1918 tapahtumat olivat karvaasti varsinkin ääriivasemmiston muistissa ja poliittisessa retoriikassa koko 1920-luvun ajan. Viimeistään sisällissota oli osoittanut työväenliikkeelle suomalaisen yhteiskunnan kahtiajakautumisen, niin myös vankileirit kokeneessa Teuvan työväenliikkeessä. Nimimerkki ”Hoppulaanen” oli joulukuussa 1924 huolissaan teuvalaisten nuorten työläisten luokkavalppaudesta näiden mentyä suojeluskuntatalolle tansseihin. Otsikolla ”Luokkarajat selviksi!” kirjoittaneen Edvin Suksen mielestä vuoden 1918 tuli olla jatkuvasti työläisten mielessä muistuttamassa keitä suojeluskuntalaiset oikein olivat:

”Ajatelkaa mikä on ollut suojelukuntain merkitys! Kun vain kuulee tuon nimen ”suojeluskunnat” mainittavan, niin muistuu pakostakin mieleen vuonna 1918 tapahtuneet nälkäkuolemat ja tuhansien työläisten julkiset ja salakavalat murhat. Jokaisella pitäisi olla tiedossa mitä nämä ”harmaat miehet” tekivät vuonna 1918.”⁴¹³

Teuvalaisten vankileirikokemuksilla saattoi olla merkittäväkin painoarvonsa Etelä-Pohjanmaan työväenliikkeelle, sillä valkoinen terrori oli maakunnassa jäänyt muuta Suomea huomattavasti vähäisemmäksi. Nimimerkki ”Punikki” kertasi *Työn Äänessä* sisällissodan 10-vuotispäivän muistoksi huhtikuussa 1928

⁴¹² *Työn Ääni* 16.10.1929.

⁴¹³ *Työn Ääni* 5.12.1924.

peräläläisten vankileirikokemuksia päätyen toteamaan, että ”kunnolla siis Perälän toverit täyttivät paikkansa tässä hyvin paljon kärsimyksiä ja uskollisuutta kysyvässä olotilassa”. Eikä ”Punikin” kirjoitus jäänyt ainoaksi teuvalaiseksi luokkasotamuisteloksi.⁴¹⁴ Sisällissodasta ja vankileiristä näytti muodostuneen Teuvan työväenliikkeelle eräänlainen koetinkivi, jonka kunniakkaasti ja ”luokkatietoisesti” selvittämällä he lunastivat paikkansa oikeaoppisina eteläpohjalaisina kommunisteina.

Järjestölehti *Nuoren Proletaarin* sivuilla samoin kuin nuoriso-osaston kokouksissakin polemisoiitiin muutaman kerran myös työläisten isänmaakäsitystä; sitä, oliko työläisillä isänmaata vai ei. Mielellään sosialismin teoreettiseen puoleen kantaa ottanut ja aatteen merkkihenkilöitä lehden palstoilla esitellyt ”Kaapro Hoppulaanen” palautti nuoriso-osastolaisten mieleen kansainvälisesti juhlitut työväenluokan marttyyrit, ns. spartakistikapinan yhteydessä vuonna 1919 kuolleet kommunistit Rosa Luxemburgin ja Karl Liebknechtin:

”Pelkäämättä he julistivat maailmalle proletariaatin kansainvälisen tietoisuuden: ”Meillä työläisillä ei ole mitään isänmaata puollustettavana. Pelottomina he paljastivat mailman sotaan kätketyn katalan valheen ja petoksen ja sosialidemokraattisten työväen johtajien ennen kuulumattoman joukkojensa petoksen. Alas sota! Porvariston kanssa solmittavaa linnarauhaa vastaan!”⁴¹⁵

Selvän sodanvastaisessa kirjoituksessaan Edvin Suksi julisti olevansa ennemminkin ”kansainvälisen proletariaatin” kuin Suomen valtion edustaja. Epäilemättä kaikkein idealistisimpia ja romanttisimpia teuvalaisia työläisnuoria edustanut 17-vuotias ”Hoppulaanen” otti kirjoituksessaan kantaa mahdolliseen uuteen maailmasotaan, joka hänen mukaansa saattoi puhjeta jopa lähiaikoina:

”Meidänkin Teuvan työläispojat voidaan johtaa teurastamaan vielä jonkun toisen maan tovereita työläisiä, mutta se ei saa koskaan tapahtua että me ammusme omia tovereitamme. Ei koskaan jos me olemme kommunisteja. Minä julistan teille toverit täällä olevat työläisnuoret jos se aika tulee, että meidän täytyy sotaan lähteä niin muistakaa hyvät toverit työläisnuoret jos teille silloin ase annetaan niin iskekää tai ampukaa sitä ensinnä, joka teille aseent antoi ja muistakaa hyvät toverit,

⁴¹⁴ Esim. *Työn Ääni* 13.4.1928 ja 25.4.1928.

⁴¹⁵ *Nuori Proletaari* 17.1.1924.

jos kuolla tarvitsette, niin kuolkaa luokkamme puolesta, mutta ei koskaan isänmaan. Se on rosvojen rahakukkaron puolesta. Järjestykää Teuvan sosialistiseen nuoriso-osastoon. Teitä velvoittaa siihen luokkanne marttyyrien muisto ja tuhannet sorakummut.”⁴¹⁶

Yhteiskuntaluokka merkitsi nuorelle Sukselle enemmän kuin porvareiden isänmaa. Luokan puolesta hän oli ainakin kirjoituksessaan valmis jopa kuolemaan. Suksi sivusi isänmaa-teemaa myös *Vapaassa Sanassa* tammikuussa 1923. Hän oli ollut kuulemassa Teuvalla vierailleen lakonmurtajajärjestö Vientirauhan johtajaa Martti Pihkalaa, jonka pitämää puhetta nuorimies moitti kehnoksi. ”Mannerheimiläisen murhapolitiikan kannattaja”, Pihkala, oli Suksen mukaan puhunut niin huonosti, että ”jokainen luokkatietoinen työläinen pitää paljon paremman (puheen)”. Suksen mukaan ”herrat” pettivät talonpoikia isänmaallisuuden nimissä:

”Puhukaa vain Pihkalan tapaisia puheita porvarit paljon. Kyllä siitä hyvä tulee, kun pikkutalonpojatkin tulevat ymmärtämään herraskeijujen isänmaan rakkauden, tuntemaan kaiken sen roskan, mitä heille isänmaan rakkauden nimissä syötetään.”⁴¹⁷

Nimimerkki ”Aukustin” suhtautuminen isänmaa-käsitteeseen oli hieman ”Hoppulaasta” kevyempi. Hän samastui ironisoiden vallitsevaan porvarilliseen ilmapiiriin, ja pakinoi aiheesta mehevästi *Nuoreen Proletaariin*:

”Minä joka en tahdo uskoa aina kohta niitä uutisia, mitä maailma puhuu. Mutta nyt kulukaas puhuttavan kuulin oikein kamalaa, että oikein oikea rehellinen Isänmaan puolustaja pakkaa hermostua. Asia kulukaas on nyt siitä painosta, että nuo roistot punikit ovat ruvenneet rehevelööhön, ovat kuukaa totta vie sen tähre fanginneet ohranan. Mikähän tästä nyt sentähäre tuloo, mun ymmärrykseni mukaan uhkaa isänmaata vaara. Kyllä, totta kai, kaikki ymmärtävät nyt vakavan hetken (...) Kyllähän se on sellaista, että pitää tuon siankin jo tappaa ennenkö sosialistit tuloo ja tasaavat sen, saa sen syärä nyt akan ja lasten kans (...).”⁴¹⁸

”Aukusti” naureskeli tarinassaan valtiovallan pelonsekaiselle suhtautumiselle kommunisteihin. Hänen mukaansa isänmaata piti hädänalaisessa tilanteessa puolustaa kaikkien suomalaisten: tehtaanjohtajasta sellaiseen, joka omisti

⁴¹⁶ *Nuori Proletaari* 25.9.1924.

⁴¹⁷ *Vapaa Sana* 17.1.1923.

⁴¹⁸ *Nuori Proletaari* 17.5.1923.

”pikkuusenkin maata ja vieläpä sellaanenkin”, joka ei omistanut ”isänmaata muuta kun sen mitä on välikatos”.⁴¹⁹

Luokkataistelu oli luultavasti useimmin toistuva osa 1920-luvun kommunistista retoriikkaa. Jouluna 1926 Teuvan vt. nimismies, puoluekannaltaan sosiaalidemokraatti Eero Sipilä oli kerrannut työväen juhlassa ”kristillisen sosialismin historiaa aina essealaisten ajoista meidän päiviimme saakka”. *Työn Ääneen* raportoineen paikalla olleen mukaan siitä loppujen lopuksi juureutui moderni luokkataistelu, vaikka ”kristillinen sosialismi” perustuikin veljeyteen ja sovinnaisuuteen, toisin kuin sosialistinen luokkataistelu. Joulua oli ”ennen kaikkea taistelun juhla”, joka muistutti työläisiä ”niistä, jotka ovat kuolleet marttyyrikuoleman asiamme puolesta nyt tai 2000 vuotta sitten.”⁴²⁰ ”Aidon” ja alkuperäisen kristillisyyden arvo tunnustettiin jälleen, vaikka kristillistä arvomaailmaa ei kaikilta osin hyväksytytkään. Kristillisyydessä oli väärää ennen kaikkea sovinnollisuus. Luokkataistelu oli pyhä asia, tinkimätön taistelu riistäjiä vastaan, kristillinen toisen posken kääntäminen ei siihen kuulunut.

”Luokkapuhtauden” propagoiminen kuului olennaisesti *Työn Äänen* kirjoitteluun. Sosiaalidemokraattisuus soti luokkapuhtautta vastaan. Työväen ääniä kalastelleet ”nosket” ja ”hoipertelijat”, jotka tasapainoilivat kommunistien ja sosiaalidemokraattien välillä, eivät olleet vilpittömiä työläisten puolestapuhujia, vaan käytännössä porvareiden ohjailtavissa. He olivat luopioita, jotka olivat pettäneet Suomen työväenluokan vuonna 1918.⁴²¹ Puolueettomuutta ei luokkataistelussa ollut olemassa. Oli olemassa vain oikea ”kommunistinen” ja väärä ”noskelainen” tapa harjoittaa vasemmistolaista politiikkaa. ”Kaapro Hoppulaanen” julisti luokkataistelun puolesta seuraavaan tyyliin sekä *Nuoressa Proletaarissa* että *Työn Äänessä*:

”Tinkimätön velvollisuutemme on, meidän on toimittava ja luokkavihan kannustamina taisteltava. Mitään linnarauhaa porvariston ja työväen välillä ei ole. Meidän on oltava aina valmiit ottamaan

⁴¹⁹ *Nuori Proletaari* 17.5.1923.

⁴²⁰ *Työn Ääni* 29.12.1924; Nimismies Eero Sipilä oli aktiivinen sosiaalidemokraatti ja kuului mm. vuonna 1926 perustettuun Teuvan Kirkonkylän sos. dem. työväenyhdistykseen. Teuvan Kk.n Sosiaalidemokraattisen Työväenyhdistyksen jäsenluettelo v:lta 1928. Teuvan Kirkonkylän Sosiaalidemokraattinen Työväenyhdistys. KansA.

⁴²¹ *Nuori Proletaari* n:o 3, lokakuu 1925.

iskuja porvaristolta ja antamaan iskuja porvaristolle. Ei koskaan ole levon ja rauhan aikaa. (...) Entistä kirkkaampana ja puhtaampana kaikesta porvarillisesta ja noskelaisesta roskasta on luokkataistelun leimuttava Suomessa ja Teuvalla.”⁴²²

Yleensä sosiaalidemokraattien parjaus pysyi teuvalaisten maaseutukirjeissä melko maltillisena. *Vapaassa Sanassa* vuosina 1920–1923 ”noskelaisten” piikittely pysyi lähes olemattomissa, mutta *Työn Äänessä* vuoden 1924 jälkeen myös teuvalaiset aktivoituivat kritisoimaan sosiaalidemokraatteja. Kirjoituksista oli silti huomattavissa huoleton ja vähättelevä sävy, sillä teuvalaisista sosiaalidemokraateista ei ollut vaaleissa kilpailijoiksi kommunisteille. Vähälukuisille ”noskeille” saatettiin varsinkin vaalien edellä naureskella lehden sivuilla. Samalla vakuutettiin vaasalaiset siitä, että Teuvalla oli ainakin osattu ”erottaa vasen oikeasta”. Ääniä porvareille kalastelevien sosiaalidemokraattien ”yö” punaisella Teuvalla jatkui. Oman kunnan sosiaalidemokraatteihin kohdistettu arvostelu oli lähinnä naljailua. Joulukuussa 1928 teuvalainen kirjeenvaihtaja kirjoitti *Työn Ääneen* artikkelin otsikolla ”Pullismia Teuvallakin”. Kirjoittaja muistutti lukijoita siitä, että Äystön työväenyhdistyksen johtohahmoihin kuulunut Viljami Pulli oli nimittänyt sosiaalidemokraattisessa *Pohjolan Työmieheissä* Teuvaa Neuvosto-Teuvaksi. Kirjoittaja muistutti Pullin tekemisistä vuonna 1918: mies oli lähtenyt ”valkoiselle rintamalle vapaaehtoisena, vaikka oli ollut elintarvikelautakunnan jäsen, eikä siis sinne pakotettu menemään.”⁴²³

Kohtuullinen sopu vasemmistopuolueiden välillä säilyi 1920-luvun lopulle saakka, sillä sosiaalidemokraatit kutsuttiin esimerkiksi vuonna 1927 yhteiseen työväenjuhlaan Teuvan kommunistien kanssa. Näiden kieltäytyessä yhteisjuhlista saatiin *Työn Äänessä* jälleen syytä piikittelyyn: ”sosiaalidemokraateille oli suojeluskuntalaisten seura rakkaampi kuin työläisten”.⁴²⁴ Erään teuvalaisen kirjoittajan mukaan sosialidemokratia oli vanhentunutta oppia, ja sen kannattajat ”pysähtyneitä sieluja, jotka rämettäisivät ilmapiirin jos olisivat mukana.” Sen sijaan ”kommunismi oli nykyaikaa”. Kominternin radikalisoitunut taktiikka näkyi myös teuvalaisten kirjoituksissa 1920-luvun lopussa. Kurjistuva työväki oli kapitalismin aiheuttaman laman puristuksissa ja siirtymässä kohti kommunismia.

⁴²² Lähes sama kirjoitus julkaistiin *Nuoressa Proletaarissa* 26.9.1925 ja *Työn Äänessä* 12.3.1926.

⁴²³ *Työn Ääni* 30.12.1928.

⁴²⁴ *Työn Ääni* 20.4.1927.

Oli vain hetken kysymys koska porvarillinen yhteiskunta kehittyi siihen pisteeseen, että ”nykyaika asettaisi leikkuuveitsen kipeälle kohdalle”, ja ”sosdemitkin tulisivat meikäläisten tykö”, niin kuin eräs teuvalainen kirjoitti heinäkuussa 1929.⁴²⁵

Vuonna 1929 sosiaalidemokraattien ja kommunistien välillä kiristynyt taistelu Suomen Ammattijärjestöstä kirvoitti mielipiteitä myös Teuvalla. Sosiaalidemokraattinen ammattiyhdistysväki oli edustajakokouksessaan syyskuun lopulla 1929 päättänyt pyrkiä irrottamaan mahdollisimman monta liittoa ammattijärjestöstä. Kommunistijohtoisista liitoista sosiaalidemokraatit pyrkivät saamaan eroon mahdollisimman monta perusjärjestöä.⁴²⁶ Perälässä järjestetyssä työtätekevien kokouksessa ilmaistiin ”jyrkkä vastalause sosdem johtajain rikollisia hankkeita vastaan. Perustamalla uuden järjestön he asettuivat avoimesti kapitalismin puolelle.” Ammattijärjestön hajoaminen oli ehdottomasti estettävä. Teuvalaisten mukaan:

”Työväellä on oikeus arvostella johtajiaan, sillä se on ehdoton edellytys köyhälistön vapautumiselle. Oikeistovirheitä emme hyväksy! Se edistäisi työväenliikkeen rämettymistä. Selvä luokkataistelu on ensimmäinen edellytys kapitalismin kukistamiseen.”⁴²⁷

Sosialidemokratia ei kommunistisen mielipiteen mukaan ollut 1920–1930-lukujen vaihteessa enää pelkästään työväenliikkeen ”harhaoppi”, vaan siitä oli tullut työväestölle täysin vastakkainen asia.⁴²⁸ Työväenliikkeen kahtiajaon jyrkentyminen näytti kiristäneen myös teuvalaisten kommunistien äänensävyjä, tosin kirjoittajat ottivat kantaa lähinnä yleiseen valtakunnalliseen kehitykseen, eivätkä varsinaisesti kunnan omiin sosiaalidemokraatteihin ja heidän tekemisiinsä. Omia ”noskeja” arvosteltiin yhä lähinnä pilke silmäkulmassa.

Jyrkkänä vastapuolena luokkakantaiselle vasemmistolle olivat tietysti ennen kaikkea porvarit. Osansa teuvalaisten sanansäilästä saivat niin maalaisliittolaiset kuin kokoomuslaisetkin. Yleisimpiä valituksen aiheita olivat valtuuston

⁴²⁵ *Työn Ääni* 26.7.1929.

⁴²⁶ Kettunen, 1986, 443.

⁴²⁷ *Työn Ääni* 9.10.1929.

⁴²⁸ Kettunen, 1986, 451.

suojeluskunnalle, ”luokkakaartille”, myöntämät avustukset, joiden katsottiin hyödyttävän pelkästään rikkaita talollisia.⁴²⁹ Toisinaan kirjeenvaihtajat hyökkäsivät porvaristoa vastaan sen omin asein. ”Suomalaisen Sosialistin” mukaan Närpiöön kuuluvan Ylimarkun suomalaisen kansakoulun kannatusyhdistys oli pyytänyt huhtikuussa 1928 Teuvan Kirkonkylän nuorisoseuralta taloa iltaman pitoa varten. Nuorisoseura ei antanut taloan suomenkielisten närpiöläisten käyttöön. Kansakoulun kannatusyhdistys kääntyi Perälän nuorisoseuran puoleen, samoin laihoihin tuloksin. Lopulta närpiöläiset kysyivät Perälän työväenyhdistykseltä – ja saivatkin järjestää iltamansa työväentalolla. ”Suomalaiselle Sosialistille” tarjoutui tilaisuus lyödä porvareita heidän suosikkiaiheellaan, kielikysymyksellä:

”Tällainen menettely osoittaa porvarillisten ns. kansallishengen olevan vain huulilla. Mutta samalla sen näyttää, että se on juuri työväki, joka tahtoo vähemmistökansallisuudetkin saattaa heille kuuluviin oikeuksiin kullakin paikkakunnalla.”⁴³⁰

”Kaapro Hoppulaanen” moitti maaliskuussa 1926 Teuvan porvareita, kun nämä eivät olleet ilmoittaneet raittiuslautakunnan kokouksesta *Työn Äänessä*. Porvareiden kieroilu oli osoitus luokkataistelun kärjistymisestä, ja vahvisti ”Hoppulaasen” käsitystä siitä, että edes raittiustaistelu ei ollut puolueetonta, vaan sen tuli perustua ”luokkatietoisiin joukkoihin”.⁴³¹ Järjestölehti *Nuoressa Proletaarissa* porvarit olivat ennen kaikkea julmia ja verenhimoisia sortajia. Heitä vastustaessaan ”kommunistin” henki oli halpa, mutta toisaalta marttyyrius oli suurinta mitä luokkataistelija saattoi saavuttaa. Teuvalaisnuorison viehtymys uhrivalmiuteen, ainakin teoriassa, oli *Nuoren Proletaarin* kaikkein äärimmäisintä juttu-ainesta. Työväenluokan toimintaa ohjasi oikeutettu luokkaviha, puolustustaistelu sortajaa vastaan, kuten nimimerkki ”Pakanan” mielestä:

”Yhtä kuoleman kenttää käy proletariaatin taistelun kulku. Olkoonpa taistelun muodot mitkä tahansa avonainen kansalaissodan kaaos, tai diplomatian naamariin verhoutunut salaiskujen sateleminen – yksi on ja pysyy aina varmana seurauksena, ”Marttyyrit lisääntyvät”. Muodoista huolimatta määrää sama vaikutin, hillitön, leppymätön luokkaviha, jatkuvasti taistelussa. Ja sen vihan seurauksina on, että marttyyrit lisääntyvät. (...) Porvareiden hyeenamainen toiminta kantaa

⁴²⁹ *Työn Ääni* 11.11.1925.

⁴³⁰ *Työn Ääni* 18.4.1928.

⁴³¹ *Työn Ääni* 22.3.1926.

hedelmiä. Mutta tuhansien kärsivien työläisten silmät avautuvat. He oppivat yhä paremmin tuntemaan nykyisen järjestelmän kaameuden. Tämä johtaa heidät kulkemaan punaisen lipun juurella.”⁴³²

Kollektiivisuus ja ryhmäkuri oli kommunistisessa nuorisoliikkeessä arvossaan. Nimimerkki ”Justus” listasi *Nuoressa Proletaarissa* vuonna 1923 seitsemän ”käskyä”, joita Teuvan työläisnuorison tuli elämässään noudattaa:

- 1) Tee itsellesi tietäväksi, oletko kuuluva henkilöihin, jotka ryöstävät toisten töiden tuloja; vai kuulutko niihin, jotka tahtoisivat ja toimivat siten, että jokainen voisi nauttia omat töittensä tulot itse
 - 2) Jos kuulut eli olet varma, että olet jälkimmäisiin lukeutuva, niin muista aina, että sinä olet työläinen
 - 3) Muista aina, että on olemassa kaksi luokkaa työtätekevän ja työnryöstäjien luokka
 - 4) Sinun tulee joka aika seurustellessasi, puhuessasi ja kuunnellessasi toisten puhuvan, tietää, että noiden kahden luokan välillä on aina herkeämätön taistelu keskenään ja sinä olet yksi taisteluase siinä taistelussa
 - 5) Tuo taistelu tulee jatkumaan niin kauvan, kun työväen joukoista on saatu vankka joukko, joka pystyy murskaamahan yksityisomistusoikeuden ja järjestämään olot siten, että kaikilla on yhtäläiset (vastuut? Sana puuttuu) ja velvollisuudet. Tässä työssä tulee sinun olla aina mukana
 - 6) Tällainen työskentely käy parhaiten jos sinä käyt säännöllisesti järjestön kokouksissa ja aina muistat, että kaikki järjestöt on yksilöistä kokoon pantu
 - 7) Tee itsellesi selväksi se tosiasia, että kaikki tehtävät, jotka uskotaan sinulle teet miten parhaiten voit. Äläkä milloinkaan kieltäydy tehtävistä, jos ei ole voittamattomia esteitä
- Ajattele miksi orjan kahleita kannamme. Kun meillä on kaikki valta, mehän voisimme kohota vaikka raskaankin taakan alta.⁴³³

”Justuksen” kirjoituksesta näkyi tuttu mustavalkoinen asetelma: kommunistien Suomi jakautui työtätekeviin ja toisten työn tuloksilla eläviin. Näiden kahden luokan välillä käyty taistelu määritteli koko arkielämän kirjon. Merkille pantavaa ja erikoista oli ilmeisestikin maattoman ”Justuksen” sitoutuminen yksityisomistuksen purkamiseen. Yksityisomistus oli luultavasti useimmille teuvalaisille työväenliikkeen aktiiveille ongelmallinen asia johtuen heidän pienviljelijätaustastaan. Omistuksesta ei varmastikaan haluttu kokonaan luopua.

⁴³² *Nuori Proletaari* 29.11.1923.

⁴³³ *Nuori Proletaari* 11.1.1923.

Yksityisomistuksen kumoaminen kävi ”Justuksen” mukaan parhaiten järjestäytyneen ja kollektiivisen työläisrintaman voimalla.

Hyökkäävästä retoriikasta huolimatta työväenluokan taistelu koettiin ennen kaikkea puolustustaisteluksi porvareiden ”kuristustoimenpiteitä” vastaan. Hyökkäys oli kuitenkin paras puolustus, mikäli työväenluokka mieli vapautua porvariston sorrosta. Lakiin luottaminen oli turhaa, sillä kapitalistinen Suomi polki sortotoimillaan lakia itsekin. Suomen laki oli pelkkä porvareiden puolella oleva luokkalaki, kuten ”Kaapro Hoppulaanen” kirjoitti:

”Me emme saa enään toimentonta olla ja vain porvareille huutaa: ”Seuratkaa Suomen perustuslakia”, sillä toimettoman sana on laki ja taasen laki. Turhaa on valkoiselta rosvovaltiolta työläisten turvaa hakea, turhaa on apua anoa, armoa pyytää (...) erimielisyydet porvareiden ja työläisten välillä vain ratkaisee voima, eikä kapitalistinen oikeus, niin kuin vielä usein uskotellaan. Mitä enemmän työväestö kapitalistisen valtion luokkalakeja vaatii ja pyytää noudatettavan ja mitä enemmän työväestö itsellensä vapauttaa anoo, sitä enemmän valkoinen verimahti työläisten verta janoo.”⁴³⁴

Työn Äänen teuvalaiset kirjeenvaihtajat tunsivat ylpeyttä siitä, että Teuva oli Etelä-Pohjanmaan vasemmistolaisimpia paikkakuntia. Muuten kirkonkyläläisiä harvemmin lehteen kirjoitelleet peräläläiset toivat kernaasti ilmi vankileiritaustaansa ja sitä, että kylä tunnettiin ympäri maakunnan nimenomaan ”Punaisena Perälänä”. Räväkkää kielenkäyttöä ja oman hännän nostoa esiintyi etenkin vaalien yhteydessä. Eräs teuvalainen työläisnainen kehotti värikkäin sanankääntein ihmisiä äänestämään vuoden 1927 eduskuntavaalien edellä:

”Ainoastaan sosialistinen järjestelmä takaa työläisnaisille vapauden, porvarillinen järjestelmä sortaa maata. (...) Näyttäkäämme, että Teuva todellakin on Vaasan eteläisen vaalipiirin ”Moskova” ja sen me teemme siten, että sosialistisen työväen ja pienviljelijäin äänimäärä etenee entisestään puolella (...) Yksilöinä on mahdotonta kahleita murtaa, siihen tarvitaan ”kaikkien orjuutettujen yhtenäinen ja yhtäaikainen rynnäkö”.⁴³⁵

⁴³⁴ *Nuori Proletaari* 18.12.1924.

⁴³⁵ *Työn Ääni* 10.6.1927, 10.3.1926 ja 25.5.1927.

5.3.2. Marttyyrinpunainen neuvostotulevaisuus

Usko punaisempaan tulevaisuuteen vilahteli taajaan teuvalaisten kirjeenvaihtajien yhteiskunnallisissa kirjoituksissa. Teuvalla vallinnutta työttömyyttä maaliskuussa 1926 valittanut kirjoittaja vakuutti, että vaikka nykyhetki oli työvälle kärsimystä, ”uljaampi tulevaisuus on varma. Porvarillinen järjestelmä rappeutuu kaikin puolin.” Edessä oli historiallisen välttämättömyyden pakosta uusi elämä ja uudet olosuhteet: ”Siirrymme yhä lähemmäksi aikaa, jolloin ratkaistaan luokkamme kohtalo ja samalla ihmiskunnan tulevaisuus”.⁴³⁶ Vanhan järjestelmän siirtäminen syrjään ei tapahtunut kuitenkaan itsestään, vaan edellytti joukoilta ”tiedostuneisuutta” ja ennen kaikkea joukkovoimaa, ”yksimielisyyttä kapitalismin kukistamisesta ja uuden paremman yhteiskunnan luomisesta”, kuten eräs teuvalaiskirjeenvaihtaja kirjoitti maaliskuussa 1927.⁴³⁷ Myös ”Kaapro Hoppulaasen” mielestä työläisten itseopiskelun tarve oli huutava, sillä ilman tietoa ei vallankumousta voitu tehdä, vaikka taisteluasennetta riittäisikin:

”Miksi viellä vaikka tuhansia taisteluja on käyty, julmin peto porvari ympärillämme käy kuin kiljuva leijona heiluttaen vinkuvaa ruoskaa ja satuttaen sen tuhansihin työläisiin. Miksi viellä maailman työläisvoimat kantaa päällään taantumusvoimain sortojoukkoa – lahtarisakkia. Miksi viellä kuningaat kreivit siellä täällä vallassa ovat imien veroina köyhäin sydän verta. Sortajamme ja kaikki kiduttajamme ovat vallassa sen tähden, että meiltä puuttuu tietoisuutta, uskoa omaan voimaamme, on meirän tällä hetkellä hankittava ja sitte vasta pantava taiston torvet soimaan ja punalippu taistelukentälle liehumaan.”⁴³⁸

Ihanteellinen työväki kykeni asettamaan kollektiivisuuden yksilöllisten intressien edelle. Ainoastaan yksimielisellä joukkovoimalla oli mahdollista murtaa kapitalistinen riistoyhteiskunta.⁴³⁹ Luottamuksessa tulevaisuuteen oli lähes uskonnollista sävyä. Maailman täydellinen muuttuminen, vallankumous, oli kuin onnellinen tuomiopäivä, jota oikeaoppiset odottivat, ja uskoivat hetken olevan lähellä. Luokkatietoiset työläiset olivat uusi miljoonapäinen joukko, joka kautta maailman uurasti ja uhrasi luoden perustusta uutta maailmanjärjestystä varten. Kaiken kurjuuden keskeltä löytyvä optimismi oli tavallista myös *Nuoressa Proletaarissa*, kuten lokakuussa 1925 ”Kaapro Hoppulaasen” kirjoituksessa

⁴³⁶ *Työn Ääni* 12.3.1926.

⁴³⁷ *Työn Ääni* 7.3.1927.

⁴³⁸ *Nuori Proletaari* 15.3.1923.

⁴³⁹ *Työn Ääni* 7.3.1927.

”Eteenpäin, elämä kutsuu”. Kurjat olosuhteet tekivät tietä vallankumoukselle, joten elinoloista ei kannattanut masentua:

”Eteenpäin! Kuohuva huuto kaikukohon rivistä riviin, miehestä mieheen, sillä tulevaisuus on meidän. Sen puolesta pitää iskeä, pitää olla valmis taistelemaan vaalilipulla ja kiväärillä. Se on taistelutunnus nykyhetkellä! Eteenpäin! Elämä kutsuu! (...) Ei saa astua taaksepäin eikä perääntyä mielivallan jaloissa, jos työväenluokka niin tekee, lukee se oman kuolemantuomionsa, kaivaa oman hautansa. Ei niin, mutta eteenpäin, yli kuoleman kenttien on kuljettava. On muistettava, että silloin, kun hätä on suurin ja kurjuus ja puute on kukkuroillansa, sekä poliittinen ja taloudellinen vaino painaa työväenluokkaa, niin silloin on toivojen aika.”⁴⁴⁰

Kaavaillusta paremmasta maailmanjärjestyksestä saatettiin puhua myös hieman ironisesti, mutta kuitenkin lujaa uskoa tihkuen, kuten teki Arvo Säntti, joka kuvaili ”Neuvostolaksi” muuttuneen Teuvan olosuhteita Kirkonkylän työväenyhdistyksen 20-vuotishistoriikissa vuonna 1927:

”Jos Teuva olisi Neuvostona, ei tarvittaisi polkupyörää, ei hevosia, ei autoja, eikä junia, vaan ihmiset saisivat kulkea kesäiseen aikaan rulla- ja talvella suksiluistimilla. Ei tarvitse muuta kuin nappulasta painaa, niin alkaisivat luistimet kulkea. Kuljetusvoimana tietysti sähkö, jota saa ilmaiseksi maailman suurimmista koskista. (...) Hetken päästä voi jokamiehen radiolla kuunnella kaikki maailman soitot ja laulut. (...) Monta muutakin ihmettä saa Neuvosto aikaan, mutta niitä emme porvarien kiusalla sano.”⁴⁴¹

Varsinaisesti Neuvostoliittoon liittyviä kirjoituksia teuvalaiset lähettivät lehtiin harvakseltaan. Itsesuojeluvaisto lienee ollut eräs tärkeimpiä syitä tähän. Viranomaiset olivat korostuneen varovaisia kaikkea sitä kohtaan, mikä mahdollisesti liittyi rajantakaiseen, kiellettyyn kommunistiseen puolueeseen. Virallisen Suomen mukaan kaikki kommunistiset järjestöt olivat ennen kaikkea Moskovan käskyläisiä⁴⁴². Paikallisissa työväenyhdistyksissä Neuvostoliitto saatettiin kokea ihanteellisesta ideologiastaan huolimatta myös sen verran etäiseksi ja tuntemattomaksi, että siitä ei ryhdytty kirjoittamaan.⁴⁴³ Neuvostoliiton tapahtumien liiallinen korostaminen olisi varmasti ollut myös omiaan

⁴⁴⁰ *Nuori Proletaari* 8.10.1925.

⁴⁴¹ Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen 20-vuotishistoriikki v:lta 1927. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA.

⁴⁴² Ks. esim. Saarela, 1996, 22-23.

⁴⁴³ Verner Haaviston haastattelu 3.3.2001.

karkottamaan hieman sitoutumattomamman äänestäjäkunnan pois työväenliikkeestä. Suurta mielenkiintoa ja kunnioitusta itänaapuriin ja kommunismin esitaistelijaan silti tunnettiin. Neuvostoliiton vanavedessä kapitalistinen yhteiskunta oli vielä kohtaava kansainvälisissä työläisjoukoissa veroisensa vastuksen, kuten eräs teuvalaiskirjoittaja ennakoi *Työn Äänessä*:

”Olisi kiva omistaa radio, saisi kuulla oikein omin korvin tietoja siitä, kuinka toverimme Neuvostoliitossa lujin ottein rakentavat työntasavaltaa. (...) Reilua väkeä ne neuvostoliittolaiset. Yhteistyöllä heidän ja kaikkien maiden työläisten kanssa luokkataistelu perinpohjaistuu ja ratkaisevat hetket lähenevät.”⁴⁴⁴

Vuosikymmenen lopun muutamissa kirjoituksissa kielletty hedelmä uskallettiin useammin kohottaa julkisesti jalustalleen. Teuvalla oli ilmeisesti liikkunut huhuja vallankumouksen alkamisesta Neuvostoliiton 12-vuotisjuhlan kunniaksi. Varsinkin ”naiset erikoisesti levittivät tätä hälyytystä”. Osa Teuvan porvaristosta oli ilmeisesti ottanut huhun tosissaan, niin kuin nimimerkki ”Adam II” kirjoitti marraskuussa 1929:

”Mutta porvariston hermostunut kiihko osotti maaseudun kansalle, että työläisten ja talonpoikain maalla Neuvosto-Venäjällä on suuri merkitys, koska porvarit pahasti pelkäävät, ettei Neuvosto-Venäjä saa työläisten ja talonpoikain myötätuntoa. Turha toivo! Neuvostoliitto kasvaa ja voimistuu. Se on valoisa repeämä mustalla taivaalla. Se on majakka kapitalistisessa maailmassa. Se on innostava esimerkki. Neuvosto-Venäjä on kuolemantuomio kapitalistiselle järjestelmälle, joka sairastaa taloudellista pulaa.”⁴⁴⁵

Sosialistisesta tai kommunistisesta yhteiskunnasta saatettiin käyttää kirjoituksissa kiertoilmauksia ”uusi maailma” tai ”työn tasavalta”. ’Kommunisti’-sanaa saatettiin käytettiin usein sitaateissa, usein kuitenkin selvästi ylpeillen, kuten *Työn Äänen* Teuvan työväenyhdistyksen 20-vuotisjuhlanumerossa: ”Ei ole porvareiden helppo kulkea vuonna 1919 rakennetun työväentalon ohi tietäen sen kuuluvan ”kommunisteille”, kuten porvarit ja sos.demit meitä nimittää.”⁴⁴⁶ Sanaa saatettiin käyttää myös tarkoittaen vahvasti vastarintahenkistä yleisilmapiiriä, joka oli ikävänä piikkinä porvarillisen yhteiskunnan lihassa: ”Kommunismmin aave

⁴⁴⁴ *Työn Ääni* 30.5.1927.

⁴⁴⁵ *Työn Ääni* 15.11.1929.

⁴⁴⁶ *Työn Ääni* 25.5.1927.

kummittelee (Teuvalla) yhtä uhkaavana kuin koko ”hyvinjärjestetyssä yhteiskunnassa”.⁴⁴⁷ Lähinnä jäsenille tarkoitettussa, usein Neuvostoliiton sirppi ja vasara -tunnuksin koristellussa *Nuoressa Proletaarissa* kielenkäyttö oli huomattavasti jyrkempää ja monipuolisempaa kuin yleiseen jakeluun menneissä *Vapaassa Sanassa* ja *Työn Äänessä*.

Verrattuna Leevi Norrenan analysoimiin kirjoituksiin Järviseudulta, teuvalaisten kirjeenvaihtajien kynä näytti sivaltavan huomattavasti vihaisemmin ja luokkatietoisemmin.⁴⁴⁸ Teuvalaisten tinkimättömän äärivasemmistolainen perussävy johtui varmasti osaksi maanalaisesta SKP:stä, joka oli 1920-luvun loppuun mennessä onnistunut tehokkaasti juurtumaan paikkakunnalle. Poliittisen ”riippumattomuuden” passivoimat työväenyhdistykset saivat toiminnalleen uutta aatteellista sisältöä maanalaisesta toiminnasta. Ainakin *Työn Ääni* näytti arvostavan teuvalaisten peittelemätöntä kommunistisuutta, sillä se antoi kirjeenvaihtajille vuosikymmenen edetessä selvästi enemmän palstatilaa verrattuna 1920-luvun ensimmäisiin vuosiin. Lujasti ja ”luokkatietoisesti” kantaottavasta Teuvasta oli tullut Etelä-Pohjanmaan työväestön mallioppilas, jonka merkitystä maakunnassa kuvasti se, että työväenyhdistyksen 20-vuotisjuhlan kunniaksi omistettiin yksi kokonainen *Työn Äänen* numero 25. toukokuuta 1927. Numerossa kerrottiin Perälän ja Kirkonkylän työväenyhdistysten vaiheista, esiteltiin keskeisiä aktiiveja aatteellisine ”ansioluetteloineen” ja annettiin teuvalaisille kirjeenvaihtajille mahdollisuus kertoa paikkakunnan työväenliikkeestä ja yleensä elämästä Teuvalla.⁴⁴⁹

Käytännön toimista vihainen retoriikka oli kuitenkin kaukana, jollei oteta lukuun teuvalaisten sitoutumista maanalaiseen SKP:een. Esimerkiksi tässä jo aiemmin käsitelty käytännön valtuustotyö oli Teuvalla hyvin kaukana kirjoituksissa propagoidusta ”luokkavihaisesta” politiikasta. Saattaa olla, että vihaisella

⁴⁴⁷ *Työn Ääni* 7.5.1928.

⁴⁴⁸ Norrena, 1993, 267-268.

⁴⁴⁹ *Vapaa Sana* 1920-1923; *Työn Ääni* 1924-1930; *Työn Ääni* 25.5.1927. Varsinkin aktiivijäsenten Närpiön vankileirikokemukset esiteltiin lehdessä auliisti, ”ansioluettelotyyliin”, Perälän ty:n toimintakertomukset 1925-1928. Perälän Työväenyhdistys. KansA. Toimintakertomuksissa valiteltiin ”riippumattomuuden” olleen osasyynä toiminnan passivoitumiseen Perälässä. Järjestötoiminta vilkastui toimintakertomusten mukaan kuitenkin vuosi vuodelta vuoden 1925 jälkeen. Vuosikymmenen puolenvälin jälkeen ”monet jäsenet olivat ottaneet osaa poliittiseen toimintaan”, vaikka yhdistys säilyikin puolueettomana.

retoriikalla saatettiin pyrkiä tekemään vaikutus piirin keskuspaikassa sijaitsevan lehden toimitukseen. Sillä osoitettiin, kuinka hyvin teuvalaiset olivat sisäistäneet kommunismin.⁴⁵⁰

Työn Äänen toimituspolitiikka radikalisoitui 1920-luvun puolenvälin jälkeen. Suoranaisesti sotaista retoriikkaa käytettiin kerrottaessa tuiki tavallisistakin työväenliikkeen järjestöasioista. Työläisnuorten vierailut eri paikkakunnille saatettiin otsikoida ”hyökkäysretkiksi rintamalinjalle Perälä–Teuva–Jurva”. Vaasan Kiiston naisvoimistelijoiden kiertue (”hyökkäys”) maakunnassa uutisoitiin siten, että ”Perälä ja Jurva on julistettu sotatilaan. Jurva valloitetaan lauantaina ja Perälä sunnuntaina. Mobilisoikaa kaikki hyökkäyspaikalle (työväentalolle. kirj. huom.).”⁴⁵¹ *Nuoressa Proletaarissa* sotaretoriikka oli vielä yleisempää. Kaikkein vihaisimmista mielipiteistä vastasi ”Jooseppi Pensas” alias 1920-luvun lopun SKP-organisaattori Arvo Säntti. Myös Edvin Suksi romantisoi usein työläisjoukkojen uhrautumista henkensä kaupalla aatteen alttarille.⁴⁵² Luokkataistelun voittaminen oli kokonaan kommunistien harteilla, kuten ”Kaapro Hoppulaanen” kirjoitti:

”Tule tulilinjalle etumiesten riveihin. Me kutsumme sinua. Luokkataistelun tiellä tarvitaan entistä enemmän uhdautuvaisia tovereita tyttöjä ja poikia, naisia ja miehiä, jotka uskaltavat taistelulla antaa iskun iskusta kaksi parhaasta (...) lahtareista noista työläisten murhaajista eroon noskelaisjohtajista noista luokkataistelun luopioista. Luokkarajat selviksi. Tietäkäämme mitä jyrkempi on köyhälistön ja porvariston välinen kuilu, sitä lähempänä on meidän päämäärämme ja kaiken eristyksen voitto. Kommunistisen luokkataistelun täytyy olla meidän toimintamme johtavana periaatteena.”⁴⁵³

Varsinkin nuoriso-osastossa haettiin yhtymäkohtia usein estottomasti itärajan takaa, vihaista sotaretoriikkaa säästämättä, kuten ”Kaapro Hoppulaasen” *Nuoren Proletaarin* kirjoituksessa ”Nuoret puna-armeijalaiset”:

”Me tahdomme olla vapaita työläisiä! Siksi meidän on koottava voimamme ja oltava osastona kommunistisessa puna-armeijassa, ja oltava valmiit antamaan isku iskusta, sillä vain raukka elää

⁴⁵⁰ *Työn Ääni* 25.5.1927.

⁴⁵¹ Esim. *Työn Ääni* 28.8.1929 ja 23.5.1928.

⁴⁵² Esim. *Nuori Proletaari* 2.9.1923, 8.2.1923; n:o 3 (lokakuu) 1925, 15.1.1925.

⁴⁵³ *Nuori Proletaari* n:o 3, lokakuu 1925.

vastaan panematta sortajan mielivallan alla. Armeijamme on työn punaista, monista kärsimyksistä karaistunutta taistelua pelkäämätöntä sotajoukkoa. Työhön sosialismin ja vallankumouksen eteen siis jokainen tyttö ja poika omassa Teuvan sosialistisessa nuoriso-osastossa, sillä mikään uhraus ei ole aatteellesi halpa-arvoinen.”⁴⁵⁴

Toisinaan Suksi saattoi ennustaa jopa uuden luokkasodan syttymistä, johon ”Suomen punaisen armeijan punasotilaat” johdattaisivat työläisiä:

”Suomen porvaristo näkee Suomen kommunistisessa työväestössä voimakkaan vastustajan ja vielä voimakkaamman sen nuorisossa. Niin kuin se onkin. Kauhulla ja vavistuksella näki Suomen porvaristo miten Suomen työväestö nousi kansalaissodan kauhuista ja tänä päivänä valmistuu Suomen Utsjoelta hamaan Karjalaan asti ratkaisevaan taisteluun luokkasotaan. Täälläkin Etelä-Pohjanmaalla ja meidän Teuvavallakin työn kärsivä nuoriso kuulee kutsumuksen, ja taistelevien joukkohon kiiruhtava.”⁴⁵⁵

Sanan ”taistelu” käsite oli työväenliikkeen piirissä hyvin laaja. Laajassa määrin sillä ymmärrettiin lähes kaikki, minkä jollain tavalla katsottiin hyödyttävän työväen luokkataistelua. Taistella voitiin kiväärin lisäksi myös varsin reformistisin keinoin: vaalilipulla ja opiskelemalla, vaikka kommunisteja oltiinkin. Nuoriso ja sen ”tiedostuneisuus” oli huomion keskipisteessä. Nimimerkki ”Luukas II” kehotti *Työn Äänessä* joulukuussa 1924 teuvalaisnuoria opiskelemaan asioita viitaten Ciceron lentävään lauseeseen, jonka mukaan ”ihminen joka ei ole opiskellut jää ijäksi lapseksi”. ”Luukas II:lle” oppineisuus oli elämän ja kuoleman kysymys. Myös siihen liittyi aimo annos marttyyrihenkeä:

”Ainoastaan työväenluokan sellaiset yksilöt, jotka ovat tutkineet yhteiskuntatiedettä, sosialismin teoriaa ja itse elämää materialisen kehityskannan pohjalla voivat seisoa vaikka itse kuoleman edessä ja lausua, samoin kuin jo ovat monet työväenluokan parhaimmat tyttäret ja pojat, aikamme marttyyrit, tehneet: Murhatkaa, aatettani ette kumminkaan voi tappaa! Se nousee ylös vainoista huolimatta ja voittaa!”⁴⁵⁶

⁴⁵⁴ *Nuori Proletaari* 2.9.1923. Muistutettakoon, että Suksi siirtyi EK:n palkkalistoille vuodesta 1928 lähtien. Sitä ennen hänen toimintansa varsinkin nuoriso-osastossa ja Rauhanmaa-projektissa oli ensiarvoisen tärkeää. Ei mielestäni voida perustella Suksen radikaalista kielenkäyttöä hänen myöhemmällä urallaan ilmiantajana, ts. Ei ole luultavaa, että hän olisi ”näytellyt kommunistia” lähes 1920-luvun ajan, ja ollut sillä tavoin vain yllyttämässä muita teuvalaisia kommunisteja mukaan illegaaliin toimintaan.

⁴⁵⁵ *Nuori Proletaari* 2.9.1923.

⁴⁵⁶ *Työn Ääni* 24.11.1924.

6. LAPUALAISET PUHDISTUKSET

6.1. Kiristynvä taloudellinen ja sisäpoliittinen tilanne 1929–1930

Kiihkein lapualaisaika vuosina 1929–1930 oli poikkeuksellinen vaihe Suomen sisäpolitiikassa. Lapuanliike vaikutti etenkin työväenliikkeen toimintaan ratkaisevalla tavalla. Lapualaisajan vaikutuksia ja tapahtumia tarkastelemalla voidaan saada yleiskuva ennen kaikkea työväenliikkeen ulkopuolisen väestön suhtautumisesta Teuvan voimakkaaseen kommunistiseen työväenliikkeeseen. Samalla työväenliikkeen kriisiaika voi paljastaa, miten tiiviiksi paikkakunnan kommunistien ideologinen sitoutuneisuus oli kehittynyt 1920-luvun aikana.

Vuoden 1928 jälkeen alkaneen laman myötä taloudelliset ongelmat kasautuivat varsinkin maaseudulla. Heikentyneistä olosuhteista johtunut tyytymättömyys oli yhtenä liikkeellepanevana voimana 1920–1930-luvun vaihteen moniin talonpoikien kapinaliikkeisiin. Olosuhteiden lisäksi kapinoinnille tarjosivat pohjaa myös propaganda ja ehkä myös maaseudun ikivanha herraviha. Metsäteollisuuden kannattavuus Suomessa heikkeni, joten moni saha joutui lopettamaan toimintansa. Uitot ja hakkuut vähenivät, mistä seurasi joukkotyöttömyys etenkin metsä- ja uittotöistä eläneillä syrjäseuduilla Itä- ja Pohjois-Suomessa. Vaasan läänissä maaseututyöttömyys oli lähes 80 prosenttia koko läänin työttömyydestä. Eniten työttömyys koski Oulun läänin maaseutua, jossa maaseututyöttömyys oli lähes 95 prosenttia koko läänin työttömyydestä. Sen lisäksi että töitä oli vähän, myös työntekijöiden palkat pienuivät. Maatalousväestö velkaantui voimakkaasti pula-aikana. Syynä oli viljelijöille epäedullinen, lyhytaikainen ja korkea korkokanta, mutta myös maatalouden luonteen muuttuminen. Maatalous ei ollut enää muusta yhteiskunnasta irrallaan olevaa luontaistaloutta, vaan suurimmat viljelmät olivat muuttuneet liikeyrityksiksi, jotka olivat alttiita suhdanneherkkyydelle. Viljelijöiden riesana olivat myös epäedulliset sääolosuhteet, sillä kesä 1928 oli Suomessa epätavallisen kolea ja sateinen, minkä vuoksi viljelijät kokivat vakavan kadon. Kasaantuneet vaikeudet johtivat lukemattomiin vararikkoihin, ulosottoihin ja pakkohuutokauppoihin. Eniten kiinteistöjä jouduttiin myymään Viipurin läänissä, mutta myös Oulun, Kuopion ja Vaasan lääneissä tiloja myytiin huomattavat määrät.⁴⁵⁷

⁴⁵⁷ Lackman, 1985, 36-44; Siltala, Juha, 31-32, *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*. Keuruu 1985.

Teuvalaiset työläiset ottivat pulaan kantaa monilla eri foorumeilla. Perälässä järjestettiin työttömyyden vuoksi työväen kokous lokakuussa 1929. Kokouksessa päätettiin ryhtyä keräämään kunnasta työttömyystilastoa ja vaatia kunnalta sen perusteella töitä.⁴⁵⁸ Valtuusto oli lähettänyt Juho Perälän käymään Tie- ja Vesirakennushallituksessa kiirehtimässä työttömyystöitä kuntaan.⁴⁵⁹ Eduskunnassa Perälä piti varsinkin maaseudun väestön hädänalaista asemaa esillä. Perälän mielestä maalaisliittolainen hallitus ei tehnyt tarpeeksi heidän auttamisekseen. Juho Perälän mielestä kato pakotti velkaantuvat pienviljelijät ”antautumaan pääoman armoille” eli yksityisille ja valtion rahoituslaitoksille. Viljelijät kytkeytyivät näin ”turpeeseen” maaorjien tavoin ”näennäisestä omistuksesta huolimatta”. Että pienviljelijät voisivat vapautua ”pääoman herruudesta” eduskunnan piti teuvalaiskansanedustajan mukaan tarjota heille riittävä tuki. Perälä ehdotti, että alle 15 hehtaarin viljelijöille annettaisiin katolainoja korottomina ja ”puutteenalaisille varattaisiin suoranaista avustusta”. Sen lisäksi hän vaati, että hätäapupolitiikasta luovuttaisiin, ja järjestettävissä töissä maksettaisiin kunnan palkkoja. Hätäaputöiden palkat olivat Perälän mukaan ”vain hädänalaisten työläisten ja pienviljelijöiden häikäilemätöntä näännyttämistä eikä avustamista.”⁴⁶⁰

Työttömyys oli Teuvalla selvästi pahempaa kuin esimerkiksi Kauhajoella tai Jurvassa. Teuvalla oli vuoden 1931–1932 työttömyyskortiston mukaan yhteensä 94 työtöntä, eli noin yksi prosentti kunnan koko väestöstä oli ilman työtä. Jurvan työttömyyskortistoa leimannee korostetun puutteellinen tilastointi, koska vuosina 1931–1932 kunnassa merkittiin ainoastaan yksi työtön. Kauhajoella työttömiksi tilastoitiin yhteensä 28 henkilöä. Julkiset tilastot olivat kuitenkin puutteellisia, sillä työttömyyskortistoon merkittiin vain todella hädänalaiset. Vaikka Teuvan työttömyysluvut nousivat Suupohjan alueella melko suuriksi, olivat ne pieniä verrattuna esimerkiksi Järviseutuun. Vimpelissä ja Soinissa työttömyysprosentit lähentelivät jopa seitsemää prosenttia.⁴⁶¹

⁴⁵⁸ *Työn Ääni* 9.10.1929 ja 15.11.1929.

⁴⁵⁹ Teuvan kunnanvaltuuston kok. ptk:t 16.8.1929. TeuvKA.

⁴⁶⁰ Valtiopäivät 1928. Istunnot 41-68. s. 2089-2090. (19.12.1929); Valtiopäivät 1929. Istunnot 1-35. s. 492-493. (29.10.1929).

⁴⁶¹ Kahra, Eljas, 118-120, *Työttömyys vuosina 1928–1936*. Helsinki 1938.

Kommunistien aktivoituminen 1920-luvun lopulla näkyi etenkin työmailla, sillä he olivat määräävässä asemassa Suomen Ammattijärjestössä ja suurimmissa ammattiliitoissa. Tämä näkyi monina työtaisteluina, joista huomatuimpia olivat seitsemän kuukautta kestäneeseen metallialan työsulkuun johtanut Crichton-Vulcanin lakko Turussa 1927 ja valtakunnallinen satamalakko 2.6.1928–16.4.1929. Lakot saivat sekä sisä- että ulkopoliittista sävyä kommunistijohtoisuutensa ja Neuvostoliiton tarjoaman lakkoavun takia. Neuvostoliiton sotkeuduttua suomalaisille työmarkkinoille työväen ulkopuolinen väestö sai vahvistuksen käsitykselle, että paikalliset kommunistit olivat Moskovan käskyläisiä. Se, että lakkoon menneen Crichtonin telakan oli tarkoitus valmistaa Suomen hallituksen tilaamia sukellusveneitä osoitti monille viimeistään, että lakoissa oli kysymys Suomen itsenäisyyttä vastaan suunnatusta sabotaasista. Työrauhan turvaamiseksi oli perustettu 1920-luvun alussa lakonmurtajajärjestö Vientirauha. Lakkojen murtamisen lisäksi järjestö suuntasi toimintansa ns. työmaaterroria⁴⁶² vastaan. Vientirauhan johtohahmoina toimivat vanhat aktivistit Martti Pihkala ja Vihtori Kosola. Järjestöön kuului parhaimmillaan noin 34 000 henkilöä, suuri osa ”rikkureista” tuli Etelä-Pohjanmaalta.⁴⁶³ Teuvalla ei lakonmurtajia ainakaan vielä syyskuussa 1928 huomattavissa määrin ollut. Teuvalaisen *Työn Äänen* kirjeenvaihtajan ”Meikäläisen” mukaan ”rikkurit” olivat paikkakunnalla laskettavissa ”yhden käden sormissa”. Kirjoittajan mukaan rikkuruus oli syvästi paheksuttava teko, jota työläiset eivät saaneet unohtaa:

”Mutta meidän pitää piirtää aikakirjaan, ketä on ollut rikkurina, tulee ne vielä omantunnon vaivatkin ja tilinteon hetket. Me emme saa mitään unohtaa, vaan velvollisuutemme on muistaa. Vaikka asemamme tässä suhteessa on Etelä-Pohjanmaan maaseudun punaisiin, mutta sittenkin muistakaamme kaikin yhdessä, me työtätekevät: Kavahtakaa lakkorikkuria. (...) Mutta voi niitä, jotka ottavat omaksensa lakonrikkurin kurjan ammatin, sillä entisten toverien ylenkatse ja halveksiminen on katkerampaa kuin kuolema ja pahempaa kuin helvetti. Ei koskaan ole sielulle lepoa, eikä mieli ole rauhassa.”⁴⁶⁴

⁴⁶² Työmaaterrorilla tarkoitettiin työmailla tapahtunutta poliittisluontoista henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Suojeluskuntatyöhön tai valkoisten puolella sisällissotaan osallistuneet olivat joutuneet pyytämään julkisesti anteeksi toimintaansa. Myös fyysistä väkivaltaa esiintyi monilla työmailla.

⁴⁶³ Siltala, 1985, 43-44; Huttula, Tapio, 54, *Nauloilla laadittu laki. Työväentalojen sulkemiset 1929–1932*. Helsinki 2000.

⁴⁶⁴ *Työn Ääni* 24.9.1928.

Työmaiden levottomuuksien lisäksi äärivasemmiston toiminnan vilkastuminen näkyi selvästi nuorten opintoyhdistysten toiminnassa. Kommunistisen nuorisoliiton, SKNL:n, toiminta ulottui vuodesta 1929 lähtien entistä näyttävämmin myös Etelä-Pohjanmaalle. Vuoden 1927 lopussa Etelä-Pohjanmaalla oli yhteensä 29 opintojärjestöä, joissa oli jäseniä hieman vajaat tuhat. Vuoden 1929 loppuun mennessä yhdistysten määrä oli noussut jo 49:ään.⁴⁶⁵ Teuvalla kommunistiset nuorisojärjestöt olivat vakiintuneet radikalismien kehdoiksi jo aikaisemmin. Maaliskuun 16.–17. päivänä 1929 Teuvan Kirkonkylän työväentalolla järjestettiin työläisnuorison haastejuhlat, jotka keräsivät *Työn Äänen* mukaan peräti 160 kilpailijaa 15 eri opiskelijajärjestöstä. Nuorisojärjestöt kilpailivat keskenään ”henkisissä ja ruumiillisissa kisoissa”; muun muassa runonlausunnassa, yksinlaulussa, puheenpidossa, joukkoesityksissä, näytelmissä ja urheilussa. Punalippu liehui koko juhlien ajan Teuvan Kirkonkylän työväentalon katolla kunnan ydinkeskustan tuntumassa. Teuvan haastejuhlien puhujana toimi kommunistinen kansanedustaja Emil Tabell. Etsivän keskuspoliisin tarkan tiedonannon mukaan Tabell puhui työväentalolla ”uskonnonvastaisesta työskentelystä ja sen merkityksestä kommunistisessa luokkataistelussa sekä kehotti etsimään yhä uusi taistelumuotoja maatyöläisten ja talonpoikien vetämiseksi rintamaan mukaan”. Maaseudun ja kaupungin työläisten välinen henkinen kuilu nousi haastejuhlissa tärkeäksi kysymykseksi. Juhlien yhteydessä pidettiin neuvottelukokous, jossa oli mukana 25 edustajaa. Maaseudun edustajat asettuivat EK:n mukaan vastustamaan ”räikeitten kiihottavan sisältöisten esitysten esittämistä” juhlatilaisuuksissa. Vaarana oli, että ”sivistymättömät maalaisnuorukaiset” eivät jaksaisi räikeitä esityksiä sulattaa, vaan epäilisivät kommunisteja ”lörpöttelijöiksi”, jotka lupasivat paljon, mutta eivät toteuttaneet lupauksiaan käytännössä. Kaupunkilaiset vastustivat käsitystä, mutta joutuivat keskellä maaseutua pidetyissä haastejuhlissa taipumaan.⁴⁶⁶

Maaliskuisten haastejuhlien järjestäjänä toimi Teuvan nuorten työläisten opintoyhdistys. Tapahtumaa silmällä pitänyt Etsivä keskuspoliisi epäili tosin, että todellisena järjestäjätahona olisi SKNL:n Vaasan piirikomitea, koska

⁴⁶⁵ Huttula, 2000, 52.

⁴⁶⁶ *Työn Ääni* 20.3.1929; EK:n Vaasan edustuksen tilannekatsaus n:o 3 (maaliskuu 1929). Alaosastojen tilannekatsaukset. EK-VALPO I. KA.

ilmoittautumiset piti lähettää SKNL:n piiriorganisaattori Jussi Siltaselle. Teuvalaiset huolehtivat EK:n mukaan lähinnä kutsukirjeiden lähettamisestä ja tarjosivat juhlille puitteet.⁴⁶⁷ Teuvalaisten yhteistyö vaasalaisten kanssa oli muutenkin aktiivista. Nuoriso pyrki luomaan siltaa maaseudun ja kaupungin välille innokkaammin kuin vanhemmat työväenliikkeen jäsenet⁴⁶⁸. Keväällä 1929 opintojärjestöjen laulu- ja lausuntaryhmät ryhtyivät SKNL:n määräysten mukaisesti tekemään ”hyökkäysmatkoja” vaalikiihotuksen harjoittamiseksi. Vaasalainen Poutun Pojat teki ensimmäisen matkansa kuntiin, joissa propagandalle katsottiin olevan jo entuudestaan kaikupohjaa: Kurikkaan, Karijoelle ja Teuvalle.⁴⁶⁹

Tapahtumarikas kevät jatkui Teuvalla pääsiäisenä 1929 jälleen työläisnuorten tilaisuudella, joka omistettiin ”Pariisin kommuunin muistolle ja uskonnollisten kysymysten selvittelylle”. *Työn Äänen* mukaan paikalle tulleet 150 nuorta työläistä osoittivat, että ”uskonnollisten juhlien tapojen orjuus ei koskenut työläisnuorisoa.”⁴⁷⁰ Vappu 1929 oli Teuvalla tavanomainen, paikallisjärjestön järjestämään vappujuhlaan ottivat osaa Kirkonkylän ja Perälän työväenyhdistykset. Äystön ja Kirkonkylän sosiaalidemokraatit juhlivat toisaalla. Kommunistien päiväjuhla pidettiin Perälässä, iltajuhla sekä Perälässä että kunnan keskustassa. Juhlapuhujaksi oli hankittu *Työn Äänen* kirjapainon faktori Eino Nieminen, jota lapualaiset myöhemmin tituleerasivat ”punaupseeriksi” hänen väitettyjen puna-armeijayhteyksiensä vuoksi.⁴⁷¹ Heinäkuussa 1929 Vaasan valtiollisten vankien huoltoyhdistys kehotti kiertokirjeellä alueen työväenyhdistyksiä tekemään lahjoituksia sisällissodan punaisten hautojen kunnossapitoa varten. Sisällissodan aikaisia tapahtumia oli tarkoitus muistaa 14.7. viettämällä ”punaisten hautain päivää”. Juhlapäivän vietto onnistui Pohjanmaalla ainoastaan Pietarsaassa ja Teuvalla, jossa työväenyhdistykset muistivat ennen kaikkea Perälässä tapettujen ähtäriläisten punakaartilaisten kohtaloa.⁴⁷²

⁴⁶⁷ EK:n Vaasan edustuksen tilannekatsaus helmikuulta 1929. Amp IV D 12. EK-VALPO I. KA.

⁴⁶⁸ EK:n Vaasan edustuksen tilannekatsaus helmikuulta 1929. Amp IV D 12. EK-VALPO I. KA.

⁴⁶⁹ Huttula, 2000, 52-53.

⁴⁷⁰ *Työn Ääni* 3.4.1929.

⁴⁷¹ Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1929. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA; Siltala, 1985, 345.

⁴⁷² *Työn Ääni* 10.7.1928; EK:n Vaasan edustuksen tilannekatsaus n:o 7 (heinäkuu 1929). Alaosastojen tilannekatsaukset. EK-VALPO I. KA.

Teuvalla piti viettää yleisvaltakunnallista punaista päivää maailmansodan syttymisen muistoksi elokuun 1. päivänä 1929. Teuvan poliisi ilmoitti edeltävänä päivänä, että punaisen päivän viettoa ei sallittaisi, vaan se tulitisiin poliisivoimin estämään. Samana päivänä poliisi repi kaikki mielenosoitusjulisteet pois. Kirkonkylän työväentalolle kokoontui elokuun ensimmäisenä päivänä noin 150 henkilöä, mutta paikalle tullut poliisi hajotti joukon. Työväentalon katolla liehui asianmukaisella paikallisjärjestön tunnukseella varustettu punainen lippu, jonka poliisi määräsi kuitenkin laskettavaksi⁴⁷³. Se laskettiin, mutta juhlaväki nosti sen pian uudestaan salkoon. Teuvan lisäksi punaista päivää päästiin Etelä-Pohjanmaalla viettämään ainoastaan Vaasassa ja Seinäjoella. Punaisen päivän vastaisena yönä Teuvalla oli levitetty vajaat parikymmentä SKNL:n julistusta eri puolilla oleviin puhelinpylväisiin. Julistukset oli tuonut Teuvalle Arvo Sääntti Vaasassa käydessään. Sääntti itse oli ollut puhujamatkalla Jalasjärvellä, joten julistuksia levittivät SKNL:n pakin nuoremmat jäsenet.⁴⁷⁴

Marraskuun alussa Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistys järjesti vuosijuhlat, joissa kävi työväenyhdistyksen vuosikertomuksen mukaan noin 500 eri henkilöä. Tilaisuudessa puhujana ollut kansanedustaja Mauritz Rosenberg ”puhui ja teki” *Työn Äänen* mukaan ”mainiota propagandaa työväen ja talonpojan liikkeelle.”⁴⁷⁵ Teuva näytti vuoden 1929 aikana vakiintuneen tärkeäksi kokous- ja juhlapaikaksi, sillä viikko vuosijuhlien jälkeen kunnassa pidettiin maakunnallinen raittiuspiirijuhla, jonka järjestäjänä toimi Suomen työväen raittiusliiton Etelä-Pohjanmaan raittiuspiirijärjestö. Juhlalla oli jälleen SKP-kytkös, sillä tervehdyspuheen työväentalolla piti vaasalainen SKNL:n piiriorganisaattori ja sotilaskomitean jäsen Onni Harjula. Arvo Sääntti puhui tilaisuudessa elokuisesta punaisesta päivästä, ja siitä kuinka porvaristo oli syyllistynyt laittomuuksiin hajottaessaan punaista päivää viettämään kokoontuneiden työläisten joukot.

⁴⁷³ Kokopunaisen lipun käyttö oli 1920–1930-lukujen vaihteessa kiellettyä, sen sijaan järjestötunnuksilla varustettuja lippuja sai käyttää. Poliittisten lippujen käyttöön liittyvästä tunneperäisestä suhtautumisesta 1920–1930-luvun vaihteessa, ks. Björne, Lars, 254–255, ”...syihin ja lakiin eikä mielivaltaan...”. *Tutkimus Turun hovioikeuden poliittisista oikeudenkäynneistä vuosina 1918–1939*. Vammala 1977.

⁴⁷⁴ *Vaasa* 2.8.1929; EK:n Vaasan edustuksen ilmoitus n:o 142 (3.8.1929). Arvo Säänttin hmp 1612. EK-VALPO I. Ilmoittajana toimi ”Kalle Salmi” eli mitä ilmeisimmin Edvin Suksi. Tiedottaja kertoi, että poliisi piti häntä ja Säänttiä ”tarkemmin silmällä”, joten he eivät julisteiden kiinnityspuuhiin osallistuneet. Punaisen päivän vietto estettiin Jalasjärvellä kokonaan.

⁴⁷⁵ Teuvan Kk:n työväenyhdistyksen vuosikertomus v:lta 1929. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA; *Työn Ääni* 6.11.1929.

Sänttin mukaan työväki ei saanut alistua porvariston ”kapuloimisen johdosta”, vaan sen oli noustava taistelemaan entistä rohkeammin.⁴⁷⁶

6.2. Teuvan työväenliike uhmaa lapualaisuutta

Valtakunnan sisäpolitiikkaan tuli äkillinen käänne kommunistinuorten järjestämissä Lapuan haastejuhlissa 23.–24. päivänä marraskuuta 1929. Punapaitoihin ja sirppi ja vasara -tunnuksiin sonnustautuneet nuoret suuntasivat herännäisyyden ja jääkäri liikkeen syntysijoille eri puolilta Vaasan lääniä. Myös teuvalaiset nuoret ottivat osaa juhliin. Vaasalaisten arveltiin yleisesti toimineen ainakin aloitteentekijänä juhlille, sillä Lapuan nuorten työläisten opintoyhdistys oli rekisteröity vasta samana vuonna. Lapualaiset olivat huomanneet *Työn Äänessä* julkaistun ilmoituksen juhlista muutamaan päivää ennemmin, joten he osasivat varautua tulevaan. Väkijoukko seurasi paikkakunnalle tulleiden nuorkommunistien marssia työväentalolle, jossa alkoi kahakka. Kun juhlien avaussanat oli lausuttu ja kuoro oli alkanut laulaa Mannerheimia pilkkaavaa Finlandia-satiiria, Lapuan yhteiskoulun oppilaat iskivät rikki valmistamansa rikkivetypommin ja ryhtyivät repimään punaisia paitoja esiintyjien yltä. Keskeytyneet haastejuhlit jatkuivat seuravana päivänä. Lapualaiset marssivat jälleen työväentalolle keulahahmoksi nousseen Vihtori Kosolan johdolla. Syntyneen tappelun jälkeen lapualaiset ja poliisi tyhjensivät työväentalon ja heittivät kutsuvieraat ulos, mukaan lukien palkintotuomarina toimineen kansanedustaja Emil Tabellin, joka oli maaliskuussa vierailut Teuvan työläisnuorten haastejuhlissa.⁴⁷⁷

Haastejuhlit alkoi tapahtumien vyöry. Joulukuun 1. päivänä tunnetuista lapualaisista koostunut toimikunta järjesti maakunnallisen kansalaiskokouksen, jossa pohdittiin ”kommunistien yhä yltyvää kiihoitustoimintaa”. Paikalle tuli peräti parituhatta osanottajaa. Suurin osa kokousväestä vaati valtiovallalta tekoja kommunismin kukistamiseksi. Kommunistien kaikkia toimintamuotoja vaadittiin lakkautettaviksi ehdottomasti ja lopullisesti sisällissodan vaaraan vedoten. Lapuan

⁴⁷⁶ EK:n Vaasan edustuksen tilannekatsaus 21.1.1930. Arvo Sänttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA; SKP:n sotilasjaoston tavoitteena oli heikentää sotilaskuria Suomen armeijassa ja kääntää varusmiesten yleinen mielipide päällystää ja alipäällystää sekä koko puolustuslaitosta vastaan. Varuskuntapaikkakunnille perustetut sotilaskomiteat levittivät joukko-osastoissa kommunistista propagandaa suullisesti ja monisteiden avulla, ks. Hakalehto, 1966, 104-109.

⁴⁷⁷ Siltala, 1985, 51-53; Huttula, 200, 56-57; Eino Runsalan haastattelu 29.11.1997.

kokous heijasteli porvariston sen aikaisia tunteja, sillä se käynnisti kansalaiskokousten sarjan ympäri maata. Kokouksia pidettiin muun muassa Turussa, Tampereella, Oulussa, Jyväskylässä, Viipurissa ja Joensuussa. Myös muiden kokousten ponnet noudattelivat samaa kaavaa: kommunismin tukahduttamista vaadittiin ehdoitta. Kansalaiskokoukset vaikuttivat välittömästi valtiovaltaan, sillä eduskunta hyväksyi 20.12.1929 yhdistyslain kovennuksen, joka esti uuden yhdistyksen perustamisen lakkautetun tilalle. Lain tiukennuksen odotettiin vakauttavan sisäpoliittista tilannetta ja vievän pohjaa lapualaismielisten järjestelmään kohdistamalta, jyrkentyneeltä arvostelulta. Kommunistit tekivät Lapuan tapahtumista eduskunnassa välikysymyksen 3. joulukuuta 1929. Sitä seuranneessa keskustelussa kaikki suomalaiset porvarilliset puolueet hyväksyivät lapualaisten näkökannat hyökäten voimakkaasti kommunisteja vastaan. Lapualla alkanut kansanliike näytti yhdistäneen porvarillisen Suomen rivit.⁴⁷⁸

Kansanedustaja Juho Perälä otti eduskunnan budjettikeskustelussa joulukuussa 1929 kantaa poliisille myönnettävän määrärahan lisäämiseen palauttaen mieleen vuoden aikana sattuneet levottomuudet. Hänen mukaansa ”yleisen turvallisuuden ja rauhallisten olosuhteiden säilyttämisen tiellä” oli astuttu ”hyvä askel eteenpäin täydellistä kapulavaltaa kohti”. Esimerkiksi Perälä otti vuosien 1928–1929 suuret lakot, joita purkamaan ”kapitalistit olivat haalineet yhteiskunnan pohjasakkaan vaipuneita huligaaneja”. Näillä Perälä tarkoitti Vientirauhan lakonmurtajia. Perälän mukaan Suomea oli arvosteltu laajasti ”ulkomaalaisissakin lehdissä”. Maa oli kehittymässä ”tyypilliseksi poliisivaltioksi”. Elokuun 1. päivän, punaisen päivän, jälkeen oli sattunut monia tapauksia, jolloin poliisi oli tukahduttanut työväen toiminnan väkivalloin. Lapuan tapahtumat olivat Perälän mielestä lakkorikkurien ja poliisin mielivaltaisen toiminnan seurausta. Poliisi toimi Suomessa ”poliittisena välikappaleena työväenliikettä vastaan”, kun ”porvarillisen yllytystyön nostamat huligaanit” saivat sitä vastoin mellastaa mielensä mukaan. Perälän mukaan työväki näki ”poliisissa vain varsinaisesta tehtävästään

⁴⁷⁸ Valtiopäivät 1929. Istunnot 35-57. s. 1191-1200 (3.12.1929); Siltala, 1985, 53-56; Huttula, 2000, 65. Lapuan toimikunnassa olivat jäsenenä muun muassa maanviljelijät Vihtori Kosola ja Kustaa Tiitu, rehtori Hilja Riipinen ja pastori Olavi Kares.

vieraantuneen aseistetun joukon, jolla ei ole enää sanottavan suurta osuutta yleisen järjestyksen valvomisessa”.⁴⁷⁹

Teuvan työläisnuoriso ei lannistunut Lapuan tapahtumista, vaan ryhtyi valmistelemaan uusia haastejuhlia Teuvan Kirkonkylän työväentalolle. Juhlat oli tarkoitus pitää Kirkonkylän, Perälän, Kaskisten ja Kristiinankaupungin työläisnuorten voimin Teuvalla 14.–15. joulukuuta 1929. Ohjelmaksi oli kaavailtu muun muassa näytelmien esittämistä, joukkolaulua ja -lausuntaa sekä runonlausuntaa ja puheenpitoa. Maaherra Bruno Sarlinilta valtuutuksen saanut Teuvan nimismies Olavi Julin kuitenkin esti juhlien järjestämisen. Tulipaloherkkää sisäpoliittista tilannetta kuvaa, että Teuvan nuorten kaavailemat opintojuhlat uutisoitiin sanomalehdissä ympäri maata. Esimerkiksi *Uuden Suomen* otsikon mukaan olivat ”Kommunistit yrittäneet haastejuhlia Teuvallakin”.⁴⁸⁰ Teuvan peruutetut haastejuhlat kävivät porvarilehdille luultavasti esimerkkinä siitä, että ”kommunistinen kiihoitustyö” ei ollut välttämättä loppunut edes Lapuan tapahtumien jälkeen, vaan kommunismi oli yhä uhkaamassa maata. Lapuan tapahtumien jälkeen viranomaisten toimet työläisiä vastaan jyrkkeneivät Teuvalla. Noin viikko teuvalaisten nuorten kaavailemien opintojuhlien jälkeen nimismies esti työläisten yleisen kokouksen Perälän työväentalolla. Kokouksen koolle kutsujana oli toiminut Teuvan työväen vaalikomitea. Järjestysvalta liittoutui pitäjän kommunisteja vastaan, sillä nimismiehen mukana työväentalolla oli myös suojeluskunnan aluepäällikkö Onni Oras.⁴⁸¹

Työläisten kokoukset jatkuivat Teuvalla edelleen lapualaisuhasta huolimatta. Tammikuun alun Perälän yleisen kokouksen aiheina olivat työttömyyskysymys, huliganismin vastustaminen ja *Työn Äänen* poliittisen linjan arviointi. Eteläpohjalaisten kommunistien pää-äänenkannattajan todettiin olevan ”rehti työläisten ja pienviljelijäin tarpeitten tulkki” jolla oli selvä suunta. Suurin ongelma oli kuitenkin työttömyys. Työtä kyllä järjestettiin mutta ”nälkäpalkalla”. Kokous velvoitti työttömyyslautakunnan vasemmistolaisjäseniä vaatimaan lautakunnalta palkkojen maksamista ”hätäaputoissā”, mikä merkitsi palkkojen

⁴⁷⁹ Valtiopäivät 1929. Istunnot 35-57. s. 1261-1262 (4.12.1929); Perälän puhe julkaistiin näyttävästi *Työn Äänessä* 27.12.1929.

⁴⁸⁰ Lehtileike *Uusi Suomi* 14.12.1929. Amp IV D 12. EK-VALPO I; Huttula, 2000, 68.

⁴⁸¹ Huttula, 2000, 68.

korottamista. Jos ehdotus ei mennyt läpi, työläisedustajien olisi erottava lautakunnasta.⁴⁸²

Helmikuun puolessavälissä 1930 teuvalaiset kommunistit kokoontuivat kunnan keskustaan. *Työn Äänen* mittavan artikkelin mukaan yli viisituntisessa kokouksessa ”hoiperteleminen sai tuomionsa”. ”Hoiperteleminen” oli teuvalaisten mielestä ”rikollista luokkataistelurintaman hajottamista”. Teuvan työtätekevillä oli lehden mukaan selvä linja: ”Emme petturijohtajiin luota!”. Luokkataistelurintaman lujittaminen oli kokouksen johtoajatus. Kunnanvaltuutettujen ja muiden luottamustehtävissä olevien toiminnan oli muodostuttava vastaisuudessa ”enempi luokkataistelutoiminnaksi”. Työttömyyskysymyksen hoidossa kunta sai jälleen sapiskaa. Kokousedustajat eivät ymmärtäneet sitä, että työttömyysmäärärahoja oli yhä käyttämättä 40 000 markkaa. Kunnassa oli lisäksi ilmoitettu, ettei yksinäisiä miehiä oteta töihin. Ilmoitus oli kokouksen mukaan viesti siitä, että ”ns. poikamiehet meinataan tappaa nälkään”. Teuvan kunnan työttömyyspolitiikan todettiin olevan ”kieroa ja sääliä leikkiä työttömän kustannuksella ja tyypillinen esimerkki siitä, kuinka porvarit ajaa työttömän asiaa”. Toivomuksena esitettiin, että ”porvarien kaksinaamainen peli on kaikkialla paljastettava”. Kolmihenkinen lähetystö, Kosti Hakala, Arvo Sänntti ja Arvid Käkelä, valittiin viemään kokouksen ajatuksia työttömyyden hoidosta kunnan viranomaisille.⁴⁸³

Teuvan kunnan päättäjät saivat kuulla työläisten kokouksen teeseistä maaliskuun alussa. Maaliskuun 12. päivänä ilmestyneen *Työn Äänen* mukaan Teuvan valtuuston maalaisliittolaiselle puheenjohtajalle Herman Hakalalle oli laadittu kirjelmä, jossa vaadittiin lisämäärärahaa työttömyyslautakunnan käyttöön. Kuntaa vaadittiin järjestämään hätäaputoita työttömille. Maaherralle olisi lähetettävä lähetystö, joka voisi kiirehtiä muun muassa kauan kaivattuja teiden levitystöitä. Työttömyyslautakunta oli veloitettava luetteloimaan työttömät. Jos ei töitä voitu järjestää, olisi työttömille taattava avustus. Teuvalaisten kommunistien vaatimukset olivat olleet samoja jo syksyllä 1929. Kosti Hakalasta, Arvo Sänntistä ja Arvid Käkelästä koostunut lähetystö vaati valtuuston puheenjohtaja Hakalalta

⁴⁸² *Työn Ääni* 10.1.1930.

⁴⁸³ *Työn Ääni* 19.2.1930.

kirjallista vastausta työttömyyskysymyksen järjestämisestä, mutta sitä hän ei suostunut antamaan. *Työn Äänen* mukaan lapuanliikkeen Helsingin lähetystössä mukana hallitusta painostamassa ollut Hakala ei halunnut antaa mitään myönnytyksiä Teuvan työläisille.⁴⁸⁴ Työttömyyskysymys Teuvalla sai *Työn Äänessä* reilusti palstatilaa. Lapualaisuuden läpitunkemassa ilmapiirissä teuvalaisten poliittinen aktiivisuus toimi lehdelle luultavasti esimerkkinä työläisten taistelutahdosta ja rohkeudesta. Teuvalla pidettiin Etelä-Pohjanmaan kommunistien taistelulippua ylhäällä kaikesta huolimatta.

Työttömien liikehdintä ei jäänyt Teuvalla pelkäksi kokousten pidoksi, vaan ilman työtä jääneet kieltäytyivät hätäaputoista huonon palkan vuoksi. Samanlaisia kieltäytymisiä tapahtui Etsivän keskuspoliisin mukaan myös Vaasassa. EK:lta ei ymmärrystä protestoinnille herunut. Sen mukaan valtion ja kuntien määrärahat eivät yksinkertaisesti riittäneet suurempien palkkojen ja työttömyysavustusten maksamiseen, joten tyytymättömyyttä voitiin pitää ”aiheettomana”. Työttömyyskysymyksen ja illegaalin SKP:n välillä oli EK:n mukaan olemassa selvä linkki. Esimerkiksi joulukuussa 1929 Helsingissä pidetyssä valtakunnallisessa työttömien kokouksessa useimmat edustajat olivat olleet ”työssä olevia SKP:n johtohenkilöitä”. EK:n arviota puolustaa se, että teuvalaisista työläisistä kokoukseen osallistui nimenomaan maanalaisen toiminnan organisaattori Arvo Sääntti. Hän oli Helsingin kokouksessa Seinäjoen edustajana, koska oli siirtynyt vuoden 1929 lopussa *Työn Äänen* Seinäjoen konttorin hoitajaksi. Sääntti puuhasi Seinäjoelle myös SKP:n paikalliskomiteaa.⁴⁸⁵

Lapuanliike astui avoimen terrorin tielle 28. maaliskuuta 1930 lapualaisten iskujoukon murtauduttua muita kommunistilehtiä ”räikeämpänä” pidetyn *Työn Äänen* kirjapainoon ja tuhottua sen perinpohjin. Kirjapainoiskun jälkeen monet kansanliikkeessä alusta lähtien mukana olleista maalaisliittolaisista alkoivat pitää oikeistoradikalismia uhkaavana vaarana, kun taas radikaalisempi osa lapuanliikettä oli edelleen valmis laittomuuksiin.⁴⁸⁶ Kommunistien toiminnalle

⁴⁸⁴ *Työn Ääni* 12.3.1930; Kansalaislähetystöjen ulkoparlamentaarisesta painostuksesta ks. Siltala, 1985, 58-61.

⁴⁸⁵ EK:n Vaasan edustuksen tilannekatsaus 12 (joulukuu 1929). Alaosastojen tilannekatsaukset. EK-VALPO I. KA.

⁴⁸⁶ Siltala, 1985, 68-74; Huttula, 2000, 96-103; *Ilkka* 7.4.1930, 11.4.1930 ja 29.6.1930.

Työn Äänen moukaroinnilla oli lamauttava vaikutus. Viranomaisten tehostuneen valvonnan lisäksi lapualaisten suorittamat laittomuudet loivat entistä uhkaavamman varjon äärivasemmiston järjestötoiminnan ylle.⁴⁸⁷ Teuvalla järjestettiin Tapio Huttulan mukaan yksi harvoista kokouksista vaasalaiskirjapainon kohtalon johdosta. Tuoreeltaan, aprillipäivänä 1930 Kirkonkylän työväentalolla järjestetty kokous keräsi paikalle yhteensä 70 henkeä. Kokous alkoi ”Kansainvälisellä” ja jatkui yleisellä keskustelulla, jonka aloitti Edvin Suksi. Paikalle oli ilmeisesti tullut myös joitakin lapuanliikkeen kannattajia, sillä kokouspöytäkirjan toinen pykälä kuului:

”2 §. Keskusteltiin Suomen porvariston kohdistamasta vainosta työläisiä kohtaan ja ensimmäisessä puheenvuorossa alusti E.L.Suksi Vaasassa tapahtuneesta kirjapainon hävittämisestä, ja esiintyy siitä vilkas keskustelu *fasistien* kanssa ja kokous antoi paheksumislauseen kaikelle semmoisille konnan töille.”⁴⁸⁸

Työläisten yleisen kokouksen lopuksi päätettiin valita avustuksen kokoajat tuhotulle kirjapainolle. Aleksi Rinne ja Johannes Harju valittiin kokoamaan kolehtia.⁴⁸⁹ Sinänsä pienehkö kokous sai sopivassa poliittisessa tilanteessa yllättäviä valtakunnallisia mittasuhteita, sillä ainakin *Savo*-lehti kommentoi Teuvan julistusta otsikolla ”Vai vielä punakaartitkin”. Savolaislehti varoitti hallitusta toimetttömyyden seurauksista uhaten, että ellei maan johto saa kommunistien kiihotusta ja uskonnon pilkkaa lopetettua, ”seuraa ehkä muualtakin yhtä kovia sanoja kuin Etelä-Pohjanmaalta”.⁴⁹⁰

Teuvan työväenliikkeessä käytiin selviin toimiin lapualaisuutta vastaan. Maanalainen SKP näkyi yhä Teuvan kylänraitilla seiniin kiinnitettyjen julistusten muodossa. Samana päivänä kun työläiset pitivät vastalausekokouksensa *Työn Äänen* kirjapainon puolesta, lapuanliikkeen varauksettoman kannattajana esiintyneessä *Vaasa*-lehdessä voitiin ottaa esille vanhan itäisen perivihollisen kytkökset kotimaisiin kommunisteihin ja Etelä-Pohjanmaalle. Lehdessä julkaistiin 1. huhtikuuta artikkeli otsikolla ”Moskova kiihottaa sotaan. Räikeitä julistuksia

⁴⁸⁷ Huttula, 2000, 105.

⁴⁸⁸ Työläisten yleisen kok. ptk. 1.4.1930. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA. Kursivointi TV:n.

⁴⁸⁹ Työläisten yleisen kok. ptk. 1.4.1930. Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys. KansA.

⁴⁹⁰ Huttula, 2000, 105.

Teuvalla”. Teuvalla oli jaettu edellisenä yönä SKP:n julistuksia, joissa kehoitettiin työläisiä liittymään maanalaisen puolueen järjestöihin ”avoimen sodan aloittamiseksi neuvostotasavaltojen liiton ja punaisen neuvosto-Suomen puolesta kapitalismin hyökkäyksiä vastaan”. Allekirjoittajana julistuksissa olivat SKP:n Suomen byroo, SKP:n sotilasjaosto ja SKNL:n keskuskomitea. Yhteensä 15:tä henkilöä kuulusteltiin julistusten takia, *Työn Äänessä* erityismaininnan ansaitsi ”toveri” Arvo Sänttin kuulusteleminen.⁴⁹¹

Kommunistisia järjestöjä vastaan suunnatut oikeustoimet alkoivat Teuvalla huhtikuussa 1930. Ensimmäisenä vuorossa oli Teuvan Kirkonkylän työläisnuorten opintoyhdistys. Se tuomittiin lakkauttavaksi Teuvan käräjäoikeudessa 26. huhtikuuta 1930. *Tiedonantaja*-lehti reagoi päätökseen muutama päivä myöhemmin otsikolla ”Suomalaista oikeutta jaettu Teuvan käräjillä”. Raskauttavaksi asiaksi lakkautuksessa nousi *Tiedonantajan* mukaan *Punikin Pääsiäisessä*, *Punaisessa Huollossa* ja *Punalipussa* olleet teuvalaisten kirjoitukset.⁴⁹² Opintoyhdistyksen oli lisäksi todettu olleen kirjeenvaihdossa kommunistisen opintotyön neuvontayhdistyksen kanssa. Kommunistisuuden katsottiin liittyneen etenkin teuvalaisen nuorison poliittiseen toimintaan, sillä myös seuraava lakkautettava yhdistys oli nuorten opintoyhdistys. Perälän nuorten työläisten opintoyhdistys lakkautettiin vajaat kolme kuukautta Teuvan Kirkonkylän opintoyhdistystä myöhemmin, 17. heinäkuuta 1930. Maaherra oli keskeyttänyt Perälän opintoyhdistyksen toiminnan jo 21. kesäkuuta. Oikeus piti etenkin peräläläisten nuorten esittämiä ohjelmanumeroita rikollisina. Opintoyhdistyksen asiakirjoista oli löytynyt muun muassa joukkopuhe ”Sota sotaa vastaan” sekä kirjoitelmat ”Työätätekevän nuorison suhde kirkkoon”, ”Punainen puolustusmiehistö” ja Lapuan haastejuhlilla esitetty Mannerheim-satiiri ”Finlandia”. Ohjelmissa oli oikeuden mukaan ”osaksi loukattu uskonnonvapauslain kaikille kansalaisille suomaa uskonnonvapautta, tehty pilaa

⁴⁹¹ *Vaasa* 1.4.1930; *Työn Ääni* 9.4.1930; Julistuksia levitettiin Teuvalla lisäksi ainakin maaliskuun alussa 1930. Tauno Valon kuulustelupöytäkirja 29.10.1930. Tauno Valon hmp 2569. EK-VALPO I. KA.

⁴⁹² Lehtileike *Tiedonantaja* 30.4.1930. Amp II B 12. EK-VALPO I. KA.

tuomioistuimista ja oikeudenkäyntilaitoksista ja osaksi kehotettu toimintaan voimassa olevan yhteiskuntajärjestyksen kumoamiseen”.⁴⁹³

Sisäasiainministeriö antoi huhtikuun alussa 1930 maaherroille evästyksen, että kommunistien vappukulkueet tulisi estää.⁴⁹⁴ Vaasan läänin maaherra Sarlin toteutti käskyä kieltämällä vapun alla kaikki kommunistien mielenosoitus- ja ulkoilmakulkueet. Valtakunnallisesti vapun pahimmat yhteenotot poliisin ja kommunistien välillä sattuivat Tampereella ja Kuolajärvellä, jossa työläiset uhmasivat joukolla marssikieltoa. Etelä-Pohjanmaalla vappu sujui rauhallisissa merkeissä, eikä marsseja järjestetty. Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen marssijat eivät kuitenkaan noudattaneet kieltoa, vaan lähtivät marssimaan kohti Perälää perinteiseen vapun tapaan. Peräläläiset tekivät samoin, ja lähtivät kohti kunnan keskustaa. Peräläläiset ehtivät marssia parin kilometrin päähän, kunnes poliisi hajotti joukon. Yhteensä kulkueissa oli *Vaasa*-lehden mukaan noin 170 marssijaa. Poliisin vaatiessa kirkonkyläläisiä kääntymään takaisin, he alkoivat kärjessä marssineen Jalmari Teirilän johtamana laulaa työväenlaulua ”Riistäjät ruoskaansa selkäämme soittaa vastassa valkoinen armeija on”. Poliisi uhkasi tottelemattomimpia jopa käsiaseella. *Ilkan* mukaan vappukahakassa esiintyvät ”räikeästi” myös Edvin Suksi ja Arvo Säntti, joka piti provosoivia puheita Kirkonkylän työväentalon edustalla. Vappumielenosoitus oli työväenliikkeelle tukalana aikana osoitus poikkeuksellisesta vastarinnasta, joten se uutisoitiin sekä *Vaasassa* että varsinkin *Ilkassa* näyttävästi. Joukon kärjessä punainen lippu kädessä marssinut Jalmari Teirilä joutui reilu vuosi myöhemmin vastaamaan marssin johtajuudestaan oikeudessa. Silminnäkijät tekivät työväenyhdistyksen puheenjohtajasta lähes infernaalisen hahmon kertoen, että ”J. Teirilällä oli punainen, leveä nauha rinnan poikki vappukulkueessa. Hän oli jonkilainen ”yliairut” ja joukot tottelivat vain häntä”.⁴⁹⁵

Vapun tapahtumilla saattoi olla kauaskantoisia seurauksia Teuvan työväenliikkeelle, sillä toukokuun ensimmäisen päivän jälkeen paikkakunnan

⁴⁹³ Teuvan käräjäkunnan välikäräjät 10.7.1930. Teuvan pitäjän välikäräjien ptk:t 1928–1933. C4 c2. Kauhajoen tuomiokunta. VMA; Luettelo lakkautetuista ja toimintakiellon alaisista yhdistyksistä. Sisäasiainministeriö 1934. KansA.

⁴⁹⁴ Sisäasiainministeriön tiedote kaikille maaherroille 10.4.1930. Eab 236 1930. Saapuneet kirjeet KD 67/24. VLK II. VMA.

⁴⁹⁵ *Ilkka* 2.5.1930; *Vaasa* 2.5.1930; Huttula, 2000, 42 ja 107.

porvarit näyttivät saaneen tarpeekseen kunnan runsaslukuisista ja myös äänekkäistä kommunisteista. Teuvasta oli viimeistään vuosien 1929–1930 välillä tullut Etelä-Pohjanmaan maalaiskommunismien kehto. Eikä se näkynyt enää pelkästään vaalien äänestystuloksissa, vaan maassa rikolliseksi määriteltyä aatetta oltiin valmiita puolustamaan myös ääneen kylän raitilla ja työväentalon edustalla. Lapualaistoimet eivät olleet lannistaneet Teuvan työväenliikettä. Sille näytti käyneen pikemminkin päinvastoin. Halu esittää vallitsevasta porvarillisesta maailmankatsomuksesta poikkeavia mielipiteitä näytti Teuvalla vain lisääntyneen lapuanliikkeen kiristämän tilanteen myötä.

6.3. Juho Perälän muilutus Neuvostoliittoon ja muu lapualaisterrori

Lapuanliikkeen jälkipolville kuuluisaksi tehneet kyyditykset, muilutukset, alkoivat toukokuussa 1930. Ensimmäisenä autokyydin sai oululaisen *Pohjan Voiman* toimittaja Ilmari Sormunen vapunpäivänä 1930. *Työn Äänen* taloudenhoitajaa Mikko Järvistä kyydittiin kahteen eri kertaan, ensin toukokuun 23. päivänä Kauhajoelta Laihialle ja kesäkuun alussa Alavudelta Kuortaneen kautta Alajärvelle. Ensimmäiset muilutukset tapahtuivat Juha Siltalan mukaan spontaanisti ”Lapuan hengessä”. Myöhemmin kyydityksistä tuli organisoitunutta toimintaa varsinkin alueilla, joissa niitä esiintyi eniten eli Vaasan läänissä ja Lounais-Suomessa. Toukokuun alun ja syyskuun 15. päivän aikana tapahtui yhteensä 254 poliittisluontoista kyyditystä ja kyyditysyrittystä, joista 56 kohdistui muihin kuin ”kommunisteihin”. Vaasan läänissä tapahtui reilun neljän kuukauden aikana 76 kyyditystä eli lähes kolmannes kaikista kyydityksistä.⁴⁹⁶

Teuvalla pidettiin kommunistien kesäjuhlat kesäkuun 8.–9. päivänä 1930. Tilaisuudessa oli puhujana eräs Kalle Rehnfors, jonka mukaan fasismi tai lapualaisuus pyrki ”isänmaallisuuden koreanväriseen vaippaan naamioituna poistamaan kansanvallan”. Tilalle oli tarkoitus pystyttää oikeistodiktatuuri. Kesäjuhlat jäivät Teuvan työväenliikkeen viimeisiksi suuremmiksi juhliksi

⁴⁹⁶ Siltala, 1985, 209-210 ja 363-367. Juha Siltala on ottanut väitöskirjaansa mukaan ainoastaan nimeltä tunnettuihin henkilöihin kohdistuneet teot, joten on mahdollista, että kyyditystapauksia oli enemmänkin kuin 254. Kyydityksiä alettiin nimittää ”muilutuksiksi” lapuanliikkeen Lapuan iskujoukossa toimineiden Jussi ja Jaska Muilun mukaan; Hurri, 1991, 145; Eemil Mansikkamäen kirjoittama ”Historiaa Kauhajoen torpparien ja palkkatyöläisten elämästä”, kirjoitettu vuonna 1948. Aleks Rinnan yksityiskokoelma. KansA.

pitkäksi aikaa. Niiden vahva lapualaiskielteinen sävy huomattiin myös EK:n Vaasan toimistossa.⁴⁹⁷ Lapuanliike oli kyydityksineen näyttäytynyt Teuvalla jo keväällä 1930, jolloin kansanliikkeen kannattajat olivat yrittäneet saada Norinkylän lakkautetun työväenyhdistyksen puheenjohtajan Matti Myllykankaan muilutetuksi. Myllykangas oli tullut kotiinsa ja nähnyt pihassa kurikkalaisen lapuanliikkeen miehen, ”Jyrän”⁴⁹⁸, moottoripyörän, joten hän lähti karkuun läheiselle suolle. Muistelmiensa mukaan Myllynkangasta tuli karkumatkalla vastaan kaksi lapualaisautoa, jotka ampuivat hänen peräänsä.⁴⁹⁹ Kurikassa, muutaman kilometrin päässä Norinkylästä, lapuanliikkeelle oli muodostunut oma iskujoukkonsa, joka kyyditsi ensimmäisen uhrinsa 15. päivänä kesäkuuta. Jurvan työväenyhdistyksen puheenjohtajana 1920-luvun alussa toiminut, sittemmin Kurikassa vaikuttanut kommunistiaktiivi Villehard Lehtola joutui pakolla kuljetetuksi Kurikasta Jurvaan. Lehtola sai valita, mennäkö Neuvostoliittoon vai kotipitäjäänsä Jurvaan. SKP:n tilaisuuksissa maan rajojen ulkopuolellakin kulkenut Lehtola päätyi Jurvaan, jonne ”hänellä oli muutenkin lähipäivinä asiaa”. Lähtäisiksi eräs humalainen kyyditsijä ampui Lehtolan perään Parabellumilla.⁵⁰⁰

Kansanedustaja Juho Perälä ei saanut määränpäättään valita. Kesäkuun 17. päivänä 1930 Perälä tuli kotiinsa iltakymmenen aikoihin Suupohjan kuluttajain osuusliikkeen Perälän myymäläneuvoston kokouksesta, kun vihertävänharmaa coupé-auto ajoi pihaan. Autossa istuivat Kurikan iskujoukon johtaja, säästöpankin kamreeri Urho Virtanen, ajokalutehtaan johtaja Vilho Saari, maanviljelijäveljekset Arvo ja Jaakko Kiskola ja pienviljelijä Eino Jyrä. Iskujoukko oli saanut kyyditystehtävän suoraan Lapuan Kosolasta.⁵⁰¹

⁴⁹⁷ EK:n Vaasan edustuksen tilannekatsaus n:o 6 (kesäkuu 1930). Alaosastojen tilannekatsaukset. EK-VALPO I. KA.

⁴⁹⁸ Kyseessä oli ilmeisesti pienviljelijä Eino Jyrä, joka kuului lapuanliikkeen Kurikan iskujoukkoon, ks. Siltala, 1985, 248-250.

⁴⁹⁹ Matti Myllykankaan haastattelu 27.9.1985.

⁵⁰⁰ *Ilkka* 23.3.1931; Siltala, 1985, 248-251; Antti Ojalan hmp 887. EK-VALPO I. KA. Villehard Lehtola oli vuonna 1924 Antti Ojalan mukana SKP:n kurseilla Tukholman lähetyvillä. Muita osanottajia kurseilla olivat mm. Jalmari Rasi, Konrad Arppe, Antti Hyvönen ja Väinö Laakso. Opettajina toimivat kuuluisat kommunistit Kullervo Manner, Leo Laukki ja Yrjö Sirola. Kokous oli luultavasti sama, josta Antti Hyvönen kirjoittaa muistelmissaan, ks. Hyvönen, *Kokemuksia maanalaisuuden tieltä*, 93-95. Tampere 1973; Villehard Lehtolan hmp 928. EK-VALPO I. KA.

⁵⁰¹ Iskuryhmän johdon valkoisuutta kuvastaa se, että kamreeri Urho Virtanen oli toiminut vuonna 1917 Kurikan suojeluskunnan itseoikeutettuna päällikkönä ja, Siltalan mukaan, ”johtanut paikkakuntalaiset kansalaissotaan”. Siltala, 1985, 248-250; Lehtileike *Punainen Karjala* 1.7.1930. Juho Perälän hmp 1555. EK-VALPO I. KA.

Kaksi kyyditsijöistä tuli Perälän talon sisälle ja talutti isännän takinkauluksesta ulos. Juho Perälä ei tehnyt vastarintaa, mutta pyysi sentään luvan hakea lakkinsa sisältä tuvasta. Kansanedustajan seurassa ollut Erkki Teikari kielsi miehiä pahoinpitelemästä Perälää, ja kysyi mihin he aikoivat hänet viedä. Kurikkalaiset lupasivat, että hänelle ei tehtäisi mitään vahinkoa ja kertoivat aikovansa viedä hänet nimismiehen luo kuulusteltavaksi. Kurikan iskujoukko kuljetti Perälän kuitenkin Alajärvelle, mistä karstulalaiset kyyditsijät jatkoivat edelleen Keiteleelle, Savoan. Juho Perälän muilutuksesta lähtien reitti vakiintui lapualaisautojen etappireitiksi Neuvostoliittoon. Perälän kyydityksessä autoa vaihdettiin peräti yksitoista kertaa.⁵⁰² Juho Perälä pääsi Alajärveltä kirjoittamaan veljelleen Uunolle, jonka hän toivoi hoitavan erään raha-asian ennen kuin tulisi kotiin. Hän kirjoitti, että: ”Matkalla ei ole tehty vähääkään väkivaltaa ja kohdeltu hyvin. Mutta ilmoitettiin, että on tarkoitus pitää yli Eduskunnan kokoontumisen.” Määränpäätä Perälä ei vielä tiennyt.⁵⁰³ *Ilkka* uutisoi tapahtuman seikkaperäisesti. ”Sattumalta” Perälän tavanneen *Ilkan* toimittajan, jota Juha Siltala pitää mahdollisena kyyditsijänä, mukaan ”tyyni ja rauhallinen” Perälä oli kertonut, että:

”– Vaikka lähtö olikin hyvin äkkinäinen ja odottamaton, on matkalla oltu kohteliaita, joskaan mitään matkan päämäärää ei toistaiseksi ole ilmoitettu. Kyyditsijät ovat vain sanoneet, että kyydityksen tarkoituksena on ehkäistä osanottoni eduskunnan ylimääräiseen istuntoon.”

Suomen kommunistien liikkeen neuvostomielisyyttä ja omaa asemaansa siinä Perälä oli määritellyt kyydityksautossa seuraavasti:

”– Olen periaatteellinen idealisti ja tuomitsen väkivallan. Kommunistisen ryhmän suhtautumisesta Neuvosto-Venäjään ei sanonut mitään tietävänsä, koska ei kuulu valmisteluvaliokuntaan, joka sellaiset asiat käsittelee, mutta uskoi, ettei eduskuntaryhmällä suhteita itään olisi.

– Kuulun kaikkein maltillisempiin kommunisteihin, ja kun olen pienviljelijä, on usein tahtonut tulla ristiriitaa tehdasväestön edustajain kanssa asioista, joita eduskunnassa on käsitelty.”⁵⁰⁴

⁵⁰² Teuvan syyskäräjät 20.11.1931. Teuvan käräjillä kuullut todistajanlausunnot liitteenä Korkeimman oikeuden välipäätöksessä vuodelta 1934. KKO vp. 139/22.1.1934. KKO (VD 1041/398 1933). KA; Siltala, 1985, 299.

⁵⁰³ Katselmuspöytäkirjat 1926–1940. Poliisikuulustelupöytäkirjat 1930–1931. Cb1 Cc1. Teuvan piirin nimismies. VMA.

⁵⁰⁴ *Ilkka* 18.6.1930.

Eräs kyyditsijöistä, maanviljelijä Jaakko Kiskola, piti Perälää myöhemmin jokseenkin ”sympaattisena kommunistina”:

”Se ny sitä omaa aatettansa, kyllä se sitä juluki toi siinä, mutta se ny oli sellaanen pienviljelijä, ja munkin mielestäni aivan turha vietävä oli, sen takia, että se oli hyvin tommonen, mä sanoosin että hyvin yksinkertaanen, vaikka hän nyt oli kansanedustaja.”⁵⁰⁵

Kyyditsijöiden mukaan Perälä hyvästeltiin rajalla kädestä pitäen. Häntä kehoitettiin palaamaan ”isänmaallisena kansalaisena takaisin kertomaan Venäjän oloista”. Juho Perälä toivoi pääsevänsä rajan yli asutusta kohdasta, koska pelkäsi kyyditsijöiden mukaan muuten ”sortuvansa ruumiillisiin rasituksiin”. Kyyditsijät suostuivat Perälän pyyntöön.⁵⁰⁶

Täysin myötäsukaisesti Perälä ei kuitenkaan Neuvostoliittoon päätenyt, vaikka fyysistä väkivaltaa hänelle ei matkalla tehtykään. Heinäkuun 1. päivänä 1930 hän kirjoitti kokemuksistaan Karjalassa ilmestyneeseen *Punainen Karjala* -lehteen:

”T.k. 17 päivän illalla klo 10, jolloin olin perheeni keskuudessa kotonani, hyökkäsi aavistamattani yhtäkkiä fascistiroikka huoneeseeni ja vaativat minua lähtemään kanssaan. Oli niin kiire, ettei ollut aikaa ottaa mitään päälleen, muuta kuin mitä päällä sattui olemaan. Seitsemän henkinen perheeni oli kauhusta jähmetyksissä. Lapseni puolustaessa minua, raahattiin minut autoon, joka läksi kiireesti viemään minua kohti Pohjanmaata.”⁵⁰⁷

Juho Perälä lähetti kyydityksensä jälkeen sähkösanoman eduskunnalle. Siinä hän ilmaisi jyrkän paheksumisensa sen vuoksi, että neljä eduskunnan jäsentä, kokkolalainen August Mäenpää, Lapuan haastejuhlien puhuja Emil Tabell, sieviläinen Kalle Kyhälä ja Kosolan salamurhaajakandidaatiksi epäilty keravalainen Arvo Lehto, olivat tulleet muilutetuiksi Neuvostoliittoon. Perälän mukaan Suomen viranomaiset eivät olleet kyydityksiä millään tavalla yrittäneet estää. Eduskunta, joka avoimen väkivallan lisäksi hyväksyi kommunistien laillisten vaalioikeuksien polkemisen, ei ollut hänen mielestään ”enää porvarillisessakaan merkityksessä mikään kansaneduskunta, vaan alaston

⁵⁰⁵ Siltala, 1985, 250.

⁵⁰⁶ Viitasaaren pitäjän nimismiehen kuulustelupöytäkirja 25.–30.12.1930 alueella tapahtuneiden kyyditysten vuoksi. Liitteenä Korkeimman oikeuden välipäätöksessä vuodelta 1934. KKO vp. 139/22.1.1934. KKO (VD 1041/398 1933). KA.

⁵⁰⁷ Lehtileike *Punainen Karjala* 1.7.1930 Juho Perälän hmp 1555. EK-VALPO I. KA.

kapitalistien luokkasortolaitos, pelkkä työtätekevän kansanemmistön vihollisten esikunta.”⁵⁰⁸

Usko kommunismiin ei Perälän työväenyhdistyksen johtohahmolta ollut muilutuksessa mennyt:

”Mutta porvaristo, joka on näin ryhtynyt yksityisiä ihmisiä vainoamaan, erehtyy luullessaan, että kommunismi hävitetään yksilöitä tuhoamalla. Kommunismi on ja elää itsessään siinä järjestelmässä, jonka porvaristo on luonut. Ja sitä he eivät voi hävittää. Kommunismi on joukoissa. Se on joukkoliike. Siksi se on syöpynyt työtätekeviin. Joukkoja ei hävitetä.”⁵⁰⁹

Leppävirralta ja Viitasaarelta kotoisin olleet muiluttajat, jotka vastasivat Perälän kyydityksen Itä-Suomen osuudesta tuomittiin Teuvan kihlakunnanoikeudessa 1. heinäkuuta 1932. Kyyditsijöiden puolustusasianajaja piti Teuvan kihlakunnanoikeuden istunnossa puheen, joka argumenteiltaan vastasi tyypillisiä lapualaisten perusteluja laittomuuksissa. Hänen mukaansa ei ollut olemassa näyttöä, että rajalle auton kyydissä matkannut mies olisi ollut nimenomaan Juho Perälä. Lisäksi se mies, joka oli ollut kyydissä, oli asianajajan mukaan ”erinomaisesta mielihalusta” jatkanut matkaansa Venäjälle asti. Perälän terveydelle oli puolustusasianajajan mukaan ollut pelkästään hyväksi päästä pois ”vihaamastaan” kotimaasta:

”Perälä, joka Teuvalla sattuneen kohtauksen johdosta ja muutenkin silloisten olosuhteiden nojalla oli havainnut turvallisuutensa Teuvalla ja yleensä tässä vihaamassaan Suomen maassa hyvin uhanalaiseksi, päinvastoin oli, ja hänellä oli siihen erinomainen syy/halukas, kiireen vilkkaa pakenemaan pois tästä maasta. Sen vuoksi lausuikin mies – tuo Peräläksi luultu mies – matkan varrella moneen kertaan ilonsa ja tyytyväisyytensä sen johdosta, että hän näin halvalla ja mukavasti pääsee ihannoimalleen Venäjänmaalle. Sekin hänen toivomuksensa täytettiin, että saatettiin hänet rajalle asutussa seudussa, ettei rajan takanakaan tarvinnut edes hetkellisestä epämukavuudesta kärsiä.”⁵¹⁰

⁵⁰⁸ Lehtileike *Vapaus* 7.7.1930 Juho Perälän hmp 1555. EK-VALPO I. KA. Juho Perälän sähkösanoma Suomen eduskunnalle julkaistiin lehdessä kokonaisuutenaan.

⁵⁰⁹ Lehtileike *Punainen Karjala* 1.7.1930 Juho Perälän hmp 1555. EK-VALPO I. KA.

⁵¹⁰ Teuvan kihlakunnanoikeuden istunto 1.7.1932. C4 c2. Kauhajoen tuomiokunta 1928–1933. VMA.

Puolustusasianajaja halusi myös tuoda esiin päämiestensä motiivit kommunistien kyydityksissä, vaikka hän ei myöntänytkään, että juuri he olisivat olleet Juho Perälää kuljettamassa. Hänen mukaansa kaikilla täytyi olla ”tuoreessa muistissa se suunnaton vihan kylvö, mitä niin sanotut sosialistit Venäjän vallankumouksesta alkaen ovat tässä maassa harjoittaneet kaikkia isänmaallisesti ajattelevia ja koko tätä nykyistä yhteiskuntajärjestystä vastaan.”. Vihanpito oli asianajajan mukaan johtanut lopulta sotaan vuonna 1918. Lapuanliike oli hänen mukaansa reaktio siihen, että kommunistit olivat sodan hävitessäänkin jatkaneet ”räikeää toimintaansa” maassa. Suoran toiminnan miesten ansiosta oli saatu estettyä ”maan luisuminen alennustilaan”. Valtiovallan piti olla muiluttajille ennemminkin kiitollisia siitä, että ”he ainakin toistaiseksi vaimensivat kommunistien tätä maata kohtaan harjoittaman rikollisen toiminnan”. Lapuanliike oli Perälän kyyditsijöiden puolustusasianajajan mukaan siis varsin selvästi pyrkimys palauttaa ”Valkoisen Suomen” yhtenäisyys ja arvopohja takaisin valtaan, niin kuin myös Juha Siltala lapuanliikkeen sisintä purkaa⁵¹¹. Asian konkretisoi seuraava katkelma puolustusasianajajan puheesta:

”Tuskin olivat havuseppeleet niiden satojen ja tuhansien vapaussodassa bolschevikien murha-aseista surmansa saaneiden maan parhaiten miesten sankarihautoilla ehtineet kuihtua, kun samanlainen vihankylvö taas oli käynnissä. Vielä räikeämpisanaisena kuin entinen Työmies-lehti lietsoivat kommunistien omat julkaisut uutta kansalaissotaa tähän maahan – Karvain mielin seurasivat maan rauhalliset mielet tapausten kulkua ihmetelleen sitä laimeutta, jolla maan silloinen hallitus suhtautui noihin julkeihin rikollisiin. Ristiriita kansan oikeustajun välillä kasvoi tuota katsottaessa, lopuksi, kuten muistetaan, niin suureksi, että miehet ryhtyivät tekemään oikeutta oman oikeusvaistonsa pakottamina.”⁵¹²

Muiluttajat pääsivät Teuvan kihlakunnan oikeudessa vähällä. Oikeuden päätöksessä 1.7.1932 todettiin, että ”ei ollut puoltakaan todistusta”, että syytetyt olisivat muiluttaneet Perälän. Syytteet hylättiin ja syytettyjen kulut määrättiin valtion maksettavaksi. Kansanedustajan kotoaan Perälästä siepanneet kurikkalaiset pääsivät teostaan myös rangaistuksetta. Syyttäjänä toiminut Teuvan nimismies Eino Siljander haki päätökseen muutosta Vaasan hovioikeudesta, ja se muutettiin 14. kesäkuuta 1933. Viitasaarelaiset ja leppävirtalaiset kyyditsijät

⁵¹¹ Siltala, 1985, 442-458.

⁵¹² Teuvan kihlakunnanoikeuden istunto 1.7.1932. C4 c2. Kauhajoen tuomiokunta 1928–1933. VMA.

tuomittiin hovioikeudessa kolmen–neljän kuukauden ehdollisiin vankeusrangaistuksiin. Hovioikeuden asessori Ångelin esitti, että valtiopäivämiehen suojan olisi pitänyt pidentää rangaistuksia selvästi. Hän ehdotti muiluttajille vapauden riistosta 6 kuukauden kuristushuonerangaistusta. Ångelin jäi kuitenkin mielipiteineen vähemmistöön. Muiluttajat valittivat Korkeimpaan oikeuteen ehdollisten vankeusrangaistusten kumoamiseksi, mutta Korkein oikeus piti lopulta hovioikeuden langettamat kolmen–neljän kuukauden vankeusrangaistukset voimassa.⁵¹³

Oikeuskansleri valitti vuonna 1930 eduskunnalle, että kyyditykset jäivät usein selvittämättä, koska asianomistajat olivat joko pelon takia haluttomia auttamaan viranomaisia tai he eivät tunteneet toiselta paikkakunnalta tulleita kyyditsijöitä. Tuomioistuimet pitivät kyyditsijöiden isänmaalliseksi katsottuja vaikuttimia lieventävänä asianhaarana, minkä takia myös rangaistukset keventyivät. Valtiopäiväjärjestyksen 15 §:n mukaan kansanedustajaan kohdistunutta rikosta oli pidettävä erittäin raskauttavana, etenkin, jos se oli tehty valtiopäivien aikana tai jos valtiopäivien jälkeen tehtiin väkivaltaa edustajalle. Raskauttavien asianhaarojen vallitessa kyyditsijöitä tuomittiin kuitenkin harvoin. Turun hovioikeuden poliittisia oikeudenkäyntejä vuosina 1918–1939 tutkinut Lars Björne kyseenalaistaa väitöskirjassaan, nauttivatko lapuanliikkeen väkivallanteon uhreiksi joutuneet asemastaan ja poliittisesta katsomuksestaan riippumatonta lain suojaa. Uhrin asema ja kyydityksen saama julkisuus eivät välttämättä johtaneet ankaraan rangaistukseen. Björne toteaaakin ”varovaisena arviona”, että uhrin aseman lisäksi myös uhrin puoluekanta saattoi vaikuttaa rikoksenteikijän rangaistuksen määrään.⁵¹⁴ Toisin sanoen, oikeusistuimet päätöksillään tavallaan legitimoivat lapuanliikkeen käyttämän poliittisen väkivallan.

Lapuanliikkeen iskujoukkojen yhteinen ”suuroffensiivi” käynnistyi kesäkuun 27. päivänä 1930. Mittavan jahdin kohteena oli jälleen SKP-aktiivi Villehard Lehtola. Ensimmäisen kyydityksen jälkeen Lehtolalle oli annettu uhkavaatimus olla palaamatta Kurikkaan ”ainakaan kommunistiasioissa”, mitä kieltoa hän ei ollut

⁵¹³ Teuvan pitäjän kihlakunnanoikeuden päätös 1.7.1932; VHO:n päätös 14.6.1933. KKO vp. 139/22.1.1934. KKO (VD 1041/398 1933). KA (Kihlakunnanoikeuden ja hovioikeuden päätökset liitteinä KKO:n päätöksessä 22.1.1934).

⁵¹⁴ Björne, 1977, 277 ja 324–328.

noudattanut. Lehtola pääsi lapualaisilta karkuun Teuvan Norinkylän metsiin, josta Kurikan iskujoukon vieraaksi muiluttamaan tulleet ilmajokelaiset yrittivät häntä oppaidensa avulla hakea. Ehkä siksi, että tuttuus ei vaikuttaisi tekemisiin, Ilmajoen miehet kävivät tekemässä likaisen työn Kurikan alueella ja päinvastoin. Tarkoitus oli ilmeisesti kyyditä Lehtola Neuvostoliittoon, sillä muiluttajat olivat sanoneet hänen vaimolleen, että ”ijäksi saatte sille miehelle sanoa hyvästi.”⁵¹⁵ Samaisena päivänä 27. kesäkuuta myös Edvin Suksea muilutettiin Teuvan ja Perälän välillä. Asiasta ei kuitenkaan ole olemassa enempää tietoa. Myöskään kesäkuun 27. päivänä Teuvalla kyyditetyn työmies Emil Nurmen muilutustapauksesta ei tiedetä ilmoitusta enempää.⁵¹⁶ Kesäkuussa 1930 lapuanliikkeen toimien äärimmäisyydestä oli joka tapauksessa saatu kouriintuntuvia esimerkkejä myös Teuvalla.

Eräs lapualaisajan mieleenpainuvimmista episodeista Teuvalla nähtiin syyskuun 6. päivänä 1930, jolloin muiluttajat valitsivat kohteekseen Kirkonkylän työväenyhdistyksen puheenjohtajan Jalmari Teirilän. Koska eivät saaneet Teirilän talonovea auki, kyyditsijät irrottivat aidasta seipäitä ja hakkasivat niillä rakennuksen seiniin ja ikkunoihin. Silminnäkijöiden mukaan erittäin aggressiivisesti käyttäytyneet miehet olivat huutaneet muun muassa, että ”Tuu nyt saatanan kommunisti näyttämään naamasi, niin pääs lentää heti!”. Teirilän taloa piiritti yhteensä neljä miestä. Jalmari Teirilän lisäksi sisällä olivat hänen vaimonsa Hilda, 13 vuorokauden ikäinen tytär ja kaksivuotias Topi-poika sekä Hildan 11-vuotias veli ja torpparinleski Maria Kujala. Yksi öisistä tunkeilijoista pyrki sisään rikutusta ikkunasta, jolloin Teirilä löi miestä päähän raskaalla penkinkannella. Tämän jälkeen miehet lähtivät takaisin autoilleen ja suuntasivat apteekkarin luokse paikkailemaan iskun saanutta kaveriaan. Apteekkari Kustaa Jutila kertoi poliisikuulustelussa miesten sanoneen, että ”heillä oli ollut aikomuksena mennä sisälle erääseen paikkaan täällä, mutta että häntä (hoidettavaa miestä) oli, heti kun hän oli päässyt ovesta sisään, lyöty nuijalla päähän.” Pois lähtiessään ja apteekkaria kiitellessään lääkitty mies oli kertonut vielä apteekkarille, että

⁵¹⁵ Siltala, 1985, 250-251.

⁵¹⁶ Siltala, 1985, 683-688.

”isänmaan asioissa kulkiessa sattuu tämmöisiäkin iskuja.”⁵¹⁷ Teuvan työväenliikkeen keskuudessa Jalmari Teirilän taistelusta kotinsa ja perheensä puolustamiseksi lapualaisylivoimaa vastaan tuli elävä legenda, tarina, joka muistetaan yksityiskohtaisesti vielä tänäkin päivänä. Erään tapahtumaan liittyneen sivujuonteen mukaan hänelle olisi ollut jopa hautapaikka valmiina kaivettuna Horonkylässä sijaitsevassa Varisnevassa.⁵¹⁸

Juha Siltalan mukaan Teirilän kyydityksen tarkoituksena olisi ollut estää lakkautetun Kirkonkylän työväenyhdistyksen omaisuuden siirtyminen sosialidemokraattiselle työväenyhdistykselle. Tämä piti tapahtua kyyditsemällä myyjä, Teirilä, pois paikkakunnalta. Teuvan Kirkonkylän ja Perälän työväentalot oli suljettu maaherran päätöksellä 28. heinäkuuta 1930. Noin kuukausi sulkemisten jälkeen tuli julki, että kommunistit suunnittelivat Kirkonkylän työväentalon luovuttamista sosialidemokraattiselle työväenyhdistykselle. Muun muassa *Ilkka* epäili kauppaa naamiointiyritykseksi eli toiminta työväentalolla olisi jatkunut edelleen kommunistisena, sillä sosiaalidemokraatteja ei Teuvalla montakaan ollut.⁵¹⁹ Kirkonkylän työväenyhdistys anoi, ja sai, maaherralta luvan kokouksen pitoon, jossa omaisuuden luovuttamisen piti tapahtua. Tämän kuultuaan Teuvan porvarit, kunnanvaltuuston puheenjohtaja Herman Hakala ja Jafet Suksi etunenässä, järjestivät suojeluskuntatalossa kansalaiskokouksen, jossa päätettiin, että työväenyhdistyksen kaavailema kokous estettäisiin. Noin sadan hengen kansalaiskokous valtuutti neljän miehen lähetystön käymään nimismiehen luona kertomassa, mitä tapahtuisi jos työväenyhdistys saisi pitää kokouksensa. Jos nimismies ei kokousta estäisi, päätettiin vedota maaherraan, mikä tehtiinkin.⁵²⁰

Talokauppaa vastustaneet porvarit väittivät sosialidemokraattista yhdistystä vastaperustetuksi, vaikka se oli perustettu jo vuonna 1926. Perustavassa kokouksessa oli ollut tosin läsnä ainoastaan viisi henkilöä, ja yhdistyksen toiminta

⁵¹⁷ Poliisikuulustelupöytäkirja Jalmari Teirilän kyyditysyhtymän johdosta 7.9.1930. Aab 102. Saapuneet kirjeet KD 1/669 1931. VLKA II. VMA.

⁵¹⁸ Jouko Kiviluoman haastattelu 3.3.2001. Tarina Varisnevalle kaivetusta haudasta on esiintynyt useissa muissakin keskusteluissa paikallisten ihmisten kanssa.

⁵¹⁹ *Ilkka* 5.9.1930; Siltala, 1985, 252; Huttula, 2000, 174-175 ja 385.

⁵²⁰ Teuvan porvarien kokous sai valtakunnallistakin julkisuutta, sillä maakuntalehtien lisäksi siitä oli artikkeleita ainakin *Uudessa Suomessa* ja *Helsingin Sanomissa* 4.9.1930. Lehtileikkeet Teuvan porvarien kansalaiskokouksesta, *Uusi Suomi* 4.9.1930 ja *Helsingin Sanomat* 4.9.1930. Amp II B 12. EK-VALPO I. KA. Kuten todettua, Jafet Suksi ei ollut sukua Edvin Sukselle.

jäi Teuvalla myöhemminkin vaatimattomaksi. Kokouksiaan yhdistys oli pitänyt ensin vuokralaisena Kirkonkylän työväentalon tiloissa, ja myöhemmin jäsentensä kodeissa.⁵²¹ Työväentalon luovutussopimus solmittiin lopulta 8. lokakuuta 1930. Kauppakirjan yhtenä allekirjoittajana, talon myyjänä, oli luonnollisesti työväenyhdistyksen puheenjohtaja Jalmary Teirilä yhdessä Aleksy Rinteen kanssa. Teuvan kihlakunnan oikeus ei kuitenkaan hyväksynyt kauppaa, joten se jäi ilman lainhuudatusta. Perälän työväentalon kohdalla vastaava sopimus oli vielä selvemmin tulkittavissa peiteoperaatioksi. Kylän ”sosialidemokraattinen työväenyhdistys” perustettiin ilmeisesti kesällä 1930, jolloin työväentalo oli jo suljettuna. Perälässä sosiaalidemokraatit eivät saaneet vaaleissa muutamaa irtoääntä enempää kannatusta. Kauppa Perälän työväenyhdistyksen omaisuuden myymisestä sosialidemokraattiselle työväenyhdistykselle syntyi 20. marraskuuta 1930. Omaisuuden luovuttaminen ei kuitenkaan saanut oikeuden vahvistusta. Molempien työväentalojen ovet pysyivät näin maaherran käskystä edelleen kiinni.⁵²²

Työväentalon sulkemisiin oli vaikuttanut Teuvalla porvareiden painostus. Sekä kunnallislautakunnan puheenjohtaja, suojeluskunnan perustajajäsen Jafet Suksi että Teuvan piirin nimismies Olavi Julin vaativat tuoreelta maaherralta Erik Heinrichsiltä Perälän ja Kirkonkylän työväentalojen sulkemista, vieläpä samana päivänä 26. heinäkuuta. Suksi vetosi lakkautusvaatimuksessaan kunnassa vallinneeseen kireään poliittiseen ilmapiiriin:

”Nykyisen kiihkeän mielialan vallitessa Teuvalla kommunistien rikolliseen toimintaan nähden, saan pyytää teidän toimintanne, että Teuvan Kirkonkylän ja Perälän työväentalot ensi tilassa sulettaisiin, koska niitä vielä käytetään

⁵²¹ Teuvan Kk:n sosialidemokraattisen työväenyhdistyksen perustavan kokouksen pöytäkirja 17.10.1926, toimintakertomus v:lta 1931. Teuvan Kirkonkylän Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys. KansA; Huttula, 2000, 175.

⁵²² Teuvan Kk:n sosialidemokraattisen työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1930. Teuvan Kirkonkylän Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys. KansA; Kauppakirja Teuvan Kirkonkylän työväentalon myynnistä 8.10.1930. Teuvan sosialidemokraattinen työväenyhdistys. KansA; Kittilä, Anselmi, 238, *Perälän kyläkirja*. Kristiinankaupunki 1998; Hakala, 1957, 21; Huttula, 2000, 175.

kokoontumispaikkoina, vaikkakin pienemmille joukoille, ja on aivan varma, että ne muussa tapauksessa tullaan kuntalaisten toimesta väkivaltaisesti sulkemaan.”⁵²³

Myös nimismies Julin käytti argumenttinaan kuntalaisten ”kiihtynyttä mielialaa” ja mahdollisesti ”uhkaavan omankäden oikeuden torjumista”. EK:n Vaasan edustuksen johtaja Topias Torkkeli kertoi lausunnossaan maaherralle, että molemmat työväentalot olivat olleet kommunistien hallinnassa noin kymmenen vuoden ajan ja niillä toimineet työväen järjestöt olivat poikkeuksetta olleet kommunistisia. Tämä puolestaan oli johtanut siihen, että Teuvasta oli tullut kommunistisen toiminnan keskipiste maakunnassa.⁵²⁴

6.4. Valtuuston puhdistaminen ja suljetut vaalit 1930

Lapuanliike sai, tai pakotti, lähes 13 000 hengen massiivisella talonpoikaismarssilla puolueet hyväksymään politiikkansa heinäkuun 7. päivänä 1930. Pari päivää ennen marssia lapuanliikkeen miehet olivat kyydinneet perustuslakivaliokunnan kommunistijäsenet Jalmari Rötön ja Eino Pekkalan Lapualle. Kyösti Kallion hallitus oli jo vakavasti harkinnut kommunistikansanedustajien vangitsemista Korkeimman oikeuden vuonna 1925 antaman peitepuolueen lakkautuspäätöksen nojalla, mutta lapuanliikkeen kyyditsijät ehtivät ensin. Periaatepäätös kommunistisen eduskuntaryhmän vangitsemisesta tehtiin hallitusvastuuseen tulleen Svinhufvudin hallituksen ensimmäisessä istunnossa 4.7. EK sai pidätyskäskyn vasta iltapäivällä 5.7., jolloin Rötö ja Pekkala olivat jo Lapualla, ja muut kommunistiedustajat olivat ehtineet paeta maan alle. Kyösti Kallion hallituksen valmistelemat, lapualaismieliset kommunistilakiesitykset tulivat eduskunnan päätettäväksi heti marssin jälkeen. Laki valtiopäiväjärjestyksen 7 §:n muuttamisesta eväsi vaalikelpoisuuden henkilöltä, joka kuului tai oli kolmen viime vuoden aikana kuulunut yhdistykseen, jonka tarkoituksena oli Suomen yhteiskuntajärjestelmän välitön tai välillinen kumoaminen. Laki Suomen vaalilain muuttamisesta puolestaan oikeutti hylkäämään vaalilistat tästä syystä. Sekä kunnallisvaaleihin että valtiollisiin

⁵²³ Teuvan kunnallislautakunnan puheenjohtajan Jafet Suksen kirje maaherralle (26.7.1930). Eab 241. Saapuneet kirjeet. KD 64/796 1930. VLKA II. VMA.

⁵²⁴ Teuvan nimismiehen kirje maaherralle (26.7.1930). Eab 241. Saapuneet kirjeet KD 64/796 1930. VLKA II. VMA; EK:n Vaasan edustuksen kirje (28.7.1930) n:o 1064 maaherralle. Eab 242. Saapuneet kirjeet 1930. VLKA II. VMA.

vaaleihin sisällytettiin samat vaalikelpoisuusrajoitukset. Kommunistilakien läpimeno edellytti kuitenkin suurelta osaltaan perustuslain säätämisyjärjestystä, joten hallitus ei saanut tahtoaan läpi kuin normaalilla tavalla hyväksyttävien kunnallislakien kohdalla. Presidentti Relander hajotti sen vuoksi eduskunnan ja määräsi uudet vaalit järjestettäväksi lokakuun 1. ja 2. päivänä 1930.⁵²⁵

Lapuanliikkeen vaikutus näkyi rajuna painostuksena kunnanvaltuustoissa. Kansanliikkeen valtuuskunta antoi heinäkuun 24. päivänä vaalijulistuksen, jonka mukaan kommunistit oli ”siveellisellä painostuksella saatava poistumaan kuntien valtuustoista ja kaikista luottamustoimista”. Samalla valtuuskunta kielsi kannattajiltaan omavaltaisuudet, mukaan lukien kyyditykset. Valtuustot ”puhdistettiin” yhteensä noin 70 paikkakunnalla. Teuvan 23-jäsenisessä valtuustossa oli vuonna 1930 seitsemän kommunistista valtuutettua. Lapualaistoimia sovellettiin Teuvan valtuustossa hieman ennen lapuanliikkeen valtuuskunnan ohjeita. Heinäkuun 15. päivänä pidetystä valtuuston kokouksesta olivat poissa kaikki seitsemän kommunistivaltuutettua: Neuvostoliittoon muilutettu Juho Perälä, Juho Kivilahti, Asseri Ahola, Kosti Hakala, Jaakko Ahola, Jalmari Teirilä ja Nikolai Saari. Toimestaan vapautusta anoneelle Juho Kivilahdelle myönnettiin ero jo heinäkuun 15. päivänä. Kun korostaakseen ”uutta isänmaallista komentoa”, valtuusto myönsi samaisessa kokouksessa yksimielisesti 10 000 markan lisämäärärahan Teuvan suojeluskunnalle. Valtuuston kokouksessa elokuun 15. päivänä 1930 päätettiin yksimielisesti kehottaa kaikkia kommunistisia jäseniä eroamaan kunnallisista luottamustoimista. Kommunistivaltuutettujen piti toimittaa valtuuston puheenjohtajalle Herman Hakalalle joko kirjallinen tai suullinen eroamispyyntö. Syyskuun 30. päivänä pidetyssä valtuuston kokouksessa myönnettiin lopulta ero Jalmari Teirilälle, Asseri Aholalle ja Nikolai Saarelle. Jaakko Aholan ja Kosti Hakalan valtuustosta eroamisesta ei löydy valtuuston pöytäkirjoista mainintaa. Kokouksissa he eivät kuitenkaan olleet läsnä.⁵²⁶

Etsivä keskuspoliisi oli heinäkuussa 1930 saanut määräyksen lakkauttaa sosialistisen työväen ja pienviljelijäin vaalijärjestön. EK takavarikoi TPVL:n

⁵²⁵ Siltala, 1985, 109-134.

⁵²⁶ Teuvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat vuodelta 1930. TeKA; Kunnanvaltuuston sihteerin K.A.Teirilän 8.8.1930 allekirjoittama kirje valtuustosta erottamisesta Jalmari Teirilälle (Teirilät eivät olleet sukua keskenään). Jalmari Teirilän yksityiskokoelma. KansA; Hurri, 1991, 159 ja 174.

keskuselimen, työväen vaalikomitean, ja piirivaalikomiteoiden arkistot sekä pidätti tavoittamansa toimihenkilöt. Koska kyse ei ollut yhtenäisestä puolueorganisaatiosta, kaikki TPVL:n vaalielimet lakkautettiin oikeudessa erikseen. Eduskuntavaaleissa vasemmistoa edusti yksi puolue, SDP, jonka vaalityötä lapualaiset häiritsivät varsinkin maaseudulla.⁵²⁷ Muilutusten ja uhkailujen lisäksi vasemmiston toimintaa pyrittiin vuonna 1930 tukahduttamaan näennäisen laillisesti, esimerkiksi ehdokaslistat hylkäämällä. Vaalilautakunnat myös karsivat vaaliluetteloista kommunisteina pitämiään kansalaisia estäen heidän äänioikeuden käyttönsä. Etsivä keskuspoliisi auttoi vaalilautakuntia ”kommunistien” identifioimisessa. Hannu Soikkasen laskelmien mukaan koko maassa olisi vuonna 1930 poistettu vaaliluetteloista peräti yli 20 000 henkilöä.⁵²⁸ Teuvalla vaalilautakunta otti äänioikeuden pois 500–600:lta kommunisteina pitämältään kuntalaiselta. Jalmari Teirilä teki vaalilautakunnan menettelystä kantelun kihlakunnan oikeuteen. Teirilä oli myös ainut äänioikeutettu, joka valitti lautakunnan päätöksestä. Hän ilmeisesti saikin äänioikeutensa takaisin, tosin kukaan ei ollut hänelle sitä kertonut.⁵²⁹

Teuvan vaalilautakunnan toimintaa käsiteltiin syksyllä oikeudessa. Syyttäjä vaati 35:lle vaalilautakunnan jäsenelle rangaistusta virkavirheestä. Syytettyjen avustaja Teo Pöytäniemi puolusti vaalilautakunnan jäseniä perustelemalla, että sen langettama äänestyskielto perustui eduskunnan hyväksymään periaatteeseen, että kommunististen yhdistysten ja järjestöjen toiminta oli kielletty, vaalitoiminta mukaan lukien. Maanalainen SKP oli puolustuksen mukaan Neuvosto-Venäjän rahoittamine organisaattoreineen vallannut Teuvan työväenyhdistykset. Työväentalosta oli tullut kommunistikeskus, joka oli muun muassa ”säteilnyt työmaaterroria”. Kommunistit olivat Pöytäniemen mukaan itse tehneet itsensä syyllisiksi maanpetokselliseen toimintaan, eivätkä vaalilautakunnan jäsenet olleet tehneet väärin poistaessaan heidän nimiään vaaliluettelosta. Puolustus käytti oikeudessa hyväksi Vesteri Lillan, ainoan äänioikeutensa menettäneen luovankyläläisen, lausuntoa. Lilla vakuutti, ettei hän tahtonut syyttää vaalilautakuntaa menettelystä, vaan oli siitä jopa kiitollinen. Hänen mukaansa

⁵²⁷ Siltala, 1985, 150.

⁵²⁸ Siltala, 1985, 175; Soikkanen, 1975, 519-520.

⁵²⁹ Teuvan syyskäräjät 28.11.1930. C4 a8. Kauhajoen tuomiokunta 1928–1933. VMA.

lautakunnan menettely ”avasi silmäni, että ihmisyyteni on vaarassa ja tahdon kaikesta epäisänmaallisuudesta puhdistua, enkä ole antanut J. Teirilälle oikeutta tehdä puolestani kantelua.”⁵³⁰

Teuvan vaalilautakunta katsoi eduskuntavaaleissa soveltavansa kunnallisvaaleihin tarkoitettuja vaalilakien tiukennuksia. Vaalilautakunnan toimet olivat puolustuksen mukaan ”kansan oikeustajun” mukaisia, vaikka saattoivatkin olla lain kirjainta vastaan. Vetoomus ”kansan oikeustajuun” oli hyvin tyypillistä lapualaisretoriikkaa. Lakipykälää vastaan asetettiin ”lain henki”, jonka päämääräksi käsitettiin vapaussodan saavutusten ja arvomaailman turvaaminen. Päätöksessään kihlakunnan oikeus antoi Teuvan vaalilautakunnan jäsenille muistutuksen ”ymmärtämättömyydestä tehdystä virkavirheestä”. Puoluekannaltaan vaalilautakunnan jäsenet olivat yleensä maalaisliittolaisia tai kokoomuslaisia, mutta Äystön vaalilautakunnassa istui myös kylän työväenyhdistyksen johtohahmo, Viljami Pulli.⁵³¹

TAULUKKO 11. PUOLUEIDEN ÄÄNET EDUSKUNTAVAALEISSA TEUVALLA 1930/ 1929 JA ÄÄNIOIKEUKSIEN POISTAMINEN 1930.

Kylä	Maalaisliitto	Kokoomus	SDP	Äänioik. pois	Komm. 1929
Kirkonkylä	194/ 184	201/ 175	49/ 18	148	182
Perälä	192/ 190	109/ 73	26/ 7	222	217
Kauppila	199/ 205	146/ 105	31/ 15	?	103
Äystö	107/ 103	100/ 79	64/ 51	9	43
Riippi	164/ 157	110/ 82	25/ 6	27	57
Horonkylä	110/ 96	72/ 44	23/ 5	?	34
Norinkylä	127/ 98	78/ 76	42/ 5	1	37
Luovankylä	33/ 40	18/ 6	11/ 2	1	4

Lähteet: Ilkka 6.10. 1930; Teuvan syyskäräjät 28.11.1930. C4 a8. Kauhajoen tuomiokunta 1928–1933. VMA.⁵³²

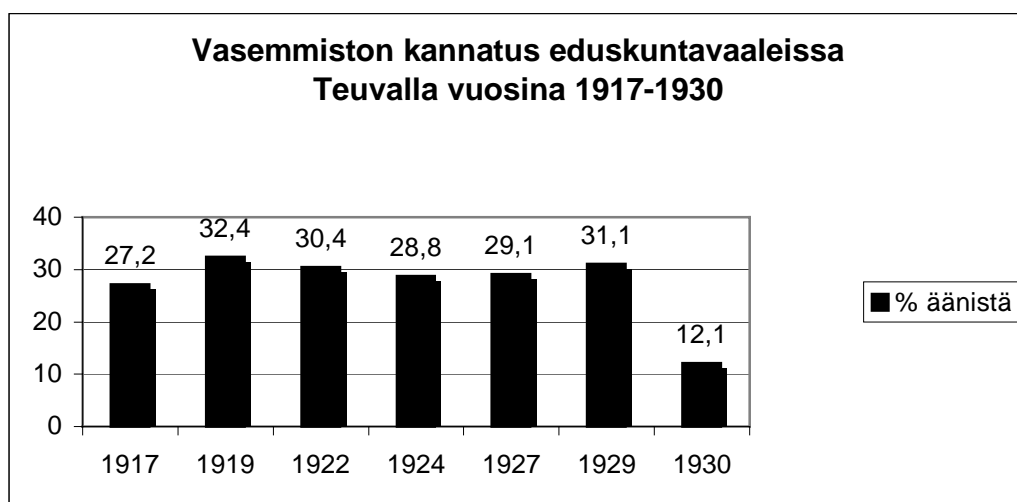
Teuvalla eniten äänioikeuksia poistettiin Perälässä, jossa yhteensä 222 henkilöä poistettiin vaaliluettelosta. Kirkonkylän vaaliluettelosta poistettiin 148 ”kommunistia”. Seuraavaksi eniten äänioikeutettuja poistettiin luultavasti Kirkonkylän kupeessa sijaitsevan Kauppilan vaaliluettelosta, sillä kommunistit

⁵³⁰ Teuvan syyskäräjät 28.11.1930. C4 a8. Kauhajoen tuomiokunta 1928–1933. VMA.

⁵³¹ Teuvan syyskäräjät 28.11.1930. C4 a8. Kauhajoen tuomiokunta 1928–1933. VMA; *Ilkka* 29.11.1930; Siltala, 1985, 464-469.

⁵³² Luvuista ensimmäinen tarkoittaa ääniä vuoden 1930 eduskuntavaaleissa, ja seuraava luku ääniä vuoden 1929 vaaleissa. Esim. Maalaisliitto sai Teuvan Kirkonkylässä vuoden 1930 vaaleissa 194 ääntä, ja vuoden 1929 vaaleissa 184 ääntä.

saivat kylässä perinteisesti runsaasti ääniä vaaleissa. Kauppilassa poistettujen äänien määrää ei ole tiedossa, samoin kuin ei Horonkylänkään. Lapualaismyönteinen kokoomus näytti hyötävän oikeistolaistuneesta yleisilmapiiristä eniten, sillä sen ääniosuus nousi vaaleissa vuoden 1929 reilusta 25 prosentista 37 prosenttiin. Maalaisliiton ääniosuus nousi noin 43 prosentista viiteenkymmeneen prosenttiin. Sosiaalidemokraatit lisäsivät kannatustaan vajaalla kahdeksalla prosenttiyksiköllä, joten muutama äänioikeutensa säilyttänyt, aiemmin kommunisteja äänestänyt saattoi antaa äänensä vaaleissa SDP:lle.⁵³³

Lähteet: SVT XXIX. Vaalitulostot. Eduskuntavaalit 1917–1930.

Vasemmiston yhteenlaskettu ääniosuus putosi Teuvalla vuoden 1930 eduskuntavaaleissa peräti 19 prosenttiyksikköä edellisistä vaaleista. Eniten vasemmiston äänimäärä laski Etelä-Pohjanmaalla juuri Suupohjassa, jossa työväen ja pienviljelijöiden vaaliliiton ja kommunistien toiminta oli ollut voimakasta. Kurikassa ja Isojoella vasemmiston äänimäärä putosi noin 12 prosenttiyksikköä, Karijoella lähes 13, Kauhajoella yli 14 ja Jurvassa noin 16 prosenttiyksikköä. TPVL:n muissa vahvoissa kunnissa, kuten Evijärvellä ja Alahärmässä vasemmiston äänimäärä laski myös tuntuvasti.⁵³⁴ Koko maassa kommunisteilla oli ehdokkaita vain kuudessa vaalipiirissä ja ainoastaan erillisillä ehdokaslistoilla. Yhtään kommunistista edustajaa ei valittu eduskuntaan. TPVL sai koko maassa annetuista äänistä vain yhden prosentin, eli 11 500 ääntä. Vaalitulokset varmisti lopulta kommunistilakien läpimenon perustuslain mukaisessa

⁵³³ SVT XXIX. Vaalitulostot. Eduskuntavaalit 1930.

⁵³⁴ SVT XXIX. Vaalitulostot. Eduskuntavaalit 1930.

järjestyksessä, sillä SDP jäi yhden paikan päähän perustuslakien muuttamiseen tarvittavasta kolmasosan määrävähemmistöstä. Kommunistit eivät vaaleihin enää 1930-luvulla saaneet lain mukaan osallistua.⁵³⁵

Teuvan porvarit menivät kommunismin vastaisuudessa vielä pidemmälle joulukuussa 1930 pidetyissä kunnallisvaaleissa. Keskusvaalilautakunta hylkäsi tuolloin myös sosiaalidemokraattien vaalilistat kokonaan. Suupohjan alueella samalla tavoin meneteltiin myös Jurvassa ja Karijoella. Teuvalla vaalilistojen hylkäämisen syynä oli eräs elokuussa 1930 Äystön työväentalolla lausuttu ”kommunistinen” runo, jonka lausumisesta päävastuuseen asetettiin vaaleissa sosiaalidemokraattien yleisehdokkaana ollut Äystön työväenyhdistyksen puheenjohtaja Urho Ojalampi. Vaalilistojen hylkäämisen aiheutti työväen naisliikkeen aktivistin Hilja Liinamaa-Pärssisen runo ”Taistelun tuoksinassa”. Keskusvaalilautakunta totesi perusteluissaan, että Ojalampi oli sallimalla runon esittämisen ainakin välillisesti tukenut ja suosinut maanpetoksellista toimintaa. ”Riveihin” -nimiseen runokokoelmaan kuulunut runo oli tehty keisarillisen Venäjän alaisessa Suomessa vuonna 1907, joten sen kärki oli suunnattu tsaaria vastaan. Vaikka runoa ei mitenkään ”kommunistihenkisenä” voikaan pitää, vasemmistolainen poliittinen retoriikka oli kuitenkin säilynyt lähes samankaltaisena kuin vuosisadan alussa, kuten runosta käy ilmi:

”Pois halpa veljeskinailu
ja käsi käteen tartu
sä nouse, kasva, varmistu
lujaksi, vahvaks vartu

Työkansa! Voimas uinuvat
nyt taistovalmiiksi suori
On sortovallat kauheat
niit ollos vastaan vuori

On valhe maassa valtias
sun aik’ ei maata unta
Häpeään saata sortajaa
luo uusi yhteiskunta!

Pois kaikki, mikä hämmentää
meit’ johtakohon aate
Riveihin joukot rientäkää
liehumaan punavaate!”⁵³⁶

⁵³⁵ Virtanen, Keijo, 11, *Vaihtoehtojen niukkuus. Kommunistisen liikkeen kannattajien äänestyskäyttäytyminen Suomen eduskuntavaaleissa 1930-luvulla*. Turku 1980.

⁵³⁶ Hurri, 1991, 160-161; Urho Ojalamin poliisikuulusteluprk. 9.3.1932. Lakkautettuja yhdistyksiä koskevat asiakirjat 1925–1932. Teuvan piirin nimismies. VMA; Teuvan Kk:n sosialidemokraattisen työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1930. Teuvan Kirkonkylän Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys. KansA.

Kommunistien ohella sosiaalidemokraatitkin jäivät siis ilman edustajaa Teuvan kunnanvaltuustossa. Se oli paha takaisku sosiaalidemokraateille, joille kommunistien toiminnan tukahduttaminen oli periaatteessa tarjonnut mahdollisuuden kannatuksen voimistamiseen kunnassa. Lapuanliikkeen radikaaliset toimet olivat aiheuttaneet Teuvan sosiaalidemokraattien keskuudessa ”jonkinlaista innostusta” tai ”hermostusta”, kuten Kirkonkylän sosialidemokraattisen työväenyhdistyksen vuoden 1930 vuosikertomuksessa ilmaistiin. Sosiaalidemokraatit tiesivät, etteivät hekään olleet välttämättä täysin turvassa lapuanliikkeeltä. Vaalioikeuksien leikkauksien vuoksi sosiaalidemokraatit eivät katsoneet välttämättömäksi järjestää edes vaalityötä lokakuun eduskuntavaaleissa.⁵³⁷ Passiivisuus saattoi johtua myös itsesuojelullisista syistä, sillä vasemmisto ei halunnut antaa lapuanliikkeen kannattajille enää mitään syytä provosoitua enempiin laittomuuksiin.

Avoin väkivalta jäi Teuvalla suhteellisen vähäiseksi lapualaisvuosina. Vaaliluetteloiden ”siivoamista” voidaan kuitenkin pitää poikkeuksellisen rajuna kommunismin vastaisena kannanottona, sillä yli 500 henkilön, noin viidenneksen äänioikeutetuista, poistaminen listalta hakee laajuudessaan vertaistaan. Samankaltaista diskriminointia tapahtui tosin joka puolella Suomea. Mikä sai poliittiset suhteet kärjistymään Teuvalla niin kriittisellä tavalla? Perinteisen lapuanliikettä sympatisoivan näkemyksen mukaan punaisten paitojen repiminen Lapuan haastejuhlissa ja sen jälkeiset kyyditykset olivat seurausta kommunistien aggressiivisesta kiihotustyötä Suomessa. Tuoreeltaan haastejuhlia marraskuussa 1929 kommentoineen Karhuvainion Esan alias *Ilkan* päätoimittajan Artturi Leinosen mielestä lapualaisten toimenpiteet olivat niinkään spontaani reaktio kommunistien provosointiin. Koska lait eivät kommunisteja pidätelleet, ottivat kansalaiset lain hetkeksi omiin käsiinsä. ”Kun aikansa pakottaa, niin viimein puhkee”, Leinonen runoili.⁵³⁸

Tapio Huttulan mukaan vahvasti porvarillisella ja uskonnollisella Etelä-Pohjanmaalla kommunististen opintoyhdistysten radikalisoituneen toiminnan voi

⁵³⁷ Teuvan Kk:n sosialidemokraattisen työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1930. Teuvan Kirkonkylän Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys. KansA.

⁵³⁸ *Ilkka* 27.11.1929; Huttula, 2000, 323.

ainakin paikallisella tasolla katsoa vaikuttaneen lapualaisuuden voimistumiseen. Oikeistoradikaalista liikehdintää kokonaisuudessaan ei voi selittää pelkästään reagoimisella kommunistien provosointiin, sillä kansanliikkeen syntyyn vaikuttivat myös monet yleisemmät syyt. Liberaalit ja heikot hallitukset eivät välttämättä tyydyttäneet sodanjälkeiseen rautaiseen suojeluskuntien Suomeen luottavaa kansanosaa. Poliittisten syiden lisäksi myös taloudellinen tilanne kärjisti ilmapiiriä yhteiskunnassa. Taloudellinen ahdinko tarjosi periaatteessa etsikkoajan kommunisteille, mutta otollisen maaperän myös lapuanliikkeen yhteiskuntaprotestille.⁵³⁹

Teuvalla nuorten kommunistien aktiivinen toiminta lienee ollut yhtenä sytykkeenä porvareiden toimiin vuonna 1930. Kirkonkylän ja Perälän työläisnuorten toiminta muodosti koko paikkakunnan työväenliikkeen näkyvän toiminnan rungon. Opintoyhdistyksiin kuuluneet nuoret muodostivat Teuvalla myös SKP:n ja SKNL:n paikalliskomiteoiden jäsenistön, joten radikalismi oli Teuvalla korostetusti osa nuorten toimintaa. Porvareiden mielissä varmasti rikolliseksi tulkittu neuvostomielinen propaganda näkyi toisinaan katukuvassa SKP:n julistusten muodossa, mikä ei tehnyt tilannetta kommunisteille ainakaan helpommaksi. Kylän raitilla nähdyt Neuvostoliittoa ihannoivat julistukset todistivat, että myös ”omat” kommunistit olivat vahvasti Neuvosto-Venäjänsä päin kallellaan. Ristiriita vallitsevan porvarillisen todellisuuden ja näkyvästi toimineen työväenliikkeen radikaalisimman siiven välillä oli niin suuri, että yhteentörmäystä oli luultavasti vaikea välttää.

Alueen äänitorvet, maakuntalehdet *Vaasa* ja *Ilkka*, tähdensivät vuosien 1929–1930 ajan jatkuvasti voimistuneen kommunistisen liikehdinnän tuhoisia tarkoituksia. Lehtien mukaan kommunistit olivat ryssän käytyreitä, Moskovan käskynalaisia, jotka olivat valmiina kaikkeen, mihin itärajan takana kehoitettiin. Kuva omista punaryssistä, hieman sisällissodan aikaisen propagandan tapaan, ei varmasti tehnyt suurinta osaa eteläpohjalaisista ainakaan kommunisteille suopeiksi. *Ilkan* mukaan Suomessa oli suuret laumat ryssän vallan takaisin

⁵³⁹ Huttula, 2000, 325-328; Lackman, 1985, 321; Ylikangas, Heikki, 225-236, Eteläpohjalaisten kansanliikkeitten selitysmahdollisuuksista. Teoksessa Ilmanen, Kalervo (toim.) *Kansanliikkeitten Pohjanmaa*. Helsingin yliopisto 1981.

palauttajia, joilla oli ainoana tavoitteena vallankaappaus. Kommunismien jyrkkä ja tehokas vastustaminen ei ollut ”rintaman järjestämistä työväkeä vastaan, vaan rintaman järjestämistä isänmaan puolesta”.⁵⁴⁰ SKP:n maanalaisen organisaation esittelystä tuli *Ilkassa* kesällä 1929 pitkään jatkunut teema. Artikkeleiden mukaan kaikki kommunistiset järjestöt, julkiset ja salaiset, lasten, nuorten ja aikuisten, ”valmistivat vallankumousta maan saattamiseksi vieraaseen käskynalaisuuteen.” *Ilkan* mukaan ”punainen aines ei Etelä-Pohjanmaalla ollut erikoisen valtava, mutta se, mitä oli, oli enimmäkseen äärimmäisvasemmistolaisista.” Erikoista virkeyttä olivat osoittaneet kesällä 1929 etenkin alueen maaseudun ”kommunistikeskukset”, kuten Teuva, Jurva, Jalasjärvi, Peräseinäjoki ja Kurikka.⁵⁴¹

Kommunismia ei *Ilkan* mukaan saanut aliarvioida, vaikka Suomessa aatteen kannattajia oli vain noin ”kymmenesosa kansasta”. Suurin vaara tuhoisassa aatteessa oli ”kaiken moraalin tuhoamisvoimassa, joka kuului pohjimmiltaan kommunistiseen luonteeseen”. Kommunismiin kuului ”uskonnon polkeminen”, kommunistien mielestä ”siveellisyys on naurettavaa, avioliitto torikauppaa ja kaiken ei-kommunistisen vihaaminen korkeinta moraalista”. Isänmaallisten kansalaisten oli aika harkita ”tehoisia otteita maan pelastamiseksi”, *Ilkka* kirjoitti paria kuukautta ennen Lapuan kuuluisia haastejuhlia.⁵⁴² Lapuanliikkeen maltilliseen siipeen ja myöhemmin kansanliikkeen ensimmäisiin arvostelijoihin kuulunut päätoimittaja Artturi Leinonen oli ehdoton suhteessaan kommunismiin. Sitä ei hänen mukaansa voinut määritellä perinteisten mittareiden mukaan edes miksikään poliittiseksi aatteeksi, vaan se lähenteli sairautta:

”Kommunismi ei ole mikään poliittinen käsitys- tai katsantokanta, vaan vaarallinen ja tarttuva aivosairaus, joka leviää sitä helpommin, mitä suotuisimmat ja vapaammat olosuhteet sillä on.”⁵⁴³

Myös maanpetoksellisuutta arkisemman rikollisuuden saatettiin katsoa olleen peräisin tuhoisasta itäisestä aatteesta. Helmikuussa 1930 *Vaasa* uutisoi viisihenkisen ”poikaliigan” ammattimaisista varkauksista, jotka olivat jatkuneet

⁵⁴⁰ *Ilkka* 7.6.1929.

⁵⁴¹ *Ilkka* 22.6.1929, 27.6.1929, 28.6.1929 ja 29.6.1929. ”Kuinka kommunistit valmistelevat uutta kapinaa?”.

⁵⁴² *Ilkka* 21.9.1929.

⁵⁴³ *Ilkka* 15.3.1930.

Teuvalla koko syksyn 1929 ajan. Poikien käytökseen oli lehden mukaan syynä kunnassa vallinnut ns. ”vapaamielisyys”: Teuvalla oli ”kommunismia tavallista runsaammin”, mikä taas johti siihen, että ”vakaa kristillinen kasvatus laiminlyötiin kodeissa”. Nuorien keskuudessa vallinnut ”huliganismi” oli kommunismin syytä, kuten *Vaasa*-lehden kuulu pakinoija ”Vaasan Jaakkoo” tuumi samalla kun korosti eteläpohjalaisuuden ja kommunismin täysin vastakkaista ajatusmaailmaa. ”Vaasan Jaakkoo” ei voinut ymmärtää, kuinka eteläpohjalaiset kannattivat kommunismia. Pohjalainen oli ”minä-itte tyyppi”, eikä ”laumasielu”, kuten hän kirjoitti.⁵⁴⁴

Sisäpoliittinen ilmapiiri Suomessa oli lapualaisuuden kyllästämä. Väkivaltaisista teoista johtunut painostava ilmapiiri tukahdutti osaltaan tehokkaasti työväenyhdistysten toiminnan, ja painosti viranomaisia toimimaan kansanliikkeen haluamaan suuntaan. Kuntien päättäjillä ei varsinkaan Etelä-Pohjanmaalla ollut juuri mahdollisuuksia kompromissiratkaisuihin, sitä olisi vielä luultavasti pidetty epäisänmaallisena toimintana. Lapuanliikkeen aktiivinen rooli oli toisaalta kaksiteräinen miekka, sillä kansanliikkeeseen liittyneet laittomuudet sekä ”lapualaistivat” Suomea että veivät äärimmilleen vietyinä liikkeeltä kannatuspohjaa.⁵⁴⁵

6.5. Teuvalaiset tuomiolle valtiopetoksesta

Teuvan työväenliikkeen jäsenet joutuivat vastaamaan sitoutumisestaan kommunismiin oikeusistuimissa loppuvuodesta 1930. Kiristynyt yhteiskunnallinen tilanne heijastui myös oikeusistuimien toimintaan. Vielä vuonna 1927 esimerkiksi Turun hovioikeudessa ei ollut yhtäkään valtiopetoksen valmistelua koskevaa oikeudenkäyntiä, mutta vuonna 1930 niitä oli jo 28 kappaletta. Syytekehotukset tulivat yleensä oikeusministeriöltä tai suoraan EK:lta. Maanalaiseen kommunistiseen kirjallisuuteen kajoaminen, lukuun ottamatta hallussapitoa ilman levittämisen tarkoitusta, oli tulkittavissa valtiopetoksen valmisteluksi. Heinäkuun alussa 1930 hallitusvastuuseen tullut P.E. Svinhufvudin hallitus muokkasi valtiopetoksellista toimintaa koskevan rikoslain 11. luvun 4

⁵⁴⁴ *Vaasa* 18.2.1930 ja 22.5.1930.

⁵⁴⁵ Huttula 2000, 328.

§:ää niin, että vankeutta seurasi myös valtiopetoksen valmistelun edistämisestä tai sanallisesta hyväksymisestä. Eduskunta hyväksyi lain pienin muutoksin.⁵⁴⁶

Vuonna 1930 vangittiin noin tuhat kommunistiksi epäiltyä, heistä 329 tuomittiin hovioikeuksissa valtiopetoslakien nojalla. Se oli neljä kertaa enemmän kuin EK:n vuoden 1928 leikkauksessa. Valtiollisia vankeja kertyi vuonna 1930 noin 500. Heitä oli yhtä paljon kuin maanalaisella SKP:llä oli maksavia jäseniä.⁵⁴⁷ Teuvalla vangitsemiset alkoivat 22. päivänä heinäkuuta 1930. SKP:n paikalliskomitean jäsenistä ensimmäisenä pidätettiin sen organisaattori, Arvo Säntti. Hän oli joutunut pidätetyksi Vaasan piirikomitean organisaattorin Bruno Potin paljastettua SKP:n alueen organisaation kokonaisuudessaan. Seuraava poliisi-isku tapahtui Teuvalla 28. lokakuuta 1930, jolloin pakin jäsenet Aleksii Rinne ja Jalmari Teirilä pidätettiin epäiltyinä osallisuudesta maanalaiseen toimintaan. Seuraavana päivänä jäivät kiinni SKNL:n Teuvan paikalliskomitean jäsenet Verner Haavisto, Tauno Valo, Arvo Martola ja Pauli Haka sekä SKP:n jäsenet Johannes Harju ja Yrjö Koppelomäki. Marraskuun 10. päivänä 1930 Teuvan Kirkonkylän opintoyhdistyksen jäsenistä pidätettiin vielä Kaskisissa töissä ollut ja sinne asettunut opintoyhdistyksen sihteeri Eeli Parkki. Hän kuului lisäksi Kirkonkylän työväenyhdistykseen ja voimistelun- ja urheiluseura Auraan.⁵⁴⁸

Maanalaiseen toimintaan osallistuneiden teuvalaisten kiinnijäämistä joudutti EK:n soluttautuminen SKP:n paikalliskomiteoiden toimintaan. Syksystä 1928 lähtien Etsivän keskuspoliisin palveluksessa toimineesta Edvin Suksesta, ”Kaapro Hoppulaasesta”, oli tullut salaiselle poliisille arvokas mies. Hänen paljastuksensa kommunistien organisaatiosta ja henkilöistä sen takana eivät rajoittuneet pelkästään Teuvalle, vaan SKNL:n pakin entisellä organisaattorilla ja ahkeralla *Työn Äänen* kirjeenvaihtajalla oli hyvät suhteet piirin johtoon asti. Suksea kuulustelemassa käyneen etsivän, myöhemmän lapuanliikkeen kyyditsijän Kosti-Paavo Eerolaisen mukaan tiedottaja ”Suomelalla” eli todennäköisesti Suksella oli ”pakin puheenjohtajana, etevänä puhujana ja kynämiehenä (hän oli Eerolaisen

⁵⁴⁶ Björne, 1977, 41-52; Siltala, 1985, 182.

⁵⁴⁷ Siltala, 1985, 151.

⁵⁴⁸ Kaskisten pakin ”palon” yhteydessä pidätettiin ja tuomittiin vuodeksi vankilaan Eeli Parkin lisäksi myös Teuvalta lähtöisin ollut Arvo Tellberg. EK:n Vaasan alaosaston pidätettyjen kirja 13.3.1920–28.8.1941. EK-VALPO I. KA; Valtiopetoksesta syytettyjen kuulustelupkt:t. Valtiusaktit 13.1–21.1.1931. Eca 1137. VHO. VMA.

mukaan *Työn Äänen* paras kirjeenvaihtaja) edellytyksiä jos kenelläkään seurata läheltä julkista – niin kuin salaistakin toimintaa piirissä”.⁵⁴⁹

Teuvalla ensimmäisenä valtiopetoksen valmistelusta tuomittiin Arvo Sääntti. Hänen pidätyksensä yhteydessä myös Perälän pakin organisaattoriksi epäilty Sulho Luomala vietiin Vaasaan EK:n kuulusteltavaksi. Luomalaa ei kuitenkaan lopulta syytetty mistään hänen vakuuttaessaan poliisille, ettei tulevaisuudessa ottaisi osaa sen enempää kommunistien julkiseen kuin salaiseenkaan toimintaan. Sen sijaan Säänttiä pidettiin yhteiskunnalle vaarallisempana tapauksena. Hänen maakuntamatkansa ja lukuisat kokoukset SKP:n piiriorganisaattorin ominaisuudessa paljastuivat ja mies tuomittiin 20.11.1930 Tammisaaren pakkotyölaitokseen. Säänttin kannalta ikävää oli, että koska hän oli toiminut ilmiantajaksi ryhtyneen Potin käskyläisenä, hänen maanalaisesta toiminnastaan jäi tuskin kiveäkään kääntämättä. Arvo Sääntti sai 3 vuoden 6 kuukauden vankeustuomion, sen lisäksi hänet tuomittiin kuudeksi vuodeksi vailla kansalaisluottamusta olevaksi.⁵⁵⁰

Säänttin jälkeen ankarimman tuomion valtiopetoksen valmistelusta sai teuvalaisista Aleksii Rinne, joka oli toiminut Säänttin sijaisena paikalliskomiteassa pääorganisaattorin ollessa estynyt. Rinne tuomittiin tammikuun 15. päivänä 1931 Vaasan Hovioikeudessa 2 vuodeksi 6 kuukaudeksi vankeuteen. Lisäksi hänet tuomittiin olemaan viideksi vuodeksi vailla kansalaisluottamusta. Samassa oikeusistunnossa tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta myös muut Kirkonkylän SKP-pakin jäsenet: Johannes Harju (2 vuotta vankeutta, 4 vuotta ilman kansalaisluottamusta), Yrjö Koppelomäki (1 vuosi 6 kuukautta vankeutta, 3 vuotta ilman kansalaisluottamusta) ja Jalmari Teirilä (1 vuosi 6 kuukautta vankeutta, 3 vuotta ilman kansalaisluottamusta). Tammikuun 16. päivänä 1930 Kauppilan kylästä kotoisin ollut Eeli Parkki tuli tuomituksi 1 vuodeksi 6 kuukaudeksi vankeuteen osuudestaan Kaskisten SKNL:n paikalliskomitean ja SKP:n toimintaan. Kommunistisen nuorten liiton Teuvan Kirkonkylän pakin jäsenet

⁵⁴⁹ EK:n Vaasan edustuksen kirjelmä n:o 991. 30.10.1928. Arvo Säänttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA

⁵⁵⁰ EK:n Vaasan alaostaston kuulusteluprk. 301/1930. Alaostosten kuulustelupöytäkirjat. EK-VALPO I. KA; Arvo Säänttin kuulustelupöytäkirja 30.7.1930. Arvo Säänttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA; Hyvönen, 1971, 222.

Haka, Martola, Haavisto ja Valo tuomittiin Vaasan Hovioikeudessa 15. joulukuuta 1930. He saivat kukin vuoden vankeutta ja joutuivat olemaan kolme vuotta kansalaisluottamusta vailla. Kaikki teuvalaiset kärsivät tuomionsa Tammisaaren pakkotyölaitoksessa.⁵⁵¹

Valtiopetoksen valmistelusta tuomittujen teuvalaisten suuri määrä on verrannollinen SKP:n vahvuuteen paikkakunnan työväenliikkeessä. Yhteensä yhdeksän miestä⁵⁵² tuomittuna valtiopetoksen valmistelusta kuvasti paikkakunnan vasemmiston poliittista radikaalisuutta, olkoonkin, että etenkin nuorisoliittolaisten rikosten voidaan katsoa olleen melko pieniä. Vuodeksi vankilaan tuomitut neljä nuorta miestä vastasivat lähinnä SKP:n julistusten kiinnittelystä teiden varsille. Muusta Etelä-Pohjanmaasta Teuva erosi maaseudun ”kommunistikeskukseksi” myös valtiopetostuomioiden määrällä. Vaasassa, piirin SKP:n organisaation keskuksessa, oli toki ylivoimaisesti eniten poliittisista syistä vangittuja. Vaasassa vangittiin vuosina 1930–1931 yhteensä 64 henkilöä valtiopetoksen valmistelusta. Järvisseudulla tuomittiin vuosina 1930–1931 yhteensä seitsemän henkilöä vankilaan valtiopetoksesta. Näistä kuusi oli kotoisin Vimpelistä ja yksi Evijärveltä. Kurikkalaisia tuomittiin vuosina 1930–1931 yhteensä seitsemän henkilöä. Vahvasta kommunistipitäjästä Jurvasta vankilaan ei lapualaisvuosina joutunut kukaan.⁵⁵³

⁵⁵¹ Tammisaaren pakkotyölaitos. Vankien nimilehdet 1931 Bc:38. HMA; Vaasan Hovioikeuden ptk:t 15.10.1930, s. 332-333. Dj 316 1930. VHO. VMA; Vaasan Hovioikeuden ptk:t 15.1.1931, s. 191-192. Dj 317 1931. VHO. VMA; Vaasan Hovioikeuden ptk:t 15.12.1931, s. 82-83. Dj 317 1931. VHO. VMA; Vaasan Hovioikeuden ptk:t 16.1.1931, s. 188-191. Dj 317 1931. VHO. VMA.

⁵⁵² Näihin yhdeksään en laske Kaskisten pakin toiminnasta rangaistuja teuvalaisia Eeli Parkkia ja Arvo Tellbergiä.

⁵⁵³ Norrena, 1993, 100; Vattula, 1976, 225.

TAULUKKO 12. TEUVAN LAKKAUTETUT JA TOIMINTAKIELLON
ALAISET TYÖVÄENYHDISTYKSET VUONNA 1934.

Yhdistyksen nimi	Lakk. tuomioistuin	Lakk. aika
Norinkylän ty.	Teuvan KO	23.11.1932
Perälän nuorten työläisten opintoyhd.	Teuvan KO	17.7.1930
Perälän sos. nuorisoseura	KKO	5.11.1926
Perälän työväen v- ja u-seura Veikot	Teuvan KO	28.4.1932
Perälän ty.	Teuvan KO	1.7.1932
Teuvan Kirkonkylän ty.	Teuvan KO	20.11.1931
Teuvan seudun sos. nuorisoyhdistysten aluejärjestö	KKO	5.11.1926
Teuvan sos. nuoriso-osasto	KKO	5.11.1926
Teuvan työläisnuorten opintoyhd.	Teuvan KO	26.4.1930
Teuvan työväen paikallisjärjestö	Teuvan KO	22.4.1931
Teuvan Kirkonkylän v- ja u-seura Aura	Teuvan KO	28.4.1932
Teuvan Äystön ty.	Vaasan HO	25.5.1934

Lähteet: Lakkautetut yhdistykset. OikM yhd.rek. KA; Luettelo lakkautetuista ja toimintakiellon alaisista yhdistyksistä. Sisäasiainministeriö. Helsinki 1934. KansA.

Kirkonkylän ja Perälän työväentalojen tullessa suljetuiksi heinäkuussa 1930, Äystön työväentalo jäi paikkakunnan ainoaksi toimivaksi työväentaloksi. Maaherran päätöksestä käytännöllisesti katsoen kaikkien Teuvan työväenjärjestöjen toiminta keskeytettiin vuosina 1930–1932. Sääntönä oli, että samat järjestöt lakkautettiin myöhemmin ”lain ja hyvän tavan vastaisina”⁵⁵⁴. Työväentalon toiminta keskeytyi hetkeksi Äystölläkin, sillä Teuvan nimismies antoi talolle iltama- ja huvikiellon sen iltamissa 20. syyskuuta 1931 käydyn verisen kahakan jälkeen. Talon vahtimestaria puukotettiin, ja ilmeisesti lapualaismieliset puukottajat saivat myös haavoja osakseen. Huvikiellon päättymisen jälkeen Äystön työväentalolla kävi vilске. Kylän sosiaalidemokraattinen työväentalo oli Suupohjan alueen lähes ainut, tai ainakin aktiivisin toimintavapautensa säilyttänyt työväentalo. Iltamissa kävi väkeä Perälästä, Kirkonkylästä, Kauhajoelta ja Kurikasta saakka.⁵⁵⁵

Äystön työväenyhdistyksen sosiaalidemokraattisuus ei yhdistystä lopulta lakkautusaallokossa auttanut, vaan sekin haastettiin oikeuteen vanhojen syntiensä perusteella. Äystön työväenyhdistys oli kuulunut 1920-luvun alussa SSTP:een,

⁵⁵⁴ Norrena, 1993, 100-102

⁵⁵⁵ Hurri, 1991, 182-183; Teuvan Kirkonkylän sosialidemokraattisen työväenyhdistyksen toimintakertomus v:lta 1931. Teuvan Kirkonkylän Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys. KansA; Urho Ojalamin poliisikuulusteluprk. 9.3.1932. Lakkautettuja yhdistyksiä koskevat asiakirjat 1925–1932. Teuvan piirin nimismies. VMA; Verner Haaviston haastattelu 3.3.2001.

vaikka olikin vuonna 1924 palannut takaisin SDP:een. Teuvan kihlakunnanoikeus yhtyi puolustuksen, Urho Ojalamin ja avustajana toimineen kansanedustaja Isak Penttalan, käsityksiin ja hylkäsi lakkautusvaatimuksen 22.11.1933. Syyttäjä valitti päätöksestä Vaasan hovioikeuteen, joka lopulta päätti lakkauttaa Äystön työväenyhdistyksen toukokuussa 1934. Äystöläiset valittivat vielä Korkeimpaan oikeuteen, mutta valituskirje myöhästyi päivällä ja hovioikeuden päätös jäi voimaan. Hovioikeuden päätöksen jälkeen Äystön työväentalo suljettiin. Talon osti huutokaupassa Teuvan sosialidemokraattinen työväenyhdistys 16 500 markalla. Talolta jääneet varat luovutettiin SDP:lle joulukuun lopussa 1936. Seuraavan vuoden lokakuussa perustettu Äystön työväenyhdistys Louhi osti työväentalon entisille omistajilleen vuonna 1938. Sosialidemokraattiselle yhdistykselle syksyllä 1930 myyty, mutta ilman lainhuudatusta jäänyt Teuvan Kirkonkylän työväentalo päättyi lopulta huutokaupassa 28. helmikuuta 1932 Teuvan suojeluskunnalle ja nuorisoseuralle. Perälän työväentalo myytiin pakkohuutokaupassa 17. huhtikuuta 1934 yksityiselle omistajalle, joka myöhemmin testamenttasi sen Suomen luterilaiselle evankeliumiyhdistykselle.⁵⁵⁶

⁵⁵⁶ Huttula, 2000, 385; Hurri, 1991, 182-183.

7. ASEISTAKIELTÄYTYJISTÄ LUOKKATAISTELIJOIDEN ETURINTAMAAN

Etelä-Pohjanmaan Suupohjan alueelle ja Teuvalle kehittyi vuoden 1918 jälkeen kommunistinen erilliskulttuuri, joka sai 1920-luvun kuluessa nostetta muun muassa uskonnonvapaus- ja pienviljelijäkysymyksistä sekä vuosikymmenen loppuun mennessä enenevässä määrin myös taloudellisesta lamasta. Selväpiirteisen vaalikäyttäytymisen ohella Teuvan työväenliikkeen valitsema väri näkyi ennen kaikkea sitoutumisena illegaaliin Suomen Kommunistiseen Puolueeseen. Kun Vaasa oli SKP:n keskuspaikka Etelä-Pohjanmaalla, oli Teuva salaisen puolueen maalaiskeskus. Kunta nauttikin vaasalaisessa kommunistilehdessä *Työn Äänessä* arvostusta lakeuden ”punaisimpana kuntana”.

SKP:n merkitystä Teuvan työväenliikkeessä korostaa maanalaisen puolueen paikalliskomiteoiden koostumus, sillä SKP:n Perälän ja Kirkonkylän pakeissa olivat jäseninä käytännöllisesti katsoen kaikki näkyvimmat teuvalaiset kommunistit. Julkisessa kommunistisessa työväenliikkeessä teuvalaisista tärkeimpään rooliin nousi vuosina 1919–1925 kunnanvaltuuston varapuheenjohtajana toiminut pienviljelijä Juho Perälä, joka pääsi vuonna 1928 varasijalta eduskuntaan. Maanalaisessa toiminnassa puolestaan keskiössä oli työmies Arvo Sääntti, joka toimi hetken aikaa vuonna 1930 SKP:n Vaasan piirin organisaattorina. Sääntti oli aiemmin luonut poliittista uraa lähinnä Teuvan sosialistisessa nuorisosastossa. Juho Perälä osallistui SKP:n toimintaan Perälän pakin organisaattorin ominaisuudessa. Perälä ja Sääntti olivat toiminnaltaan ja ilmeisesti myös luonteiltaan melko erilaisia ihmisiä, mikä kuvasti osittain paikallisen SKP:n jäsenistön heterogeenisuutta. Myös luonteiltaan ja toimintatavoiltaan erilaiset ihmiset saattoivat tehdä samoja ideologisia valintoja. Pitkän luottamustehtäväkokemuksen saavuttanut Juho Perälä oli illegaaliin toimintaan osallistumisestaan huolimatta lähinnä pienviljelijöiden asioihin perehtynyt pragmaatikko, kun Sääntti taas oli särmikkäämpi ja idealistisempi ”puoluesotilas”, joka oli tullut työväenliikkeeseen vasta vuoden 1918 jälkeen. Miesten luonteiden erilaisuus ilmeni myös heidän suhteessaan piirin SKP:n johtoon. Kansanedustaja Perälä ei pienviljelijänä ollut varsinkaan kaupunkilaiskommunistipiireissä kovin luotettu henkilö, kun taas uskollisempi työmies Sääntti kohosi illegaalin puolueen hierarkiassa aina piiriorganisaattoriksi

asti. Tutkimuksessa lähempään tarkasteluun otetut Perälä ja Sääntti konkretisoivat myös Teuvan työväenliikkeen alueellista kaksinaisuus, sillä iäkäämpi Juho Perälä oli Perälän kylän vahvan työväenyhdistyksen johtohahmo, ja Arvo Sääntti puolestaan oli tärkeässä osassa nuorekkaammassa Kirkonkylän työväenyhdistyksessä.

SKP:n vaikutuksesta huolimatta sosialististen ehdokkaiden toiminta kunnanvaltuustossa ei ollut luonteeltaan mitenkään erityisen 'kommunistista', vaan pääpaino oli käytännön asioiden hoitamisessa. Lukumäärältään sinänsä vahvan vasemmistolaisryhmän toiminta oli päätöksenteossa porvareiden armoilla, sillä sosiaalidemokraatteja ei valtuustossa kommunistien taustatukena ollut. Eduskuntavaaleissa sosiaalidemokraatit joutuivat tyytymään viidesosaan kommunistien kannatuksesta. Suurimmat kiistat käytiin valtuustossa suojeluskunnalle myönnettävistä määrärahoista. Kommunistien "ulkoparlamentaarin" painostus valtuustoa kohtaan lisääntyi Teuvalla työttömyyden pahentuessa 1920-luvun lopulla. Valtuuston kommunistijäseniä vaadittiin toimimaan "luokkataisteluhenkisemmin", ja erottumaan selvemmin porvareista. SKP:lla saattoi olla vaikutuksensa teuvalaisten työttömien liikehtimisessä ainakin sen perusteella, että maanalaisen toiminnan *primus motor* Arvo Sääntti oli aktivoitunut työttömyyskysymyksessä samalla tavoin kuin moni muu illegaalin SKP:n johtohahmo. Työläisten sitoutuminen kommunistiseen puolueeseen johti syksyllä 1930 maanpetosoikeudenkäynteihin, joissa yhdeksän kirkonkyläläistä SKP:n ja SKNL:n toiminnassa mukana ollutta tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta vankilaan.

Kommunismien omaksumista jouduttivat Teuvalla sisällissodan tapahtumat, jotka vankileireineen poikkesivat selvästi muun "valkoisen" maakunnan kokemuksista. Vuoden 1918 tapahtumien ansiosta teuvalaiset lunastivat paikkansa "rohkeina luokkataistelijoina" eteläpohjalaisten vasemmistolaisten keskuudessa. Vankileiriläisistä koostuneiden Perälän ja Kirkonkylän työväenyhdistysten jäsenmäärä nousi merkittäväksi heti vuosina 1919 ja 1920. Tunne sisällissodassa koetusta epäoikeudenmukaisuudesta saattoi lujittaa teuvalaisten sitoutumista työväenliikkeeseen ja varsinkin sen vasemmistolaiseen haaraan. Kommunismi pystyi leviämään Teuvalla melko neitseelliseen maaperään, sillä kunnasta puuttui

vanhan työväenliikkeen traditio. Ensimmäisissä eduskuntavaaleissa 1900-luvun alussa SDP:n kannatus oli Teuvalla pienimpiä koko Etelä-Pohjanmaalla. Toisaalta vasemmistoradikalismille otollinen asennoituminen saattoi olla myös poliittista työväenliikettä vanhempi piirre, sillä Teuvan kommunistien 1920-luvulla käyttämässä retoriikassa oli merkkejä maaseudun ikivanhasta herravihasta, mikä pystyi mahdollisesti löytämään purkautumiskanavansa kommunismissa. Varsinkin sanomalehtikirjeenvaihtajien ja kommunistinuorten järjestölehdessä *Nuoressa Proletaarissa* oli piirteitä tästä ns. kiistämisen kulttuurista. Vasemmistolaisten vastarinta-asenne saattoi ”nurkkaan ajettuna” tiivistyä porvarillisella Etelä-Pohjanmaalla vielä Etelä-Suomen teollisuuskeskuksia selväpiirteisemmäksi, ja siten tarjota potentiaalin äärivasemmiston kannatukselle. Alun 1920-luvun hienoisen epäröimisen jälkeen vasemmistoradikalismi vakiinnutti nopeasti asemansa Teuvan työväenyhdistysten ideologisena suuntana. Kunnan kaikki kolme aktiivista työväenyhdistystä liittyivät 1920-luvun alussa kommunistiseen SSTP:een. Työväenyhdistysten jäsenet ryhtyivät toimimaan aktiivisesti paitsi paikallisella tasolla, myös maakunnallisesti.

Täysin yhtenäisenä Teuvan työväenliike ei kuitenkaan selviytynyt suuntataistelusta sosiaalidemokraattien ja kommunistien kesken. Merkityksellistä oli, että aatteellinen repeämä oli nähtävissä jo kevättalvella 1918, jolloin vielä syksyllä 1917 kiivaasti suojeluskuntia vastustaneet äystöläiset olivat liittyneet valkoiseen armeijaan. Peräläläiset ja kirkonkyläläiset olivat sen sijaan valinneet mieluummin Närpiön vankileirin. SSTP:n emäpuolueekseen vuonna 1920 valinnut Äystön työväenyhdistys palasi takaisin sosiaalidemokraattien haltuun kesällä 1924. Eriytyneisyyttä työväenyhdistysten välillä kuvasti se, että seuraavana vuonna, 1925, maanalainen SKP ulottautui Perälän ja Kirkonkylän työväenyhdistyksiin. Äystölle illegaali puolue ei ikinä onnistunut pesiytymään. Perälästä tuli SKP:lle tärkeä paikka paitsi kylän työläisten selvän kommunistisuuden vuoksi, myös siksi, että kylä oli rannikolle vievän Suupohjan radan risteysasema, mikä puolestaan helpotti tiedon kulkua. Junanrata oli osoittautunut Teuvan työväenliikkeelle tärkeäksi jo aikaisemmin, sillä sosialismin kannatus oli 1910-luvulla kasvanut pitäjään aatetta tuoneiden rautatieläisten vaikutuksesta. Myös Teuvan ensimmäiset työväenyhdistykset oli perustettu radan

varren kyliin, Äystölle, Kirkonkylään ja Perälään. Samoissa kylissä poliittinen vasemmisto saavutti 1920-luvulla suurimman vaalikannatuksensa.

Sosiaaliselta taustaltaan varsinkin Teuvan työväenliikkeen eliitti oli pienviljelijäpainotteinen, rivijäsenistö oli sitä selvästi vähemmän. Pienviljelijöiden merkittävä asema näkyi myös kirjeenvaihtajien kannanotoissa *Työn Äänessä*. Samalla tavalla kuin Järviseudun työväenliikkeessä, Leninin ajatus työväen ja pienviljelijöiden liitosta oli Teuvalla realismia jo ennen kuin suomalaiset kommunistit ottivat asian ohjelmaansa. Agraarisimpia Teuvan työväenyhdistyksistä olivat kommunistiset Perälän ja Kirkonkylän yhdistykset, sen sijaan sosiaalidemokraattisen Äystön työväenyhdistyksen jäsenistö oli korostetun työmiesvaltainen. Silti myös Äystöllä johtohahmot, Viljami Pulli ja Urho Ojalampi, olivat maanviljelijöitä. Kytkeytymistä talonpoikaiskysymykseen saattoivat teuvalaisten kohdalla helpottaa myös henkilösuhteet, sillä SKP:n 1920-luvun talonpoikaiskysymyksen asiantuntija Antti Ojala oli kotoisin naapurikunta Jurvasta ja hänellä oli hyvät suhteet Teuvalle. SKP:n valvonnassa toimineella protestipuolueella talonpoikaiskansan puolueella oli myös omat Teuvan työväenliikkeeseen linkittyneet aktiivijäsenensä lähiseudulla. Huoli ja samalla etäinen toivo ”ihanneyhteiskunnan tulemisesta” lisääntyivät varsinkin maaseutua koskettaneen taloudellisen laman myötä vuodesta 1928 lähtien. Myös eräät teuvalaiset *Työn Äänen* kirjeenvaihtajat odottivat Kominternin ennustusten käyvän toteen. Lama tulisi radikalisoimaan työväkeä ja talonpoikia, joten kommunistinen vallankumous oli lähellä.

Vuoden 1923 uskonnonvapauslaista tuli Teuvalla hieman yllättäen eräs työväenliikkeen kynnyskysymyksistä. Kirkostaeroamisesta tuli kunnassa ennen kaikkea ideologinen kannanotto valtionkirkkoa vastaan. Ajatuksellisesti pohjaa evankelis-luterilaisen kirkon alta olivat saattaneet nakertaa kunnassa toimineet monet uskonnolliset vähemmistöyhteisöt, kuten helluntailaisuus ja evankelisuus. Teuvalaiset kirjeenvaihtajat propagoivat kirkostaeroamisen puolesta kiivaasti ja usein *Työn Äänessä*, mutta erityisen tärkeäksi asia muodostui Teuvan Kirkonkylän kommunistinuorille. Useimmiten kirkostaeroamista perusteltiin poliittisilla syillä: kirkko toimi porvarillisen yhteiskunnan tukipylväänä, joten työläisen ei ollut mitään syytä maksaa sille veroa. Myös kristillistä retoriikkaa

käytettiin usein, varsinkin järjestölehti *Nuoren Proletaarin* sivuilla. Nuorten kirjoittajien mielestä kirkko oli etäännyntynyt kauaksi ihanteellisilta alkukristillisiltä, tai alkukommunistisilta, juuriltaan ja siitä oli tullut lähinnä porvariston aseenkantaja. Varsinaisia ateistisia kannanottoja nähtiin lehtien sivuilla harvoin, joskin niitäkin esiintyi. Vuosina 1923–1930 Teuvasta tuli yksi Etelä-Pohjanmaan kirkostaeroamiskeskuksista. Vahva kirkonvastaisuus saattoi saada lisäpontta myös naapurikunta Jurvasta, jossa kirkostaeroaminen sai valtakunnallisestikin suuret mittasuhteet.

Teuvan työväenliikkeen radikaalisuus näkyi etenkin nuorten sosialistisen opintoyhdistyksen jäsenten kannanotoissa. Opintoyhdistyksen jäsenistö ei ollut mitenkään korostetun nuorta, sillä esimerkiksi sen vanhin jäsen oli lähes neljäkymmentävuotias Kirkonkylän työväenyhdistyksen puheenjohtaja Jalmari Teirilä. Nuorten yhdistys oli ennen kaikkea opintokerho, jossa jäsenet keskustelivat sosialismin aatteesta hieman tavallista käsitteellisemmällä tasolla. Tärkeällä sijalla oli järjestölehti *Nuori Proletaari*, jonka luonne jäsenistölle suunnattuna lehtenä salli myös huomattavan kärjekkäät kommunistiset kannanotot. Kirjeenvaihtajat *Vapaassa Sanassa* ja *Työn Äänessä* käsittelivät yhteiskunnallisia asioita hieman maltillisemmin. Ahkerimmin teuvalaisista lehtiin kirjoitti sosialistisen nuoris-osaston nuori sihteeri Edvin Suksi, joka vuodesta 1928 lähtien siirtyi Etsivän keskuspoliisin palvelukseen ja ilmiantoi SKP:n Teuvan paikalliskomiteat. SKP:n ja SKNL:n paikalliskomiteat Teuvalle perustaneen Suksen asema myös maakunnallisesti tunnettuna kommunistihahmona teki hänestä EK:lle ihanteellisen tiedustelijan.

Kiivaimpana lapualaisaikana, marraskuusta 1929 kesään 1930, Teuvan työväenliikkeessä toimittiin varsin näkyvästi ja kuuluvasti, vaikka muualla maakunnassa vaivuttiin itsesuojelullisista syistä hiljaisuuteen. Teuvalla järjestettiin muun muassa yksi harvoista lapuanliikettä avoimesti kritisoiduista työväen kokouksista keväällä 1930. Paikkakunnan porvareiden ja työväenliikkeen aatemaailmat olivat kuitenkin jyrkässä ristiriidassa keskenään, eikä vastakkainasettelu ainakaan lieventynyt lapuanliikkeen kiristämän sisäpoliittisen tilanteen takia. Laajasti uutisoitu yhteenotto tapahtui vappuna 1930, jolloin Kirkonkylän ja Perälän työläiset uhmasivat marssikieltoa ja järjestivät

perinteikkään vappumarssinsa. Poliisi hajotti joukon pakolla, vaikka marssijat tekivät parhaansa protestoidakseen järjestysvaltaa vastaan. Suoraviivaisempaa ”lapualaista” toimintaa nähtiin kesällä muilutusten ja muilutusyritysten myötä, varsinaisina tekijöinä olivat tosin ”ulkopaikkakuntalaiset”. Suurin menetys Teuvan työväenliikkeelle oli kansanedustaja Juho Perälän kyyditys Neuvostoliittoon. Yhteisön sisäisen konfliktin vakavuutta korostivat syksyllä 1930 järjestetyt eduskuntavaalit, joissa yli 500 ”kommunistilta” otettiin äänioikeus lakiin vedoten pois. Vaalioikeuksia rajoitettiin ratkaisevasti myös muutamaa kuukautta myöhemmin pidetyissä kunnallisvaaleissa. Teuvan porvareiden reaktio lapualaisajan kaksissa vaaleissa muistutti tapahtumia vuonna 1918, jolloin yhteiskuntaryhmien välinen näennäisen rauhallinen yhteiselo päättyi vankileirille. Ristiriita tiivistyi lyhyessä ajassa, ja siihen saattoivat ratkaisevasti vaikuttaa yhteisön ulkopuoliset suuntauks; yhtäältä paikkakunnalle juurtunut maanalainen kommunismi ja toisaalta toimintaansa jatkuvasti radikalisoanut lapuanliike. Voidaan sanoa, että lapuanliike oli myös Teuvalla paluu vuoden 1918 aikaisiin tapahtumiin. Siihen liittyi pyrkimys palauttaa vapaussodan kristillis-konservatiivinen arvomaailma yhteisön jakamattomaksi perusarvoksi, ja ”normaalista” poikkeavan kommunismin juuriminen pois suomalaisesta yhteiskunnasta ja teuvalaisesta paikallisyhteisöstä.

EPILOGI

EK:n isku syksyllä 1930 lamaannutti SKP:n toiminnan täysin Teuvalla ja koko Vaasan alueella. Vuonna 1931 piirin ainut puolue-elin oli Jalasjärven kolmen hengen paki, edes Vaasassa ei ollut mitään jäljellä.⁵⁵⁷ SKP-kytköksistään kolme vuotta vankilassa istunut, vuonna 1931 ehdonalaiseen päässyt Antti Ojala liittyi vapautuessaan uudestaan illegaaliin puolueeseen. Vuodesta 1933 lähtien hän ryhtyi huolehtimaan Suupohjan pakien rippeistä ja poikkesi niissä asioissa myös Teuvalle. Ojala yritti värvätä Tammisaaresta ehdonalaiseen vapautuneen Jalmari Teirilän mukaan järjestämään vaalitoimintaa, mutta tämä kieltäytyi. Ojala lähti Perälään Kosti Hakalan puheille, mutta myös hän kieltäytyi epäillen, että Teuvalla tuskin saataisiin mitään aikaiseksi. Ojala yritti värvätä Kosti Hakalaa myöhemminkin, ja tämä myöntyi osittain lupaamalla koettaa saada tilalleen jonkun toisen. Lopulta Viljami Hakala ryhtyi hoitamaan Perälän SKP:n ”pakia” talvella 1933. Antti Ojala pidätettiin lopulta elokuussa 1934 eräältä jurvalaiselta navettarakennustyömaalta. Kovaksikeitettynä kommunistina pidetty Ojala murtui kuulusteluissa täysin ja ilmiantoi 23 SKP:n jäsentä, joukossa oli muun muassa Jurvan 12-jäseninen paikalliskomitea. Myös Kosti ja Viljami Hakalan puuhat tulivat ilmi, joten heidät pidätettiin syyskuussa 1934 ja lähetettiin Vaasan vankilaan. Sellikaverina heillä oli vanha tuttu Antti Ojala, joka sai organisaattorin tehtävistään kolmen vuoden vankeustuomion. Kosti Hakalan tuomio oli 1 vuosi 3 kuukautta vankeutta, Viljami selvisi vuodella.⁵⁵⁸ Jalmari Teirilän mukaan poliittisista syistä oli vankilassa 1930-luvulla yhteensä 17 teuvalaista, mukaan luettuna syksyllä 1930 pidätetyt SKP:n jäsenet.⁵⁵⁹

Vankimmin SKP:een oli teuvalaisista sidoksissa Vaasan piiriorganisaattorina toiminut Arvo Sääntti. Ehdolliseen vapauteen helmikuun alussa 1934 päästyään hän ryhtyi solmimaan yhteyksiä vankilassa käyneisiin, entisiin SKP-aktiiveihin uudelleen Etelä-Pohjanmaalla ja Jyväskylän seudulla. Teuvan nimismies sai tilannetta tarkasti seuranneelta Etsivältä keskuspoliisilta sapiskaa, koska oli antanut Säänttille luvan päästä tammikuussa 1935 työnhakuun Vilppulan tienoille.

⁵⁵⁷ Vaasan piirin tilasto huhtikuun alussa 1931. Kopiokokoelma SKP 1990 (mf 66). SKP 1918–1944 (mf). KansA.

⁵⁵⁸ Antti Ojalan kuulustelupöytäkirja 10–11.1934. Antti Ojalan hmp 887. EK-VALPO I. KA; Puskala, 1993, 63-64.

⁵⁵⁹ Jalmari Teirilän muistiinpanot Teuvan poliittisista vangeista. Vuoden 1918 tapahtumiin ja työväenliikkeeseen liittyvä aineisto. TeKA.

Säntti oli matkallaan kolme kuukautta, mikä antoi EK:lle syyn olettaa, että mies oli lähtenyt Neuvosto-Venäjälle. Ainakin EK piti ”varmana”, että teuvalainen oli saanut tehtäväkseen perustaa uuden SKP:n piirikomitean Jyväskylään. Näyttö jäi kuitenkin puuttumaan, joten vankilaan Säntti ei enää joutunut. Arvo Säntti kuoli verraten nuorena tammikuussa 1944, joten hän ei ehtinyt nähdä toisen maailmansodan jälkeistä kommunistien rehabilitoimista mukaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Teuvan työväenjärjestöt lahjoittivat hänelle Rauhanmaalle hautakiven, jossa lukee kultaisilla kirjaimilla ”Esimerkkisi velvoittakoon”.⁵⁶⁰

Neuvostoliittoon muilutettu Juho Perälä päätyi Karjalan neuvostotasavallan presidentin Edvard Gyllingin suosituksesta Sunun valtioneuvoston tallinhoitajaksi lähelle Petroskoita. Vuonna 1931 hänet hyväksyttiin Neuvostoliiton kommunistisen puolueen jäseneksi. Neljä vuotta myöhemmin Perälä erotettiin puolueesta Kontupohjan piirikomitean päätöksellä. Joulukuun 10. päivänä 1937 hänet vangittiin syytettynä ”vastavallankumouksellisesta kansalliskiihkoisesta toiminnasta”. Perälä teloitettiin 20. tammikuuta 1938 Karhumäen liepeillä. Juho Perälän perhe pääsi poikia, Untoa ja Uunoa lukuunottamatta muuttamaan takaisin Suomeen ja Perälään Stalinin puhdistusten tieltä. Perälä ei jäänyt ainoaksi Stalinin vainoissa menehtyneeksi Teuvan työväenliikkeen edustajaksi. Kanadaan siirtynyt Arvo Sänttin veli, kunnanvaltuutettunakin Teuvalla toiminut Jalmari Säntti muutti Neuvostoliittoon vuonna 1931. Hän työskenteli suksitehtaalla Petroskoissa, kunnes myös hänet ammuttiin puhdistuksissa helmikuussa 1938.⁵⁶¹

Teuvan paikalliskomitean ilmiantanut nuoriso-osastolainen Edvin Suksi poistui paikkakunnalta pian ratkaisevan ”palon” jälkeen. Hän sai ilmeisesti Teuvan suojeluskunnan paikallispäällikön avustuksella töitä tulitikkutehtaalta Kuopiosta.⁵⁶² Suksi palasi Teuvalle, ja vanhaan tehtäväänsä, ollessaan

⁵⁶⁰ EK:n Vaasan osaston tilannekatsaus, tammikuu 1935. Arvo Sänttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA; Teuvan poliisin ja EK:n Vaasan edustuksen kuulusteluprk. 26.3.–14.4.1935. Arvo Sänttin hmp 1612. EK-VALPO I. KA.

⁵⁶¹ Karjalan tasavallan internetsivut. KASNT:n ja NKVD:n vuosina 1937–1938 rankaisemien Suomen eduskunnan entisten jäsenten luettelo: http://www.gov.karelia.ru/gov/Power/Office/FSB/c_f.html); Suomenkielisen *Carelia*-lehden internetsivut: <http://carelia.onego.ru/1998-8/152.html>.

⁵⁶² Tauno Olavi Hermansin kuulusteluprk. 20.7.1931. Amp III C 7 (2). EK-VALPO I. KA. Hermans kertoo Suksen muuttaneen Turkuun. Teuvalaisten haastatteluissa on kuitenkin tullut ilmi, että Suksi olisi mennyt Kuopioon, siellä hän ainakin myöhemmin vaikutti. Verner Haaviston tiedonanto 10.5.2002.

sairaslomalla rintamalta talvisodan aikana tammikuussa 1940. Suksi havainnoi Etsivälle keskuspoliisille ilmapiiriä kunnan vasemmistolaisten keskuudessa samalla, kun esitti oman arvionsa Kosti ja Viljami Hakalan sen hetkisestä kommunistisuudesta:

”Yleisesti voi panna merkille, että työläisten vanhemmassa polvessa, siis 20-luvulla aktiivisesti kommunistiseen toimintaan osaa ottaneissa henkilöissä, on vielä vaikuttamassa aika paljon vanha ns. työläiskommunismi eli melkein se sama, jota nyt Kuusisen ja Rosenbergin agitaattorit ”Lahden aalloilla” tyrkyttävät Suomen kansalle. Tämän takia ei kai nämä henkilöt ymmärrä eikä pyrikään ymmärtämään nykyhetken politiikkaa eikä sitä, kun ei Suomi tehnyt marraskuussa myönnytyksiä Neuvosto-Venäjäälle. Suomussalmen voittojakin esim. kuulin epäiltävän vain sotapropagandaksi. Tosin tämän laatuista ajatusta ei tuoda julki väkijoukossa, mutta kahden miehen keskustelussa tämä merkillinen myötämielisyys kyllä tuli ilmi.”⁵⁶³

Vanha ääri vasemmistolaisuus näkyi jatkosodan aikana Teuvalla ja Jurvassa melko vahvana metsäkaartilaisuutena. Sotaa piilotelleiden teuvalaisten ja jurvalaisten välille muodostui myös jonkinlaista yhteistoimintaa. Sodan lopussa suojeluskuntalaiset ampuivat kaksi jurvalaista metsäkaartilaista metsään.⁵⁶⁴

Kommunistisen liikkeen julkisen toiminnan tullessa laissa kielletyksi teuvalaisten vasemmistolaisten suurelta enemmistöltä meni puolue. Jotakin paikallisen työväenliikkeen luonteesta kertoo, että teuvalaiset kommunistit eivät heti suostuneet antamaan ääniään vaaleissa sosiaalidemokraateille. Sosiaalidemokraattien ääniosuus toki hieman nousi 1930-luvulla: vuoden 1933 vaaleissa se oli 16 prosenttia, vuoden 1936 vaaleissa 17,6 prosenttia ja vuosikymmenen viimeisissä vaaleissa vuonna 1939 jo 20,4 prosenttia. Lapuanliikkeen ajatukset löysivät Teuvalla kaikupohjansa, sillä kokoomuksen ja oikeistoradikaalisen IKL:n vaaliliitto sai vuoden 1933 eduskuntavaaleissa 31,7 prosentin kannatuksen. Oikeistolaisen vaaliliiton kannatus Teuvalla oli yli kuusi prosenttia suurempi kuin kokoomuksen vuoden 1929 vaaleissa sama kannatus. IKL:n ja kokoomuksen vaaliliitto menestyi Teuvalla Suupohjan kunnista toiseksi

⁵⁶³ EK:n etsivien ilmoituksia. Vaasa + ympäristö 1930–1944. KansA; ”Kuusisen ja Rosenbergin agitaattoreilla” Suksi viittaa Neuvostoliiton kokoamaan ”Terijoen hallitukseen”, jonka puheenjohtaja ja Suomen ulkoasiain ministeri oli Otto Wille Kuusinen. Vaasalainen entinen kansanedustaja Mauritz Rosenberg oli marionettihallituksen varapuheenjohtaja ja valtiovarainministeri.

⁵⁶⁴ Matti Myllykankaan haastattelu 27.9.1985; Vattula, 1976, 238.

parhaimmin Kauhajoen (35,9 %) jälkeen. Vuoden 1933 eduskuntavaalien suurin voittaja Teuvalla oli kuitenkin maalaisliitto, joka sai 52 prosenttia äänistä lisäten ääniosuuttaan lähes 10 prosenttiyksiköllä.

SKP:n Teuvan osasto perustettiin uudelleen jatkosodan jälkeen marraskuun lopussa 1944. Teuvalaiset olivat vaasalaisten jälkeen heti seuraavina toimimassa, sillä ensimmäinen perusjärjestö oli perustettu marraskuun alussa Vaasaan. Järjestöverkon luominen tapahtui Etelä-Pohjanmaalla nopeasti varsinkin paikkakunnilla, joilla kommunistinen työväenliike oli vaikuttanut 1920–1930-luvuilla, kuten Teuvalla, Jurvassa, Laihialla, Kauhavalla ja Vimpelissä. Vaasan piirijärjestö sai alkunsa Teuvan uudella työväentalolla ”Pirttilässä” maaliskuun 24.–25. päivänä 1945. Aktiiviset henkilöt olivat paljolti samoja kuin aikoinaan maanalaisessa toiminnassa.⁵⁶⁵ Toisen maailmansodan jälkeen kommunistit palasivat myös eduskuntaan ja saivat Teuvalla heti vuoden 1945 vaaleissa 15 vuoden takaista asetelmaa muistuttaneen 25,4 prosenttia äänistä. SDP joutui tyytymään 7,6 prosentin kannatukseen. Kaksikymmentäviisi vuotta sitten tehty suuntavalinta osoitti pysyvyytensä Teuvan työväenliikkeessä. Juho Perälän paikan eduskunnan kommunistiryhmän teuvalaisedustajana otti pienviljelijäksi siirtynyt sodanjälkeisen SKP:n perustajajäsen Aleksi Rinne, joka toimi vuodet 1945–1948 SKDL:n kansanedustajana.⁵⁶⁶

⁵⁶⁵ Aleksi Rinnan hmp A 1815. EK-VALPO II; Vattula, 1976, 241-243.

⁵⁶⁶ SVT XXIX. Vaalitulastot. Eduskuntavaalit 1933; Virtanen, 1980, 86.

LÄHTEET

1. Arkistolähteet

KANSALLISARKISTO (KA)

Etsivän keskuspoliisin –Valtiollisen poliisi arkisto (EK-VALPO I)

Asiamapit (Amp)

- n:o II B 12 (Kommunistien poliittinen organisaatio ja toiminta Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä)
- n:o II E (Kommunistiset eduskuntaryhmät)
- n:o II F (Kommunismi kunnallisvaaleissa)
- n:o III C (Kommunistien salainen toiminta Vaasan piirissä)
- n:o IV D 12 (Julkinen kommunistinen nuorisoliike Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä)
- n:o IV H (Kommunistiset nuorisjärjestöt Vaasan läänissä)

Alaosastojen kuulustelupöytäkirjat

- n:o 301/1930
- n:o 416/1934

Vaasan alaosasto. Pidätettyjen kirja 13.3.1920–28.8.1941

Alaosastojen tilannekatsaukset

- Vaasan osaston tilannekatsaukset 1925–1942

Henkilömapit (hmp)

- n:o 2568 (Vilho Verner Haavisto)
- n:o 373 (Toivo Latva)
- n:o 928 (Villehard Lehtola)
- n:o 887 (Antti Ojala)
- n:o 1282 (Jalmari Patokivi, ent. Vilenius)
- n:o 1555 (Juho Perälä)
- n:o A 1815 (Aleksi Rinne) EK-VALPO II
- n:o 1612 (Arvo Säntti)
- n:o 1872 (Jalmari Teirilä)
- n:o 2569 (Tauno Valo)

Henkilökortit

- Edvin Suksi
- Nikolai Saari

Maataloushallituksen arkisto

- Yleinen maanviljelystiedustelu Suomessa syyskuulla 1910

Oikeusministeriön yhdistysrekisteritoimiston arkisto (OikM.yhd.rek)

- Lakkautetut yhdistykset

KANSAN ARKISTO (KansA)

Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys

- Yleisten ja johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1907–1923
- Kansalaiskokousten pöytäkirjat 1917, 1918, 1920, 1930
- Pöytäkirjan otteet 1917, 1920
- Vapputoimikunnan pöytäkirja 1921
- Toimintakertomukset 1922–1924, 1926–1928
- 20-vuotishistoriikki 1927
- 20-vuotisjuhlaruno 1927
- Saapuneet kirjeet
- Yhdistysrekisteripaperit 1920–1923
- 40-vuotisjuhliin liittyvät asiakirjat

Perälän Työväenyhdistys

- Jäsenluettelot 1912–1930
- Kokouspöytäkirjat 1907–1919, 1925–1930 (mukana myös toimintakertomukset)
- 40-vuotishistoriikki
- Saapuneet kirjeet

Teuvan Kirkonkylän Sosialidemokraattinen Työväenyhdistys

- Jäsenluettelot 1926–1928
- Yleisten ja johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1926–1931
- Toimintakertomukset 1926–1928, 1930–1931
- Kauppakirja työväentalon myynnistä 1930

Teuvan Sosialistinen Kunnallisjärjestö

- Pöytäkirjat 1910–1924
- Toimintakertomus 1920
- Säännöt
- Saapuneet kirjeet 1920

Teuvan sosialistinen nuorisjärjestö

- Kokouspöytäkirjat 1911–1917, 1921–1926
- Harjoituskokousten pöytäkirjat 1921, 1924–1925
- Ilmapöytäkirjat 1921, 1923–1925
- Toimintasuunnitelmat 1923, 1925
- Toimintakertomukset 1921, 1923–1924
- Järjestölehti *Punainen Toveri* 1922
- Järjestölehti *Nuori Proletaari* 1923–1925
- Saapuneet kirjeet

Teuvan työläisnuorten opintoyhdistys

- Jäsenluettelo 1929
- Saapuneet kirjeet

Suomen Maaseututyöväen Liiton Teuvan osasto n:o 28

- Pöytäkirjat 1922–1927

Rauhanmaa

- Toimintakertomus ajalta 1919–1928.
- *Vapaa Ajattelija* 5/1997

Kosti Hakalan yksityiskokoelma

- Muistelmä vuoden 1918 tapahtumista Perälässä
- Vankilavihkot 1935

Aleksi Rinteen yksityiskokoelma

- Haastattelu (haastattelijana Kaarina Vattula vuonna 1973)
- Eemil Mansikkamäen historiikki ”Historiaa Kauhajoen torpparien ja palkkatyöläisten elämästä” vuodelta 1948
- Saapuneet kirjeet

Jalmari Teirilän yksityiskokoelma

- Haastattelu (Haastattelijana Kaarina Vattula vuonna 1973)
- Saapuneet kirjeet

Aarne Haaviston yksityiskokoelma

- Muistelmat työväenliikkeen toiminnasta 1920-luvulta sotien jälkeiseen aikaan

Suomen Sosialistisen Puolueen Arkisto (SSTP)

Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sosialistinen piirijärjestö

- Pöytäkirjat 1921–1923

Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sos.dem. piiritoimikunta

- Pöytäkirjat 1917–1922

Luettelo lakkautetuista ja toimintakiellon alaisista yhdistyksistä.

Sisäasiainministeriö. Helsinki 1934

SKP 1918–1944 (mf)

- Vaasan piirin tilasto huhtikuun alussa 1931. Kopiokokoelma SKP 1990 (mf 66)

Työväen Arkisto (TA)

Teuvan sosialidemokraatit (Äystö)

- Jäsenluettelot 1917–1934
- Kokouspöytäkirjat 1916-1922
- Kertomuksia 1916–1957
- 50-vuotishistoriikki 1957
- Järjestölehti *Vapaus* 1920
- Kirjeenvaihtoa 1918–1957
- Yhdistysrekisteri-ilmoituksia
- Toimintakertomukset
- Lehtileikkeitä

Teuvan Kirkonkylän Työväenyhdistys

- Sekalaisia asiakirjoja (Kokouspöytäkirjoja, jäsenluetteleja, toimintakertomukset 1919–1922
- Terroritilastot vuoden 1918 tapahtumista
- Vaasan lääni. Teuva (mf 217)

SSTP:n arkisto

- Vaasan läänin eteläinen vaalipiiri (piirit I ja II)
- Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sos.dem. piirijärjestö
- Pöytäkirjat 1920–1924

Työväen muistitietotoimikunnan arkisto

- Pentti Lehtosen haastattelu. Muistelmannide n:o 204. Haastattelijana Kari Urpilainen.

Tilastokeskuksen Arkisto (TKA)

Kunnallisvaalit 1918–1930, 1936

Vaasan maakunta-arkisto (VMA)

Teuvan piirin nimismies

- Lakkautettuja yhdistyksiä koskevat asiakirjat 1924–1932
- Poliisikuulustelupöytäkirjat 1922–1938
- Katselmuspöytäkirjat 1926–1940

Kauhajoen tuomiokunta

- Teuvan kärjäkunnan varsinaisasiain ja välikäräjien pöytäkirjat 1928–1933

Vaasan hovioikeuden arkisto (VHO)

- VHO:n kanneviskaali. Maan- ja valtionpetokselliseen toimintaan kuuluvat asiakirjat 1931
- Anomus- valitus-, sekä hakemusasiain päätöstaltiot
- Valitusaktit 1931 (valtiopetoksesta syytettyjen kuulustelupöytäkirjat)

Vaasan lääninhallituksen arkisto

Lääninkanslian arkisto II (VLKA)

- Kirjediaarit 1930–1931
- Saapuneet kirjeet 1930–1931

Hämeenlinnan maakunta-arkisto (HMA)

Tammisaaren pakkotyölaitos

- Kuulusteluptk:t 1932–1934
- Vankien nimilehdet 1931

Teuvan kunnanarkisto (TeuvKA)

Kunnanvaltuuston kokospöytäkirjat

- Vuodet 1919–1931

Kunnallislautakunnan kokospöytäkirjat

- Vuodet 1921–1933

Vuoden 1918 tapahtumiin ja työväenliikkeeseen liittyvä aineisto

Teuvan kunnanvaltuusto 1919–1989. Kirjoittanut Heikki Perttula

Teuvan seurakunnan arkisto (TSrkA)

Tilastotiedot kirkolliskokoukselle laadittavaa kertomusta varten 1918–1984

- Vuodet 1923–1930

Historiakirjat 1719–1983.

- Seurakunnasta eronneet 1923–1959

Rippikirjat 1913–1968

Teuva-Seuran arkisto (TSA)

Wapaustaistelussa kaatuneiden ja haavoittuneiden luettelo (vuodelta 1918)

Väinö Latvan yksityisarkisto (Teuva)

Suomen Rautatieläisten Liiton Perälän ammattiosasto n:o 7

- Kokouspöytäkirjat vuosilta 1920–1925. (kopiot kirjoittajalla)

2. Virallisjulkaisut

Gebhard, Hannes, Yhteiskuntatieteellinen kartasto Suomen maalaiskunnista v. 1901. Helsinki 1908.

Gebhard, Hannes, Maanviljelysväestö. Sen suhde muihin elinkeinoihin ja sen yhteiskuntatieteellinen kokoonpano Suomen maalaiskunnissa v. 1901.

Tilattoman väestön alakomitean tutkimuksia I. Helsinki 1913.

Suomen virallinen tilasto (SVT) III:9. Maataloustiedustelu 1910.

Suomen virallinen tilasto III:26. Yleinen maataloustiedustelu 1929–30.

Suomen virallinen tilasto VI. Väestötilasto.

Suomen virallinen tilasto XXIX. Vaalitulasto.

Vennola, J.H., Maanomistus Suomen maalaiskunnissa TVA. Tilattoman väestön alakomitean tutkimuksia VI. Helsinki 1917.

3. Kirjallisuus

Alanen, Aulis J., Eteläpohjalaisia taisteluissa 1. Nuijasodasta vapaussotiin. Keuruu 1980.

Alapuro, Risto, Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933. Porvoo 1994.

- Alapuro, Risto*, Uskonto ja poliittinen mobilisoituminen maaseudulla. Teoksessa Kuusi, Matti, Alapuro, Risto, Klinge, Matti (toim.), Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena. Keuruu 1977.
- Alapuro, Risto*, State and Revolution in Finland. Berkeley, California 1988.
- Alenius, Ele*, Sosialismin ideologia ja aikakauden muutos. Rauma 1985.
- Alestalo, Matti*, Työväenluokan maailmankuva ja työväenliike. Teoksessa Kuusi, Matti, Alapuro, Risto, Klinge, Matti (toim.), Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena. Keuruu 1977.
- Allardt, Erik*, Social Sources of Finnish Communism: Traditional and Emerging Radicalism. Publication n:o 28. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia. Helsinki 1963.
- Allardt, Erik*, Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine. Porvoo 1971.
- Apo, Satu*, Rikastuminen, työ ja supranormaali vanhassa kansanomaisessa ajattelussa. Teoksessa Parikka, Raimo (toim.), Työväestö ja kansakunta. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. Väki voimakas 10. Helsinki 1997.
- Björne, Lars*, ”...syihin ja lakiin eikä mielivaltaan...”. Tutkimus Turun hovioikeuden poliittisista oikeudenkäynneistä vuosina 1918–1939. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja n:o 117. Vammala 1977.
- Borg, Olavi*, Suomen puolueideologiat. Vammala 1964.
- Ehrnrooth, Jari*, Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914. Historiallisia Tutkimuksia 167. Helsinki 1992.
- Hakalehto, Ilkka*, Suomen kommunistinen puolue ja sen vaikutus poliittiseen ja ammatilliseen työväenliikkeeseen 1918–1928. Porvoo 1966.
- Hersalo, N.V.*, Suojeluskuntain historia I. Toinen painos. Lahti 1955.
- Hurri, Olavi*, Kansanvaltaa rakentamassa. Sosialidemokraattisen työväenliikkeen historiaa Pohjanmaalla. Vaasa 1991.
- Huttula, Tapio*, Nauloilla laadittu laki. Työväentalojen sulkemiset 1929–1932. Helsinki 2000.
- Hyvönen, Antti*, Suomen Kommunistinen Puolue 1918–1924. Tampere 1968.
- Hyvönen, Antti*, SKP:n maanalaisuuden vuodet. Suomen työväenliikkeen historiaa 1920–1930-luvuilla. Kuopio 1971.
- Hyvönen, Antti*, Kokemuksia maanalaisuuden tieltä. Tampere 1973.

- Järvenpää, Anja*, Lakeuden ylle tuuli sytyttävät sanat toi. Kauhava 1984.
- Kahra, Eljas*, Työttömyys vuosina 1928–1936. Helsinki 1938.
- Kauppi, Ilo J. & Kesti, Lauri*, Kaupallinen osuustoiminta Teuvalla. Teoksessa Teuva – pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta. Vaasa 1971.
- Kettunen, Pauli*, Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930. Historiallisia Tutkimuksia 138. Jyväskylä 1986.
- Kettunen, Pauli*, Missä mielessä vanha työväenliike oli poliittinen liike. Teoksessa Alapuro et al. (toim.), Kansa liikkeessä. Vaasa 1989.
- Kittilä, Anselmi*, Perälän kyläkirja. Kristiinankaupunki 1998.
- Knuuttila, Seppo*, Kansanomainen maailmankuva. Teoksessa Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Jyväskylä 1989.
- Koskimies, Y.S.*, Jurvan seurakunnan historia. Forssa 1954.
- Lackman, Matti*, Taistelu talonpojasta. Suomen Kommunistisen Puolueen suhde talonpoikaiskysymykseen ja talonpoikaisliikkeisiin 1918–1939. Oulu 1985.
- Lantto, Juhani*, Kytösavun mailta. E-P:n suojeluskuntapiirin historia 1917–1944. Jyväskylä 1997.
- Latikka, Olavi*, Järjestäytyminen ja yhteiskunnan muutos. Järjestötoiminnan alkuvaiheet ja laajentuminen suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla vuoteen 1908. Studia Historica Jyväskyläensia 35. Jyväskylä 1987.
- Laulajainen, Pertti*, Sosialidemokraatti vai kommunisti. Vaaliekologinen tutkimus Suomen poliittisen työväenliikkeen jakautumisesta kansalaissodan jälkeen. Mikkeli 1979.
- Löfström, Jan*, Sukupuoliero agraarikulttuurissa. ”Se nyt vaan on semmonen”. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 757. Vaasa 1999.
- Mannheim, Karl*, Ideology and Utopia. An Introduction to the Sociology of Knowledge. London 1976 (first edition 1936).
- Manninen, Juha*, Maailmankuvat maailman ja sen muutoksen heijastajina. Teoksessa Kuusi, Matti, Alapuro, Risto, Klinge, Matti (toim.), Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena. Keuruu 1977.
- Manninen, Juha*, Tiede, maailmankuva, kulttuuri. Teoksessa Enwall, Markku, Knuuttila, Seppo, Manninen, Juha, Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Jyväskylä 1989.

- Manninen, Ohto*, Kansannoususta armeijaksi. Asevelvollisuuden toimeenpano ja siihen suhtautuminen valkoisessa Suomessa kevättalvella 1918. Helsinki 1974.
- Mikkilä, Yrjö*, Teuvan nuorisoseurojen perustamisvaiheita. Teoksessa Teuva – pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta. Vaasa 1971.
- Nevala, Seija-Leena*, ”Kaikki flikathan siihen meni”. Lotta Svärd eteläpohjalaisessa maaseutuyhteisössä vuosina 1921–1944. Lisensiaatintyö. Tampere 2001.
- Norrena, Leevi*, Talonpoika, pohjalainen – ja punainen. Tutkimus Etelä-Pohjanmaan Järviseudun työväenliikkeestä vuoteen 1939. Historiallisia Tutkimuksia 178. Tampere 1993.
- Norrena, Leevi*, Nuorisoseura-aktiivista sosialistiksi. Teoksessa Saarela, Tauno (toim.) Talonpoikainen sosialisti – Santeri Mäkelä poliittisena toimijana ja kirjailijana. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. Väki voimakas 9. Helsinki 1997.
- Parikka, Raimo*, ”Varo veli, topora yksin matkustaa” – Rahvas, vastarinta, Poliitikka. Teoksessa Parikka, Raimo (toim.), Työväestö ja kansakunta. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. Väki voimakas 10. Helsinki 1997.
- Parsons, Talcott*, The Structure of Social Action. A study in social theory with special reference to a group of recent European writers. Glencoe (ill.) 1949. (first published 1937).
- Perttula, Heikki*, Tunnettuja teuvalaisia. Teoksessa Teuva – pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta. Vaasa 1971.
- Ranta, Raimo*, Teuvan historia vuoteen 1795. Vaasa 1994.
- Rantala, Onni*, Suomen poliittiset alueet 1. Poliittisten aatteiden levinneisyys 1907–1958. Toinen, uudistettu ja täydennetty painos. Turku 1970.
- Rantatupa, Heikki*, Työväenliike Etelä-Pohjanmaalla talvisotaan saakka. Teoksessa Pysy lujana omalla maalla. Jyväskylä 1989.
- Rasila, Viljo*, Suomen torpparikysymys vuoteen 1909. Helsinki 1961.
- Ruismäki, Liisa*, Kauhajoen historia. Jyväskylä 1987.
- Rundt, Dennis*, Munsalaradikalismen. En studie i politisk mobilisering och etableringen. Åbo 1992.
- Rydenfelt, Sven*, Kommunismen i Sverige. Kristianstad 1954.

Saarela, Tauno, International and National in the Communist Movement.

Teoksessa Saarela, Tauno and Rentola, Kimmo (ed.), Communism. National and International. Studia Historica 58. Tampere 1998.

Saarela, Tauno, Santeri Mäkelä vuoden 1918 jälkeen. Teoksessa Saarela, Tauno (toim.), Talonpoikainen sosialisti – Santeri Mäkelä poliittisena toimijana ja kirjailijana. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. Väki voimakas 9. Helsinki 1997.

Saarela, Tauno, Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923. Tampere 1996.

Salkola, Marja-Leena, Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi. Punaisen Suomen historia 1918. Helsinki 1985.

Salokangas, Raimo, Eteläpohjalaiset ja politiikka. Teoksessa Etelä-Pohjanmaan historia VI. Vaasa 1987.

Seppo, Juha, Seurakuntaelämä ja uskonnolliset liikkeet Etelä-Pohjanmaalla 1809–1917. Teoksessa Etelä-Pohjanmaan historia VI. Vaasa 1987.

Seppo, Juha, Uskovien yhteisö vai valtionkirkko. Uskonnolliset vähemmistöyhteisöt ja evankelisluterilaisesta kirkosta eroaminen Suomessa vuosina 1923–1930. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 127. Jyväskylä 1983.

Siltala, Juha, Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Keuruu 1985.

Soikkanen, Hannu, Sosialismin tulo Suomeen. Porvoo 1961.

Soikkanen, Hannu, Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta. Maalaiskuntien itsehallinnon historia. Helsinki 1966.

Soikkanen, Hannu, Kohti kansanvaltaa 1. 1899–1937. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta. Vaasa 1975.

Suomenmaa. Maantieteellis-taloudellinen ja historiallinen tietokirja, 7. osa. Vaasan lääni. Toim. Rosberg. J.E., Hildén, Kaarlo ja Grotenfelt Kustavi. Porvoo 1925.

Talonen, Jouko, Pohjois-Suomen lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallinen profiili 1905–1929. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 144. Jyväskylä 1988.

Teirilä, Jalmari, Työväenliikkeen kehitys. Teoksessa Teuva – pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta. Vaasa 1971.

Toivonen, Anna-Leena, Etelä-Pohjanmaan valtamerentakainen siirtolaisuus 1867–1930. Helsinki 1963.

Uola, Mikko, Poliittisen väkivallan motiivit Suomessa 1917–1918. Keuruu 1998.
Vattula, Kaarina, Etelä-Pohjanmaan työväenliikettä viime vuosisadan lopulta nykypäiviin. Helsinki 1976.

Villstrand, Nils Erik, Toinen Pohjanmaa. Työväen kokemuksia Pohjanmaalla vuosina 1917–1918. Teoksessa Koskimies-Envall, Marianne (toim.), Verta hangella. Pohjalainen näkökulma vuosien 1917–1918 tapahtumiin. Vaasa 1999.

Virrankoski, Pentti, Haastattelumenetelmän käyttö historiantutkimuksessa. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja n:o 6. Turku 1980.

Virtanen, Keijo, Vaihtoehtojen niukkuus. Kommunistisen liikkeen kannattajien äänestyskäyttäytyminen Suomen eduskuntavaaleissa 1930-luvulla. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 28. Turku 1980.

Ylikangas, Heikki, Eteläpohjalaisten kansanliikkeitten selitysmahdollisuuksista. Teoksessa Imanen, Kalervo (toim.) *Kansanliikkeitten Pohjanmaa*. Tutkielmia joukkoluonteisista liikkeistä Etelä-Pohjanmaalla Ylistaroa koskevan aineiston pohjalta. Helsingin yliopisto 1981.

Ylikangas, Heikki, Tie Tampereelle. Dokumentoitu kuvaus Tampereen antautumiseen johtaneista sotatapahtumista Suomen sisällissodassa. Porvoo 1993.

4. Opinnäytteet, tutkielmat ja historiikit

Varala, Mika, Omia vastahan ei lähäretä tappelemahan. Perälän työväenyhdistys ja asevelvollisuuden vastustus keväällä 1918. Proseminarityö. Jyväskylän yliopisto 1998.

Varala, Mika, Mieli pidekehitys Teuvalla maaliskuun vallankumouksesta kansalaissotaan. Seminaryö. Jyväskylän yliopisto 2000.

Puskala, Kauno, Työväenliike Jurvassa vuosina 1906–1945. Kirjoitettu 1993.

Hakala, Kosti, Perälän työväenyhdistyksen 50-vuotishistoriikki. Kirjoitettu 1957.

5. Sanomalehdet

Ilkka 1928–1930

Suupohjan Kaiku 1918

Työläinen 1919

Työn Ääni 1924–1930

Vaasa 1928–1930

Vapaa Sana 1919–1923

6. Haastattelut

Haavisto, Verner, s. 1907 (työväenliikkeen aktiivi 1920-luvulta lähtien),
haastattelut 20.12.2000, 3.3.2001 ja tiedonanto 10.5.2002

Kiviluoma, Jouko, s. 1917 (SKDL:n pitkäaikainen kunnanvaltuutettu), haastattelu
3.3.2001

Luhtala, Liisa, s. 1937 (Arvo Sääntin tytär), puhelinhaastattelu 8.2.2002

Myllykangas, Matti, (SKDL:n pitkäaikainen kunnanvaltuutettu) haastattelu
27.9.1985, haastattelijana Tapani Lähdes, Lähdeksen hallussa

Lähdesniemi, Helena, s. 1925 (Juho Perälän tytär), haastattelu 11.5.2001

Runsala, Eino, s. 1902–k. 1998, (työväenliikkeen aktiivi 1920–1930-luvuilla)
haastattelu 29.11.1997

7. Internet-lähteet

Kunnanvaltuutettu Jalmari Sääntin vaiheet Neuvosto-Karjalassa. *Carelia*-lehden
internet sivut: <http://carelia.onego.ru/1998-8/152.html>.

Juho Perälän vaiheet Neuvosto-Karjalassa. NKVD:n vuosina 1937–1938
rankaisemien Suomen eduskunnan entisten jäsenten luettelo. Karjalan
tasavallan internetsivut:
http://www.gov.karelia.ru/gov/Power/Office/FSB/c_f.html.

Theologian tohtori Matti Helinin kirjoittama, hänen pro gradu –tutkielmaansa
("Kirkosta eroaminen sosiokulttuurista taustaa vasten Turussa ja
Janakkalassa") perustuva artikkeli *Turun Sanomissa*
18.12.1992: <http://www.evl.fi/srk/kankaanpaa/artikkelit/Uskonnonvapaus.htm>.

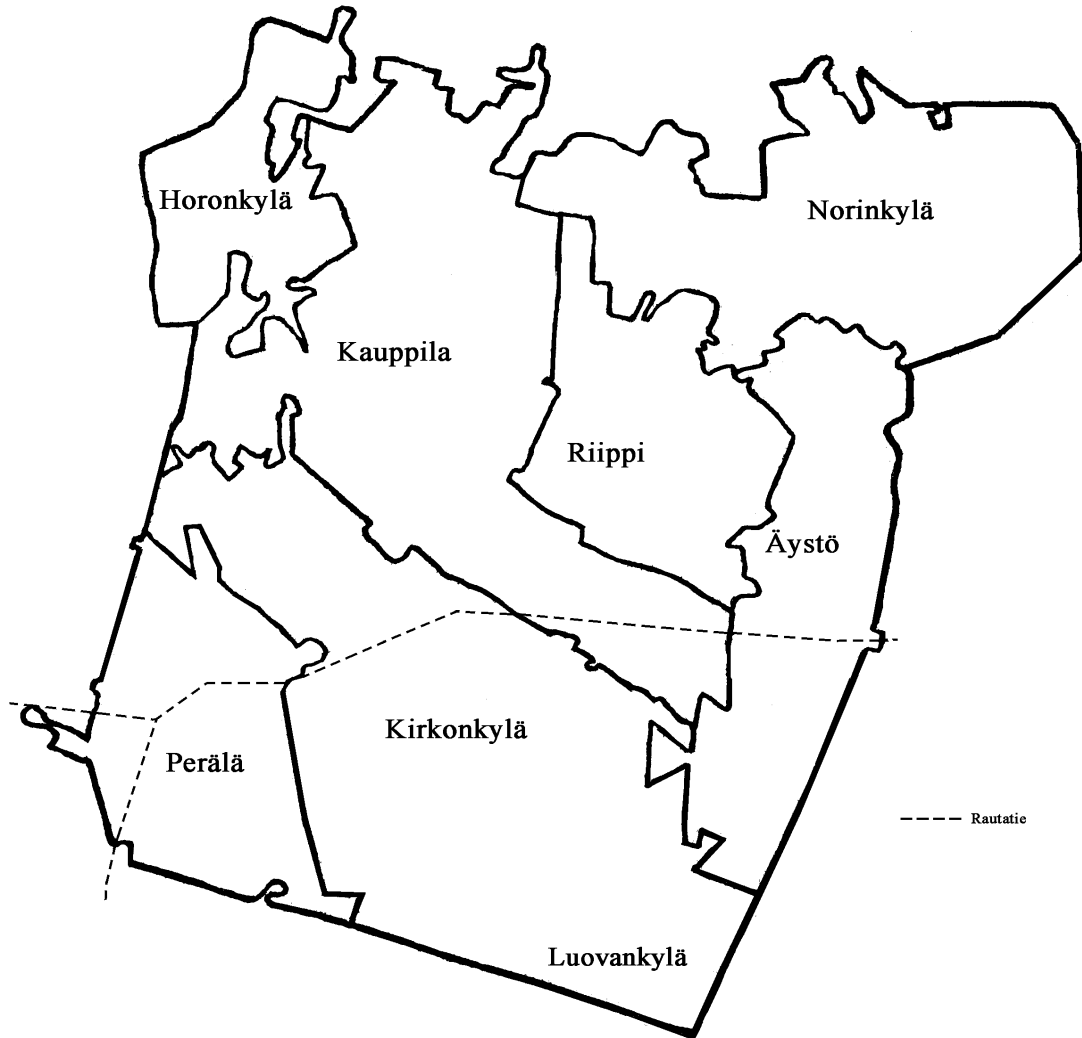
August Bebelin ja Friedrich Engelsin sosialistisesti muotoilema naiskysymys
internetissä: <http://www.helsinki.fi/jarj/polho/polleIII/luxemburg.html>.

LIITE 1. Teuvan sijainti Etelä-Pohjanmaalla

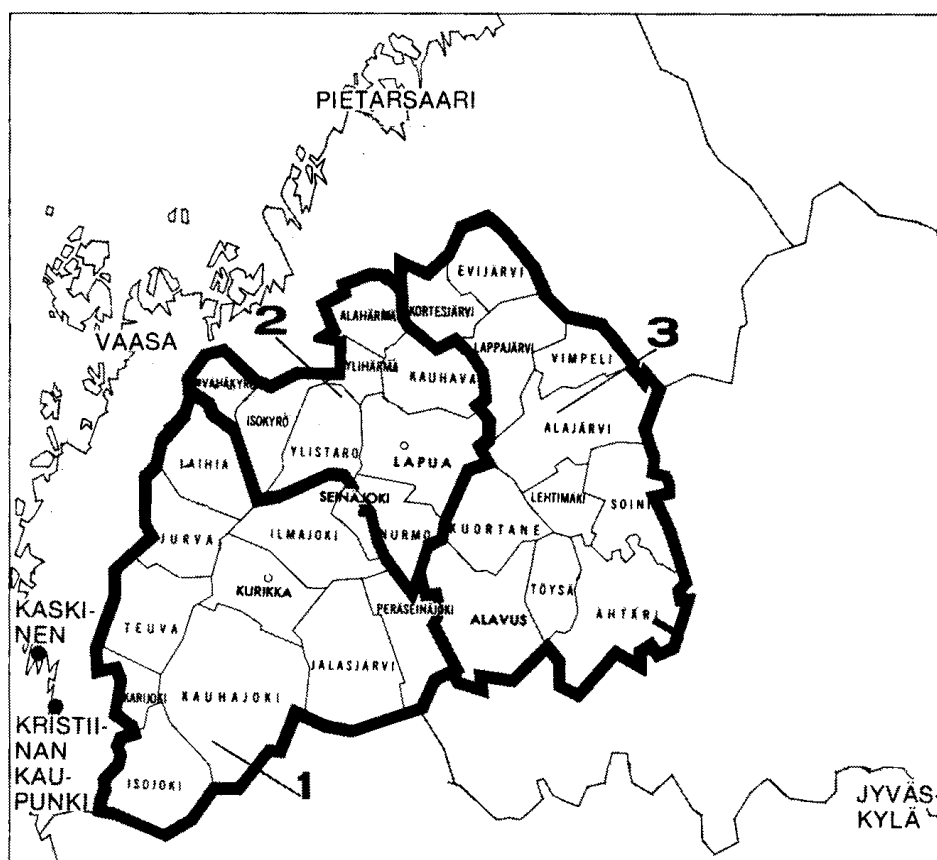
Lähde: Etelä-Pohjanmaan historia VI. Vaasa 1987.

LIITE 2. Teuvan kylät ja rautatie

Lähde: Teuvan kunnanarkisto.

LIITE 3. Etelä-Pohjanmaan vaalipiirit

Lähde: Vattula, Kaarina, Etelä-Pohjanmaan työväenliikettä viime vuosisadan lopulta nykypäiviin. Helsinki 1976.

1. Vaasan läänin eteläinen vaalipiiri
2. Vaasan läänin pohjoinen vaalipiiri
3. Vaasan läänin itäinen vaalipiiri

